

ANALIZA

**TRENDÓW ROZWOJU DEMOGRAFICZNEGO I NA RYNKU PRACY
W LATACH 2016-2024 I W OKRESIE PROGNOZOWANYM NA POTRZEBY
ZMIANY PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO**

ŚWIĘTOKRZYSKIE BIURO ROZWOJU REGIONALNEGO

ul. Targowa 18, 25-520 Kielce
tel. (041) 362-70-12, (041) 343-83-20, e-mail: sekretariat@sbrr.pl
Zespół Planowania Przestrzennego Województwa
tel. (041) 343-81-74, e-mail: zppw@sbrr.pl

Opracowano w Świętokrzyskim Biurze Rozwoju Regionalnego w Kielcach
p.o. Dyrektora Biura Łukasz Skórski

w Zespole Planowania Przestrzennego Województwa pod kierunkiem Generalnego Projektanta
ds. zagospodarowania przestrzennego województwa mgr inż. arch. Katarzyny Bieniek-Kaszyńskiej
oraz Kierownika Zespołu Planowania Przestrzennego Województwa mgr Magdaleny Kwiatkowskiej

Autor opracowania:
mgr Ewa Tatarek
Główny specjalista w ZPPWŚ

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE.....4

I. KAPITAŁ LUDZKI W GMINACH MIEJSKICH, MIEJSKO-WIEJSKICH I WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO 6

1. Ogólna sytuacja demograficzna województwa świętokrzyskiego na tle Polski.....6
2. Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym – rozmieszczenie zasobów ludzkich w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa.....13
3. Zmiana liczby ludności w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa świętokrzyskiego w latach 2016-2022.....20
4. Gęstość zaludnienia w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa świętokrzyskiego 26
5. Analiza trendów rozwoju demograficznego województwa świętokrzyskiego 29
 - 5.1. Przyrost naturalny ludności 29
 - 5.2. Migracje wewnętrzne i zagraniczne ludności na pobyt stały.....35
 - 5.3. Przyrost rzeczywisty ludności 53
 - 5.4. Współczynnik feminizacji 57
 - 5.5. Struktura wieku ludności 61
 - 5.6. Wskaźniki obciążenia demograficznego 69
6. Prognozowane zmiany w stanie i strukturze ludności do 2060 roku.....77
7. Programy dla rozwoju demograficznego kraju i województwa świętokrzyskiego 87

II. RYNEK PRACY W WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM NA TLE KRAJU.....94

1. Zmiany na rynku pracy i przeciętne zatrudnienie.....94
2. Zmiana poziomu i struktury bezrobocia w regionie 104
3. Aktywność ekonomiczna ludności 110
4. Wojna na Ukrainie – skutki na rynku pracy 122
5. Dojazdy do pracy na podstawie NSP z 2021 r. 134
6. Dojazdy uczniów do szkół podstawowych i ponadpodstawowych w roku szkolnym 2022/2023. 154

III. WNIOSKI KOŃCOWE WYNIKAJĄCE Z ANALIZY ZMIAN PROCESÓW DEMOGRAFICZNYCH I NA RYNKU PRACY W WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM 159

IV. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI W STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO 30+ 171

1. OSI na poziomie krajowym 171
 - 1.1. OSI Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze obejmują swoim zasięgiem: 171
 - 1.2. OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją – to obszar 40 gmin (miejsko-wiejskich 174
2. OSI na poziomie regionalnym.....177
 - 2.1. OSI Kielecki Obszar Funkcjonalny. 178
 - 2.2. OSI Miejskie obszary funkcjonalne (MOF) miast średnich. 180

2.3. OSI Góry Świętokrzyskie.....	187
2.4. OSI Obszar uzdrowiskowy.....	190
2.5. OSI Ponidzie.....	191
2.6. OSI Dolina Wisły.....	193
V. PROJEKT KONCEPCJI ROZWOJU KRAJU 2050 (KRK 2050)	197
VI. BIBLIOGRAFIA	252
VII. WYKAZ MAP, KARTOGRAMÓW, WYKRESÓW, TABEL I SCHEMATÓW	254

WPROWADZENIE

Niniejsze opracowanie sporządzono na potrzeby opracowania Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego (na podstawie Uchwały Nr LVI/685/23 z dnia 30 stycznia 2023 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia Planu zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego). Obszar opracowania obejmuje województwo świętokrzyskie w jego granicach administracyjnych.

Analizę trendów rozwoju demograficznego w latach 2016-2022 i w okresie prognozowanym, tj. do roku 2060 dotyczących m.in. zmiany liczby ludności, jej struktury wiekowej, obciążenia demograficznego, ruchu naturalnego i nasilonej migracji oraz zmiany sytuacji na miejscowym rynku pracy do II kwartału 2024 r. na obszarze województwa świętokrzyskiego przeprowadzono według podziału na gminy: miejskie, miejsko-wiejskie i wiejskie, a także na powiaty i podregiony województwa świętokrzyskiego, w ich granicach administracyjnych – objętych Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego.

Celem opracowania jest przedstawienie zmian procesów demograficznych występujących na terenie województwa świętokrzyskiego, na tle sytuacji demograficznej Polski, ponieważ stanowią one uwarunkowania dla dalszego jego rozwoju. Analizie poddano m.in. obszary problemowe, na których kumulują się negatywne zjawiska demograficzne, powodujące depopulację, czyli systematyczne wyludnianie się ludności z obszarów, które wymagają natychmiastowej interwencji oraz dalszego wsparcia. Wskazano również obszary potencjalnego rozwoju demograficznego, które charakteryzuje m.in. wzrost zaludnienia o młodszej strukturze wiekowej. Ponadto dokonano syntezy i oceny zmian na świętokrzyskim rynku pracy w odniesieniu do zmian, które dokonują się na rynku pracy w Polsce.

Analizowane trendy demograficzne potwierdzają kumulowanie się negatywnych zjawisk przestrzennych zarówno w miastach jak i na oddalonych obszarach wiejskich, położonych na obrzeżach województwa oraz potrzebę podjęcia nowych kierunków regionalnej polityki prorodzinnej, jak i przestrzennej, które będą wspierać m.in. wzrost konkurencyjności i zatrudnienia, zwłaszcza na obszarach, posiadających wciąż niewykorzystane potencjały rozwoju.

Potrzebę aktualizacji obowiązującego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego, przyjętego uchwałą Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego Nr XLVII/833/14 z dnia 22 września 2014 r. w zakresie demografii potwierdza fakt występujących różnic rozwojowych kapitału ludzkiego w przestrzeni, w tym nasilony odpływ osób w wieku produkcyjnym mobilnym o wyższych kwalifikacjach do innych województw lub za granicę. Dodatkowo od czasu uchwalenia Planu ZPWS w Polsce miało miejsce wiele zmian i wydarzeń społeczno-gospodarczych, tj.: zmiany w polityce prorodzinnej, rozwój infrastruktury (budowa dróg, autostrad, rozwój kolei), znaczący spadek bezrobocia rejestrowanego, wzrost zatrudnienia, napływ imigrantów głównie ze wschodu w związku z wojną na Ukrainie, a także wiele zjawisk demograficznych m.in.: spadek oczekiwanego dalszego trwania życia związany z pandemią COVID-19 oraz znaczny spadek współczynnika dzietności, które silnie oddziałują na procesy demograficzne.

Aktualizacja obowiązującego Planu ZPWS wynika również ze zmiany Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 roku oraz nowej Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (SRWS 2030+), przyjętej uchwałą Nr XXX/406/21 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 29 marca 2021 r. Zgodnie z art. 39 pkt 3. Ustawy o planowaniu

i zagospodarowaniu przestrzennym w planie zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględnia się m.in. ustalenia strategii rozwoju województwa.

Dane zawarte w niniejszym opracowaniu, dotyczące sytuacji demograficznej w latach 2016-2022 i w okresie prognozowanym, tj. do 2060 roku oraz rozwoju i wykorzystania kapitału ludzkiego na miejscowym rynku pracy do II kwartału 2024 roku pochodzą głównie ze statystyki Głównego Urzędu Statystycznego, Urzędu Statystycznego w Kielcach, Roczników statystycznych, Urzędu Pracy, a także z innych dokumentów, publikacji, wyników prac badawczych – opracowań strategicznych i raportów oraz stron internetowych.

I. KAPITAŁ LUDZKI W GMINACH MIEJSKICH, MIEJSKO-WIEJSKICH I WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

1. Ogólna sytuacja demograficzna województwa świętokrzyskiego na tle Polski

Województwo świętokrzyskie należy do województw o największym procentowym stałym spadku liczby ludności i najszybciej starzejącej się populacji, w wyniku ujemnego przyrostu naturalnego oraz ujemnego salda migracji, doświadczając procesów depopulacji. Dodatkowo nowa prognoza demograficzna na lata 2023–2060 sporządzona przez GUS w 2023 roku przewiduje dla województwa utrzymanie się największego procentowego w skali kraju ubytku ludności. Na sytuację demograficzną kraju, w tym województwa świętokrzyskiego oraz pozostałych województw w dalszym ciągu oddziałują skutki pandemii COVID-19, przejawiające się zwiększoną liczbą zgonów i spadkiem urodzeń.

Zmiany sytuacji demograficznej gmin miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich wchodzących w skład województwa świętokrzyskiego, na tle Polski przedstawiają się mało korzystnie. Według danych GUS na koniec 2022 roku liczba ludności faktycznie zamieszkałej w województwie świętokrzyskim wynosiła 1 178 164 osoby i stanowiła zaledwie 3,1% ludności Polski, zajmując niezmienne 13 miejsce przed województwami: podlaskim (3,0%), lubuskim (2,6%) i opolskim (2,5%). Podregion kielecki skupia 61,5% mieszkańców województwa, tj. 725 129 osób, natomiast podregion sandomiersko-jędrzejowski – 453 035 osób (38,5%).

W latach 2016-2022 w województwie ubyło 74 736 mieszkańców (6,0%), w tym w miastach ubyły 30 223 osoby (5,4%) a na obszarach wiejskich – 40 234 osoby (6,4%). Głównymi powodami tak znacznego ubytku ludności są m.in. niski współczynnik urodzeń, wysoki współczynnik zgonów oraz przewaga odpływu migracyjnego ludności z województwa nad napływem na jego teren. Negatywnym zjawiskiem jest fakt, że na koniec 2022 roku we wszystkich województwach odnotowano ujemne wskaźniki zmiany liczby ludności na 1000 mieszkańców. Województwo świętokrzyskie znalazło się na 1 miejscu w grupie pięciu województw, które osiągnęły najwyższy ujemny wskaźnik zmiany liczby ludności na 1000 mieszkańców, który wyniósł -8,0‰, w następnej kolejności uplasowały się województwa: łódzkie (-6,9‰), lubelskie i śląskie (po -6,7‰) oraz opolskie (-6,5‰). W Polsce wartość zmiany liczby ludności na 1000 mieszkańców ukształtowała się na poziomie -3,7‰, natomiast najniższą ujemną wartość odnotowano w województwach: pomorskim (-0,2‰) oraz małopolskim i mazowieckim (po -0,4‰).

W Polsce na koniec 2022 roku odnotowano ogółem 37 766 327 mieszkańców, tj. o 666 665 osób (1,7%) mniej niż w 2016 roku. W latach 2016-2022 w kraju stały coroczny spadek liczby ludności notowano od 2018 roku, w którym to roku w stosunku do roku 2017 ubyło 22 410 osób (-0,1%). W kolejnych latach spadek liczby ludności Polski kształtował się następująco: w 2019 roku ubyły 28 572 osoby (-0,1%), w 2020 roku ubyło 294 012 osób (-0,8%), w 2021 roku ubyło 180 860 osób (-0,5%), a w 2022 roku ubyło 141 377 osób (-0,4%).

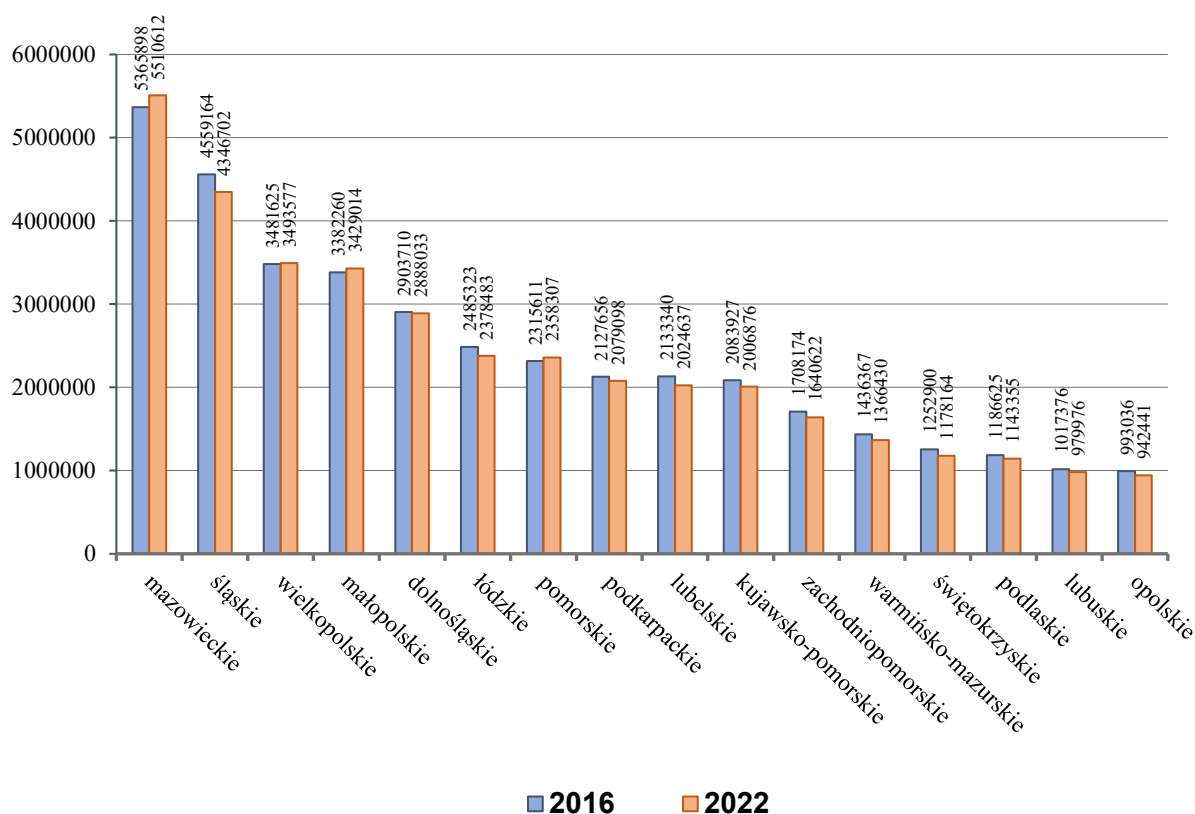
Największe pod względem liczby ludności jest województwo mazowieckie – 5 510 612 osób, a najmniejsze województwo opolskie – 942 441 osób. Na koniec 2022 roku w stosunku do roku poprzedniego spadek liczby ludności odnotowano we wszystkich 16 województwach, a największy wystąpił w woj. śląskim (minus 29 245 osób, -0,7%), natomiast najmniejszy w woj. pomorskim (minus

419 osób, -0,1%). W województwie świętokrzyskim roczny ubytek ludności w 2022 roku wyniósł minus 9 529 osób (-0,8%).

Z analizy zmian liczby ludności w latach 2016-2022 w poszczególnych województwach wynika, że wzrost liczby ludności wystąpił tylko w 4 województwach, tj.: mazowieckim (o 2,7%), pomorskim (o 1,8%), małopolskim (o 1,4%) i wielkopolskim (o 0,3%). Natomiast w pozostałych 12 województwach odnotowano spadki liczby ludności, a największy w ujęciu procentowym odnotowano w województwie świętokrzyskim (-6,0%), a najmniejszy w woj. dolnośląskim (-0,5%).

Niepokojącym jest również fakt, że w województwie świętokrzyskim w ciągu ostatniej dekady, był to kolejny rok z rzędu, w którym liczba ludności była niższa w stosunku do poprzedniego roku, czyli notowano jej stały systematyczny spadek w wyniku ujemnego przyrostu naturalnego oraz ujemnego salda migracji.

Wykres 1. Zmiana liczby ludności województwa świętokrzyskiego w latach 2016-2022 na tle województw.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.).

Pod względem **wskaźnika urbanizacji** województwo świętokrzyskie w 2022 roku zajęło piętnaste miejsce z 44,8% udziałem ludności zamieszkałej w miastach przed województwem podkarpackim, w którym mieszkańcy miast stanowili zaledwie 41,1%. Najwyższy wskaźnik urbanizacji występuje w województwie śląskim (75,9%), w następnej kolejności plasują się następujące województwa: zachodniopomorskie (68,1%), dolnośląskie (67,5%), mazowieckie (64,7%) i lubuskie (64,3%). W latach 2016-2022 wzrost wskaźnika urbanizacji odnotowano tylko w czterech województwach, tj.: opolskim (z 51,9% do 52,9%), mazowieckim (z 64,3% do 64,7%), świętokrzyskim (z 44,6% do 44,8%) i podlaskim (z 60,7% do 60,9%), w pozostałych województwach nastąpił spadek

udziału ludności miejskiej w ogólnym zaludnieniu. W Polsce w tym czasie wskaźnik urbanizacji spadł z 60,2% do 59,6%.

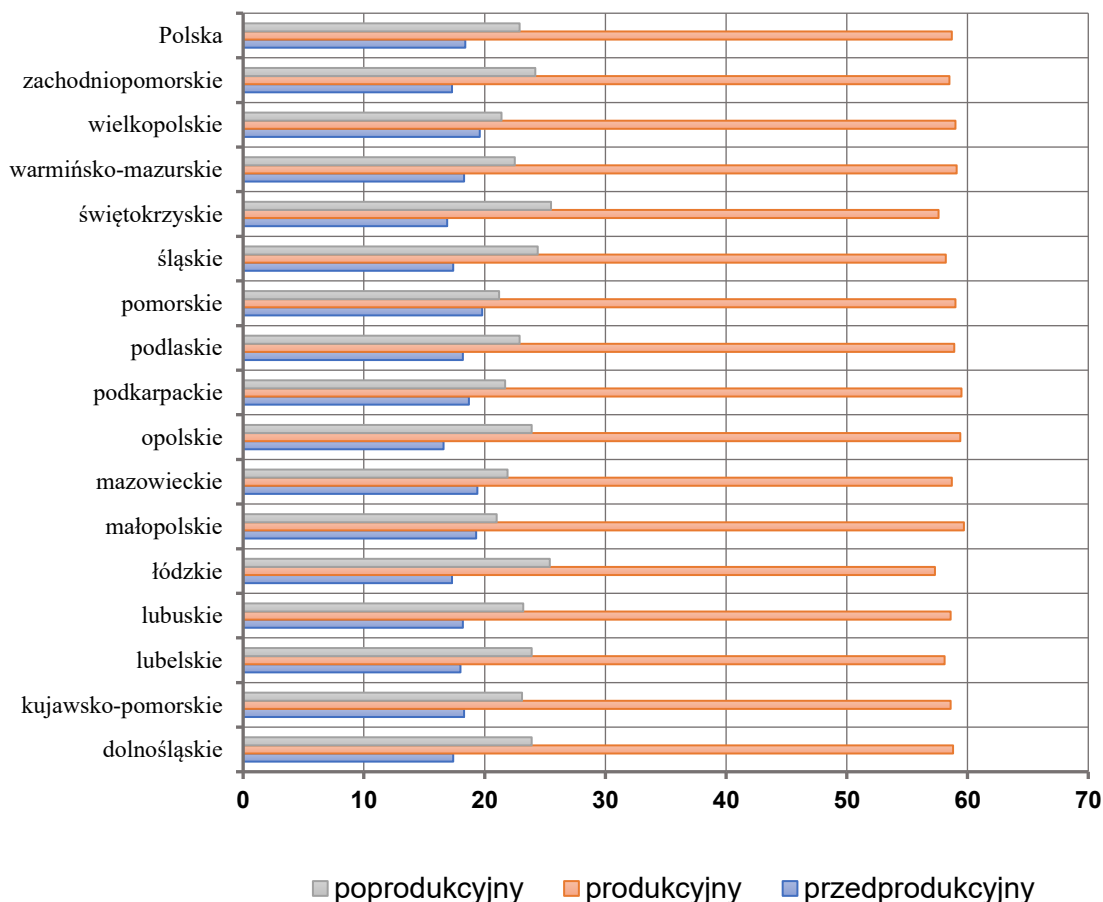
W województwie świętokrzyskim **wskaźnik gęstości zaludnienia** zmniejszył się ze 107 do 101 os./km², co dało województwu 11 miejsce przed województwami: opolskim (100 os./km²), lubelskim (81 os./km²), zachodniopomorskim (72 os./km²), lubuskim (70 os./km²) oraz podlaskim i warmińsko-mazurskim (po 57 os./km²). Gęściej zaludniony jest podregion kielecki, tu na jeden kilometr kwadratowy powierzchni przypada 101 osób (ponieważ związane jest to z większą ilością dużych miast o większej koncentracji ludności), natomiast w podregionie sandomiersko-jędrzejowskim zaledwie 68 osób. W województwie świętokrzyskim w miastach przypada 654 os./km², a na obszarach wiejskich (gmin wiejskich i miejsko-wiejskich) zaledwie 60 os./km². W Polsce wskaźnik gęstości zaludnienia zmniejszył się ze 123 do 121 os./km² (w tym w miastach wynosi ok. 1007 os./km², a na wsi 53 os./km²). W skali kraju najgęściej zaludnione jest województwo śląskie – 352 os./km².

Analiza **struktury wiekowej ludności województwa** wskazuje na postępujący proces jej starzenia się, ponieważ w latach 2016-2022 nastąpił znaczny **wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym** z 21,7% do 25,5% (tj. powyżej średniej dla kraju wynoszącej 22,9%), co uplasowało świętokrzyskie na ostatniej 16 pozycji wśród województw. Mniejszy udział osób w wieku poprodukcyjnym (poniżej średniej dla kraju) posiadają następujące województwa: małopolskie – 21,0%, pomorskie – 21,2%, wielkopolskie – 21,4%, podkarpackie – 21,7%, mazowieckie – 21,9% oraz warmińsko-mazurskie – 22,5%.

W tym samym czasie zmniejszał się **udział osób w wieku produkcyjnym** z 61,6% do 57,6% (w kraju z 61,8 do 58,7%) i to zarówno w wieku produkcyjnym mobilnym, jak i niemobilnym. Osoby w wieku produkcyjnym mobilnym stanowiły 34,2%, a wieku niemobilnym 23,4% ogółu ludności województwa. Należy dodać, że świętokrzyskie pod względem udziału zasobów pracy zajmuje 15 miejsce przed województwem łódzkim, które posiada najmniejszy udział osób w wieku produkcyjnym – 57,3%. Najwięcej zasobów pracy (powyżej średniej dla Polski) posiadają następujące województwa: małopolskie – 59,7%, podkarpackie – 59,5%, opolskie – 59,4%, warmińsko-mazurskie – 59,1%, wielkopolskie i pomorskie (po 59,0%), podlaskie – 58,9% oraz dolnośląskie – 58,8%.

W analizowanych latach **udział osób w wieku przedprodukcyjnym** nieznacznie wzrósł, tj. z 16,7% do 16,9% (w kraju z 17,9% do 18,4%). Najmniejszy udział dzieci i młodzieży w ogólnym zaludnieniu posiada województwo opolskie – 16,6%, a największy udział tej grupy wieku (powyżej średniej dla kraju) odnotowano w następujących województwach: pomorskim – 19,8%, wielkopolskim – 19,6%, mazowieckim – 19,4%, małopolskim – 19,3% i podkarpackim – 18,7%.

Wykres 2. Udział ludności województwa świętokrzyskiego według ekonomicznych grup wieku na tle kraju.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.2022 r.).

Niski udział osób w wieku edukacyjnym, nadmierny wzrost osób w wieku emerytalnym, a także zmniejszanie się grupy osób w wieku produkcyjnym (mobilnym i niemobilnym) wpływa na **wzrost współczynników obciążenia demograficznego**, głównie osobami w wieku poprodukcyjnym. Dodatkowo przewiduje się utrzymanie tendencji wzrostu poszczególnych wskaźników obciążenia demograficznego w całym okresie prognozowanym. Województwo świętokrzyskie na koniec 2022 r. w skali kraju miało najwyższe współczynniki obciążenia demograficznego, co dało województwu pod tym względem ostatnie 16 miejsce. Na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypadały 74 osoby w wieku nieprodukcyjnym (w kraju 70 takich osób) oraz 44 osoby w wieku poprodukcyjnym (w kraju 39 osób), natomiast na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypadało aż 151 osób w wieku poprodukcyjnym (w kraju 124 osoby). Wyższy współczynnik obciążenia demograficznego (powyżej średniej dla kraju) określający proporcje między najmłodszymi a najstarszymi generacjami odnotowano również w 8 województwach: łódzkim (147 osób), opolskim (144 osoby), zachodniopomorskim i śląskim (po 140 osób), dolnośląskim (138 osób), lubelskim (132 osoby), lubuskim (128 osób), kujawsko-pomorskim oraz podlaskim (po 126 osób). Najmniej obciążone osobami starszymi są województwa: pomorskie (107 osób), małopolskie i wielkopolskie (po 109 osób).

W badanym okresie **współczynnik feminizacji** nieznacznie wzrósł ze 105 do 106 kobiet na 100 mężczyzn (w kraju utrzymał się na poziomie 107 K/100M). Najwięcej kobiet na 100 mężczyzn

przypada w województwach: łódzkim (110), mazowieckim (109), śląskim i dolnośląskim (po 108), a najmniej w podkarpackim (104) i warmińsko-mazurskim (105). W województwie świętokrzyskim najwyższy współczynnik feminizacji od wielu lat występuje w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich położonych w jego północnej części oraz w Kielcach. Niepokojącym zjawiskiem jest niedobór kobiet (defeminizacja) na obszarach wiejskich województwa, zwłaszcza w młodszych grupach wiekowych, co spowodowane jest odpływem młodych kobiet do miast w celu zdobywania wykształcenia i lepszej pracy, czy emigracją poza teren województwa lub za granicę. Ponadto mężczyźni przeważają w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, natomiast znaczną przewagę kobiet nad mężczyznami odnotowuje się w grupie osób w wieku poprodukcyjnym.

W województwie świętokrzyskim **przyrost naturalny** (na 1000 ludności) utrzymuje się od wielu lat na poziomie ujemnym, tzn. odnotowuje się przewagę współczynnika zgonów nad współczynnikiem urodzeń. W latach 2016-2022 ujemny przyrost naturalny obniżył się z minus 2,7‰ do minus 6,5‰ (poniżej średniej dla kraju wynoszącej minus 3,8‰), co uplasowało województwo na ostatnim 16 miejscu. W Polsce we wszystkich analizowanych latach przyrost naturalny również był ujemny i kształtował się od minus 0,2 ‰ do minus 3,8‰. Niepokojącym prognostykiem jest fakt, że od 2020 roku we wszystkich województwach odnotowuje się ujemny przyrost naturalny na 1000 ludności. Na koniec 2022 roku wysoki ujemny przyrost naturalny (powyżej średniej dla województwa) wystąpił również w województwach: łódzkim (minus 6,4‰), śląskim (minus 5,8‰), zachodniopomorskim (minus 5,3‰), opolskim (minus 5,2‰), lubelskim (minus 4,8‰), lubuskim (minus 4,7‰), dolnośląskim (minus 4,6‰), kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim (po minus 4,5‰).

Należy podkreślić, że w 2022 roku najwięcej dzieci (z tendencją spadku) urodziło się w województwach: mazowieckim – 50 249 osób, śląskim – 31 597 osób, małopolskim – 31 082 osoby i wielkopolskim – 30 478 osób, a najmniej w 3 województwach, tj.: opolskim – 6 788 osób, lubuskim – 7 090 osób oraz świętokrzyskim – 8 157 osób. W Polsce odnotowano ogółem 305 132 urodzenia żywe, tj. o 77 125 dzieci (20,2%) mniej niż w 2016 roku. Natomiast współczynnik zgonów (na 1000 ludności) w województwie świętokrzyskim wzrósł z 11,1‰ do 13,4‰, co dało województwu 15. miejsce w kraju przed województwem łódzkim – 14,0‰. W Polsce współczynnik zgonów również wzrósł z 10,1‰ do 11,9‰. Najmniej zgonów na 1000 ludności odnotowano w województwie małopolskim i podkarpackim – po 10,5‰. Niepokojącym zjawiskiem jest znaczny **spadek współczynnika dzietności** w województwie świętokrzyskim w latach 2020 i 2022, który obniżył się z poziomu 1,29 do 1,19 (w Polsce z 1,39 do 1,26).

W latach 2016-2022 w województwie świętokrzyskim **saldo migracji ogółem (wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały)** było ujemne i kształtowało się od minus 1 750 osób do minus 2 230 osób, przy czym najwyższe ujemne jego wartości zanotowano w 2019 roku, tj. minus 3 462 osoby. Należy zaznaczyć, że w Polsce w tym samym czasie występowała przewaga napływu migracyjnego ludności na jej teren nad odpływem, co dało dodatnie saldo migracji ogółem, które wynosiło w 2016 roku plus 1 505 osób (na 1000 ludności było to 0,04‰) i plus 1 939 osób (0,1‰) na koniec 2022 roku, a najwyższe odnotowano w 2019 roku, tj. plus 6 183 osoby (0,2‰).

W 2022 r. w grupie 16 województw, aż w 11 z nich notowano ujemne saldo migracji, a najwyższe wystąpiło w województwach: lubelskim (minus 4 501 osób), śląskim (minus 4 244 osoby), warmińsko-mazurskim (minus 2 258 osób), a na 13-tej pozycji uplasowało się województwo

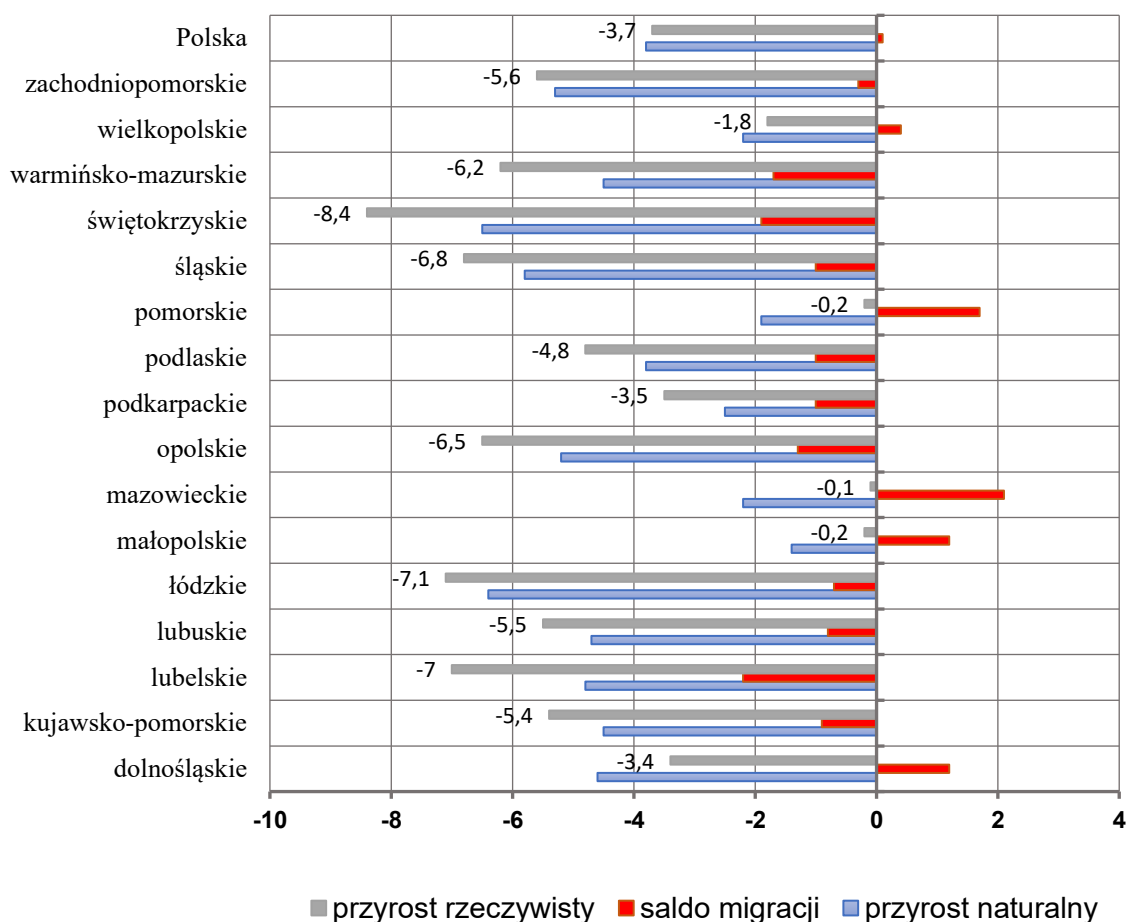
świętokrzyskie z wynikiem minus 2 230 osób. Natomiast dodatnie saldo migracji odnotowano tylko w 5 województwach: mazowieckim (plus 11 274 osoby), małopolskim (plus 4 111 osób), pomorskim (plus 3 923 osoby), dolnośląskim (plus 3 589 osób) i wielkopolskim (plus 1 401 osób).

Na uwagę zasługuje fakt, że w Polsce, w tym w ośmiu województwach (również w województwie świętokrzyskim) w latach 2016-2022 saldo migracji zagranicznych było dodatnie, czyli więcej osób przybywało z zagranicy do Polski, w tym do 8-miu województw, niż z nich emigrowało. Najwyższym dodatnim saldem migracji zagranicznych w 2022 r. odznacza się województwo mazowieckie (z wynikiem plus 1 906 osób), a w następnej kolejności uplasowały się województwa: małopolskie (plus 558 osób), podlaskie (plus 383 osoby), lubelskie (plus 185 osób), podkarpackie (plus 139 osób), wielkopolskie (plus 130 osób), łódzkie (plus 79 osób) i świętokrzyskie (plus 40 osób). Natomiast w 6-ciu województwach, tj.: warmińsko-mazurskim, pomorskim, dolnośląskim, lubuskim, kujawsko-pomorskim i zachodniopomorskim saldo migracji zagranicznych w tych latach było na przemian dodatnie lub ujemne, a w 2-ch województwach: śląskim i opolskim było ujemne.

Z kolei w przeliczeniu na 1000 ludności saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały w województwie świętokrzyskim w latach 2016-2022 kształtowało się od minus 1,4‰ do minus 1,9‰, co uplasowało województwo na 15 miejscu przed województwem lubelskim (minus 2,2‰).

W województwie świętokrzyskim przyrost naturalny i saldo migracji utrzymują się od wielu lat na ujemnym poziomie, powodując ujemny **przyrost rzeczywisty ludności** województwa. Na koniec 2022 roku ujemny przyrost rzeczywisty ludności wystąpił w 16 województwach, a najwyższy w województwie świętokrzyskim (minus 8,4‰), w następnej kolejności znalazły się województwa: łódzkie (minus 7,1‰), lubelskie (minus 7,0‰), śląskie (minus 6,8‰), opolskie (minus 6,5‰), warmińsko-mazurskie (minus 6,2‰), zachodniopomorskie (minus 5,6‰), lubuskie (minus 5,5‰), kujawsko-pomorskie (minus 5,4‰), podlaskie (minus 4,8‰), podkarpackie (minus 3,5‰), dolnośląskie (minus 3,4‰), wielkopolskie (minus 1,8‰), małopolskie i pomorskie (po minus 0,2‰) oraz mazowieckie (minus 0,1‰). Natomiast średnio w kraju wskaźnik ten ukształtował się na poziomie minus 3,7‰.

Wykres 3. Przyrost rzeczywisty (na 1000 ludności) województwa świętokrzyskiego na tle kraju.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/ GUS (stan na dzień 31.XII.2022 rok).

Zmiany procesów demograficznych jakie dokonały się w analizowanych latach w województwie świętokrzyskim powodują pogłębianie się negatywnych zjawisk, widocznych już na przestrzeni minionych lat, tj.: stały spadek liczby ludności, w tym znaczny ubytek ludności zamieszkałej w miastach oraz w gminach wiejskich o funkcjach typowo rolniczych, a także wskazują na postępujący proces starzenia się społeczeństwa. W wyniku tych negatywnych procesów zmniejszeniu ulega wskaźnik gęstości zaludnienia, przy czym w gminach sąsiadujących z miastem Kielce następuje koncentracja ludności, wzrost gęstości zaludnienia w wyniku procesu suburbanizacji, tj. „rozlewania się zabudowy – miasta” na gminy sąsiednie. Należy również zauważyć, iż znaczny ubytek mieszkańców stolicy regionu oraz większości miast województwa powoduje utrzymanie wskaźnika urbanizacji na niskim poziomie – 44,8% (w kraju odnotowano również spadek tego wskaźnika z 60,2% do 59,6%). W grupie województw najwyższy udział mieszkańców miast w ogólnym zaludnieniu posiada województwo śląskie – 75,9%, a najmniejszy województwo podkarpackie – 41,1%.

2. Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym – rozmieszczenie zasobów ludzkich w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa

Według danych GUS na koniec 2022 roku powierzchnia województwa świętokrzyskiego zajmowała ogółem 1 170 878 ha (11 709 km²), co stanowiło 3,7% powierzchni ogólnej Polski (31 272 030 ha, 312 720 km²). Województwo świętokrzyskie pod względem terytorialnym zajmuje 15 miejsce w kraju i należy do najmniejszych województw zarówno pod względem terytorialnym, jak i ludnościowym (13 miejsce). Na koniec 2022 roku województwo świętokrzyskie liczyło 1 178 164 mieszkańców, co stanowiło 3,1% ogółu ludności kraju. W miastach województwa mieszkało 528 199 osób (44,8% ogółu ludności), a na obszarach wiejskich – 649 965 osób (55,2%).

Obszar województwa podzielony jest administracyjnie na 102 gminy, 14 powiatów, w tym 13 powiatów ziemskich (każdy powiat ziemski skupia od kilku do kilkunastu gmin) i jeden powiat grodzki Kielce (miasto na prawach powiatu). Dodatkowo województwo podzielone jest na dwa podregiony: kielecki i sandomiersko-jędrzejowski, które grupują jednostki szczebla powiatowego. Podregion kielecki obejmuje powiat grodzki Kielce oraz 5 powiatów ziemskich: kielecki, konecki, ostrowiecki, skarżyski i starachowicki – w tym 44 gminy o łącznej powierzchni 5 031 km² i liczbie ludności ogółem 725 129 osób (co stanowi 61,5% ogółu ludności województwa świętokrzyskiego), a podregion sandomiersko-jędrzejowski 8 powiatów: buski, jędrzejowski, kazimierski, opatowski, pińczowski, sandomierski, staszowski i włoszczowski – w tym 58 gmin o łącznej powierzchni 6 678 km² i liczbie ludności wynoszącej 453 035 osób (38,5%).

Tabela 1. Powierzchnia i ludność gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2020-2022.

Dane	Rok	Miasto grodzkie (1)	Gminy miejskie (4)	Gminy miejsko-wiejskie (w 2020 r. 39) (w 2022 r. 43)		Gminy wiejskie (w 2020 r. 58) (w 2022 r. 54)	Razem (102)
				Obszar miejski	Obszar wiejski		
Powierzchnia (w km ²)	2020 2022	110 110	171 171	499 527	4 841 5 096	6 089 5 805	11 710 11 709
Ludność (osób)	2020 2022	193 415 183 885	182 299 171 351	180 093 172 963	278 712 286 758	390 107 363 207	1 224 626 1 178 164
Gęstość zaludnienia (osoby/km ²)	2020 2022	1 764 1 677	1 066 1 002	361 328	58 56	64 63	105 101

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (stan na dzień 31.XII.).

Na 102 gminy województwa świętokrzyskiego pięć z nich to gminy miejskie: Kielce (miasto na prawach powiatu zamieszkałe przez 183 885 osób), Ostrowiec Świętokrzyski (62 980 osób), Starachowice (44 992 osoby), Skarżysko-Kamienna (41 793 osoby) i Sandomierz (21 586 osób) – o łącznej powierzchni 281 km² i liczbie mieszkańców wynoszącej ogółem 355 236 osób, co stanowi 30,2% ogółu ludności województwa świętokrzyskiego oraz 67,3% ogółu ludności miejskiej województwa.

Następnie w hierarchii osadniczej lokują się 43 gminy miejsko-wiejskie o łącznej powierzchni 5 623 km² (48,0% powierzchni województwa) i liczbie ludności wynoszącej ogółem 459 721 osób,

tj. 39,0% ogółu ludności województwa świętokrzyskiego. Ogólna powierzchnia miast należących do gmin miejsko-wiejskich zajmuje 527 km², tj. 4,5% powierzchni województwa i zamieszkała jest przez 172 963 osoby (14,7% ludności województwa). Natomiast obszar wiejski tych gmin wynosi łącznie 5 096 km², co stanowi 43,5% powierzchni województwa i zaludniony jest przez 286 758 osób (24,3% ludności województwa).

Z kolei ogólna powierzchnia **54 gmin wiejskich** wynosi 5 805 km² (49,6% powierzchni województwa) i zamieszkała jest przez 363 207 osób, które stanowią 30,8 ogółu ludności województwa świętokrzyskiego.

Z analizy danych dotyczących powierzchni i liczby ludności w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich wynika, że w województwie świętokrzyskim na przestrzeni lat 2020-2022 nastąpiły zmiany dotyczące m.in.: znacznego spadku liczby ludności (o minus 46 462 osoby, tj. o 3,8%) i gęstości zaludnienia ogółem, w tym spadek liczby mieszkańców stolicy regionu miasta Kielce (o minus 9 530 osób, 4,9%) oraz pozostałych czterech gmin miejskich (o minus 10 948 osób, 6,1%) i miast należących do gmin miejsko-wiejskich (o minus 7 130 osób, 4,0%), a także gmin typowo wiejskich (o minus 26 900 osób, 6,9%). Natomiast na obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich odnotowano niewielki wzrost powierzchni i liczby ludności (o 8 046 osób, 2,9%), co jest związane m.in. z procesem migracji ludności miejskiej na obszary wiejskie tych gmin. Należy dodać, że w tym czasie liczba gmin miejsko-wiejskich zwiększyła się z 39 do 43, a liczba gmin wiejskich zmniejszyła się z 58 do 54. Natomiast od 1 stycznia 2024 r. status miasta uzyskały dwie miejscowości Bogoria i Gowarczów. Liczba miast w województwie świętokrzyskim wzrosła do 50, gmin miejsko-wiejskich zwiększyła się do 45, a liczba gmin wiejskich zmniejszyła się do 52.

Tabela 2. Miasta województwa świętokrzyskiego – powierzchnia i ludność na koniec 2022 roku.

Lp.	Miasta	Powiat/miasto na prawach powiatu	Powierzchnia w km ²	Ludność ogółem	Gęstość zaludnienia os./km ²	Lokata według	
						Powierzchni w ha	Liczbę ludności
GMINY MIEJSKIE							
1.	Kielce	Kielce	110	183 885	1677	27	18
2.	Ostrowiec Świętokrzyski	ostrowiecki	46	62 980	1356	97	59
3.	Starachowice	starachowicki	32	44 992	1414	172	93
4.	Skarżysko- Kamienna	skarżyski	64	41 793	649	71	103
5.	Sandomierz	sandomierski	29	21 586	752	189	196
MIASTA NALEŻĄCE DO GMIN MIEJSKO-WIEJSKICH							
6.	Końskie	konecki	18	17 629	996	343	238
7.	Busko-Zdrój	buski	12	14 588	1188	488	292
8.	Jędrzejów	jędrzejowski	11	14 308	1258	516	302
9.	Staszów	staszowski	27	13 758	512	214	309
10.	Pińczów	pińczowski	14	9 843	687	426	392
11.	Włoszczowa	włoszczowski	30	9 617	317	179	398
12.	Suchedniów	skarżyski	59	7 588	128	74	455
13.	Połaniec	staszowski	17	7 526	432	349	456
14.	Sędziszów	jędrzejowski	8	6 173	779	633	506
15.	Opatów	opatowski	9	5 965	637	582	516
16.	Stąporków	konecki	11	5 165	472	532	557
17.	Kazimierza Wielka	kazimierski	6	5 038	821	703	567

Lp.	Miasta	Powiat/miasto na prawach powiatu	Powierzchnia w km ²	Ludność ogółem	Gęstość zaludnienia os./km ²	Lokata według	
						Powierzchni w ha	Liczby ludności
18.	Chęciny	kielecki	14	4 316	305	431	608
19.	Ożarów	opatowski	8	4 261	547	639	611
20.	Chmielnik	kielecki	8	3 503	449	638	676
21.	Małogoszcz	jędrzejowski	10	3 399	351	571	688
22.	Piekoszków*	kielecki	9	3 167	375	613	725
23.	Radoszyce	konecki	17	2 874	167	353	732
24.	Ćmielów	ostrowiecki	13	2 829	212	454	736
25.	Daleszyce	kielecki	16	2 781	179	395	743
26.	Kunów	ostrowiecki	7	2 739	377	659	750
27.	Wąchock	starachowicki	16	2 507	157	385	776
28.	Koprzywnica	sandomierski	18	2 365	132	338	800
29.	Bodzentyn	kielecki	9	2 118	245	606	823
30.	Osiek	staszowski	17	1 954	112	348	849
31.	Morawica	kielecki	4	1 782	407	774	864
32.	Klimontów	sandomierski	5	1 760	377	761	868
33.	Oleśnica	staszowski	10	1 724	171	558	876
34.	Zawichost	sandomierski	20	1 609	79	293	891
35.	Łągów	kielecki	8	1 544	188	623	898
36.	Łopuszno*	kielecki	5	1 402	268	735	904
37.	Nowa Słupia	kielecki	14	1 312	94	434	918
38.	Pierzchnica	kielecki	7	1 257	182	675	921
39.	Iwaniska	opatowski	6	1 238	207	709	922
40.	Skalbmierz	kazimierski	7	1 202	169	665	923
41.	Stopnica	buski	5	1 150	253	767	927
42.	Pacanów	buski	7	1 045	147	666	932
43.	Wodzisław	jędrzejowski	8	981	124	632	934
44.	Szydłów	staszowski	16	974	60	377	935
45.	Nowy Korczyn	buski	8	904	121	654	940
46.	Działoszyce	pińczowski	2	852	444	841	944
47.	Wiślica	buski	5	468	98	757	949
48.	Opatowiec	kazimierski	6	317	58	728	950

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS.

**Miasta: Piekoszków i Łopuszno uzyskały prawa miejskie z dniem 1 stycznia 2023 r. i z powodu braku nowszych danych podano dla nich dane z Narodowego Spisu Powszechnego 2021 według stanu na dzień 31 marca 2021 r. Natomiast od 1 stycznia 2024 r. status miasta uzyskały: Bogoria i Gowarczów, a liczba miast w województwie świętokrzyskim wzrosła do 50.*

Miasto Kielce zajmuje powierzchnię 110 km², tj. 0,9% ogólnej powierzchni województwa świętokrzyskiego. Jako gmina miejska i stolica województwa posiada największą liczbę mieszkańców – 183 885 osób, co stanowi 15,6% ogółu ludności województwa. Cztery gminy miejskie: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna i Sandomierz zajmują łącznie powierzchnię 171 km² (1,5% powierzchni województwa) i skupiają łącznie na swym terenie 171 351 osób (14,5% ogółu mieszkańców województwa).

Łączna powierzchnia gmin miejskich i miast należących do gmin miejsko-wiejskich w województwie świętokrzyskim wynosi 808 km², co stanowi 6,9% ogólnej powierzchni województwa. Natomiast obszar wiejski gmin wiejskich i miejsko-wiejskich zajmuje łącznie powierzchnię 10 901 km², tj. aż 93,1% powierzchni województwa.

W grupie 13 powiatów ziemskich, największą liczbę ludności faktycznie zamieszkałej na koniec 2022 roku odnotowano w powiecie kieleckim – 211 774 osoby, które stanowiły 18,0% ogółu ludności województwa. W następnej kolejności najwięcej mieszkańców posiadały powiaty: ostrowiecki – 101 311 osób (8,6%), starachowicki – 84 514 osób (7,2%), jędrzejowski – 81 786 osób (6,9%), konecki – 74 558 osób (6,3%), sandomierski – 72 616 osób (6,2%), skarżyski – 69 087 osób (5,9%), staszowski – 69 001 osób (5,8%) oraz buski – 68 470 osób (5,8% ogółu ludności województwa). Mniej mieszkańców posiadają pozostałe cztery powiaty ziemskie należące do podregionu sandomiersko-jędrzejowskiego, tj. powiat: opatowski – 48 894 osoby (4,2%), włoszczowski – 43 291 osób (3,7%), pińczowski – 37 011 osób (3,1%) i kazimierski – 31 966 osób (2,7%).

Podregion kielecki skupiał na swym obszarze 61,5% ludności województwa, tj. 725 129 osób, a podregion sandomiersko-jędrzejowski zaledwie 453 035 osób (38,5%).

Gminy miejsko-wiejskie o największej liczbie ludności to: Końskie – 32 817 osób, Busko-Zdrój – 30 906 osób, Jędrzejów – 26 847 osób, Staszów – 24 666 osób, Pińczów – 19 445 osób, Włoszczowa – 18 731 osób, Morawica – 17 784 osób, Piekoszów (stan na grudzień 2023 r.) – 16 850 osób, Daleszyce – 16 260 osób, Stąporków – 15 522 osoby, Kazimierza Wielka – 15 290 osób, Chęciny – 14 804 osoby, Sędziszów – 11 849 osób, Małogoszcz – 11 112 osób, Połaniec – 11 083 osoby, Bodzentyn – 11 039 osób, Opatów – 10 854 osoby, Chmielnik – 10 803 osoby, Ożarów – 10 192 osoby. W pozostałych gminach miejsko-wiejskich odnotowano poniżej 10 tys. osób, a najmniej posiadało pięć gmin miejsko-wiejskich, tj.: Opatowiec zaledwie 3 009 osób, Oleśnica – 3 769 osób, Zawichost – 4 065 osób, Szydłów – 4 392 osoby i Działoszyce – 4 609 osób. Z obszarów wiejskich gmin miejsko-wiejskich województwa, najmniejszą liczbę ludności posiadał obszar wiejski gminy Suchedniów w powiecie skarżyskim, mieszkało tam zaledwie 1 720 osób. Natomiast najmniejsze miasta (z liczbą ludności poniżej 1000 osób), należące do gmin miejsko-wiejskich to: Wodzisław, Szydłów, Nowy Korczyn, Działoszyce, Wiślica i Opatowiec.

Do grupy gmin typowo wiejskich wyróżniających się największą liczbą ludności (powyżej 10,0 tys. mieszkańców) należą następujące gminy: Górno – 15 110 osób, Pawłów – 14 886 osób, Bodzechów – 12 771 osób, Miedziana Góra – 12 478 osób, Zagnańsk – 12 273 osoby, Masłów – 11 901 osób, Strawczyn – 11 107 osób, Brody – 10 263 osoby i Krasocin – 10 177 osób. Gminy wiejskie z najmniejszą liczbą ludności (poniżej 3 tys. mieszkańców), to gminy: Radków – 2 311 osób, Moskorzew – 2 557 osób oraz Ruda Maleniecka – 2 879 osób.

Mapa 1.

ul. Targowa 18, 25-520 Kielce:
tel. (041) 362-70-12, (041) 343-83-20, e-mail: sekretariat@shrnpl
Zespół Planowania Przestrzennego Województwa:
tel. (041) 343-81-73, www. 3010-3070, e-mail: zppw@shrnpl

Mapa 2.

Wskaźnik urbanizacji
Podregiony:

**wskaźnik urbanizacji
w powiatach:**
71,5%

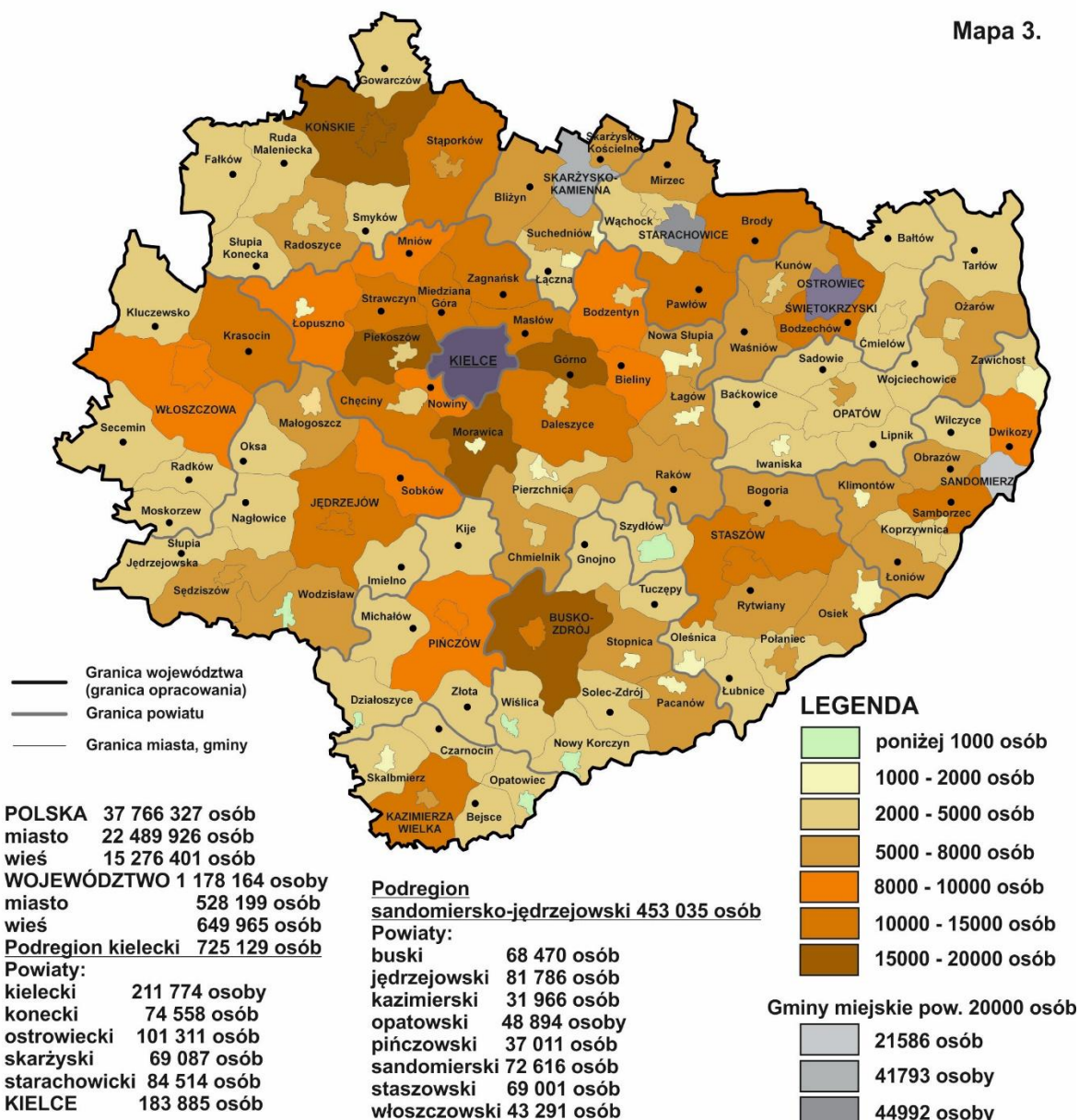

ANALIZA TRENDÓW ROZWOJU DEMOGRAFICZNEGO I NA RYNKU PRACY
W LATACH 2016-2022 I W OKRESIE PROGNOZOWANYM NA POTRZEBY ZMIANY PLANU
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

LICZBA LUDNOŚCI W MIASTACH I NA WSI W GMINACH MIEJSKICH,
MIEJSKO-WIEJSKICH I WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO
(stan na 31.XII.2022 rok)

Mapa 3.

ŚWIĘTOKRZYSKIE BIURO
ROZWOJU REGIONALNEGO

ul. Targowa 18, 25-520 Kielce
tel. (041) 362-70-12, (041) 343-83-28, e-mail: sekretariat@sbrr.pl
Zespół Planowania Przestrzennego Województwa
tel. (041) 333-81-74, www.3010-3070, e-mail: zppw@sbrr.pl

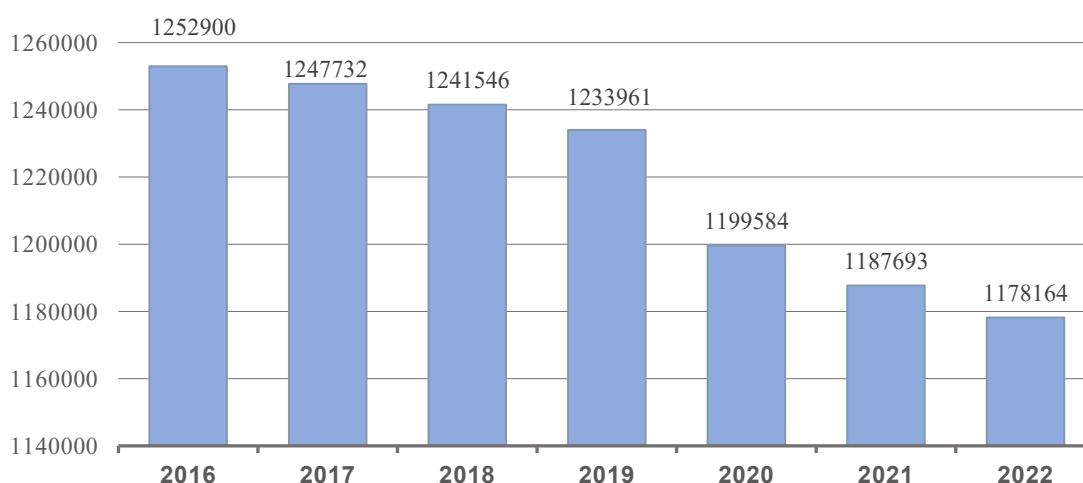
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS.

3. Zmiana liczby ludności w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa świętokrzyskiego w latach 2016-2022

W województwie świętokrzyskim od dwóch dekad liczba ludności faktycznie zamieszkałej systematycznie maleje, i jak wynika z prognozy demograficznej opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny w przeciągu najbliższych 30 lat sytuacja ta nie ulegnie znaczącej zmianie. Bowiem z nowej prognozy wynika, że do roku 2060 nastąpi dalszy stały spadek liczby mieszkańców województwa świętokrzyskiego. Należy również dodać, że w województwie w ciągu ostatniej dekady, był to kolejny rok z rzędu, w którym liczba ludności była niższa w stosunku do roku poprzedniego, czyli notowano jej stały systematyczny spadek w wyniku ujemnego przyrostu naturalnego oraz ujemnego salda migracji.

Według danych GUS na koniec 2022 roku w województwie świętokrzyskim odnotowano ogółem 1 178 164 mieszkańców, w tym 604 878 kobiet i 573 286 mężczyzn. **W stosunku do roku 2016 liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o 74 736 osób (6,0%), w tym o 37 078 kobiet (5,8%) i 37 658 mężczyzn (6,2%).** W tym czasie podregion kielecki utracił 43 271 osób (5,6%), a podregion sandomiersko-jędrzejowski – 31 465 osób (6,5%).

Wykres 4. Zmiana ogólnej liczby ludności województwa świętokrzyskiego w latach 2016-2022.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.).

Od roku 2020 bazą wyjściową bilansu stanu i struktury ludności są wyniki NSP 2021. W związku z tym dane jak i wskaźniki odnoszące się do liczby i struktury ludności (płeć, grupy wieku) od 2020 roku zostały przeliczone zgodnie z bilansem przygotowanym w oparciu o wyniki NSP 2021.

W województwie świętokrzyskim w ostatnich latach przywrócono prawa miejskie kilkunastu miejscowościom, a mimo to liczba ludności miejskiej zmniejsza się, w wyniku m.in. procesu suburbanizacji, czyli emigracji i osiedlaniu się mieszkańców miast na obszarach wiejskich sąsiednich gmin miejsko-wiejskich i wiejskich. Najintensywniej zjawisko to dotyka miasta Kielce, a w mniejszym stopniu pozostałych miast województwa.

W miastach województwa świętokrzyskiego mieszkało ogółem 528 199 osób, w tym 279 210 kobiet (które stanowiły 52,9% ogółu ludności miejskiej) oraz 325 668 mężczyzn (47,1%). **Z miast ubyło 30 223 osoby (5,4%), w tym 14 299 kobiet (7,8%) i 15 924 mężczyzn (6,0%).** Ludność miejska stanowiła zaledwie 44,8% ogółu mieszkańców województwa.

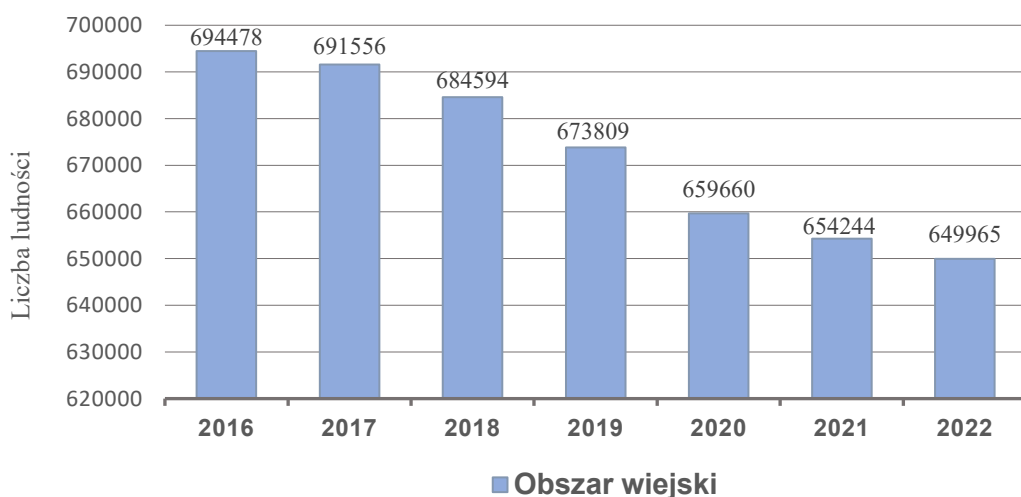
Wykres 5. Zmiana liczby mieszkańców miast w latach 2016-2022 w województwie świętokrzyskim.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.).

Obszar wiejski województwa zamieszkiwało ogółem 649 965 osób (tj. 55,2% ogółu ludności województwa), w tym 325 668 kobiet (co stanowiło 50,1% ogółu ludności wiejskiej) i 324 297 mężczyzn. **Liczba ludności zamieszkałej na obszarach wiejskich w latach 2016-2022 zmniejszyła się o 44 513 osób (6,4%), w tym o 22 779 kobiet (6,5%) oraz o 21 734 mężczyzn (6,3%).**

Wykres 6. Zmiana liczby ludności wiejskiej w latach 2016-2022 w województwie świętokrzyskim.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.).

W rozbiciu na powiaty, w latach 2016-2022 wzrost liczby ludności odnotowano tylko w powiecie kieleckim, tj. o 2 797 osób (1,3%), natomiast w pozostałych powiatach systematycznie ubywało mieszkańców. Warto tu zaznaczyć, że w przeciągu ostatnich siedmiu lat po raz pierwszy w 2021 roku liczba ludności powiatu kieleckiego w stosunku do roku 2020 zmniejszyła się o 258 osób (0,1%), natomiast na koniec 2022 roku w stosunku do roku poprzedniego odnotowano jej wzrost o 135 osób (0,06%).

W analizowanych latach największy ubytek ludności odnotowano w powiecie grodzkim mieście Kielce, tj. minus 13 819 osób, a w ujęciu procentowym ubytek ten wyniósł minus 7,0%. W pozostałych 12 powiatach ziemskich największy spadek liczby ludności wystąpił w powiecie ostrowieckim – minus 10 673 osoby (-9,5%), a następnie w powiatach: koneckim – minus 7 344 osoby (-9,0%), skarżyskim – minus 7 297 osób (-9,6%), starachowickim – minus 6 935 osób (-7,6%), sandomierskim – minus 6 242 osoby (-7,9%), jędrzejowskim – minus 5 100 osób (-5,9%), opatowskim – minus 4 467 osób (-8,4%), buskim – minus 4 309 osób (-5,9%), staszowskim – minus 3 796 osób (-5,2%), pińczowskim – minus 2 827 osób (-7,1%) i włoszczowskim – minus 2 417 osób (-5,3%). Najmniej mieszkańców ubyło w powiecie kazimierskim – minus 2 307 osób (-6,7%).

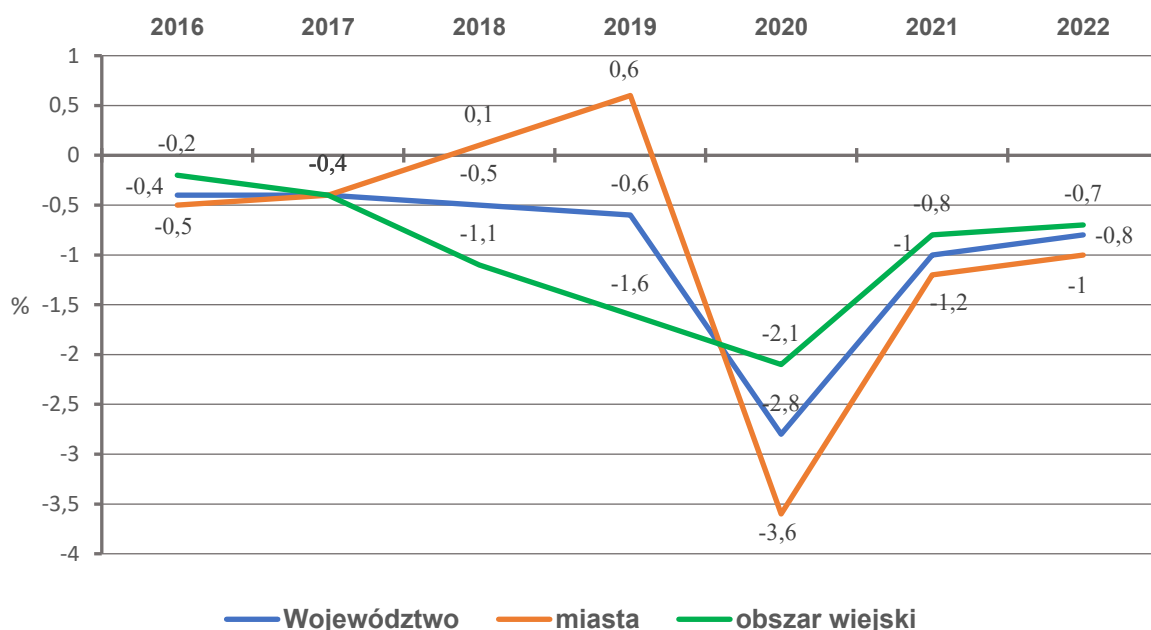
Tabela 3. Dynamika rozwoju demograficznego w miastach i na obszarach wiejskich oraz w powiatach województwa świętokrzyskiego na tle Polski w latach 2016-2022.

Polska (miasto/wieś) Województwo (miasto/wieś) Powiaty	Średnioroczne tempo przyrostu / ubytku ludności (w osobach)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Polska	-4 247	+566	-22 410	-28 572	-294 012	-180 860	-141 377
Miasto	-36 937	-20 239	-42 009	-34 178	-255 791	-153 261	-134 088
Wieś	+32 690	+20 805	+19 599	+5 606	-38 221	-27 599	-7 289
Województwo	-4 279	-5 168	-6 186	-7 585	-34 377	-11 891	-9 529
Miasto	-2 797	-2 246	+776	+3 200	-20 228	-6 475	-5 250
Wieś	-1 482	-2 922	-6 962	-10 785	-14 149	-5 416	-4 279
Powiat kielecki	+451	+1 125	+592	+565	+638	-258	+135
Powiat konecki	-434	-587	-667	-790	-3 435	-1 027	-838
Powiat ostrowiecki	-433	-873	-984	-1 163	-4 940	-1 472	-1 241
Powiat skarżyski	-655	-711	+856	-826	-2 715	-1 200	-989
Powiat starachowicki	-583	-561	-511	-801	-3 080	-1 072	-910
KIELCE	-342	-900	-1 030	-922	-7 425	-1 949	-1 593
Powiat buski	-289	-456	-265	-462	-1 844	-842	-440
Powiat jędrzejowski	-255	-326	-484	-697	-2 010	-869	-714
Powiat kazimierski	-176	-224	-198	-232	-1 003	-335	-315
Powiat opatowski	-460	-333	-451	-488	-1 941	-678	-576
Powiat pińczowski	-243	-341	-226	-345	-1 105	-449	-361
Powiat sandomierski	-408	-453	-632	-756	-2 747	-850	-804
Powiat staszowski	-239	-341	-289	-391	-1 697	-564	-514
Powiat włoszczowski	-213	-187	-185	-277	-1 073	-326	-369

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.).

W latach 2016-2022 województwo świętokrzyskie charakteryzuje ujemne tempo przyrostu ludności, zarówno w miastach jak i na obszarach wiejskich. Jedynie w latach 2018 i 2019 odnotowano wzrost liczby ludności miejskiej, w wyniku m.in. nadania praw miejskich kilku miejscowościom.

Wykres 7. Dynamika zmian liczby ludności województwa świętokrzyskiego w latach 2016-2022.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.).

Średnioroczne tempo zmian liczby ludności w województwie świętokrzyskim w całym analizowanym okresie było ujemne i kształtowało się od (-0,4%) w roku 2016 do (-0,8%) na koniec 2022 roku, a najwyższą ujemną wartość osiągnęło w 2020 roku, tj. (-2,8%). Nieco inaczej przedstawiała się sytuacja w miastach, ponieważ tam w roku 2019 zanotowano niewielki wzrost liczby ludności miejskiej do 0,6%. W pozostałych latach ubywało mieszkańców miast, a najwięcej w 2020 roku (-3,6%). Natomiast dynamika zmian liczby ludności wiejskiej była w analizowanych latach (podobnie jak w województwie) na poziomie ujemnym i kształtowała się od (-0,2%) w 2016 roku do (-0,7%) w 2022 roku. Największy spadek mieszkańców wsi miał miejsce również w 2020 roku i wynosił (-2,1%).

Dla porównania w Polsce jedynie w 2017 roku zanotowano dodatnie tempo przyrostu ludności, natomiast w pozostałych analizowanych latach było ono ujemne. Ponadto w kraju w całym analizowanym okresie ujemne tempo przyrostu ludności wystąpiło w miastach, natomiast na obszarach wiejskich w latach 2016-2019 utrzymało się na poziomie dodatnim, zaś w kolejnych latach tempo przyrostu ludności na obszarach wiejskich było ujemne.

W grupie powiatów województwa, dodatnie tempo przyrostu ludności miało miejsce jedynie w powiecie kieleckim, natomiast w pozostałych powiatach notowano coroczne znaczne ubytki mieszkańców. Należy również dodać, że w przeciągu ostatnich siedmiu lat po raz pierwszy w 2021 roku liczba ludności powiatu kieleckiego w stosunku do roku 2020 zmniejszyła się o 258 osób (0,1%), natomiast na koniec 2022 roku w stosunku do roku poprzedniego odnotowano jej wzrost o 135 osób (0,06%).

Na poziomie gmin wzrost liczby ludności w analizowanych latach miał miejsce w ośmiu gminach należących do powiatu kieleckiego, tj.: Masłów – 1 234 osoby (+11,6%), Morawica – 1 766 osób (+11,0%), Miedziana Góra – 1 174 osoby (+10,4%), Górno – 984 osoby (+7,0%), Strawczyn – 540 osób (+5,1%), Daleszyce – 572 osoby (+3,6%), Nowiny – 275 osób (+3,6%) i Piekoszów – 469 osób (+2,9%).

Większość gmin miejsko-wiejskich województwa charakteryzuje ubytek liczby ludności zamieszkałej w miastach, a wzrost liczby ludności zamieszkałej na obszarach wiejskich. Obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich, na których odnotowano wzrost liczby ludności należą do gmin: Morawica – 1 442 osoby (+9,9%), Daleszyce – 713 osób (+5,6%), Busko-Zdrój i Oleśnica (odpowiednio: +25 osób i +4 osoby, tj. po +0,2%). Jedynie w dwóch miastach należących do gmin miejsko-wiejskich zanotowano wzrost liczby mieszkańców, tj. w mieście Pierzchnica o 79 osób (+6,7%) i w mieście Morawica o 52 osoby (+3,0%). W pozostałych miastach i obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich systematycznie ubywało mieszkańców.

Natomiast w gminach wiejskich o funkcjach wybitnie rolniczych oraz z przewagą funkcji rolniczej i leśnej wystąpiły znaczne ubytki mieszkańców, a największy (w ujęciu procentowym) zanotowano w gminach, tj.: Fałków (-12,8%), Tarłów (-12,4%), Słupia Konecka (-11,0%), Bałtów (-10,3%), Skarżysko Kościelne (-10,0%), Lipnik (-9,6%), Słupia Jędrzejowska (-9,5%), Radków (-8,7%), Ruda Maleniecka i Wilczyce (po -8,6%), Bliżyn (-8,4%) oraz Waśniów (-8,0%).

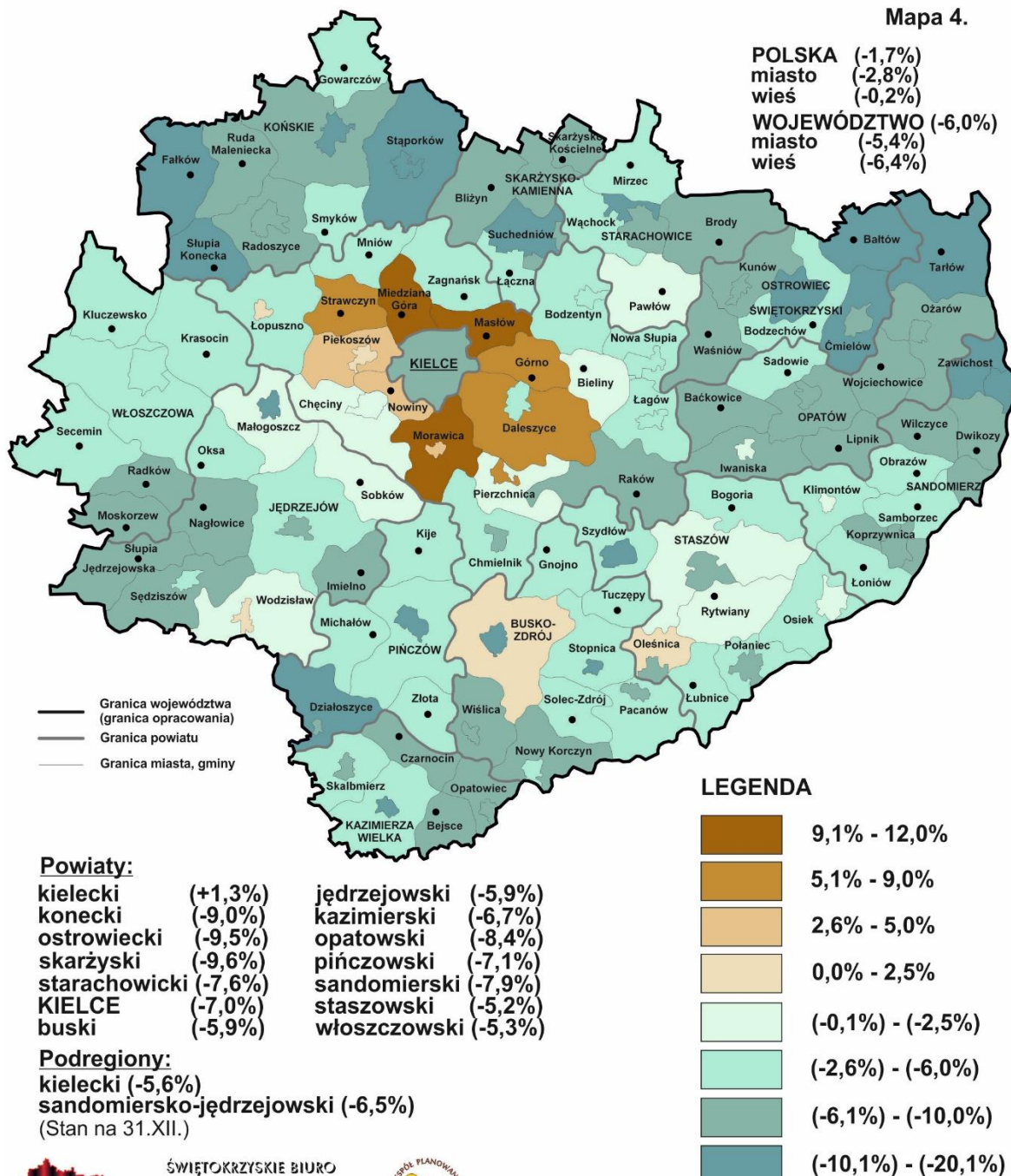
W pięciu gminach miejskich wystąpił również coroczny systematyczny spadek liczby ludności. Największy procentowy ubytek ludności miejskiej w latach 2016-2022 odnotowano w mieście Ostrowiec Świętokrzyski, tj. o 10,7%, następnie w miastach: Skarżysko-Kamienna i Sandomierz (po 10,0%), Starachowice (o 9,9%), a w mieście Kielce o 7,0%. Dynamikę zmian liczby ludności w gminach województwa świętokrzyskiego przedstawia mapa nr 4.

ANALIZA TRENDÓW ROZWOJU DEMOGRAFICZNEGO I NA RYNKU PRACY
W LATACH 2016-2022 I W OKRESIE PROGNOZOWANYM NA POTRZEBY ZMIANY PLANU
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

ZMIANA LICZBY LUDNOŚCI W GMINACH MIEJSKICH, MIEJSKO-WIEJSKICH
I WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO W LATACH 2016-2022

Mapa 4.

ŚWIĘTOKRZYSKIE BIURO
ROZWOJU REGIONALNEGO
ul. Targowa 18, 25-520 Kielce
tel. (041) 362-70-12, (041) 343-83-20, e-mail: sekretariat@sbrr.pl
Zespół Planowania Przestrzennego Województwa
tel. (041) 343-81-73, www: 3010-3070, e-mail: ppp@sbrr.pl

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS.

4. Gęstość zaludnienia w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa świętokrzyskiego

Konsekwencją stałego spadku ogólnej liczby mieszkańców województwa świętokrzyskiego, zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich jest fakt, że z każdym kolejnym rokiem zmniejsza się wskaźnik gęstości zaludnienia. W 2016 roku na jeden kilometr kwadratowy powierzchni województwa przypadało 107 osób (w kraju 123 osoby), a w 2022 roku już tylko 101 osób (w kraju 121 osób).

Na koniec 2022 roku największą koncentrację ludności (z tendencją spadku w stosunku do lat ubiegłych) odnotowano w mieście Kielce (1677 os./km²), następnie w miastach, tj.: Starachowice (1414 os./km²), Ostrowiec Świętokrzyski (1357 os./km²), Jędrzejów (1258 os./km²), Busko-Zdrój (1188 os./km²), Końskie (996 os./km²) i Kazimierza Wielka (821 os./km²).

Natomiast w 18 miastach, tj.: Sędziszów (779), Sandomierz (752), Pińczów (687), Skarżysko-Kamienna (649), Opatów (637), Ożarów (547), Staszów (512), Stąporków (472), Chmielnik (449), Działoszyce (444), Połaniec (432), Morawica (407), Kunów i Klimontów (po 377), Piekoszów (375), Małogoszcz (351), Włoszczowa (317) i Chęciny (305) – przypada od 300 do 800 os./km². Pozostałe 23 miasta, które stanowią ponad 47,9% ogółu miast województwa, charakteryzuje niska gęstość zaludnienia od 50 do 300 os./km².

W grupie powiatów wysoki wskaźnik gęstości zaludnienia (powyżej średniej dla województwa) zanotowano w powiecie: skarżyskim (175), ostrowieckim (164), starachowickim (162) i sandomierskim (107). Poniżej 100 osób na jeden kilometr kwadratowy przypada w powiatach: kieleckim (94), kazimierskim (76), staszowskim (75), buskim (71), koneckim i jędrzejowskim (po 65), pińczowskim (60), opatowskim (54) i włoszczowskim (48).

Należy dodać, że podregion kielecki z większą ilością dużych i średniej wielkości miast o dużej koncentracji ludności jest gęściej zaludniony, tu wskaźnik gęstości zaludnienia wyniósł 144 os./km², a w podregionie sandomiersko-jędrzejowskim osiągnął zaledwie 68 os./km².

Podobnie ma się sytuacja gmin miejsko-wiejskich, w których odnotowano wyższy wskaźnik gęstości zaludnienia, tj. 82 os./km² niż w gminach typowo wiejskich, gdzie na jeden kilometr kwadratowy powierzchni przypadały 63 osoby. Gęściej zaludnione były również gminy miejskie, ponieważ wskaźnik gęstości zaludnienia ukształtował się tam na poziomie 1264 os./km².

W województwie odnotowano 20 gmin typowo wiejskich o najmniejszej gęstości zaludnienia (poniżej 50 os./km²). Do tej grupy należą gminy: Łubnice (47 os./km²), Gowarczów, Gnojno i Wojciechowice (po 44), Kije i Tuczępy (po 43), Imielno (41), Michałów i Nagłowice (po 40), Kluczewsko i Słupia Jędrzejowska (po 36), Moskorzew (35), Fałków i Bałtów (po 30), Słupia Konecka i Tarłów (po 29), Raków i Secemin (po 28), Ruda Maleniecka oraz Radków (po 26 os./km²).

W pozostałych gminach wiejskich przypada od 50 do 182 os./km², przy czym najgęściej zaludnione są gminy wiejskie powiatu kieleckiego, ponieważ w większości z nich na kilometr kwadratowy przypada ponad 100 osób.

Natomiast obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich posiadające mniej niż 50 osób na jeden kilometr kwadratowy, należą do gmin tj.: Wiślica i Osiek (po 49 os./km²), Łągów i Pińczów (po 48), Stąporków, Opatów i Oleśnica (po 47), Opatowiec (43), Nowy Korczyn (42), Radoszyce, Sędziszów, Zawichost i Włoszczowa (po 41), Ćmielów (38), Szydłów (37), Pierzchnica i Działoszyce (po 36), Ożarów (34) oraz Wodzisław (32 os./km²).

W latach 2016-2022 gęstość zaludnienia miast jak i terenów wiejskich województwa świętokrzyskiego ulegała zmianom. W największych miastach, a także na obszarach wiejskich (głównie w gminach położonych na obrzeżach województwa) nastąpił znaczny spadek osób przypadających na jeden kilometr kwadratowy, są to obszary depopulacji, tj. największego ubytku ludności spowodowanego niekorzystnymi zmianami ruchu naturalnego (m.in. nadwyżkami zgonów nad urodzeniami), a także masowymi migracjami (przewagą odpływu nad napływem ludności). Natomiast w gminach miejsko-wiejskich i wiejskich stanowiących zwarty obszar głównie wokół miasta Kielce – ośrodka wojewódzkiego, następuje systematyczna koncentracja ludności (co obrazuje mapa nr 5.)

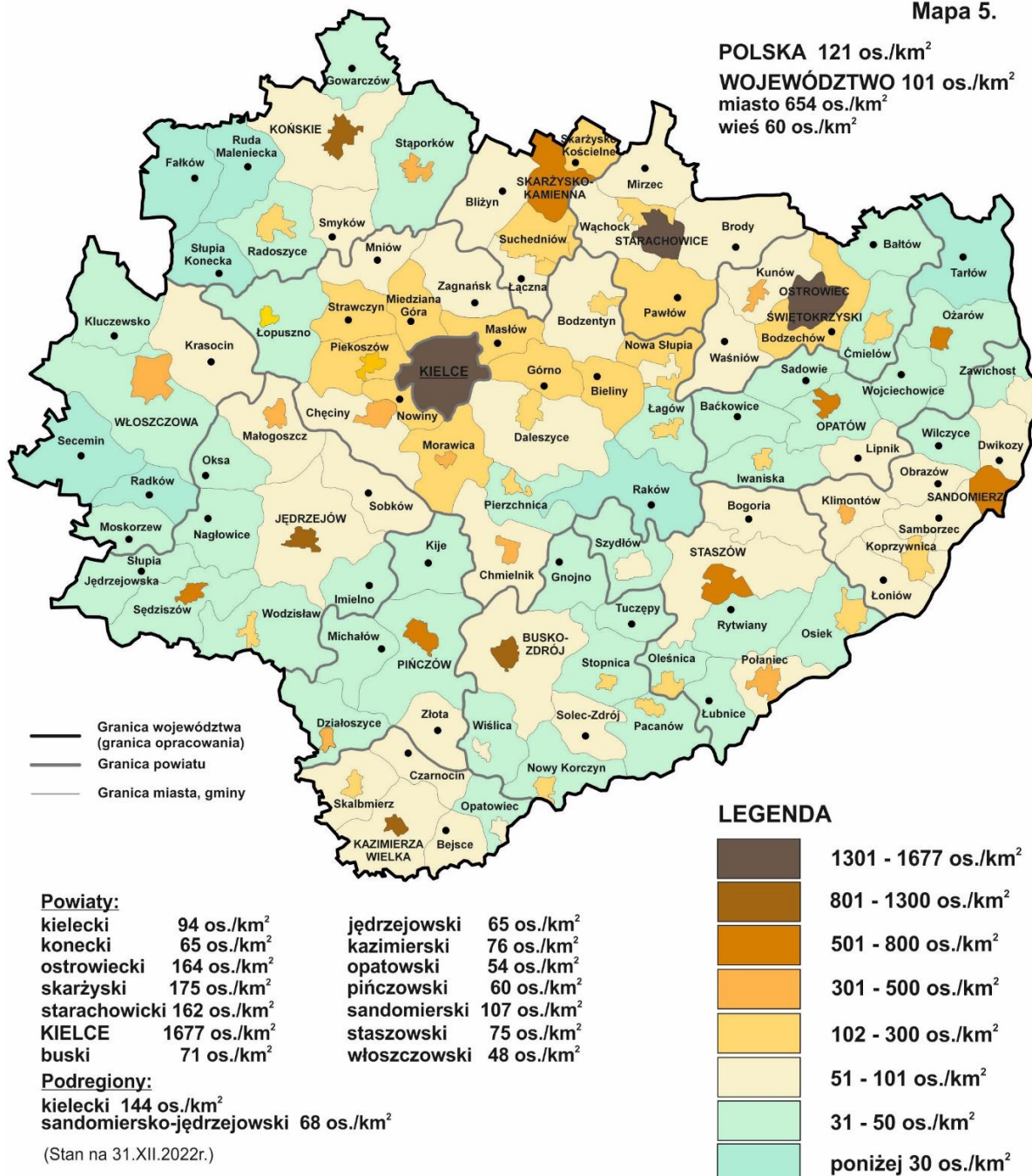
Najgorsza sytuacja pod względem zaludnienia występuje na obszarach gmin, tj.: Raków, Ruda Maleniecka, Słupia Konecka, Tarłów, Radków i Secemin na obszarze których wskaźnik gęstości zaludnienia wynosi poniżej 30 os./km².

ANALIZA TRENDÓW ROZWOJU DEMOGRAFICZNEGO I NA RYNKU PRACY
W LATACH 2016-2022 I W OKRESIE PROGNOZOWANYM NA POTRZEBY ZMIANY PLANU
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA W GMINACH MIEJSKICH, MIEJSKO-WIEJSKICH
I WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Mapa 5.

ŚWIĘTOKRZYSKIE BIURO
ROZWOJU REGIONALNEGO
ul. Targowa 18, 25-220 Kielce
tel. (041) 302-70-12, (041) 343-83-20, e-mail: sekretariat@sbrr.pl
Zespół Planowania Przestrzennego Województwa
tel. (041) 343-81-74, www.3010-3079, e-mail: zppw@sbrr.pl

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS.

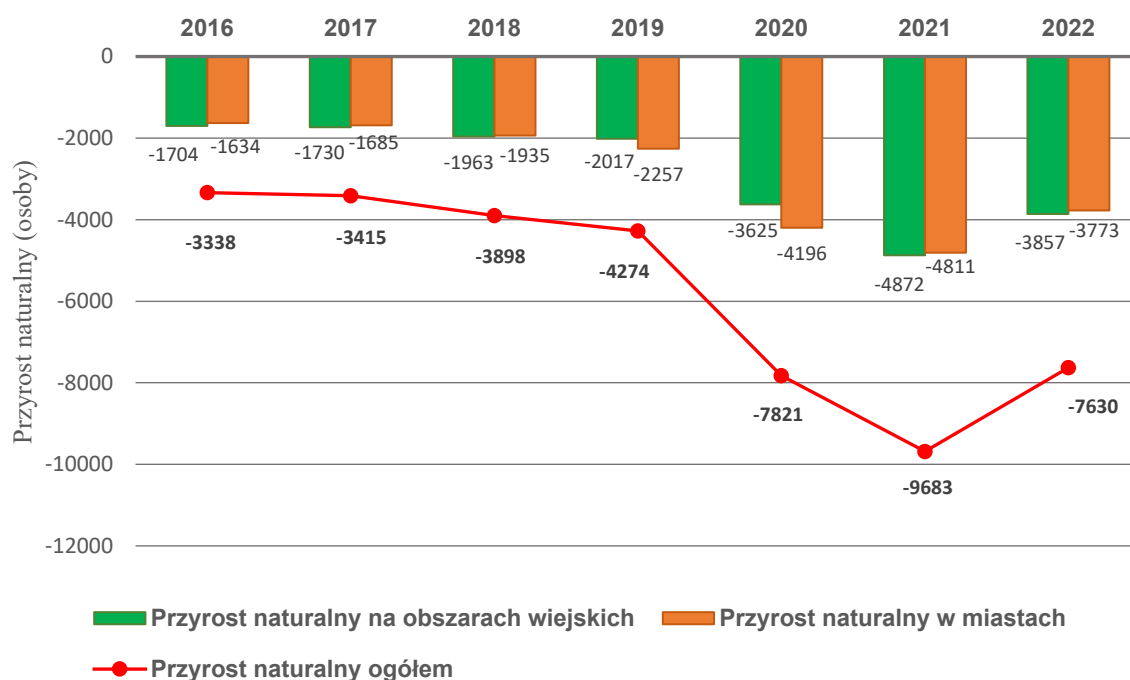
5. Analiza trendów rozwoju demograficznego województwa świętokrzyskiego

5.1. Przyrost naturalny ludności

Przyrost naturalny ludności, stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych i liczbą zgonów w danym okresie na danym terenie. Analiza tego wskaźnika pozwala monitorować procesy demograficzne, które wpływają na sytuację społeczno-ekonomiczną danego obszaru, a także pozwala podjąć właściwe działania mające na celu dostosowanie polityki społecznej do skutków zachodzących zmian i przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom. Natomiast współczynnik przyrostu naturalnego stanowi stosunek przyrostu naturalnego do liczby ludności w przeliczeniu na 1000 ludności.

W województwie świętokrzyskim w latach 2016-2022 notowano ujemny przyrost naturalny ludności, zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich. Ujemny przyrost naturalny ludności ogółem kształtował się od minus 3 338 osób (na 1000 ludności było to minus 2,7‰) w 2016 roku do minus 7 630 osób (minus 6,5‰) w 2022 roku. Najwyższą przewagę zgonów nad urodzeniami odnotowano na koniec 2021 roku, tj. minus 9 683 osoby (minus 8,1‰), co wynikało m.in. ze zwiększonej liczby zgonów (zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich) spowodowanych panującą pandemią Covid-19.

Wykres 8. Przyrost naturalny na obszarach wiejskich i miejskich województwa świętokrzyskiego w latach 2016-2022.

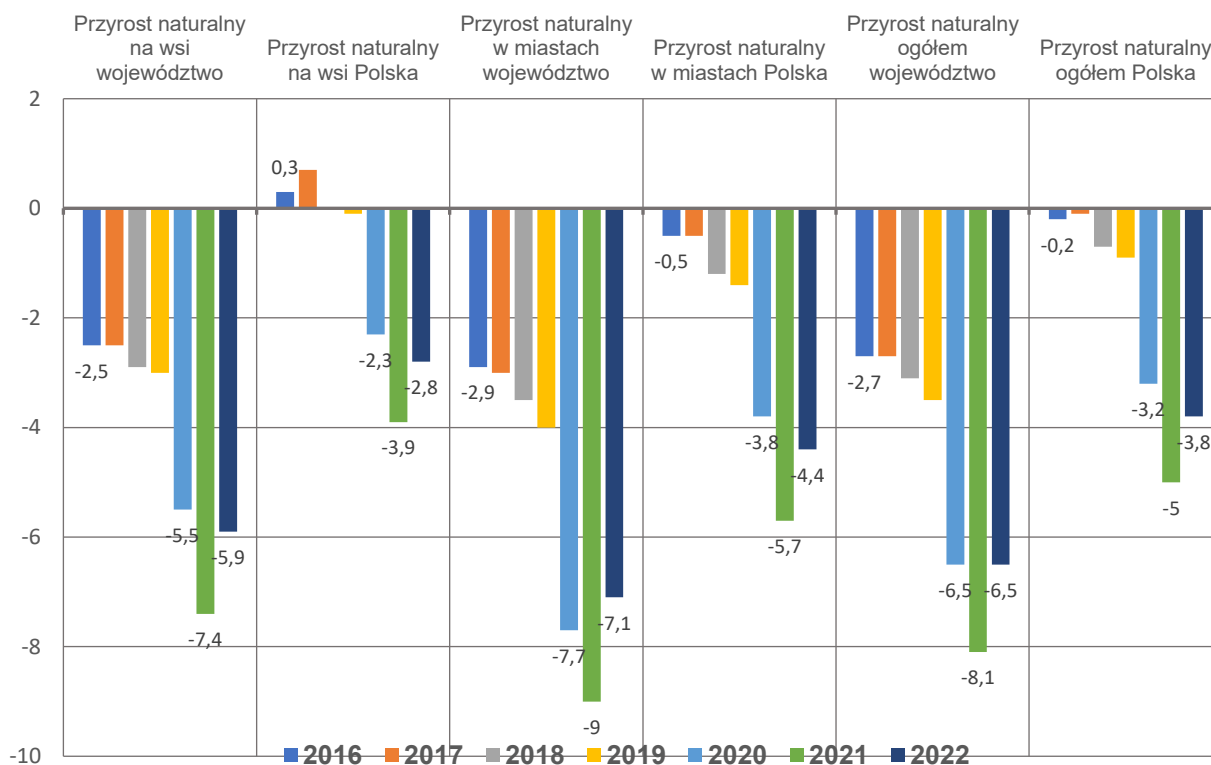

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.).

W latach 2016-2022 przyrost naturalny na obszarach wiejskich obniżył się z minus 1 704 osób (minus 2,5‰) do minus 3 857 osób (minus 5,9‰), a w miastach z minus 1 634 osób (minus 2,9‰) do minus 3 773 osób (minus 7,1‰).

Z analizy danych dotyczących wielkości przyrostu naturalnego (na 1000 ludności) na obszarach wiejskich i w miastach wynika, że zarówno w województwie, jak i w Polsce lepsza sytuacja pod względem przyrostu naturalnego występuje na obszarach wiejskich niż w miastach.

Wykres 9. Przyrost naturalny na 1000 ludności ogółem oraz na obszarach wiejskich i miejskich w województwie świętokrzyskim na tle kraju w latach 2016-2022.

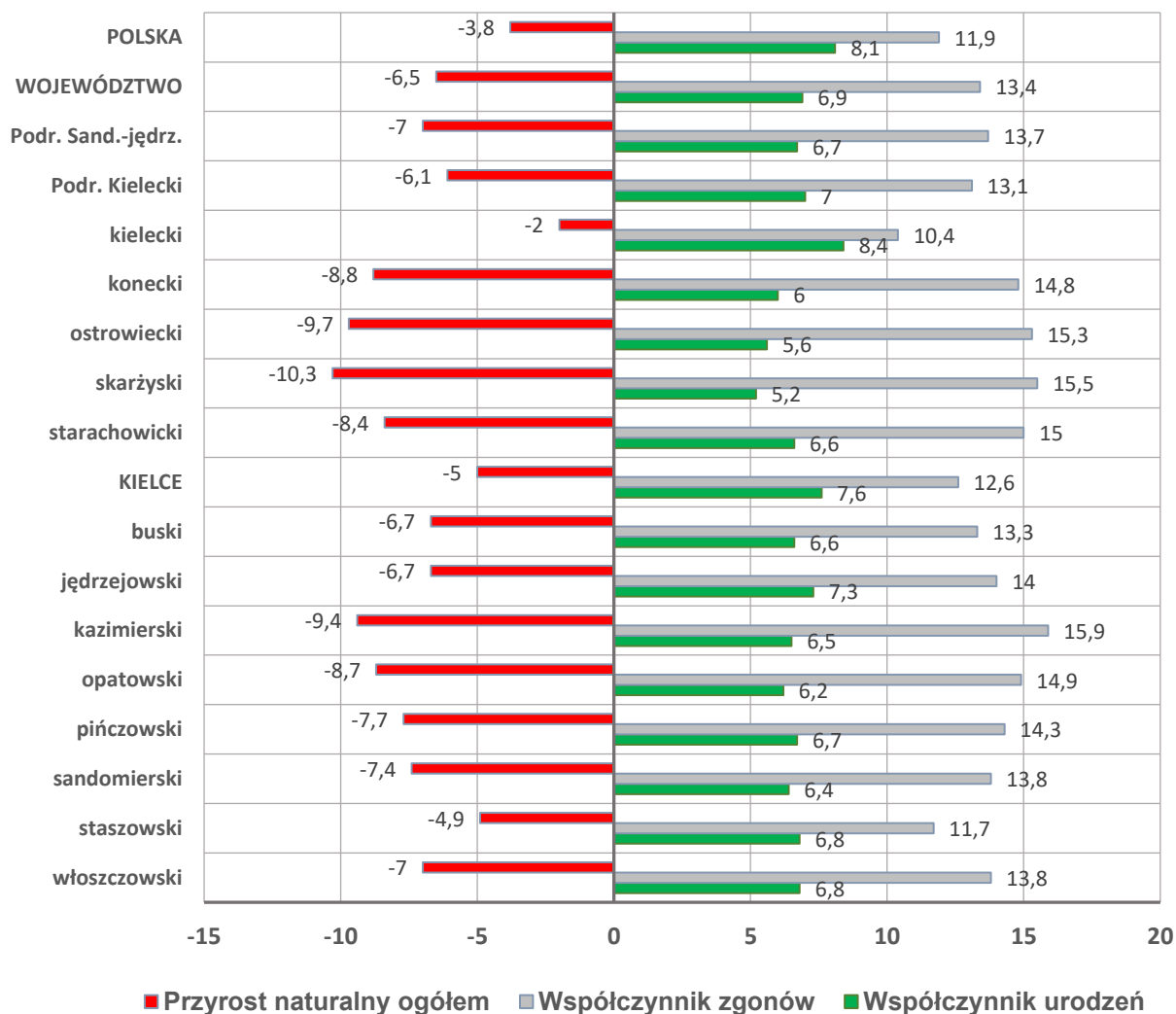
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.).

Dla porównania w Polsce w latach 2016-2022 również notowano przewagę zgonów nad urodzeniami, co skutkowało ujemnymi wartościami przyrostu naturalnego ludności od minus 5 752 osób (a na 1000 ludności było to minus 0,2‰) do minus 143 316 osób (minus 3,8‰) na koniec 2022 roku. Najwyższą ujemną jego wartość odnotowano (podobnie jak w województwie) w 2021 roku, tj. minus 188 006 osób (minus 5,0‰). W kraju na obszarach wiejskich przyrost naturalny obniżył się z plus 4 701 osób (+0,3‰) w 2016 roku do minus 43 374 osób (minus 2,8‰) w 2022 roku. Natomiast przyrost naturalny w miastach w Polsce, w tym czasie był ujemny (podobnie jak w województwie) i kształtował się od minus 10 453 osób (minus 0,5‰) do minus 99 942 osób (minus 4,4‰).

Należy dodać, że od 2020 roku we wszystkich województwach w Polsce przyrost naturalny był ujemny – notowano przewagę zgonów nad urodzeniami.

Podobnie w województwie świętokrzyskim w 2022 roku we wszystkich powiatach przyrost naturalny na 1000 ludności był ujemny, co oznaczało, że współczynnik zgonów był wyższy od współczynnika urodzeń.

Wykres 10. Przyrost naturalny na 1000 ludności w powiatach i podregionach województwa świętokrzyskiego na tle kraju w 2022 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.2022 r.).

Najgorszą sytuację pod względem przyrostu naturalnego odnotowano w powiatach: skarżyskim (minus 10,3‰), ostrowieckim (minus 9,7‰), kazimierskim (minus 9,4‰), koneckim (minus 8,8‰), opatowskim (minus 8,7‰), starachowickim (minus 8,4‰), pińczowskim (minus 7,7‰), sandomierskim (minus 7,4‰) i włoszczowskim (minus 7,0‰). Nieco lepszy współczynnik przyrostu naturalnego (tj. poniżej średniej dla województwa świętokrzyskiego) osiągnął powiat kielecki (minus 2,0‰), powiat staszowski (minus 4,9‰) oraz miasto Kielce (minus 5,0‰). Natomiast w powiatach: buskim i jędrzejowskim przyrost naturalny ludności ukształtował się na poziomie minus 6,7‰.

W podregionie sandomiersko-jędrzejowskim wystąpiła większa przewaga zgonów nad urodzeniami, co skutkowało większym ujemnym przyrostem naturalnym na poziomie minus 7,0‰, niż w podregionie kieleckim, gdzie współczynnik ten wyniósł minus 6,1‰.

W 2022 roku na 102 gminy województwa, aż w 96 z nich odnotowano ujemny przyrost naturalny ludności. Najbardziej korzystna sytuacja pod względem przyrostu naturalnego występuje w gminach powiatu kieleckiego, w których notowano mniejsze ujemne jego wartości, niż w pozostałych gminach w województwie. Ponadto czterem gminom wiejskim, tj.: Bieliny (2,2‰), Górnio (1,9‰), Strawczyn (0,7‰) i Nowiny (0,3‰) oraz trzem gminom miejsko-wiejskim: Łągów (2,3‰), Morawica (1,0‰) i Łopuszno (0,1‰) udało się osiągnąć przewagę urodzeń nad zgonami z tym, że na obszarze wiejskim gminy Morawica wystąpił ujemny przyrost naturalny (minus 1,1‰), a w mieście dodatni przyrost naturalny, najwyższy w skali województwa na poziomie 19,2‰. Dodatnie wartości przyrostu naturalnego zanotowano również w trzech miastach należących do gmin miejsko-wiejskich, tj.: Szydłów (4,1‰), Wiślica (2,1‰) i Daleszyce (1,8‰).

Przyczyn występującego w województwie świętokrzyskim od ponad dwóch dekad ujemnego przyrostu naturalnego ludności należy upatrywać m.in. w spadku zawieranych małżeństw, niskich wartościach współczynnika dzietności, a przede wszystkim w masowej długookresowej emigracji kobiet oraz osób w wieku najwyższej zdolności prokreacyjnej z województwa do większych miast w Polsce lub za granicę, częściej do krajów Unii Europejskiej.

W województwie świętokrzyskim w 2022 roku zawarto 4 369 związków małżeńskich, tj. o 1 626 (27,1%) mniej niż w 2016 roku. Na uwagę zasługuje fakt, że w tym czasie na obszarach wiejskich zawarto więcej małżeństw, niż w miastach, tj. 2 596 małżeństw, jednak było to o 872 małżeństwa (25,1%) mniej niż w 2016 roku. Natomiast w miastach zawarto 1 773 małżeństwa, tj. o 754 małżeństwa (29,8%) mniej niż w 2016 roku. Z analizy danych dotyczących ilości zawartych związków małżeńskich na 1000 mieszkańców w latach 2016-2022 wynika, że współczynnik ten uległ zmniejszeniu z 4,8‰ do 3,7‰ (w kraju z 5,0‰ do 4,1‰), w tym w miastach z 4,5‰ do 3,3‰ (w kraju z 5,0‰ do 4,2‰), a na obszarach wiejskich z 5,0‰ do 4,0‰ (w kraju z 5,2 do 4,0‰). Z powyższych danych jednoznacznie wynika, że pod względem ilości zawartych związków małżeńskich lepsza sytuacja występuje na obszarach wiejskich niż w miastach (w których zawierano mniej związków formalnych).

Kolejnym niekorzystnym zjawiskiem powodującym wyludnianie się województwa tak, jak i Polski jest spadek dzietności oraz związany z tym proces starzenia się społeczeństwa. Współczynnik dzietności określa liczbę dzieci, które urodziłaby przeciętnie kobieta w ciągu całego okresu rozrodczego (15-49 lat) przy założeniu, że w poszczególnych fazach tego okresu rodziłaby z intensywnością obserwowaną w badanym roku, tzn. przy przyjęciu cząstkowych współczynników płodności z tego okresu za niezmiennie. Najbardziej korzystna sytuacja demograficzna występuje wówczas, gdy współczynnik dzietności kształtuje się na poziomie 2,10 – 2,15, tzn. gdy w danym roku na 1 kobietę w wieku 15-49 lat przypada średnio dwoje dzieci i więcej, wówczas może to zagwarantować prostą zastępowalność pokoleń.

W województwie świętokrzyskim w latach 2016-2022 współczynnik dzietności zmniejszył się z 1,20 do 1,19 (w kraju z 1,36 do 1,26), przy czym najwięcej urodzonych dzieci na 1 kobietę przypadało w roku: 2020 (1,29), 2017 i 2018 (po 1,26). Natomiast w Polsce najwyższe współczynniki dzietności (z tendencją spadku) odnotowano w czterech kolejnych po sobie latach, tj. w roku: 2017 (1,45), 2018 (1,44), 2019 (1,42) i 2020 (1,39). Należy dodać, że przy tak niskich wartościach współczynnika dzietności nie będzie gwarancji na prostą zastępowalność pokoleń w przyszłości, co w konsekwencji

utrwali proces starzenia się społeczeństwa. Dodatkowo wydłużanie się okresu, w którym odnotowuje się niskie wartości współczynnika dzietności ostatecznie prowadzi do tzw. depresji urodzeniowej, czyli do stanu braku gwarancji prostej zastępowalności pokoleń, a tym samym do spadku udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym (przyszłych zasobów pracy) i w wieku produkcyjnym w ogólnym zaludnieniu.

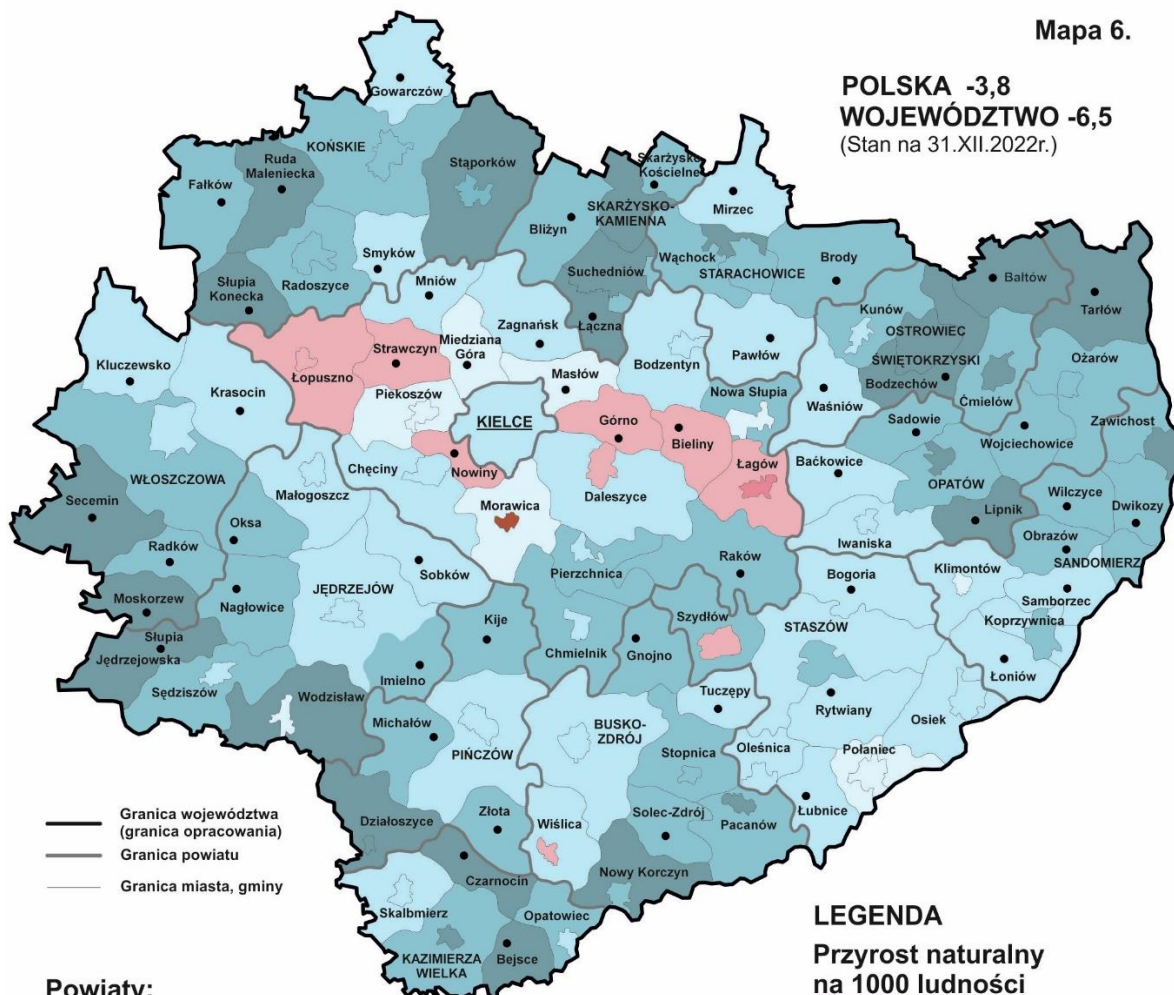

ANALIZA TRENDÓW ROZWOJU DEMOGRAFICZNEGO I NA RYNKU PRACY
W LATACH 2016-2022 I W OKRESIE PROGNOZOWANYM NA POTRZEBY ZMIANY PLANU
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

PRZYROST NATURALNY NA 1000 LUDNOŚCI W GMINACH MIEJSKICH,
MIEJSKO-WIEJSKICH I WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Mapa 6.

POLSKA -3,8
WOJEWÓDZTWO -6,5
(Stan na 31.XII.2022r.)

— Granica województwa
(granica opracowania)
— Granica powiatu
— Granica miasta, gminy

Powiaty:

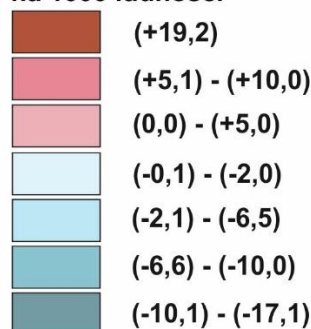
kielecki	(-2,0)	jędrzejowski	(-6,7)
konecki	(-8,8)	kazimierski	(-9,4)
ostrowiecki	(-9,7)	opatowski	(-8,7)
skarżyski	(-10,3)	pińczowski	(-7,7)
starachowicki	(-8,4)	sandomierski	(-7,4)
KIELCE	(-5,0)	staszowski	(-4,9)
buski	(-6,7)	włoszczowski	(-7,0)

Podregiony:

kielecki (-6,1)
sandomiersko-jędrzejowski (-7,1)

LEGENDA

Przyrost naturalny
na 1000 ludności

ŚWIĘTOKRZYSKIE BIURO
ROZWOJU REGIONALNEGO
ul. Targowa 18, 25-820 Kielce
tel. (041) 302-70-12, (041) 343-83-20, e-mail: sekretariat@sbrr.pl
Zespół Planowania Przestrzennego Województwa
tel. (041) 343-81-74, www.3010-3070, e-mail: zppw@sbrr.pl

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS.

5.2. Migracje wewnętrzne i zagraniczne ludności na pobyt stały

Na procesy migracyjne ludności w ostatnich latach w Polsce, jak i w województwie świętokrzyskim miały wpływ ograniczenia związane z pandemią koronawirusa SARS-CoV2 oraz inwazja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w dniu 24 lutego 2022 roku. Pandemia koronawirusa rozpoczęła się w Chinach w 2019 roku, a do Polski dotarła w marcu 2020 roku. Wówczas to podjęto decyzję, aby podczas pandemii zamknięte zostały szkoły, uczelnie, niektóre zakłady pracy, obiekty handlowe (z wyłączeniem sklepów spożywczych i aptek) oraz granice państwa. W 2021 roku ograniczono restrykcje dotyczące możliwości przemieszczania się ludności, które wprowadzono w związku z pandemią COVID-19. Ostatecznie stan zagrożenia epidemicznego w Polsce odwołano 1 lipca 2023 roku. Kolejnym zagrożeniem i problemem społecznym mającym wpływ na procesy migracyjne ludności jest wojna w Ukrainie, która rozpoczęła się 24 lutego 2022 roku i trwa ona nieprzerwanie do dziś.

Z danych GUS wynika, że w 2021 roku najwięcej osób na pobyt stały napłynęło do Polski z Ukrainy, tj. 3,1 tys., a w 2020 roku było to 2,1 tys.), a następnie z Wielkiej Brytanii (2,8 tys.) i Niemiec (2,4 tys.). Ludność przybywająca z tych trzech państw stanowiła ok. 54% wszystkich osiedlających się cudzoziemców w Polsce na stałe. Należy dodać, że w porównaniu z innymi województwami udział imigrantów z zagranicy osiedlających się na stałe w województwie świętokrzyskim jest niewielki.

Dane dotyczące rejestracji i zatrudnienia cudzoziemców w województwie świętokrzyskim pochodzą z Centralnego Systemu Analityczno-Raportowego CeSAR, do którego ma dostęp m.in. Zespół Badań i Analiz Rynku Pracy Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Kielcach. Zespół ten, na podstawie tych danych opracował obszerny materiał, w którym przedstawiono i scharakteryzowano sytuację cudzoziemców na świętokrzyskim rynku pracy. Z opracowania tego dowiadujemy się, że w roku 2020 wprowadzenie ograniczeń administracyjnych związanych z pandemią spowodowało krótkotrwały spadek liczby cudzoziemców podejmujących zatrudnienie w województwie świętokrzyskim. Natomiast wraz ze stopniowym znoszeniem restrykcji i ożywieniem gospodarczym po okresie *lockdownów*, zwiększał się ponownie zarówno zasób, jak i napływ migrantów. W województwie utrzymał się charakterystyczny dla lat poprzednich dominujący wśród cudzoziemców model migracji: zarobkowy, krótkotrwały i cyrkulacyjny, ze znaczną przewagą mężczyzn. W okresie odczuwalnych na rynku pracy niekorzystnych zmian demograficznych, migranci zarobkowi wypełniali potrzeby zatrudnieniowe pracodawców, zwłaszcza w obszarze prac budowlano-montażowych, w przetwórstwie przemysłowym, transporcie oraz rolnictwie i sadownictwie.

Rok 2022 i wybuch wojny w Ukrainie przyniósł wyraźną zmianę – nastąpiło odwrócenie struktury demograficznej fali migracji według płci, skutkujące dominacją kobiet, które przed 24 lutego 2022 roku stanowiły niewielki odsetek migrantów zarobkowych. Zmienił się wiodący charakter migracji: z zarobkowego na uchodźczy. Inne niż dotychczasowe motywacje i uwarunkowania przyjazdu do Polski wpłynęły na potencjał zatrudnieniowy migrantów z Ukrainy. Istotnymi czynnikami ograniczającymi gotowość do podejmowania pracy były: znaczny udział dzieci w ogólnej liczbie migrantów powodujący konieczność zapewnienia im opieki, bariery natury psychologicznej oraz bariera językowa. Obiektywną barierę zatrudnialności stanowiła również specyfika świętokrzyskiego rynku pracy charakteryzująca się relatywnie niewielkim popytem na pracę kobiet ze średnim i wyższym wykształceniem. Biorąc pod uwagę powyższe, poziom zatrudnienia obywateli Ukrainy przybyłych do województwa świętokrzyskiego po wybuchu wojny, przekraczający 40% (wg szacunków

na podstawie danych z *Centralnego Systemu Analityczno-Raportowego CeSAR*) można uznać za względnie wysoki. Na obecnym etapie rozwoju sytuacji geopolitycznej i działań wojennych oraz dostępności danych, nie jest możliwe dokonanie wiarygodnej oceny, w jakim stopniu obecny model migracji przekształci się w migrację osiedleńczą, skutkującą pozostaniem obywateli Ukrainy w województwie świętokrzyskim na stałe.

Według danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Kielcach w województwie świętokrzyskim w okresie od 24 lutego 2022 roku do 24 kwietnia 2023 roku wnioski o nadanie numeru PESEL złożyło ponad 26 tys. Ukraińców. Status cudzoziemca na podstawie specustawy uzyskało ponad 15 tys. uchodźców wojennych (z czego 65% stanowiły kobiety, natomiast 35% to mężczyźni najczęściej w wieku poniżej 18 lat). W ramach istniejącej procedury zatrudnieniowej oprócz zezwoleń na pracę dla cudzoziemców oraz uproszczonej ścieżki na oświadczenia (skracającej proces podjęcia pracy przez obywateli: Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdawii i Ukrainy, a do 28 października 2022 roku także Rosji), uruchomiono dodatkowo centralny rejestr powiadomień o powierzeniu pracy obywatelowi Ukrainy, zakładający ułatwienie i przyspieszenie procedury legalizacji zatrudnienia.

W Polsce według danych na dzień 24 kwietnia 2022 roku liczba zarejestrowanych wniosków o nadanie numeru PESEL oraz statusu cudzoziemca w związku z konfliktem w Ukrainie wynosiła 2 303 997, a w tym największy udział miały województwa: mazowieckie (18%), śląskie (11%), małopolskie (10%), dolnośląskie (9,5%) i wielkopolskie (9,0%).

W województwie świętokrzyskim migracje (głównie zarobkowe mieszkańców) są drugim, obok przyrostu naturalnego, czynnikiem powodującym znaczny ubytek ludności, co pogłębia procesy depopulacyjne w regionie. Powodem trwającego od ponad dwóch dekad ujemnego salda migracji jest emigracja z województwa w większości osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym mobilnym, co przyspiesza straty i ograniczenia potencjału demograficznego województwa. Dodatkowo odpływ osób w wieku prokreacyjnym (głównie do innych województw, do dużych miast w celu podjęcia tam nauki lub rozpoczęcia swojej ścieżki zawodowej) powoduje pogłębianie się procesu starzenia ludności województwa świętokrzyskiego.

Według danych GUS udział rejestrowanych stałych **migracji zagranicznych** w województwie świętokrzyskim był i jest niewielki – stanowił ok. 10% ogólnego salda migracji w województwie. Należy dodać, że w analizowanych latach zmniejszało się natężenie migracji zagranicznych, a wśród emigrujących zmniejszył się udział mieszkańców miast (z ok. 83 do 55%) oraz udział emigrujących kobiet. Potwierdzają ten fakt prognozy demograficzne przygotowane przez GUS, w których przewidywano osłabienie natężenia ruchów migracyjnych, wskutek „wyczerpywania się potencjału migracyjnego.”

Według definicji GUS – fakt przybycia (tj. zameldowania) do danej jednostki administracyjnej w celu zamieszkania określa się mianem napływu migracyjnego (wędrowskiego), natomiast wyjazd w celu zamieszkania w innej jednostce na stałe – mianem odpływu migracyjnego (wędrowskiego). W ramach migracji wewnętrznych wyróżnia się migracje: **międzywojewódzkie** (to przemieszczenia ludności z jednego województwa do innego); **wewnątrzwojewódzkie** (to zmiany miejsca zamieszkania w obrębie tego samego województwa); **międzypowiatowe** (to przemieszczenia ludności z jednego powiatu do innego); **wewnątrzpowiatowe** (to zmiany miejsca zamieszkania w obrębie tego samego powiatu). Klasyfikując migracje wewnętrzne według charakteru administracyjnego obszarów, między którymi miała miejsce wędrowka rozróżniamy następujące kierunki migracji: **ze wsi do miasta, z miasta na wieś, z miasta do miasta, ze wsi na wieś** (dotyczy obszarów wiejskich gmin, a nie

miejsowości wiejskich imiennie). Ze względu na charakter przebywania wyróżnia się: migracje na pobyt stały (związany z dokonaniem zameldowania na pobyt stały) oraz migracje na pobyt czasowy (trwający dłużej niż 3 miesiące).

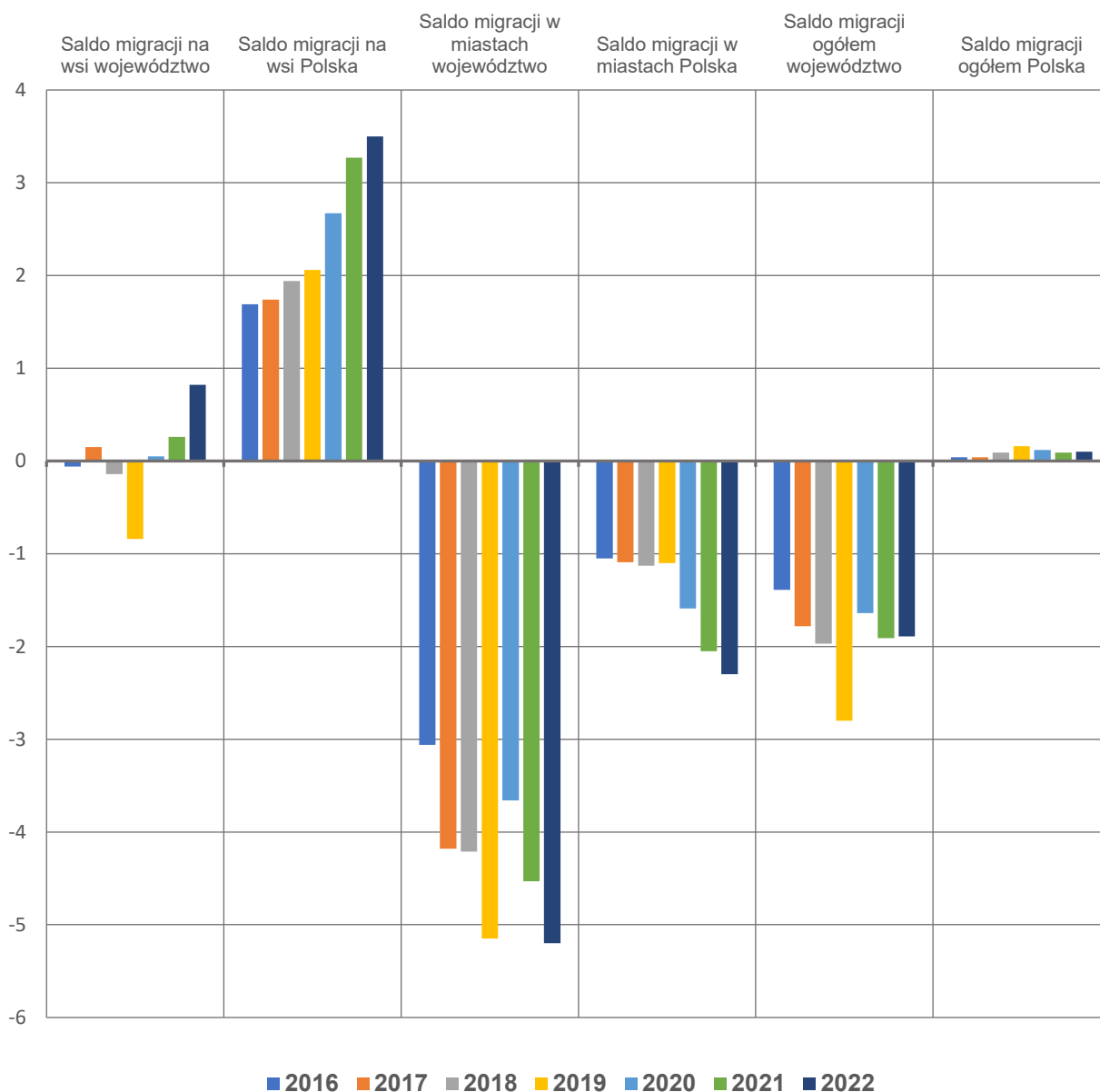
Skala przemieszczeń międzywojewódzkich (z przewagą odpływów), które notowano w województwie przez ponad dwie dekady spowodowały nieodwracalne ubytki ludności, przez co świętokrzyskie znalazło się w grupie województw o najwyższym zagrożeniu migracyjnym. Najwięcej osób wymeldowanych kierowało się do sąsiednich województw, tj.: mazowieckiego, śląskiego, małopolskiego, podkarpackiego, łódzkiego, lubelskiego i dolnośląskiego. Natomiast najwięcej osób osiedlających się na terenie województwa świętokrzyskiego (zameldowanych) pochodziło z województw: śląskiego, mazowieckiego, małopolskiego i podkarpackiego. Z danych GUS wynika, że emigranci ze świętokrzyskiego, którzy osiedlali się w dużych miastach innych województw, to w większości młodzi mieszkańcy miast – stanowili oni ponad 70% wszystkich emigrantów. Z kolei imigranci z innych województw osiedlający się w województwie świętokrzyskim, to są również w większości mieszkańcy miast, a ich udział w ogólnej liczbie osiedlających się wynosił ponad 60%.

W ruchu wędrownym ludności województwa świętokrzyskiego (mobilności przestrzennej) duży udział mają **migracje wewnątrzwojewódzkie**. Natężenie przemieszczeń wewnętrznych związane było i jest z utrzymaniem tendencji napływu osób migrujących na tereny wiejskie oraz odpływu z miast, co wskazuje na lepszą sytuację pod względem salda migracji na terenach wiejskich, gdzie w wyniku odpływu ludności ubytki i straty były i są mniejsze niż w miastach. Niekorzystnym zjawiskiem jest to, że większość odpływu migracyjnego z obszarów wiejskich stanowią kobiety, co powoduje pogłębianie się procesu defeminizacji, tj. niedoboru kobiet w młodszych grupach wiekowych, w gminach typowo wiejskich. Defeminizacja głównie w młodszych grupach wiekowych skutkuje spadkiem współczynnika zawieranych małżeństw, niską dzietnością, a ostatecznie prowadzi do depopulacji i starzenia się społeczeństwa.

W 2022 roku w wyniku migracji wewnątrzwojewódzkich na pobyt stały ludność województwa głównie kierowała się z miast na wieś, i były to 3 062 osoby, które stanowiły 38,7% ogółu migrantów wewnątrzwojewódzkich (7 913 osób). Natomiast ze wsi na wieś kierowały się 2 203 osoby (27,8%), ze wsi do miast 1 985 osób (25,1%), a z miast do miast zaledwie 663 osoby (8,4%). Szacuje się, że większy ruch migracyjny obejmował tereny wiejskie, ponieważ w 2019 roku suma napływu i odpływu na 1000 ludności wskazywała na większą mobilność mieszkańców wsi, i wynosiła 14,0, a w miastach 12,3.

Z analizy danych GUS wynika, że w latach 2016-2022 nastąpiło zarówno stopniowe ograniczenie wielkości migracji wewnątrz województwa, jak i zmiana intensywności poszczególnych kierunków przemieszczeń. Następowало przyspieszenie odpływu mieszkańców miast na tereny wiejskie, a spowolnienie napływu ludności wiejskiej na tereny miast.

Wykres 11. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności ogółem oraz na obszarach wiejskich i miejskich w województwie świętokrzyskim na tle kraju w latach 2016-2022.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.).

W województwie świętokrzyskim w 2022 roku w wyniku migracji wewnętrznych na pobyt stały odnotowano ogółem 12 793 odpływy migracyjne ze stałego miejsca zamieszkania (w tym 6 401 odpływów ze wsi i 6 392 odpływy z miast) oraz 10 523 napływy migracyjne (w tym 6 883 napływy na wieś i 3 640 napływów do miast). Saldo migracji ogółem w ruchu wewnętrznym wyniosło minus 2 270 osób (w miastach saldo migracji było ujemne do minus 2 752 osób, a na wsi osiągnęło wartość dodatnią do plus 482 osób).

W grupie migrantów wewnętrznych na pobyt stały (napływających i odpływających) większość stanowią osoby odpływające z miast na wieś, tj. 3 713 osób, co stanowi 29,0% ogółu odpływających. Następne liczne grupy odpływających w ruchu wewnętrznym to: odpływający ze wsi do miast – 3 532

osoby (27,6%) oraz ze wsi na wieś – 2 869 osób (22,4%). Nieco mniej emigruje z miast do miast, tj. 2 679 osób (21,0%).

Natomiast w ruchu wewnętrznym osoby napływały głównie na wieś z miast, tj. 4 094 osoby, co stanowiło 38,9% ogółu napływających. Kolejne liczne grupy stanowiły osoby napływające na wieś ze wsi – 2 788 osób (26,5%) oraz napływające do miast ze wsi – 2 293 osoby (21,8%). Mniej osób napływało do miast z miast, tj. 1 347 osób (12,8%).

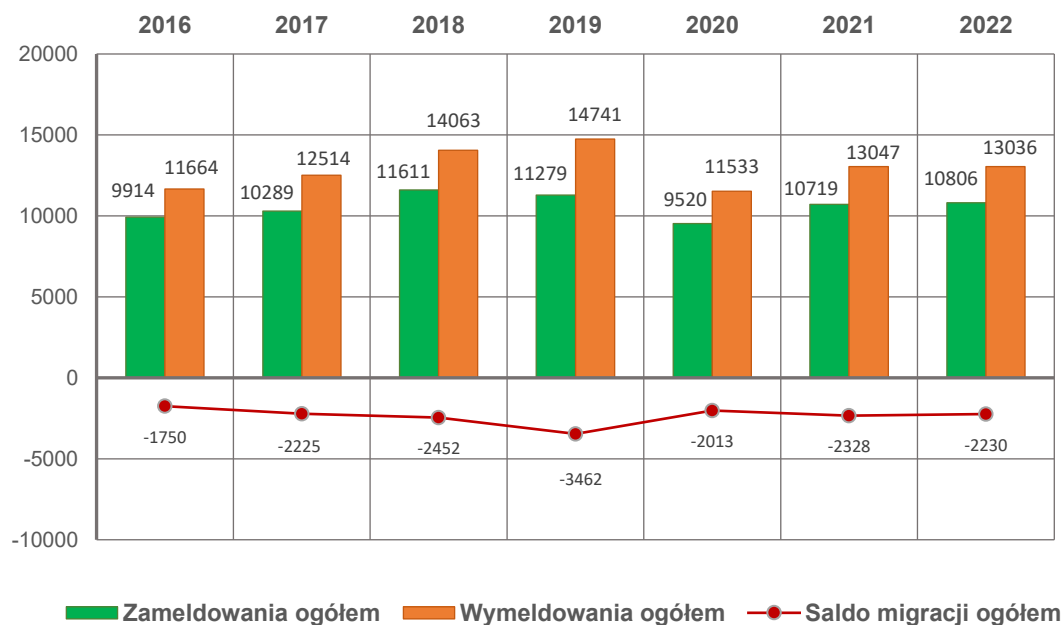
W migracjach wewnętrznych na pobyt stały najczęściej brały udział całe rodziny z dziećmi, na co wskazują dane GUS. W 2022 roku w grupie emigrantów wewnętrznych (odpływających) dominowały osoby w wieku 30-44 lata, bowiem stanowiły aż 36,6% ogółu odpływających, głównie z miast na wieś.

Dla porównania w Polsce najliczniejszą grupę emigrującą z miast na wieś stanowiły również osoby w wieku 30-44 lata, tj. 35,0% ogółu odpływających. W województwie następną liczną grupą odpływających stanowiły osoby w wieku 20-29 lat, tj. 21,7% – głównie ze wsi do miast. W Polsce ta grupa wieku stanowiła 18,5%. Wśród emigrantów wewnętrznych duży udział mają również najmłodsi mieszkańcy województwa świętokrzyskiego, tj. osoby w wieku 5-14 lat (11,1%) oraz w wieku 0-4 lata (9,5%), co wiąże się z migracją całych rodzin z dziećmi, które w ruchu wędrownym wewnętrznym opuszczają swoje dotychczasowe miejsce zamieszkania, aby zamieszkać na stałe w innej jednostce. W Polsce w ruchu wewnętrznym te grupy emigrantów stanowią odpowiednio: 12,7% i 9,7%. W województwie w grupie emigrujących najmniejszy udział mają osoby w wieku 15-19 lat, tj. 3,2% (w Polsce 3,5%).

W grupie imigrantów większość stanowią (podobnie jak w grupie emigrantów) również osoby w wieku 30-44 lata (33,9%), które napływają głównie na wieś z miast. Następną liczną grupą imigrantów są osoby w wieku 20-29 lat (17,6%) najczęściej napływające na wieś ze wsi oraz do miast ze wsi. Z kolei osoby w wieku 5-14 lat stanowią 13,0% ogółu napływających (głównie na wieś z miast). Pozostałe grupy wiekowe osób napływających w ruchu wewnętrznym stanowią mniejszy udział, i tak w wieku 45-59 lat (11,3%), w wieku 60 lat i więcej (10,7%), w wieku 0-4 lata (10,1%), a najmniej w wieku 15-19 lat (3,4%). Należy dodać, że wśród ludności napływowej od wielu lat dominują kobiety oraz osoby zamieszkałe na wsi, z kolei wymeldowani to w większości mieszkańcy miast i kobiety.

W województwie świętokrzyskim w latach 2016-2022 najwięcej zameldowań na pobyt stały odnotowano w 2018 roku, tj. 11 611 osób, a najmniej w 2020 roku – 9 520 osób. Natomiast najwięcej osób wymeldowało się z pobytu stałego w 2019 roku, i było to 14 741 osób, zaś najmniej wymeldowanych odnotowano w 2020 roku, tj. 11 533 osoby.

Wykres 12. Migracje wewnętrzne i zagraniczne na pobyt stały w województwie świętokrzyskim w latach 2016-2022.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.).

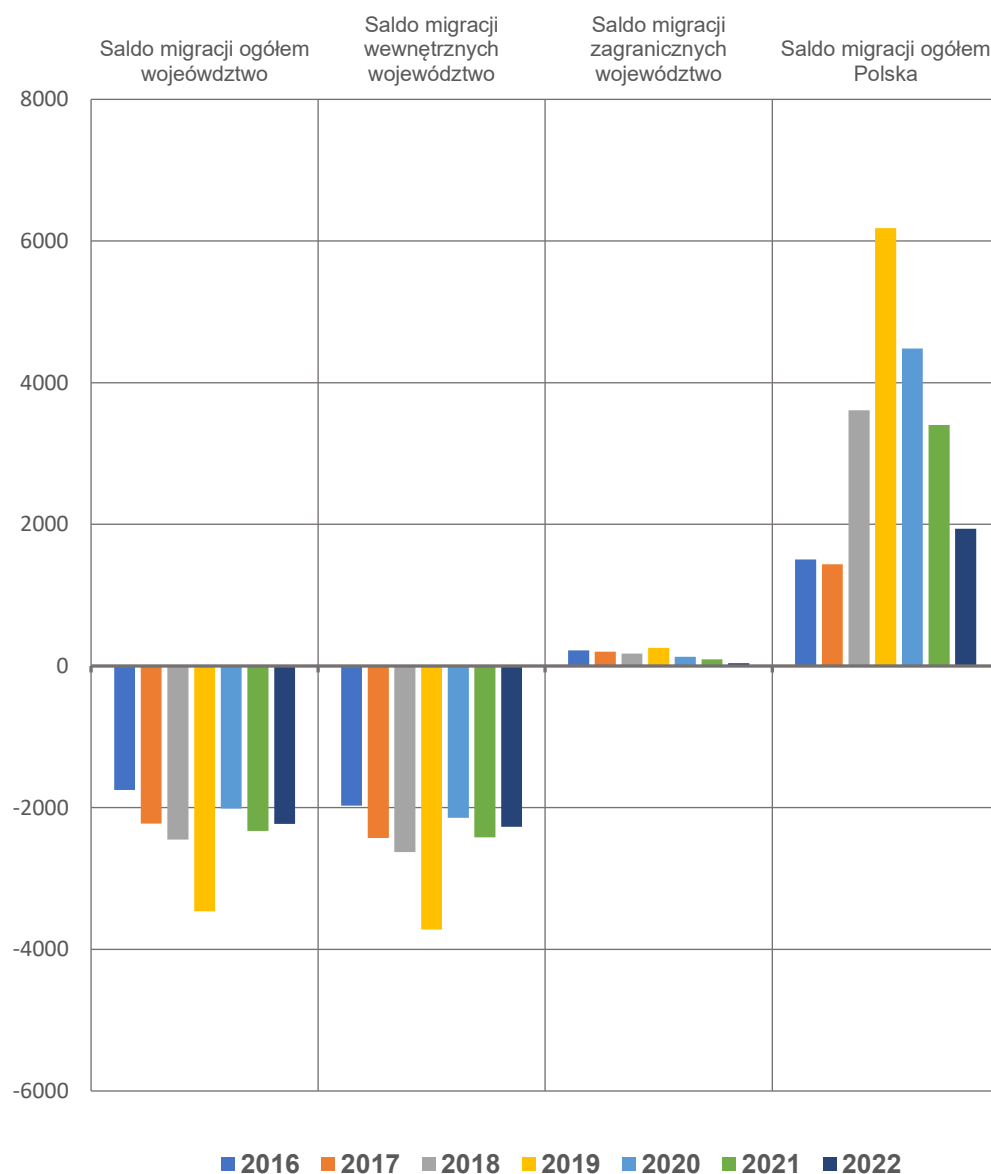
W województwie świętokrzyskim od dwóch dekad saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały było ujemne. W latach 2016-2022 ujemne saldo migracji kształtowało się od minus 1 750 osób (minus 1,4‰) do minus 2 230 osób (minus 1,9‰). Najwięcej mieszkańców z pobytu stałego wymeldowano w 2019 roku, tj. 14 741 osób, a saldo migracji wynosiło wówczas minus 3 462 osoby (na 1000 ludności było to minus 2,8‰).

Dla porównania w Polsce w tym czasie saldo migracji ogółem było dodatnie i kształtowało się od 1 505 osób (0,04‰) w 2016 roku do 1 939 osób (0,1‰) w 2022 roku. Dane z ostatnich lat dotyczące sald migracji pokazują, że Polska z kraju typowo emigracyjnego przekształca się w kraj emigracyjno-imigracyjny.

W województwie ujemny trend sald migracji wewnętrznych ogółem oznacza, że ze świętokrzyskiego z roku na rok więcej osób się wymeldowuje, niż zameldowuje na stałe. Natomiast z analizy salda migracji zagranicznych wynika, że w latach 2016-2022 notowano dodatnie jego wartości, czyli występowała niewielka przewaga napływu migracyjnego z zagranicy na teren województwa nad odpływem.

W 2022 roku z województwa świętokrzyskiego za granicę emigrowały 243 osoby, w tym 156 mężczyzn (64,2%) i 87 kobiet (35,8%). Natomiast z zagranicy napłynęły 283 osoby, w tym 145 kobiet (51,2%) i 138 mężczyzn (48,8%). Saldo migracji zagranicznych było dodatnie i wyniosło plus 40 osób.

Wykres 13. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały w województwie świętokrzyskim na tle Polski w latach 2016-2022.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.).

Imigranci z zagranicy w większości kierowali się do świętokrzyskich miast – 148 osób (52,3%), a pozostałych 135 imigrantów (47,7%) osiedliło się na obszarach wiejskich. Wśród osób napływających z zagranicy do województwa świętokrzyskiego dominują kobiety – 145 osób (51,2%).

Ludność osiedlająca się na stałe w województwie świętokrzyskim w większości pochodziła z krajów europejskich – 257 osób, które stanowiły 90,8% wszystkich napływających z zagranicy do województwa. Grupą dominującą wśród imigrantów stanowiły osoby przybyłe z Wielkiej Brytanii – 102 osoby (36,0%), a następnie z krajów, tj.: Niemcy – 47 osób (16,6%), Ukraina – 18 osób (6,4%), Holandia i Włochy – po 15 osób (5,3%), Irlandia – 11 osób (3,9%), Austria – 10 osób (3,5%), Belgia – 9 osób (3,2%) i Białoruś – 6 osób (2,1%).

Z krajów Ameryki Północnej przybyło do województwa 13 osób (4,6%), w tym ze Stanów Zjednoczonych – 9 osób, z Kanady – 3 osoby i z Kuby 1 osoba. Najmniej osób zameldowało się w województwie z Australii i Oceanii – 2 osoby (0,7%) oraz z Azji – 8 osób (2,8%), w tym 7 osób z Kazachstanu i 1 osoba z Tajlandii.

Świętokrzyscy emigranci zagraniczni to w większości mieszkańcy miast – 158 osób (65,0%), a pozostałych 85 emigrantów (35,0%) opuszczało świętokrzyską wieś. W grupie emigrujących za granicę zarówno z miast, jak i ze wsi dominują mężczyźni, stanowią odpowiednio: 63% i 67%.

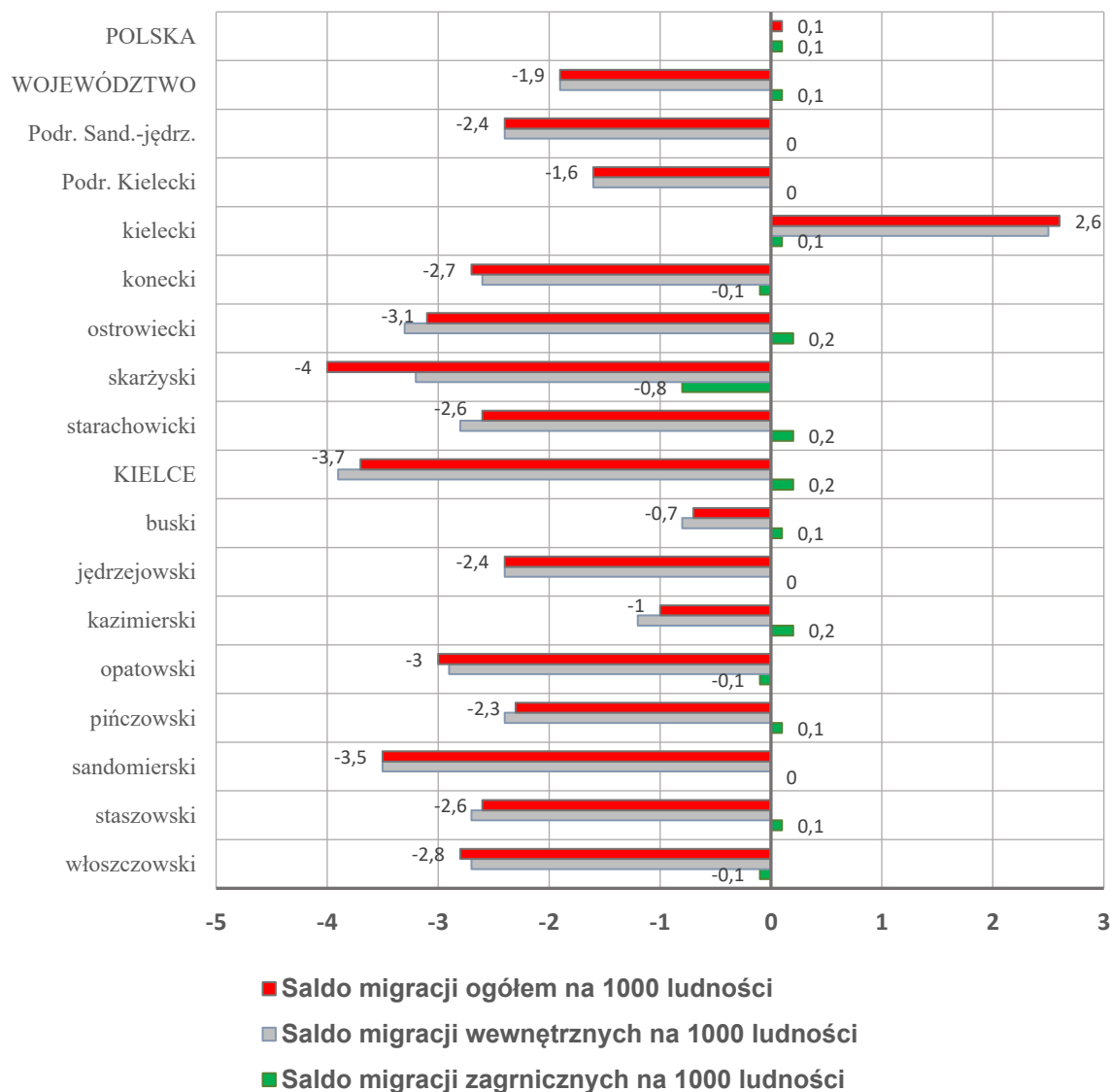
Ludność województwa świętokrzyskiego emigruje głównie do krajów europejskich, a najliczniej do: Wielkiej Brytanii – 103 osoby (42,4%), Niemiec – 43 osoby (17,7%), Holandii – 17 osób (7,0%), Irlandii – 14 osób (5,8%), Norwegii – 9 osób (3,7%), Austrii i Hiszpanii – po 8 osób (3,3%), Włoch – 7 osób (2,9%), Danii – 5 osób (2,1%) oraz Francji, Szwajcarii i Szwecji – po 4 osoby (1,6%). Do krajów Ameryki Północnej emigrowały zaledwie 4 osoby, tj. do Kanady – 2 osoby i Stanów Zjednoczonych 2 osoby. Najmniej osób emigrowało do Azji – 2 osoby (Tajlandia – 1 osoba i Zjednoczone Emiraty Arabskie 1 osoba) oraz do Australii i Oceanii – 2 osoby (Australia – 1 osoba i Nowa Zelandia 1 osoba).

Według danych GUS w 2022 roku w Polsce saldo migracji zagranicznych na pobyt stały było dodatnie i wyniosło 1,9 tys. osób, przy czym liczba imigracji osiągnęła poziom 15,6 tys. osób, a emigracji 13,6 tys. osób. Wśród emigrantów, jak i imigrantów dominowali mężczyźni, a saldo migracji zagranicznych dla mężczyzn było ujemne. Oznacza to, że z Polski więcej mężczyzn emigruje na stałe, niż przybywa (imigruje). Natomiast saldo migracji zagranicznych dla kobiet było dodatnie, czyli więcej kobiet z zagranicy napływa na stałe do Polski, niż odpływa.

Na koniec 2022 roku ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały odnotowano w 13 powiatach województwa świętokrzyskiego. Jedynie w powiecie kieleckim od ponad dwóch dekad (23 lat) wartość salda migracji była dodatnia, a w 2022 roku wynosiła ona plus 545 osób, a na 1000 ludności było to 2,6‰. Najwyższe ujemne saldo migracji powyżej średniej dla województwa (wynoszącej minus 1,9‰) zanotowano w powiecie skarżyskim (minus 4,0‰) oraz w Kielcach (minus 3,7‰), a następnie w powiatach: sandomierskim (minus 3,5‰), ostrowieckim (minus 3,1‰), opatowskim (minus 3,0‰), włoszczowskim (minus 2,8‰), koneckim (minus 2,7‰), starachowickim i staszowskim (po minus 2,6‰), jędrzejowskim (minus 2,4‰) i pińczowskim (minus 2,3‰). Nieco mniej mieszkańców opusza powiat buski (minus 0,7‰) oraz kazimierski (minus 1,0‰).

Podregion kielecki w wyniku migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały utracił 1 162 osoby, które stanowiły 52,1% ogółu wymeldowanych z województwa, a saldo migracji na 1000 ludności wynosiło minus 1,6‰. Natomiast w podregionie sandomiersko-jędrzejowskim z powodu przewagi odpływu migracyjnego nad napływem saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych wyniosło minus 1 068 osób, a na 1000 osób było to minus 2,4‰.

Wykres 14. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności w powiatach oraz podregionach województwa świętokrzyskiego na tle kraju w 2022 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.2022 r.).

Najwyższe ujemne saldo migracji od wielu lat występuje w północnej części województwa oraz w Kielcach. Trzeba dodać, że nasilona emigracja mieszkańców północnej części województwa powodowana była i jest ona do dziś skutkiem występowania na tym terenie wysokiego bezrobocia (najwyższego w skali kraju), które w okresie największego kryzysu gospodarczego było głównym czynnikiem „wypychającym” z województwa w większości osoby młode, dobrze wykształcone i najbardziej przedsiębiorcze.

W 2022 roku ujemne saldo migracji odnotowano w 71 gminach, które stanowiły 69,6% ogółu gmin województwa. W pięciu gminach miejskich od kilku lat notowano przewagę odpływu migracyjnego nad napływem, co dawało ujemne salda migracji. W 2022 roku najintensywniej emigrowali mieszkańcy miast, tj.: Skarżysko-Kamienna (minus 5,9‰), Sandomierz (minus 5,8‰)

i Starachowice (minus 5,2‰). Nieco mniejsze ujemne saldo migracji na 1000 ludności zanotowano w Ostrowcu Świętokrzyskim (minus 4,9‰) oraz w Kielcach (minus 2,5‰).

Z danych GUS wynika, że w 2022 roku mniejsze ujemne saldo migracji zanotowano w gminach miejsko-wiejskich i wiejskich położonych w sąsiedztwie dużych miast, tj.: Kielce, Ostrowiec Świętokrzyski czy Starachowice. Wynika to z faktu, że mieszkańcy dużych miast w większości emigrują do gmin sąsiednich (na obszary wiejskie), zwiększając w ten sposób potencjał demograficzny tych gmin do których emigrują.

Z analizy danych dotyczących zmian salda migracji w miastach średnich i małych należących do gmin miejsko-wiejskich zauważa się, że w przeciągu ostatnich dwóch dekad następuje znaczna systematyczna przewaga odpływu migracyjnego z tych miast, nad napływem na ich teren. Średnie i małe miasta należące do gmin miejsko-wiejskich systematycznie wyludniają się, a na obszarach wiejskich tych gmin oraz w gminach sąsiednich notuje się przewagę napływu migracyjnego, co wpływa na poprawę sytuacji demograficznej na obszarach wiejskich, kosztem spadku liczby ludności w miastach.

Najwyższe ujemne salda migracji odnotowano w miastach (należących do gmin miejsko-wiejskich), tj.: Wiślica (minus 17,0‰), Małogoszcz (minus 15,2‰), Stopnica (minus 15,5‰), Ożarów (minus 13,5‰), Wodzisław (minus 13,3‰), Łagów (minus 12,3‰), Daleszyce (minus 12,1‰), Nowa Słupia (minus 12,0‰), Końskie (minus 9,4‰), Kazimierza Wielka (minus 8,9‰), Staszów (minus 8,4‰), Busko-Zdrój (minus 8,2‰), Radoszyce (minus 7,6‰), Sędziszów i Pińczów (po minus 7,1‰) oraz Połaniec (minus 6,8‰).

Do grupy gmin miejsko-wiejskich, w których zanotowano znaczną przewagę odpływu migracyjnego nad napływem należą gminy: Połaniec (minus 6,0‰), Zawichost (minus 5,1‰), Opatowiec i Ożarów (po minus 5,0‰), Nowa Słupia (minus 4,9‰), Łagów i Pińczów (minus 4,7‰), Radoszyce i Stopnica (minus 4,6‰), Klimontów (minus 4,5‰) i Iwaniska (minus 4,4‰). W pozostałych gminach miejsko wiejskich ujemne saldo migracji wynosiło mniej niż minus 4,0‰.

Niekorzystna sytuacja od wielu lat pod względem odpływu migracyjnego ludności ma miejsce w gminach typowo wiejskich oddalonych od miast. Najwyższe ujemne saldo migracji w 2022 roku odnotowano w następujących gminach wiejskich: Bałtów (minus 8,5‰), Fałków (minus 8,0‰), Lipnik (minus 7,4‰), Baćkowice (minus 5,9‰), Raków (minus 5,3‰), Zagnańsk (minus 5,0‰), Moskorzew (minus 4,7‰), Krasocin (minus 4,6‰), Tuczępy (minus 3,9‰), Mniów (minus 3,6‰), Waśniów (minus 3,4‰), Łączna (minus 3,3‰), Kluczewsko i Czarnocin (po minus 3,0‰).

Natomiast dodatnie saldo migracji wystąpiło w 31 gminach, co stanowiło 30,4% ogółu gmin województwa, w tym w 9 gminach miejsko-wiejskich, tj.: Morawica (12,9‰), Szydłów (5,9‰), Piekoszów (4,1‰), Daleszyce (3,4‰), Pierzchnica (2,9‰), Kazimierza Wielka (0,8‰), Pacanów (0,7‰), Opatów (0,3‰) i Wąchock (0,01‰) oraz w 22 gminach wiejskich: Masłów (10,2‰), Bodzechów (10,1‰), Nowiny (9,6‰), Miedziana Góra (7,4‰), Strawczyn (6,5‰), Górnio (6,7‰), Solec-Zdrój (4,5‰), Smyków (4,1‰), Michałów (3,6‰), Ruda Maleniecka i Kije (po 2,8‰), Wilczyce (2,0‰), Skarżysko Kościelne i Brody (po 1,6‰), Gnojno (1,4‰), Pawłów i Sadowie (po 1,3‰), Samborzec (1,0‰), Secemin (0,9‰), Wojciechowice (0,5‰), Nagłowice (0,4‰) i Lubnice (0,01‰).

W województwie świętokrzyskim skala zjawiska migracji w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich jest zróżnicowana przestrzennie, ponieważ na jej intensywność

ma wpływ m.in. zróżnicowanie w poziomie rozwoju gospodarczego w województwie oraz w Polsce, dobry dostęp do różnego rodzaju usług podstawowych oraz chęć polepszenia komfortu swojego zamieszkania (co wiąże się ze zmianą stałego miejsca zamieszkania i przesiedlenia głównie z miast na obszary wiejskie gmin sąsiadujących z miastami). Proces ten nazwany suburbanizacją „rozlewaniem się miast – zabudowy” generuje wielkość i intensywność codziennych przemieszczeń mieszkańców z miejsca stałego zamieszkania (z gmin podmiejskich) do szkół i zakładów pracy zlokalizowanych w mieście. Duże znaczenie w wielkości ruchu migracyjnego ma także zwiększona mobilność zawodowa mieszkańców na rynku pracy, związana z podwyższeniem swoich kwalifikacji zawodowych lub poszukiwaniem i podjęciem pracy.

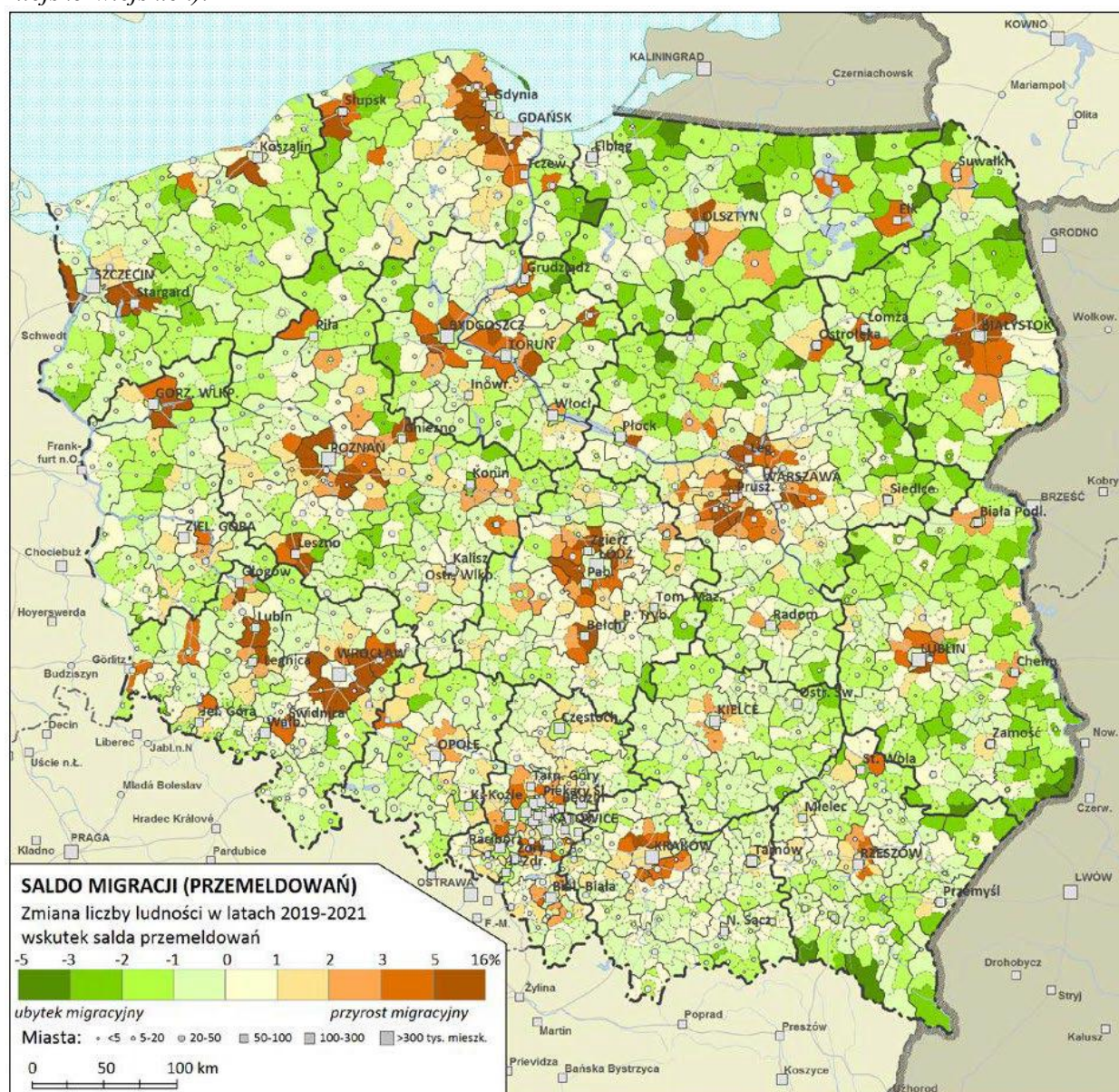
Rządowa Rada Ludnościowa w 2023 roku przedłożyła kolejny, XLVI Raport: *Sytuacja demograficzna Polski w latach 2021–2022*, z którego wynika, że innym naturalnym czynnikiem migracji wewnętrznych w Polsce (podobnie jak w województwie świętokrzyskim) są uwarunkowania związane z doborem par i zakładaniem rodzin. Zachodzą one najczęściej w okresie rozpoczęcia kariery zawodowej i wiążą się ze zmianą miejsca zamieszkania w związku z podjęciem pracy.

Został również sporządzony kartogram 1 przedstawiający silne ujemne salda migracji na najbardziej peryferyjnych obszarach kraju, położonych z dala od stolic wojewódzkich. Natomiast dodatnie salda migracji występują wokół miast różnej wielkości. Najwyższe dodatnie saldo migracji dotyczy przede wszystkim stref zewnętrznych aglomeracji, m.in. warszawskiej, trójmiejskiej, poznańskiej, bydgoskiej, toruńskiej, łódzkiej, wrocławskiej, krakowskiej, lubelskiej i białostockiej oraz mniejszych ośrodków, np. Słupska, Koszalina, Olsztyna, Suwałk, Ełku, Ostrołęki, Płocka, Kielc, Chełma i Rzeszowa.

Z kartogramu tego wynika również, że „na drugim biegunie znajdują się wiejskie i miejsko-wiejskie gminy peryferyjne Pomorza Środkowego i Zachodniego, Lubuskiego, Warmii i Mazur, Podlasia, Lubelszczyzny z Roztoczem, Bieszczad oraz północnego Mazowsza, zwłaszcza Kurpiowszczyzny. Jako silnie odpływowe ujawniają się też obszary na pograniczach niektórych województw, np. wielkopolskiego i kujawsko-pomorskiego czy warmińsko-mazurskiego i pomorskiego. Rysuje się zatem prawidłowość związana z zachodzeniem procesów depopulacji i koncentracji na osi rozwinięte aglomeracje – obszary peryferyjne, a także ujawniają się tzw. „wewnętrzne peryferie”.¹

¹ *Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2021–2022*. Rządowa Rada Ludnościowa. Warszawa 2023 r.

Kartogram 1. Saldo rejestrowanych napływów i odpływów w ruchu wewnętrznym w latach 2019–2021 według gmin (bez uwzględnienia przemeldowań pomiędzy miastami i obszarami wiejskimi w gminach miejsko-wiejskich).

Źródło: Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2021-2022. Rządowa Rada Ludnościowa. Warszawa 2023 r.

Powyższy kartogram 1 został opracowany na podstawie międzygminnych macierzy wymeldowań i zameldowań GUS (bez uwzględnienia przemeldowań między miastem i wsią w gminach miejsko-wiejskich). Jako podstawowy przyjęto podział na gminy, który pozwala dobrze uchwycić specyfikę regionalną i lokalną, związaną np. z charakterystycznymi procesami suburbanizacji.

Odpływy i napływy migracyjne pokazują istotne różnice w saldzie migracji w układzie terytorialnym i funkcjonalnym (kartogram 1). W roku 2021 dodatnie saldo migracji odnotowały jedynie strefy podmiejskie BD (58,4 tys.), w pozostałych typach gmin saldo migracji było ujemne.

Do 2019 r. dodatnie saldo rejestrowanych migracji występowało w grupie miast wojewódzkich (A). Analiza sald w dłuższym okresie pokazuje, że znak salda migracji odwrócił się zwłaszcza w miastach średnich CE (w latach 1989-2020 z +66,5 tys. do minus 31,8 tys.), w tym od 2005 r. znajduje

się na dość stabilnym poziomie minus 25 tys. rocznie. Znaczenie stref podmiejskich rosło zwłaszcza do 2006 r. (saldo migracji wynosiło +60 tys.), a od tego czasu waha się w granicach od +40 do minus 60 tys. Ujemne saldo migracji na obszarach typowo wiejskich (HIJ) wprawdzie spadło (w ostatnim trzydziestoleciu z około minus 80 tys. do minus 10, minus 20 tys. osób), ale wiele wskazuje na to, że jest ono niedoszacowane z powodu niewymeldowania się wielu migrantów. Miasta wojewódzkie do 2010 r. charakteryzował spadek, w latach 2011-2019 wzrost, a od 2020 r. notuje się ponowny spadek wysokości salda migracji.

Natomiast kartogram 2 przedstawia kierunki przemieszczeń na podstawie międzygminnych macierzy wymeldowań i zameldowań GUS (bez uwzględnienia przemeldowań między miastem i wsią w gminach miejsko-wiejskich). Macierz przemeldowań w roku 2021 przedstawiono na kartogramie 2, z którego wynika, że natężenie rejestrowanych przemieszczeń jest nieco niższe niż w poprzednich latach z powodu pandemii (ale już nie tak znacząco, jak w 2020 r.). Główne kierunki migracji w stosunku do lat ubiegłych zostały utrzymane. Najbardziej atrakcyjne miejsca to zwłaszcza aglomeracja warszawska, a następnie wrocławska, krakowska, poznańska i trójmiejska.

Podczas analizowania procesów społeczno-gospodarczych i monitoringu planowania przestrzennego została wykorzystana tzw. klasyfikacja funkcjonalna (Śleszyński, Komornicki, 2016). Pierwotnie wyróżniono w niej 10 kategorii (typów) gmin (A–J), ale w celu zwiększenia przejrzystości w Raporcie klasyfikację zredukowano do 5 kategorii:

- **A** – największe miasta, będące stolicami województw (w województwie pomorskim – 3 miasta powiatowe grodzkie Trójmiasta, tj. Gdańsk, Gdynia i Sopot, a w śląskim – 14 miast powiatowych grodzkich konurbacji katowickiej, tj.: Bytom, Chorzów, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Jaworzno, Katowice, Mysłowice, Piekary Śląskie, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec, Świętochłowice, Tychy i Zabrze);
- **CE** – pozostałe duże i średnie ośrodki miejskie;
- **BD** – strefy podmiejskie miast wojewódzkich i powiatowych grodzkich (w województwie pomorskim i śląskim strefa podmiejska Trójmiasta i konurbacji katowickiej);
- **FG** – gminy urbanizujące się (poza strefami podmiejskimi większych miast), tj. położone wzdłuż korytarzy transportowych, turystyczne, przemysłowe itp.;
- **HIJ** – gminy rolnicze i rolniczo-leśne.²

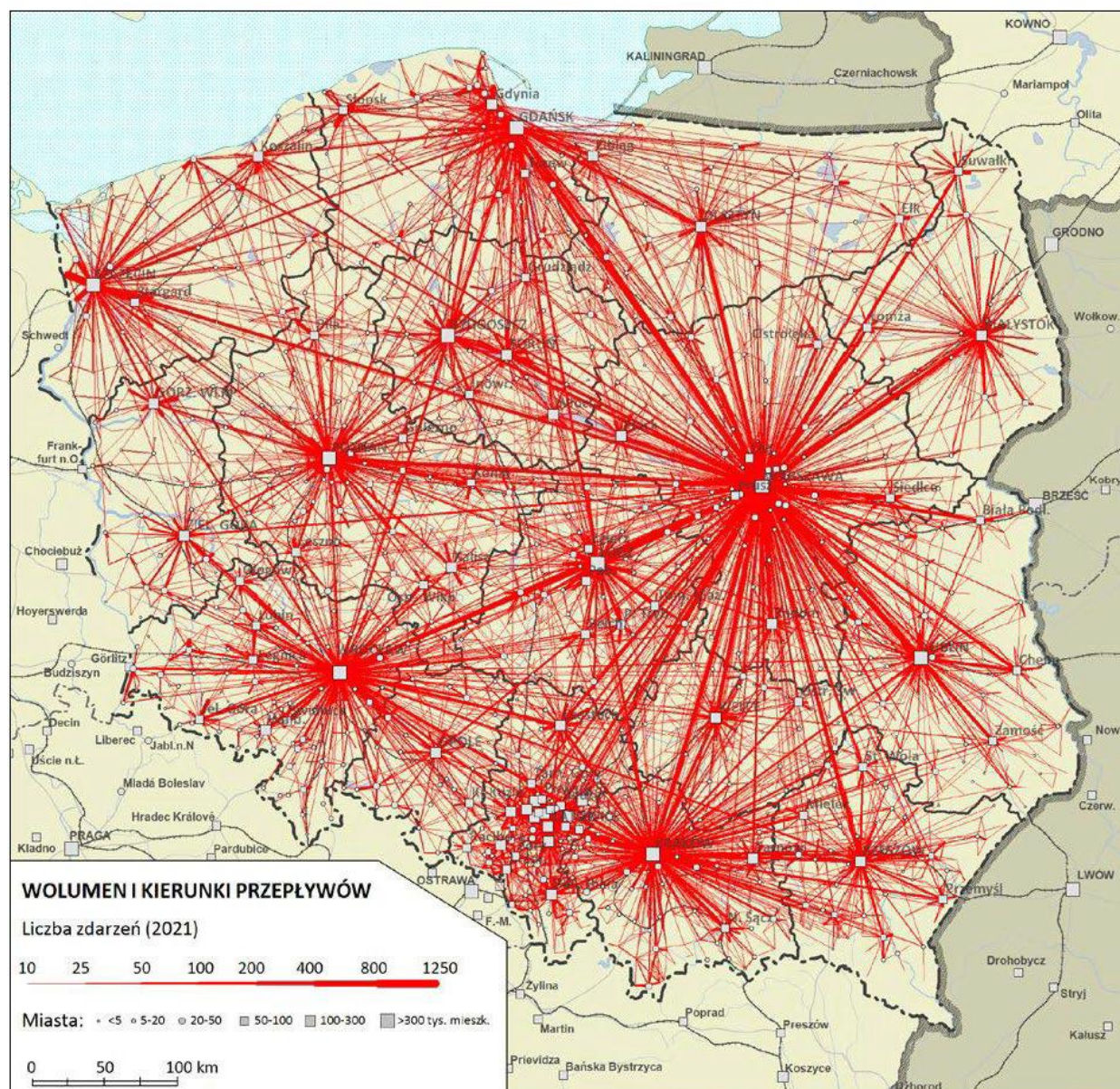
Z Raportu wynika, że najbardziej popularne stwierdzone kierunki migracji to przepływy z miast wojewódzkich do stref podmiejskich A–BD (55,8 tys. przemieszczeń). Drugi najczęściej występujący kierunek, choć znacznie słabszy od A–BD – obejmował przemieszczenia w obrębie typowych obszarów wiejskich HIJ–HIJ (33,7 tys.), ale warto pamiętać, że liczebność tego agregatu była największa (ok. 10 mln mieszkańców w 2021 r.).

Z kolei jeśli chodzi o strukturę według typów gmin, w ostatnich trzech dekadach zaszły poważne zmiany, ponieważ w strukturze napływów szczególnie wyraźny jest wzrost znaczenia stref podmiejskich (BD), kosztem miast średnich i małych (CE). Natomiast mniej wyraźny jest spadek napływów do obszarów typowo wiejskich (HIJ, czyli zarówno intensywnie, jak i ekstensywnie zagospodarowanych pod względem rolnictwa).³

² Tamże.

³ Tamże.

Kartogram 2. Kierunki i natężenie rejestrowanych międzygminnych migracji wewnętrznych w 2021 r.

Źródło: Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2021–2022. Rządowa Rada Ludnościowa. Warszawa 2023 r.

W Raporcie napisano, że „występują wyraźne różnice w strukturze płci migrantów w wieku 19–36 lat. Wynikają one z dwóch uwarunkowań: zmiany miejsca zamieszkania żon (częstsza przeprowadzka do męża niż w odwrotnym kierunku) oraz silniejszego odpływu kobiet z obszarów wiejskich i mniejszych miast w kierunku największych ośrodków miejskich. Problem ten szczegółowo opisano w poprzednich raportach (zwłaszcza w edycji za lata 2017-2018). Przedstawiano tam wyliczenia, z których wynikało, że rejestrowany odpływ kobiet w wieku 20–29 lat z gmin typowo rolniczych był dwukrotnie większy niż mężczyzn i sięgał rocznie od kilku do kilkunastu procent tej populacji.⁴

⁴ Tamże.

Raport zawiera szczegółowe podsumowania oraz wnioski z analizy mobilności wewnętrznej w Polsce, którą warto w całości zacytować w niniejszym opracowaniu (ze względu na fakt, że mobilność przestrzenna stanowi ważną rolę w rozwoju demograficznym), a wynika z niej, że:

1. W pierwszym roku pandemii (2020) wolumen zameldowań (równy liczbie wymeldowań) wyniósł 362,3 tys. (bez uwzględnienia migracji miasto – wieś w gminach miejsko-wiejskich). Tym samym nastąpił spadek rejestracji międzygminnych wewnętrznych zdarzeń migracyjnych o 13% w stosunku do średniej z lat 2017–2019 i o 18% w stosunku do roku 2019. Zmniejszenie się przemeldowań wynikało głównie z tzw. lockdownu w okresie marzec – maj 2020 r. i spadku aktywności społecznej oraz utrudnień w dostępie do urzędów. Pewna część przemeldowań mogła mieć charakter potwierdzenia stanu urzędowego w stosunku do faktycznego, co może mieć związek zarówno z epidemią, jak i spisem powszechnym. W roku 2021 nastąpiło jednak przywrócenie poziomu rejestrowanych migracji do 404 tys. zdarzeń, czyli wartości sprzed pandemii.

2. Pandemia nie miała większego wpływu na kierunki migracji wewnętrznych, które zostały utrzymane w stosunku do lat poprzednich. Obecnie w Polsce zachodzą trzy główne procesy w rozmieszczeniu ludności, charakteryzujące się silnym związkiem z migracjami i mające istotne zróżnicowania regionalne (międzyregionalne):

a) depopulacja, nie tylko tradycyjnych obszarów peryferyjnych, ale coraz większej liczby miast. Wyludnianie się zachodzi na większości obszaru kraju, w tym – co szczególnie niekorzystne – również w większości miast. Proces ten pogłębiał się w ostatnich dwóch/ trzech dekadach, a w roku 2020 nałożył się na niego dodatkowo wzrost liczby zgonów. Z uwagi na to, że były to zgony głównie w starszych kategoriach wieku, nastąpiło chwilowe wyhamowanie starzenia się populacji, ale nie będzie to miało większego wpływu na tendencję długoletnią;

b) koncentracja ludności w najbardziej atrakcyjnych aglomeracjach. Najbardziej „pożądana” dla migrantów jest wciąż aglomeracja Warszawy i inne ośrodki tzw. „Wielkiej Piątki” (W5) – Kraków, Poznań, Trójmiasto i Wrocław;

c) wewnętrzna dekoncentracja aglomeracji i generalna tendencja do rozpraszania osadnictwa wokół miast wszystkich kategorii osadniczych (nawet tych najmniejszych) oraz w strefach turystycznych. Proces ten ustabilizował się ok. 2010 r., ale od kilku lat znów wykazuje tendencje wzrostowe. W roku 2021 migracje do stref podmiejskich osiągnęły rekordowy udział 33,9% całości napływów wewnętrznych. Zaistniałe zjawisko, wraz z obserwowaną w 2020 r. sytuacją na rynku nieruchomości związaną z poszukiwaniem miejsc zamieszkania (lokaty kapitału na przyszłość) o lepszym „ekologicznym” standardzie, może w przyszłości spowodować większe rozpraszanie zabudowy. Jest to szczególnie szkodliwe z uwagi na generowany chaos przestrzenny i podnoszenie kosztów funkcjonowania infrastruktury społecznej (usługi) i technicznej (infrastruktura). W raporcie Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN roczne koszty chaosu przestrzennego w Polsce zostały oszacowane na nie mniej niż 84 mld zł rocznie (Kowalewski i in., 2018). Aktualna wartość jest znacznie wyższa wskutek inflacji, zwłaszcza w sektorze budownictwa (materiały budowlane, koszty pracy).

3. Dane rejestrowe pokazują, że Polska jest wciąż krajem o postępujących procesach urbanizacji i koncentracji ludności, w których główną rolę odgrywają migracje wewnętrzne, jakkolwiek ze względu

na złożoność historyczno-ekonomiczną i osadniczą mają one swą wyraźną specyfikę. Wskutek opóźnienia urbanizacyjnego, zwłaszcza we wschodniej i centralnej Polsce, wciąż następuje odpływ mieszkańców ze wsi, tj. z regionów rolniczych i peryferyjnych. Jednak, jak wspomniano w pkt. 2b, strumienie migrantów nie kierują się równomiernie do wszystkich miast, ale przede wszystkim do najbardziej atrakcyjnych metropolii. Tracą na tym zwłaszcza miasta średnie (20–100 tys. mieszkańców) i niektóre duże (powyżej 100 tys., w tym były miasta wojewódzkie).

4. Odpływ ludności stał się głównym „nośnikiem” postępującej depopulacji kraju. W procesie tym szczególnie ostro zaznacza się feminizacja odpływu, co prowadzi do silnej dysproporcji płci w wieku produkcyjnym mobilnym, stanowiąc kolejną przeszkodę w zakładaniu rodzin i podniesieniu dzietności obszarów wiejskich. Najbardziej upośledzone pod tym względem są peryferyjne obszary Podlasia i Mazowsza, na których na 100 mężczyzn w wieku 20–34 lata przypada 80–90 kobiet. Znacznie osłabia to możliwości założenia rodziny i podniesienia dzietności na tych obszarach.

5. Występują przesłanki świadczące o bardzo powolnym przechodzeniu, przynajmniej niektórych regionów, do kolejnej fazy mobilności, tj. fazy metropolitalnej (zgodnie z nomenklaturą W. Zelinskiego). Rozwój tego typu procesów będzie jednak wymagał jeszcze dużo czasu, związanego z zaawansowaniem procesów urbanizacyjnych na obszarach o tzw. niedokończonej (opóźnionej, niepełnej) urbanizacji. Pewne przyśpieszenie tych procesów jest obserwowane w największych miastach od 2016 r., ale wciąż ma marginalny charakter (odpływ z miast tzw. „Wielkiej Piątki” do daleko położonych wiejskich gmin o ekstensywnym rozwoju stanowił w latach 2017–2021 nieco ponad 1% wszystkich przemieszczeń i około 5% przemieszczeń związanych z W5).

6. Rola Warszawy w organizacji przestrzennej przepływów wewnętrznych jest wiodąca. Jej udział w całkowitej mobilności wynosi od 2003 r. 8 – 9%, a w pracy migracyjnej 14 – 16%, z tendencją do powolnego wzrostu (załamanie nastąpiło w 2020 r., ale miało ono prawdopodobnie charakter krótkotrwały). Przy tym liczba ludności w Warszawie – z powodu braku zameldowania części migrantów – jest niedoszacowana o ponad 200 tys. (Śleszyński, Niedzielski, 2018), a według wyników NSP 2021 zweryfikowano ją o 66,1 tys. między grudniem 2020 a marcem 2021 r. (z 1 794,2 tys. do 1 860,3 tys.). Dane wskazują na utrzymywanie się drenażu przestrzennego.

7. Migracje w dużej części wynikają z nierównowagi popytowo-podażowej na rynkach pracy. Rola tego czynnika będzie rosła w przyszłości z uwagi na lukę podażową na rynku pracy szacowaną na 2,2–6,9 mln pracowników w perspektywie 2050 r. Tym samym szczególnie pilny i wciąż aktualny jest postulat prowadzenia przez władze publiczne aktywnej i racjonalnie zróżnicowanej regionalnie polityki migracyjnej. Ma to szczególnie związek w kontekście imigracji ukraińskiej, gdyż istnieje ryzyko jeszcze większej polaryzacji społeczno-ekonomicznej wskutek lokalizacji migrantów w najlepiej rozwiniętych ośrodkach, w tym „Wielkiej Piątki”.

8. W związku z pandemią i jej skutkami, w przyszłości prawdopodobne jest ograniczanie mobilności dziennej (dojazdy do pracy i usług), choć nie nastąpi to szybko i będzie uzależnione od poziomu cyfryzacji i strategii przedsiębiorstw związanych z preferowanymi formami pracy (np. mieszana praca zdalna i stacjonarna). Spodziewać się też można wzrostu zainteresowania zamieszkaniem z dala od

dużych skupisk ludności, w tym jeszcze szybszym niż dotychczas rozwojem tzw. drugich domów. Jeśli chodzi o struktury demograficzne, wpływ pandemii przyczyni się do okresowego wyhamowania procesu starzenia się populacji w równomiernym stopniu w całym kraju (według dostępnych danych brak jest koncentracji zgonów w jakichś szczególnych obszarach geograficznych lub typach funkcjonalnych obszarów).

9. Rozwój pracy o charakterze hybrydowym (w pracy i w domu) może być korzystny dla ograniczania depopulacji i hamowania przerostu zaludnienia w największych aglomeracjach. Część osób, które dotychczas emigrowały z peryferii, by osiedlić się w ośrodkach atrakcyjnych pod względem warunków życia (zarobki, oferta usługowa), nie byłyby już zmuszone do przenoszenia się na stałe ze swoich rodzinnych miejsc zamieszkania. Z pewnością nie wyhamowałoby to całkowicie depopulacji (która jest nieuchronna), ale z pewnością złagodziłoby jej przebieg, tym bardziej że telepraca dotyczy działalności usługowej, w tym zwłaszcza tzw. przemysłów kreatywnych i mogłaby skutkować pozostaniem na miejscu najbardziej pożądanых jednostek – zdolnych, przedsiębiorczych, raczej o wysokich dochodach, co miałoby też niewątpliwie korzystny wpływ na lokalną bazę ekonomiczną.

W świetle powyższych wniosków jeszcze silniej niż w poprzednich raportach powinien wybrzmieć postulat monitorowania zjawisk migracyjnych. Wynika on między innymi z silnych związków zagadnień epidemiologicznych (np. rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych) z mobilnością ludności, jak też z nowych uwarunkowań związanych z napływem ludności z zagranicy, zwłaszcza ukraińskiej, mającej charakter kompensacyjny w stosunku do migracji wewnętrznych.⁵

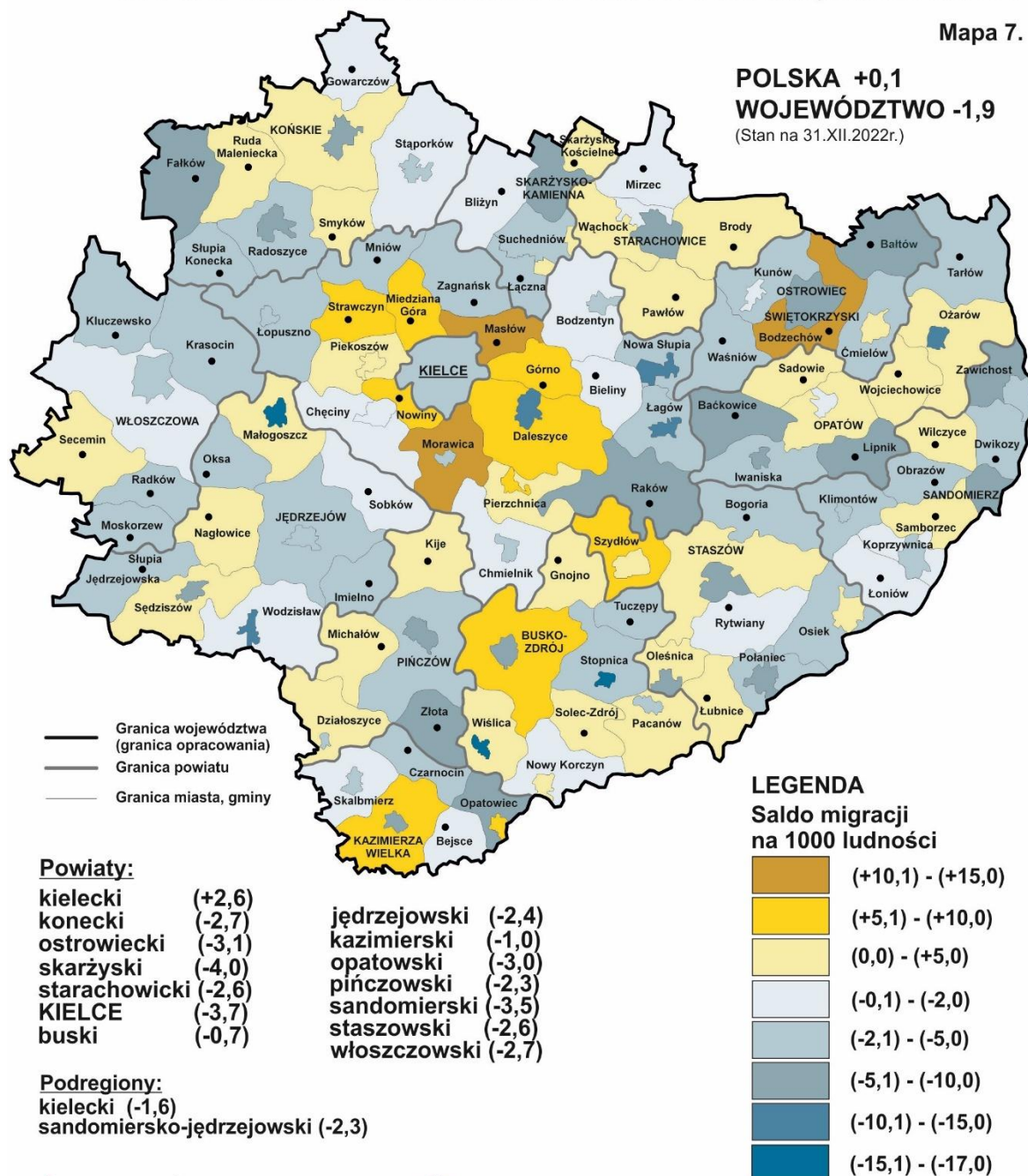
⁵ *Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2021–2022*. Rządowa Rada Ludnościowa. Warszawa 2023 r.

ANALIZA TRENDÓW ROZWOJU DEMOGRAFICZNEGO I NA RYNKU PRACY
W LATACH 2016-2022 I W OKRESIE PROGNOZOWANYM NA POTRZEBY ZMIANY PLANU
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

SALDO MIGRACJI NA 1000 LUDNOŚCI W GMINACH MIEJSKICH,
MIEJSKO-WIEJSKICH I WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Mapa 7.

ŚWIĘTOKRZYSKIE BIURO
ROZWOJU REGIONALNEGO

ul. Targowa 18, 25-520 Kielce
tel. (011) 362-70-12, (011) 343-83-20, e-mail: sekretariat@sbrr.pl
Zespół Planowania Przestrzennego Województwa
tel. (011) 343-81-74, www: 3010-3070, e-mail: app@sbrr.pl

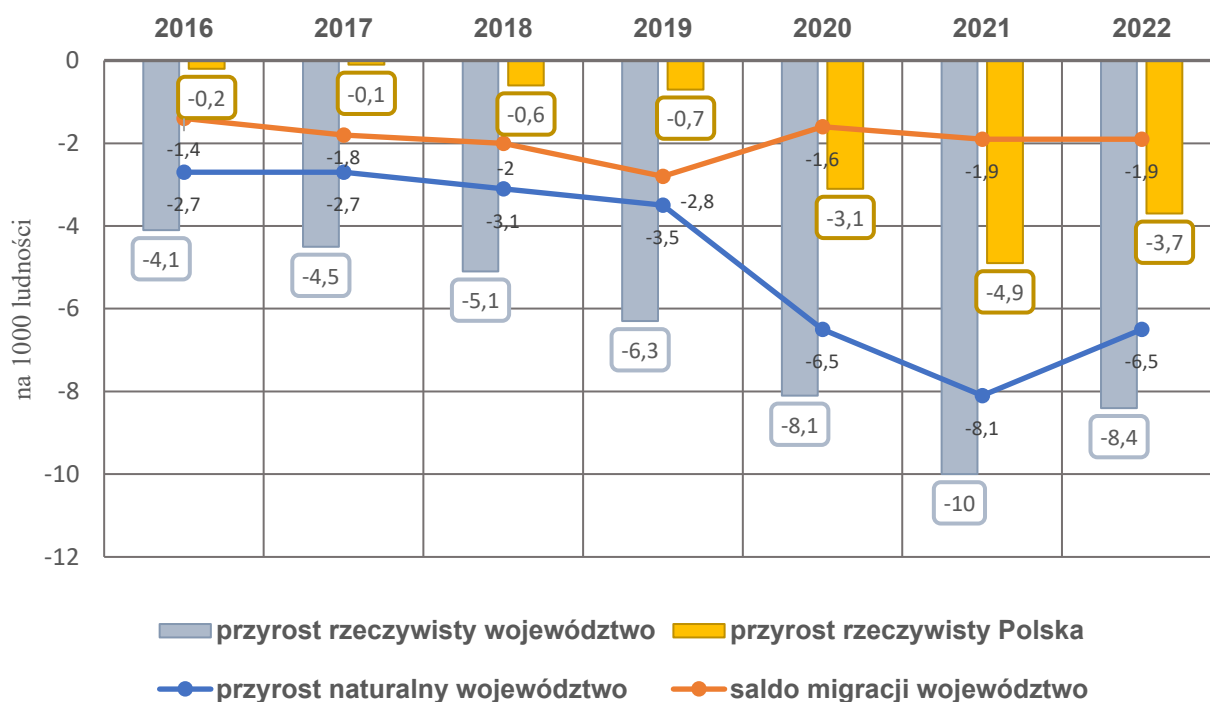
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS.

5.3. Przyrost rzeczywisty ludności

W demografii przyrost dający pełny obraz zmiany liczby mieszkańców danego obszaru, to przyrost rzeczywisty ludności. Współczynnik ten otrzymywany jest poprzez zestawienie i zsumowanie wielkości współczynników przyrostu naturalnego i salda migracji. W województwie świętokrzyskim przyrost naturalny, podobnie jak saldo migracji, od wielu lat nieprzerwanie utrzymują się na poziomie ujemnym, co oznacza, że corocznie więcej osób umiera, niż się rodzi oraz więcej osób z województwa się wymeldowuje niż się osiedla. Należy zaznaczyć, że w ostatnich latach następuje zmniejszenie natężenia ruchów migracyjnych w województwie, jak i w kraju, na skutek prognozowanego wyczerpywania potencjału migracyjnego ludności.

W latach 2016-2022 ujemny przyrost rzeczywisty na 1000 ludności wzrósł z minus 4,1‰ do minus 8,4‰ (w kraju z minus 0,2‰ do minus 3,7‰). Najgorszą sytuację odnotowano w 2021 roku, kiedy to w wyniku najwyższego ujemnego przyrostu naturalnego (do minus 8,1‰) i ujemnego salda migracji (do minus 1,9‰) wystąpił najwyższy ujemny przyrost rzeczywisty ludności na poziomie minus 10,0‰ (w kraju wzrósł do minus 4,9‰).

Wykres 15. Tempo przyrostu/ubytku składników rozwoju liczebnego ludności województwa świętokrzyskiego na tle kraju w latach 2016–2022.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL/ GUS (stan na dzień 31.XII.)

W 2022 roku ujemny przyrost rzeczywisty ludności utrzymał się w 91 gminach, które stanowiły 89,2% ogółu gmin województwa. Należy dodać, że od ostatnich dwóch dekad ujemny przyrost rzeczywisty ludności jest wyższy w miastach, niż na obszarach wiejskich. Daje to podstawę do określenia województwa jako obszaru zagrożonego wyludnieniem (głównie miast, a także gmin

wiejskich w większości położonych peryferyjnie), co ma zasadniczy wpływ na założenia polityki społeczno-gospodarczej oraz kształtowanie zagospodarowania przestrzennego województwa.

W skali kraju świętokrzyskie pod względem przyrostu rzeczywistego ludności zajmuje od paru lat ostatnie 16 miejsce za województwami: lubelskim i łódzkim.

W 2022 roku wszystkie gminy miejskie dotknięte były ujemnym przyrostem rzeczywistym ludności, a najbardziej miasto Ostrowiec Świętokrzyski z wynikiem minus 16,2‰, a następnie miasta: Sandomierz (minus 16,1‰), Skarżysko-Kamienna (minus 15,9‰), Starachowice (minus 15,4‰) oraz miasto na prawach powiatu – Kielce (minus 8,7‰).

Dodatni przyrost rzeczywisty zanotowano w niektórych miastach należących do gmin miejsko-wiejskich, tj.: Szydłów (8,2‰), Opatowiec (6,4‰) i Pierzchnica (2,4‰).

Natomiast w pozostałych miastach gmin miejsko-wiejskich wystąpił ujemny przyrost rzeczywisty ludności, a **najwyższe ujemne jego wartości (powyżej średniej dla województwa wynoszącej minus 8,4‰) dotknęły miasta, tj.: Stopnica (minus 24,1‰), Ożarów (minus 21,9‰), Kazimierza Wielka (minus 21,5‰), Małogoszcz (minus 21,1‰), Zawichost (minus 19,7‰), Końskie (minus 17,4‰), Radoszyce (minus 17,6‰), Działoszyce (minus 16,4‰), Staszów (minus 16,3‰), Wiślica (minus 14,9‰), Suchedniów (minus 14,7‰), Wodzisław (minus 14,3‰), Pacanów (minus 14,2‰), Busko-Zdrój (minus 14,0‰), Wąchock (minus 14,0‰), Stąporków (minus 13,7‰), Nowa Słupia (minus 13,5‰), Pińczów (minus 13,0‰), Sędziszów (minus 12,3‰), Opatów (minus 12,0‰), Koprzywnica (minus 11,3‰), Skalbmierz (minus 10,8‰), Oleśnica (minus 10,4‰), Daleszyce (minus 10,3‰), Jędrzejów (minus 10,0‰), Ćmielów (minus 9,9‰), Włoszczowa (minus 9,5‰), Chmielnik (minus 8,6‰).**

Nieco lepszą sytuację pod względem wartości przyrostu rzeczywistego (z wynikiem poniżej średniej dla województwa) odnotowano w następujących miastach: Połaniec (minus 8,3‰), Iwaniska (minus 8,0‰), Kunów (minus 7,6‰), Bodzentyn (minus 7,5‰), Klimontów (minus 5,6‰), Nowy Korczyn (minus 5,5‰), Chęciny (minus 3,3‰), Osiek (minus 3,1‰) i Łąków (minus 2,6‰).

W układzie powiatów niekorzystna sytuacja pod względem ujemnego przyrostu rzeczywistego ludności wystąpiła w 12 powiatach województwa świętokrzyskiego, a najwyższy (powyżej średniej dla województwa wynoszącej minus 8,4‰) odnotowano w powiatach: skarżyskim (minus 14,3‰), ostrowieckim (minus 12,8‰), opatowskim (minus 11,7‰), koneckim (minus 11,5‰), starachowickim (minus 11,0‰), sandomierskim (minus 10,9‰), kazimierskim (minus 10,4‰), pińczowskim (minus 10,0‰), włoszczowskim (minus 9,7‰) i jędrzejowskim (minus 9,1‰). Nieco mniejsze ujemne wartości tego współczynnika wystąpiły w powiatach: buskim (minus 7,4‰) i staszowskim (minus 7,5‰).

Jedynie w powiecie kieleckim współczynnik przyrostu rzeczywistego ludności uzyskał wartość dodatnią na poziomie plus 0,6‰. Na uwagę zasługuje fakt, że w gminach wiejskich i niektórych gminach miejsko-wiejskich oraz na obszarach wiejskich tych gmin należących do powiatu kieleckiego współczynnik przyrostu rzeczywistego ludności był dodatni. Oznacza to, że większość gmin powiatu kieleckiego staje się obszarami potencjalnego rozwoju demograficznego województwa świętokrzyskiego, ponieważ zarówno współczynniki przyrostu naturalnego ludności, jak i współczynniki salda migracji w tych gminach osiągają wartości dodatnie. A więc w większości gmin

powiatu kieleckiego więcej osób się rodzi niż umiera oraz więcej osób napływa (imigruje) do tych gmin niż z nich emigruje (odpływa).

Dodatni przyrost rzeczywisty ludności odnotowano w gminach, tj.: Morawica (13,9‰), Nowiny (9,9‰), Masłów (8,8‰), Górno (8,6‰), Strawczyn (7,2‰), Miedziana Góra (6,4‰), Piekoszów (2,9‰), Bieliny (2,1‰), Daleszyce (1,3‰), Smyków i Szydłów (po 1,1‰).

Najgorsza sytuacja pod względem wielkości ujemnego przyrostu rzeczywistego ludności wystąpiła w gminach: Tarłów (minus 20,7‰), Bałtów (minus 19,5‰), Słupia Konecka (minus 19,1‰), Lipnik (minus 17,9‰), Łączna (minus 17,7‰), Moskorzew (minus 17,2‰), Zawichost (minus 16,8‰), Fałków (minus 16,2‰) i Złota (minus 15,3‰).

Należy dodać, że w podregionie sandomiersko-jędrzejowskim przyrost rzeczywisty wyniósł minus 9,4‰, a w podregionie kieleckim – minus 7,7‰.

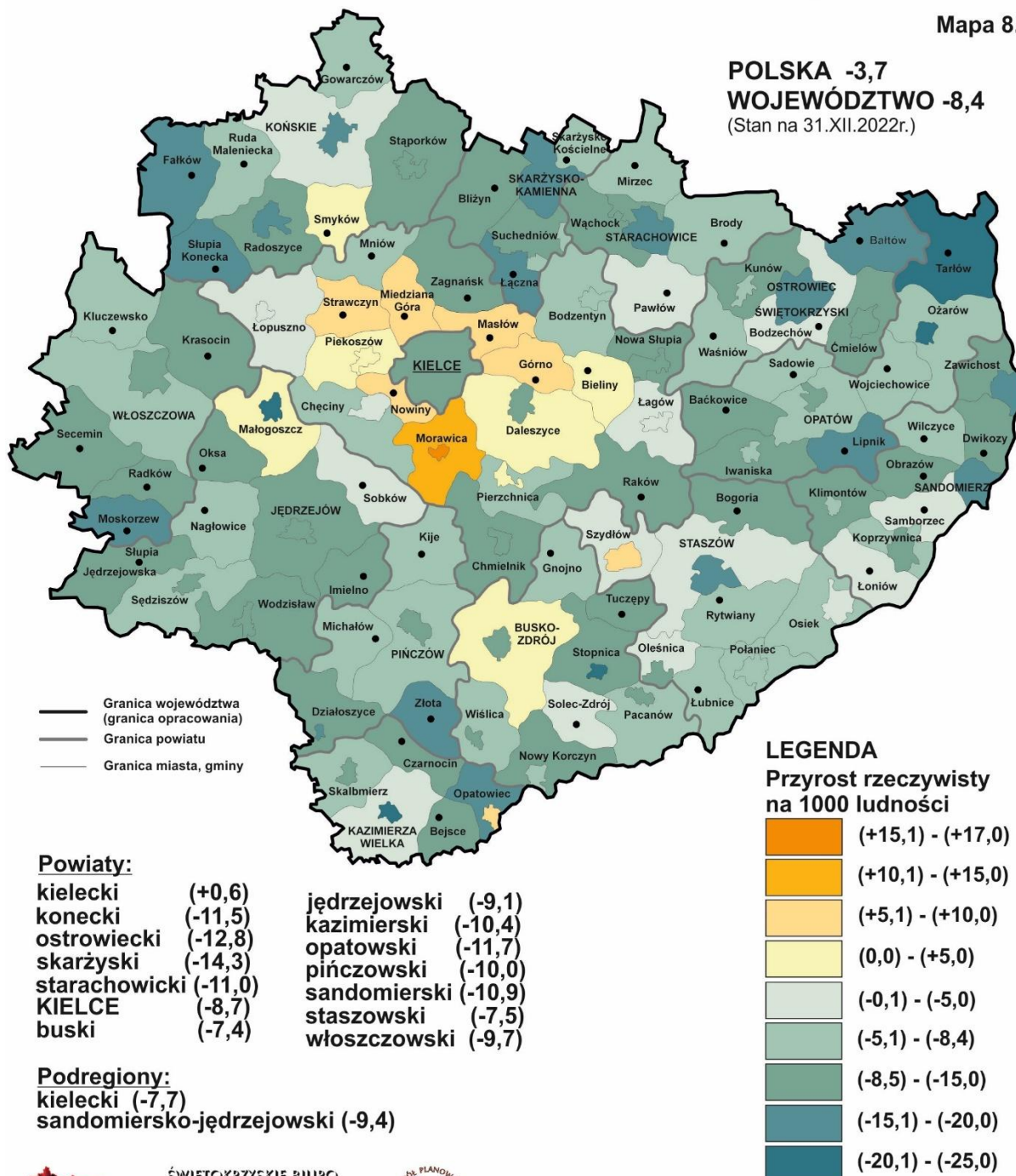
Z powyższej analizy danych wynika, że w województwie świętokrzyskim w większości gmin długotrwale utrzymuje się ujemny przyrost rzeczywisty ludności, co skutkuje trwałym i nieodwracalnym spadkiem liczby ludności oraz postępującym procesem starzenia się całej populacji. Dodatkowo zróżnicowania w wysokości wskaźników ruchu naturalnego i salda migracji w poszczególnych gminach prowadzą do pogłębiania różnic w rozmieszczeniu ludności. Najlepsza sytuacja demograficzna ma miejsce w gminach położonych w powiecie kieleckim, sąsiadujących i położonych wokół miasta Kielce, natomiast największy problem kumulowania się niekorzystnych procesów demograficznych dotyczy gmin peryferyjnych, położonych na obrzeżach części północno-wschodniej, północnej, zachodniej i południowej województwa świętokrzyskiego.

**ANALIZA TRENDÓW ROZWOJU DEMOGRAFICZNEGO I NA RYNKU PRACY
W LATACH 2016-2022 I W OKRESIE PROGNOZOWANYM NA POTRZEBY ZMIANY PLANU
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO**

**PRZYRÓST RZECZYWISTY NA 1000 LUDNOŚCI W GMINACH MIEJSKICH,
MIEJSKO-WIEJSKICH I WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO**

Mapa 8.

**ŚWIĘTOKRZYSKIE BIURO
ROZWOJU REGIONALNEGO**
ul. Targowa 18, 25-520 Kielce
tel. (041) 362-70-12, (041) 343-63-20, e-mail: sekretariat@sbrrp.pl
Zespół Planowania Przestrzennego Województwa
tel. (041) 343-81-74, wext. 3010-3070, e-mail: zpp@sbrrp.pl

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS.

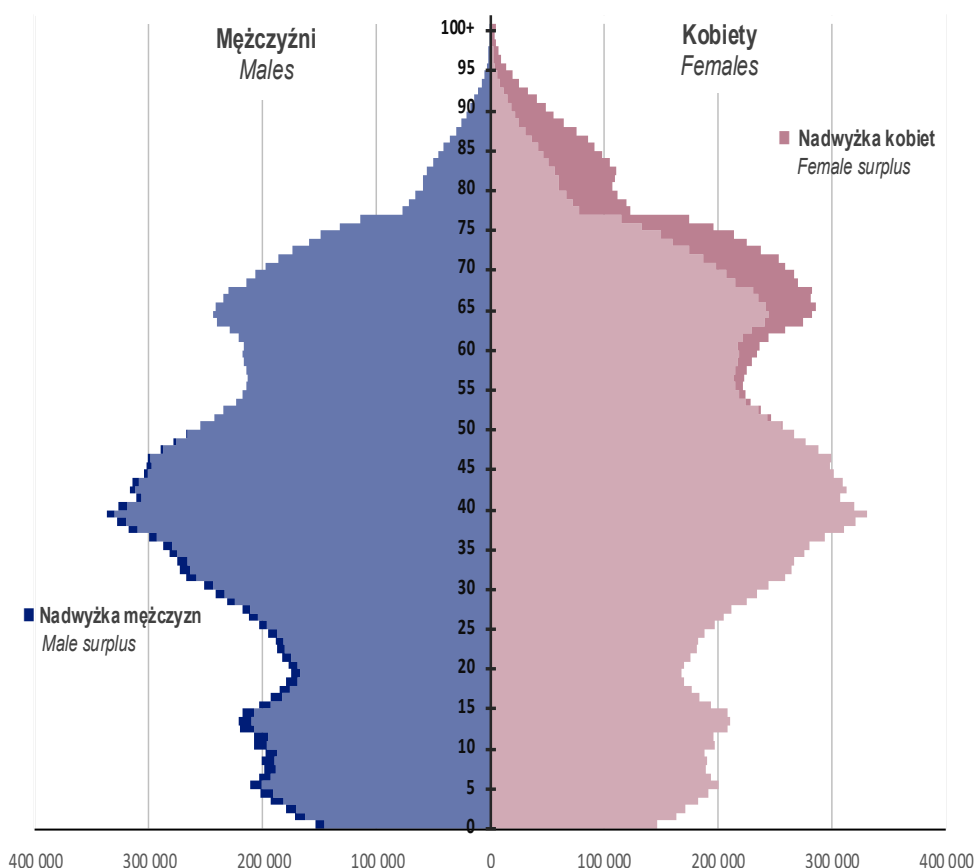
5.4. Współczynnik feminizacji

W rozwoju procesów demograficznych bardzo ważna jest właściwa proporcja między liczbą kobiet i mężczyzn, czyli współczynnik określający wzajemne relacje między liczbą kobiet przypadających na 100 mężczyzn. Według definicji GUS współczynnik feminizacji służy do przedstawienia struktury płci, czyli liczby kobiet przypadającej na 100 mężczyzn.

W województwie świętokrzyskim w 2022 roku kobiety stanowiły 51,3% ogółu ludności (w kraju 51,7%) i dominowały w wieku poprodukcyjnym. Należy dodać, że wśród ludności do 49 roku życia na 100 mężczyzn było niespełna 97 kobiet, dopiero w kolejnych grupach wiekowych współczynnik feminizacji wzrasta, i ta tendencja dotyczy również Polski.

W 2022 roku w województwie świętokrzyskim współczynnik feminizacji wzrósł ze 105 do 106 K/100 M, w miastach ze 111 do 112 K/100 M, a na wsi podobnie jak w latach poprzednich odnotowano równowagę płci. Dla porównania w Polsce współczynnik feminizacji utrzymał się na poziomie 107 K/100 M.

Wykres 16. Piramida ludności województwa świętokrzyskiego w 2022 roku.

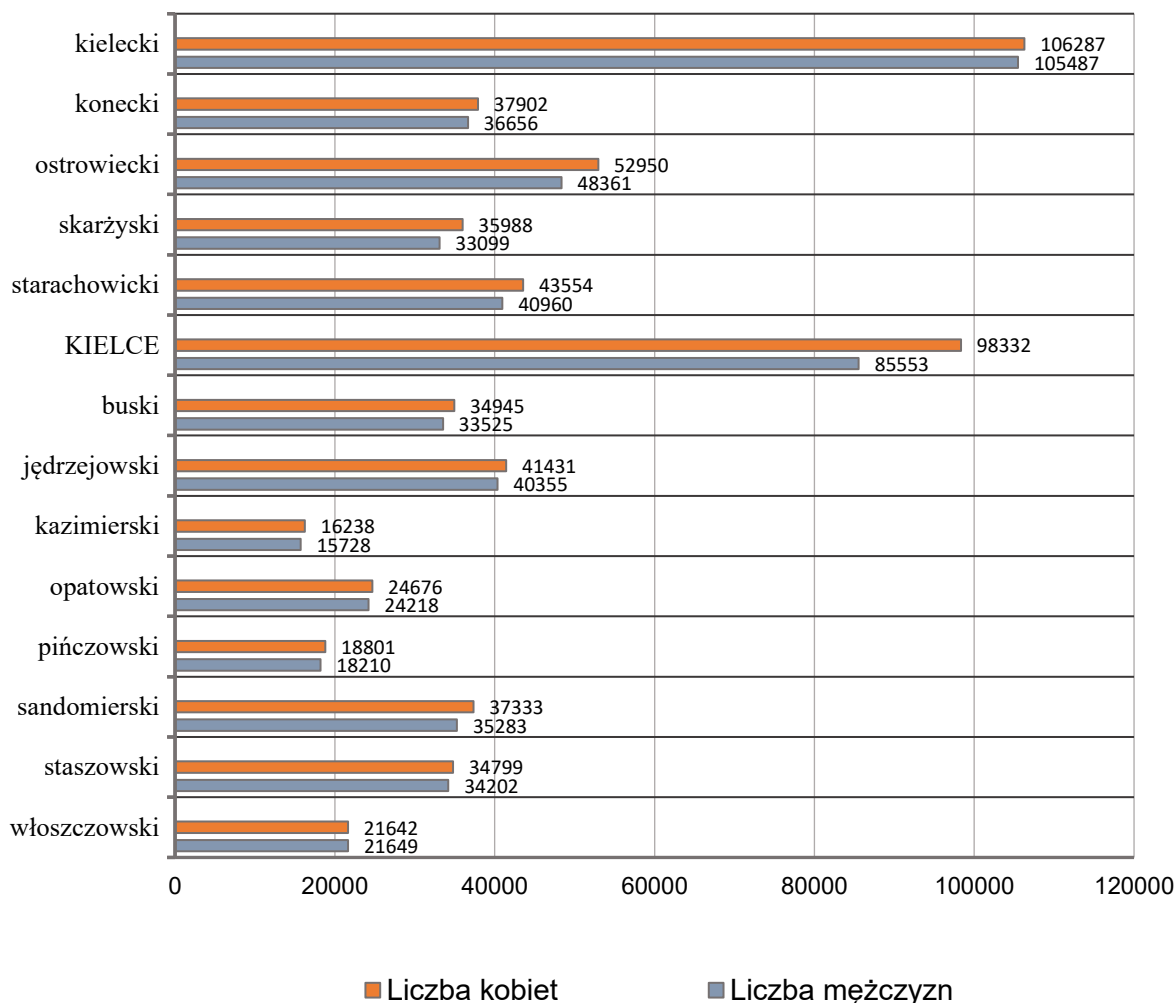
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/ GUS (stan na dzień 31.XII.2022 r.)

W województwie przewaga kobiet nad mężczyznami występuje w starszych grupach wiekowych, tj. w wieku produkcyjnym powyżej 44 roku życia, ponieważ na 100 mężczyzn przypadały 104 kobiety (w tym w miastach przypadało ich 119, natomiast na wsi tylko 92 kobiety).

Najwyższy współczynnik feminizacji na poziomie 164 K/100 M występuje w grupie osób w wieku 65 lat i więcej (w miastach wyniósł on 163 K/100 M, a na wsi 166 K/100 M). Natomiast niedobór kobiet odnotowano w młodszych grupach wiekowych, tj. do 44 roku życia. W grupach tych na 100 mężczyzn przypadało tylko 95 kobiet (w miastach 96, na wsi 93 kobiety).

Mężczyźni przeważają w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, natomiast znaczną przewagę kobiet nad mężczyznami odnotowuje się od wielu lat w grupie osób w wieku poprodukcyjnym.

Wykres 17. Liczba mężczyzn i kobiet w powiatach województwa świętokrzyskiego w 2022 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.2022 r.).

Najwyższy współczynnik feminizacji zanotowano w powiecie grodzkim mieście Kielce – z tendencją wzrostu do 115 K/100M. W grupie powiatów ziemskich bardziej sfeminizowane są powiaty należące do podregionu kieleckiego, tj. powiat: ostrowiecki i skarżyski (po 109 K/100 M), starachowicki (106) i konecki (103). Powiat kielecki charakteryzuje równowaga płci, ponieważ w latach 2016-2022 na 100 mężczyzn przypadało niezmiennie 101 kobiet.

Natomiast powiaty podregionu sandomiersko-jędrzejowskiego są średnio sfeminizowane. Współczynnik feminizacji kształtował się tam od 102 K/100 M w powiatach: opatowskim

i staszowskim, a następnie w powiatach: jędrzejowskim i kazimierskim do 103 K/100 M, buskim do 104 K/100 M oraz w powiecie sandomierskim do 106 K/100 M. W powiecie włoszczowski w analizowanych latach występowała równowaga płci.

Do najbardziej sfeminizowanych miast (oprócz wspomnianego już miasta Kielce) należą następujące miasta: Pacanów (120 K/100 M), Busko-Zdrój (117 K/100 M), Opatowiec i Sandomierz (po 116 K/100 M), a następnie Pierzchnica (115), Stopnica (114), Ostrowiec Świętokrzyski, Kazimierza Wielka i Opatów (po 113), Skarżysko-Kamienna, Jędrzejów, Klimontów i Włoszczowa (po 112), Końskie i Starachowice (po 111), Chmielnik, Pińczów i Staszów (po 110), Stąporków, Skalbierz i Działoszyce (po 109) oraz Ćmielów, Małogoszcz i Ożarów (po 107 K/100 M).

Obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich charakteryzuje większa feminizacja, niż gmin typowo wiejskich. Najwięcej kobiet na 100 mężczyzn przypada na obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich, tj.: Suchedniów (108 K/100 M), Ćmielów i Wąchock (po 107 K/100 M), Kunów (105), Chęciny, Nowa Słupia, Końskie i Zawichost (po 103), Stąporków, Pacanów, Stopnica, Wiślica, Jędrzejów, Kazimierza Wielka, Opatów i Koprzywnica (po 102), Daleszyce, Sędziszów, Opatowiec, Ożarów, Działoszyce, Pińczów oraz Szydłów (po 101 K/100 M).

Do gmin miejsko-wiejskich charakteryzujących się wyższym współczynnikiem feminizacji (powyżej średniej dla województwa), należą gminy: Busko-Zdrój i Opatów (po 108 K/100 M), Końskie, Ćmielów i Jędrzejów (po 107 K/100 M).

W gminach wiejskich na przestrzeni ostatnich 10 lat współczynnik feminizacji zmniejszył się, a na koniec 2022 roku najwyższy zanotowano w gminach: Mniów, Piekoszów, Zagnańsk, Bodzechów, Skarżysko Kościelne i Sadowie (po 104 K/100 M), Bałtów, Solec-Zdrój, Dwikozy, Samborzec i Łubnice (po 103 K/100 M).

Niedobór kobiet występuje w gminach typowo wiejskich oraz na obszarach niektórych gmin miejsko-wiejskich, tj. w gminie: Bodzentyn, Łopuszno, Morawica, Pawłów, Imielno, Baćkowice, Lipnik, Wilczyce i Secemin (98 K/100 M), Osiek i Krasocin (97), Iwaniska (96), Kluczewsko (95), Łągów i Gnojno (94) oraz Słupia Konecka (91 K/100 M).

Defeminizacja, czyli niedobór kobiet zwłaszcza w młodszych grupach wiekowych skutkuje niskim współczynnikiem zawieranych małżeństw, niską dzietnością, a w konsekwencji prowadzi do przewagi zgonów nad urodzeniami, a to z kolei pogłębia proces depopulacji województwa.

W województwie świętokrzyskim w 2022 roku zawarto 4 369 związków małżeńskich, tj. o 1 626 (27,1%) mniej niż w 2016 roku. W województwie na obszarach wiejskich zawarto 2 596 małżeństw, co stanowiło 59,4% ogółu nowo zawartych związków małżeńskich, a w miastach – 1 773 związki małżeńskie (40,6%). Niepokojącym zjawiskiem jest to, że zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich z roku na rok ilość zawieranych małżeństw drastycznie spada. W analizowanych latach nastąpił spadek nowo zawartych małżeństw w miastach o 29,8%, a na obszarach wiejskich o 25,1%.

W Polsce w 2022 roku również zanotowano spadek zawieranych małżeństw ze 193 455 do 155 817, tj. o 37 638 (19,5%) mniej niż w 2016 roku. Jednak w skali kraju związki małżeńskie zawarte w miastach stanowią większy udział (60,9%) w ogólnej liczbie zawartych związków, niż zawarte na obszarach wiejskich (39,1%).

W województwie świętokrzyskim współczynnik małżeństw zawartych w ciągu roku na 1000 ludności spadł z poziomu 4,8‰ w 2016 roku do poziomu 3,7‰ w 2022 roku. W porównaniu do roku wyjściowego nastąpił spadek współczynnika zawartych małżeństw zarówno w miastach (z 4,5‰ do 3,3‰), jak i na obszarach wiejskich (z 5,0‰ do 4,0‰). Z danych tych wynika, że w województwie świętokrzyskim częściej związki małżeńskie zawierali mieszkańcy wsi, niż miast.

Natomiast w Polsce w tym czasie sytuacja była odwrotna, ponieważ częściej związki małżeńskie zawierali mieszkańcy miast niż wsi. Współczynnik małżeństw spadł z 5,0‰ do 4,1‰, w tym w miastach z 5,0‰ do 4,2‰, a na obszarach wiejskich z 5,2‰ do 4,0‰.

W 2022 roku w województwie świętokrzyskim najwięcej związków małżeńskich zawarto w grupie wieku 25-29 lat, tj. 1 726 małżeństw, a następnie w grupach wieku: 30-34 lata – 1 103 małżeństwa, 35-39 lat – 496 małżeństw, 40-49 lat – 417 małżeństw, 20-24 lata – 352 małżeństwa, 60 lat i więcej – 138 małżeństw oraz 50-59 lat – 134 małżeństwa. Z powyższych danych wynika, że następuje przesunięcie średniej wieku kobiet i mężczyzn, którzy po raz pierwszy wступują w związek małżeński.

Podsumowując należy stwierdzić, że gminy o wyższym wskaźniku feminizacji i młodszej strukturze wiekowej, głównie gminy miejsko-wiejskie posiadają lepsze możliwości reprodukcyjne, co przekłada się na dodatni przyrost naturalny w tych gminach. Natomiast defeminizacja czyli niedobór kobiet (w wieku prokreacyjnym), głównie w gminach wiejskich położonych na obrzeżach województwa powoduje m.in. spadek zawieranych małżeństw, spadek liczby urodzeń, a ostatecznie prowadzi do pogłębiania procesu depopulacji w tych gminach i starzenia się mieszkańców województwa.

5.5. Struktura wieku ludności

W większości gmin województwa świętokrzyskiego od ponad dwóch dekad w wyniku nasilonego odpływu migracyjnego ludności z województwa oraz ujemnego przyrostu naturalnego następuje pogłębianie się niekorzystnych procesów demograficznych, co skutkuje gwałtownym starzeniem się ludności. Na proces starzenia się ludności województwa świętokrzyskiego (tak jak i kraju) znacząco wpływa spadek współczynników reprodukcji ludności (pomimo wprowadzenia polityki prorodzinnej), a także znaczny wzrost współczynnika zgonów (zwłaszcza w ostatnich latach wywołanych pandemią koronawirusa COVID-19 i innymi chorobami). Dodatkowo masowa długofalowa emigracja z województwa osób młodych w wieku produkcyjnym mobilnym, w większości kobiet zamieszkałych na terenach gmin wiejskich oraz w miastach – powoduje deformację struktury płci i wieku ludności na tych obszarach. Następuje niedobór kobiet głównie w wieku prokreacyjnym, a przede wszystkim spadek w ogólnym zaludnieniu udziału osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz znaczny wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym (w większości są to kobiety). Proces starzenia się społeczeństwa związany jest również z koncentracją negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych, m.in. wysokiego bezrobocia, które notowano w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich położonych w północnej części województwa oraz w gminach wiejskich położonych z dala od głównych ośrodków miejskich.

W skali kraju świętokrzyskie należy do województw starzejących się najszybciej, ponieważ w analizowanych latach średnia wieku wzrosła z 41,4 lat w 2016 roku do 44,3 lat na koniec 2022 roku, w tym kobiet z 43,4 lat do 46,2 lat, a mężczyzn z 39,7 lat do 42,5 lat (w kraju wzrosła odpowiednio do: 42,3, 44,0 i 40,7 lat). W województwie wiek środkowy mieszkańców wsi to 42,7 lat, w tym kobiet 44 lata a mężczyzn 41,4 lata. Natomiast średnia wieku mieszkańców miast wzrosła do 46,2 lat, w tym kobiet do 48,9 lat a mężczyzn do 43,8 lat. W województwie świętokrzyskim ludność zamieszkała na obszarach wiejskich jest młodsza o 3,5 lat od mieszkańców miast.

Analiza struktury wieku według ekonomicznych grup wieku pokazuje wielkość obecnych i przyszłych zasobów pracy i jest bardzo ważna w kontekście przyszłego rozwoju gospodarczego województwa oraz kraju. W województwie świętokrzyskim, podobnie jak w kraju w latach 2016-2022 zanotowano nieznaczny wzrost (z tendencją spadku) udziału osób w wieku przedprodukcyjnym, tj. z 16,7% do 16,9% z tym, że w porównaniu do poprzednich dwóch lat udział ten spadł o 0,1 pkt.%. W kraju udział osób w wieku przedprodukcyjnym wzrósł z 17,9% i utrzymuje się na poziomie 18,4%.

Niepokoii gwałtowny spadek udziału grupy osób w wieku produkcyjnym z 61,6% do 57,6%, tj. o 4,0 pkt.% (w kraju z 61,8% do 58,7%) oraz znaczny wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnym zaludnieniu województwa, tj. z 21,7% do 25,5% (w kraju z 20,2% do 22,9%).

W powiatach województwa świętokrzyskiego w analizowanych latach zanotowano systematyczne zmniejszanie się udziału osób w wieku produkcyjnym w ogólnym zaludnieniu. Na koniec 2022 roku znaczącą grupą osób w wieku produkcyjnym (powyżej średniej dla województwa – 57,6%) wyróżniają się następujące powiaty: kielecki (60,3%), kazimierski (58,6%), staszowski i opatowski (po 58,2%) oraz sandomierski i włoszczowski (po 58,1%). Najmniej zasobów pracy posiadają powiaty: skarżyski (55,8%) i ostrowiecki (55,9%).

W podregionie sandomiersko-jędrzejowski osoby w wieku produkcyjnym stanowiły 57,7%, a w podregionie kieleckim – 57,5%.

Natomiast największy udział osób w wieku przedprodukcyjnym, powyżej średniej dla województwa wynoszącej 16,9% (z tendencją spadku) posiadały następujące powiaty: kielecki

(19,9%), jędrzejowski (18,0%) oraz staszowski i włoszczowski (po 17,6%). Najmniejszy udział dzieci i młodzieży w ogólnym zaludnieniu posiadał powiat skarżyski (14,7%).

Podregion kielecki wyróżnia się większym udziałem osób w wieku przedprodukcyjnym (16,9%), niż podregion sandomiersko-jędrzejowski (16,8%).

Proces starzenia się populacji najsilniej uwidacznia się na obszarach tych powiatów, w których osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły ponad 25,5% ogółu ludności, tj. powyżej średniej dla województwa. Do grupy tej należą powiaty: skarżyski (29,5%), ostrowiecki (28,9%), starachowicki (27,1%), konecki (26,9%), pińczowski (26,8%), buski (26,2%), kazimierski (26,0%), sandomierski (25,8%) oraz powiat grodzki miasto Kielce (27,6%).

Najmłodszym demograficznie powiatem jest powiat kielecki z najniższym udziałem osób w wieku poprodukcyjnym wynoszącym 19,7% oraz najwyższym udziałem osób w wieku przedprodukcyjnym na poziomie 19,9%.

Zarówno w podregionie kieleckim, jak i w podregionie sandomiersko-jędrzejowskim występuje wysoki udział osób w wieku poprodukcyjnym (odpowiednio na poziomie: 25,5% i 25,4%).

Ludność w wieku przedprodukcyjnym. W województwie świętokrzyskim na koniec 2022 roku liczba dzieci i młodzieży w wieku do 17 lat w porównaniu do roku 2016 zmniejszyła się o 10 009 osób (4,8%) i wynosiła 199 077 osób, stanowiąc zaledwie 2,9% ogółu dzieci i młodzieży w Polsce (6 950 826 osób). W miastach województwa liczba dzieci i młodzieży zmniejszyła się z 85 297 osób do 81 084 osób, tj. o 4 213 osób (4,9%), a na obszarach wiejskich o 5 796 osób (4,7%), tj. ze 123 789 osób do 117 993 osób.

Dla porównania w Polsce w tym czasie liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zwiększyła się o 54 948 osób (0,8%) z tym, że w miastach grupa tych osób zmniejszyła się z 3 881 164 osób do 3 828 264 osób, tj. o 52 900 osób (1,4%), a na wsi zwiększyła się o 107 848 osób (3,6%), tj. z 3 014 714 osób do 3 122 562 osób.

Z powyższych danych wynika, że województwie świętokrzyskim więcej osób w wieku przedprodukcyjnym mieszka na obszarach wiejskich (stanowią oni 59,3% ogółu tej grupy wieku), niż w miastach (40,7%). Natomiast w Polsce sytuacja jest odwrotna, ponieważ osoby w wieku przedprodukcyjnym zamieszkałe w miastach stanowią 55,1%, a na obszarach wiejskich – 44,9%.

Najwyższy udział (tj. od 19,1% – 23%) dzieci i młodzieży w ogólnym zaludnieniu odnotowano w gminach, tj.: Morawica (22,3%), Górnio (21,9%), Strawczyn (21,7%), Bieliny (21,0%), Masłów i Miedziana Góra (po 20,7%), Pawłów (20,5%), Daleszyce (20,2%), Piekoszów (20,0%), Łopuszno (19,9%), Łagów, Nowiny, Sobków (po 19,8%), Bodzentyn i Mniów (po 19,4%), Smyków (19,3%), Bogoria (19,1%), a także na obszarach wiejskich gmin: Połaniec (19,9%), Małogoszcz (19,6%), Jędrzejów (19,3%) i Chęciny (19,2%).

Najgorsza sytuacja pod względem udziału osób w wieku przedprodukcyjnym występuje w gminach miejskich oraz w miastach należących do gmin miejsko wiejskich, w których nastąpił znaczny ubytek tej grupy wieku. Najniższy jej odsetek (od 13% – 15%) odnotowano w miastach tj.: Działoszyce (13,0%), Opatowiec (13,6%), Końskie (13,9%), Skarżysko-Kamienna (14,0%), Kunów, Wąchock i Sandomierz (po 14,1%), Starachowice (14,2%), Ostrowiec Świętokrzyski, Wiślica i Opatów (po 14,5%), Wodzisław i Kazimierza Wielka (po 14,6%), Suchedniów, Busko-Zdrój i Staszów (po 14,7%), Stąporków i Pińczów (po 14,8%) oraz w gminach wiejskich

i na obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich: Opatowiec (13,6%), Stąporków (13,7%), Bejsce (14,4%), Tarłów (14,8%), Suchedniów (14,9%) i Czarnocin (15%). (*Patrz mapa nr 9*).

Ludność w wieku produkcyjnym. W województwie w 2022 roku grupa osób wieku produkcyjnego liczyła ogółem 678 795 osób, stanowiąc 3,1% ogółu osób tej grupy wieku w kraju (a były to ogółem 22 169 304 osoby). W świętokrzyskim w latach 2016-2022 liczba ludności w wieku produkcyjnym zmniejszyła się o 93 172 osoby (12,1%), a w kraju zmniejszyła się o 1 598 310 osób (6,7%).

W województwie wśród mieszkańców w wieku produkcyjnym 59,3% stanowiła zbiorowość w wieku mobilnym, a pozostałe 40,7% osoby w wieku produkcyjnym niemobilnym. Należy dodać, że na przestrzeni ostatniej dekady w grupie osób w wieku produkcyjnym udział osób w wieku mobilnym maleje, a w wieku niemobilnym wzrasta – następuje proces starzenia się zasobów pracy.

Na przestrzeni ostatnich siedmiu lat zmniejszyła się zarówno liczba osób w wieku produkcyjnym mobilnym z 479 731 osób do 402 719 osób, tj. o 77 012 osób (16,1%), jak i niemobilnym z 292 236 osób do 276 076 osób – o 16 160 osób (5,5%). W województwie ubytek ludności tych dwóch grup wieku nastąpił zarówno w miastach: w wieku mobilnym o 34 367 osób (16,6%) oraz w wieku niemobilnym o 9 839 osób (7,4%), jak i na obszarach wiejskich: w wieku mobilnym o 42 645 osób (15,6%), a w wieku niemobilnym o 6 321 osób (3,9%).

Należy zaznaczyć, że w województwie świętokrzyskim na koniec 2022 roku wieś posiadała więcej zasobów pracy, tj. 383 982 osoby, co stanowiło 56,6% (z tendencją wzrostu) ogółu osób wieku produkcyjnego, niż miasta, w których było 294 813 osób w wieku produkcyjnym (43,4% z tendencją spadku). W miastach województwa osoby w wieku produkcyjnym mobilnym stanowiły 42,8% (z tendencją spadku), a na obszarach wiejskich 57,2% (z tendencją wzrostu). Natomiast ludność w wieku produkcyjnym niemobilnym w miastach stanowiła 44,3% (spadek udziału tej grupy wieku), a na wsi 55,7% (wzrost udziału).

Z powyższej analizy danych GUS wynika, że w ostatnich latach na obszarach wiejskich nastąpił wzrost udziału obu grup wieku produkcyjnego (mobilnego i niemobilnego), w wyniku m.in. procesu suburbanizacji, tj. zwiększonej migracji ludności z miast (głównie z miasta Kielce) na obszary wiejskie.

Największy udział zasobów pracy (powyżej średniej dla województwa wynoszącej 57,6%) w ogólnej liczbie ludności posiadają następujące powiaty: kielecki (60,3%), kazimierski (58,6%), opatowski i staszowski (po 58,2%) oraz sandomierski i włoszczowski (po 58,1%). Natomiast najmniejszy udział osób w wieku produkcyjnym zanotowano w powiatach: skarżyskim (55,8%) i ostrowieckim (55,9%). Należy dodać, że od dwóch dekad w tych powiatach notowano największe ujemne salda migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały, co skutkowało systematycznym ubytkiem liczby mieszkańców, w tym zasobów pracy. Powodem nasilonego odpływu mieszkańców (głównie w wieku produkcyjnym mobilnym) z powiatów położonych w północnej części województwa był m.in. brak wolnych miejsc pracy, co skutkowało najwyższym w skali województwa bezrobociem.

Powiat grodzki miasto Kielce posiada najwięcej osób w wieku produkcyjnym, przy czym w latach 2016-2022 grupa ta zmniejszyła się z 118 993 osób do 103 647 osób, tj. o 15 346 osób (12,9%). Dodatkowo w analizowanym latach udział zasobów pracy w ogólnym zaludnieniu miasta zmniejszył się z 60,2% do 56,4%, tj. o 3,6 pkt.%.

Większy udział osób w wieku produkcyjnym w ogólnym zaludnieniu posiadają głównie gminy typowo wiejskie oraz gminy miejsko-wiejskie (w tym obszary wiejskie tych gmin), należące w większości do powiatu kieleckiego – tworzą one zwarty obszar wokół stolicy regionu miasta Kielce.

Na koniec 2022 roku najwyższy udział osób w wieku produkcyjnym (tj. od 60,1% – 62%) odnotowano w gminach, tj.: Górno, Piekoszków, Mniów, Strawczyn, Masłów, Bieliny, Morawica (w tym na obszarze wiejskim), Daleszyce (w tym na obszarze wiejskim), Miedziana Góra, Łągów (w tym na obszarze wiejskim), Łopuszno, Smyków, Łączna, Bejsce, Iwaniska i Kluczewsko oraz w miastach: Klimontów i Oleśnica, a także na obszarach wiejskich gmin: Bodzentyn, Końskie i Małogoszcz.

Natomiast najniższy udział osób tej grupy wieku (poniżej 55%) odnotowano w miastach: Opatowiec (47,0%), Wodzisław (53,0%), Busko-Zdrój (53,4%), Skarżysko-Kamienna (54,2%), Końskie (54,4%), Ostrowiec Świętokrzyski (54,5%), Stąporków (54,6%), Starachowice, Jędrzejów i Pińczów (po 54,7%) oraz w gminie typowo wiejskiej Radków (53,6%). W pozostałych gminach miejsko-wiejskich i wiejskich udział osób tej grupy wieku kształtował się w przedziale od 55,1% do 60,0% (*patrz mapa nr 10.*).

Ludność w wieku poprodukcyjnym. W województwie świętokrzyskim w ostatnich dwóch dekadach notowano wysoką dynamikę procesu starzenia się ludności, przy czym miasta starzeją się najszybciej. Na koniec 2022 roku odnotowano ogółem 300 292 osoby w wieku poprodukcyjnym, tj. o 28 445 osób więcej (10,5%) niż na koniec 2016 roku (271 847 osób). Grupa osób wieku poprodukcyjnego stanowi 3,5% ogółu ludności tej grupy wieku w Polsce (8 646 197 osób, wzrost o 11,3% w stosunku do roku 2016).

W województwie w latach 2016-2022 w miastach przybyło ogółem 18 196 osób (13,6%) w wieku emerytalnym, a na obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich i wiejskich przybyło ogółem 10 249 osób (7,4%) tej grupy wieku. W analizowanym okresie wśród ludności miejskiej nastąpił wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym z 24,0% do 28,8%, tj. aż o 4,8 pkt.%, a na obszarach wiejskich z 19,8% do 22,8% (o 3,0 pkt.%). Mniejszy udział osób starszych zamieszkałych na terenach wiejskich może wynikać m.in. z większej umieralności mieszkańców wsi, niż miast. Ponadto zauważa się, że grupa osób w wieku emerytalnym przeważa liczebnie grupę osób w wieku przedprodukcyjnym (o 101 215 osób), i to zarówno w miastach (o 71 218 osób), jak i na obszarach wiejskich (o 29 997 osób), co wpływa na wzrost wskaźników obciążenia demograficznego w większości osobami w wieku poprodukcyjnym.

W analizowanych latach w województwie świętokrzyskim udział osób w wieku poprodukcyjnym wzrósł z 21,7% do 25,5% (o 3,8 pkt.%), tj. powyżej średniej dla Polski (wzrost z 20,2% do 22,9%, o 2,7 pkt.%). Na koniec 2022 roku największy udział osób w wieku emerytalnym (powyżej średniej dla województwa) odnotowano w 5 gminach miejskich: Skarżysko-Kamienna (31,8%), Starachowice (31,1%), Ostrowiec Świętokrzyski (31,0%), Sandomierz (28,2%) i Kielce (27,6%), a także w miastach należących do gmin miejsko-wiejskich, tj.: Opatowiec (39,4%), Wodzisław (32,4%), Busko-Zdrój (31,9%), Końskie (31,8%), Stąporków (30,6%), Pińczów (30,4%), Działoszyce (29,7%), Jędrzejów (29,5%), Wiślica (29,3%), Wąchock (29,2%), Opatów (29,0%), Suchedniów (28,8%), Kunów i Staszów (po 28,5%), Szydłów (28,2%), Stopnica (28,0%), Ożarów (27,4%), Nowy Korczyn i Włoszczowa (po 26,7%), Małogoszcz i Zawichost (po 26,4%), Ćmielów (26,2%), Chmielnik (26,1%), Kazimierza Wielka i Skalmierz (po 25,7%) oraz Pierzchnica i Sędziszów

(po 25,6%). Z powyższych danych wynika, że w grupie miast należących do gmin miejsko-wiejskich najstarszym miastem jest Opatowiec, a do grupy najmłodszych miast należy: Piekoszów, Morawica i Łopuszno.

Znaczny udział osób w wieku emerytalnym (powyżej 25,5%) odnotowano również w gminach typowo wiejskich: Radków (30,6%), Moskorzew (28,5%), Fałków (28,3%), Ruda Maleniecka i Złota (po 27,9%), Tarłów (27,3%), Czarnocin (26,7%), Secemin (26,6%), Bałtów (25,9%), Bodzechów (25,8%), Bliżyn, Imielno, Sadowie i Samborzec (po 25,7%) oraz na obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich, tj.: Opatowiec (30,4%), Stąporków (30,0%), Działoszyce (29,5%), Wodzisław (28,3%), Nowy Korczyn (27,7%), Suchedniów (27,3%), Ćmielów i Wąchock (po 27,2%), Opatów (26,8%), Sędziszów (26,6%) i Pacanów (26,3%).

Gminy miejskie, miasta i obszary wiejskie należące do gmin miejsko-wiejskich oraz gminy wiejskie, w których zanotowano największy udział osób w wieku poprodukcyjnym (powyżej średniej dla województwa), stanowią obszary określane mianem „starości demograficznej.”

Najmłodszą strukturę wiekową ludności z najmniejszym udziałem osób w wieku poprodukcyjnym (poniżej 20,1%) posiadają gminy wiejskie i miejsko-wiejskie położone w powiecie kieleckim, wokół miasta Kielce, tj.: Górno (16,2%), Morawica (16,9%), Strawczyn (16,7%), Masłów (18,0%), Bieliny i Piekoszów (po 18,2%), Miedziana Góra (18,7%), Mniów (19,0%), Daleszyce (19,2%) i Łopuszno (20,0%). W województwie w pozostałych gminach miejsko-wiejskich i wiejskich udział osób w wieku poprodukcyjnym wynosił od 20,1% do 25,5%.

Różnica udziału osób w wieku emerytalnym w ogólnym zaludnieniu obu podregionów jest niewielka, ponieważ podregion kielecki posiada 25,5% osób w tym wieku, a podregion sandomiersko-jędrzejowski – 25,4%.

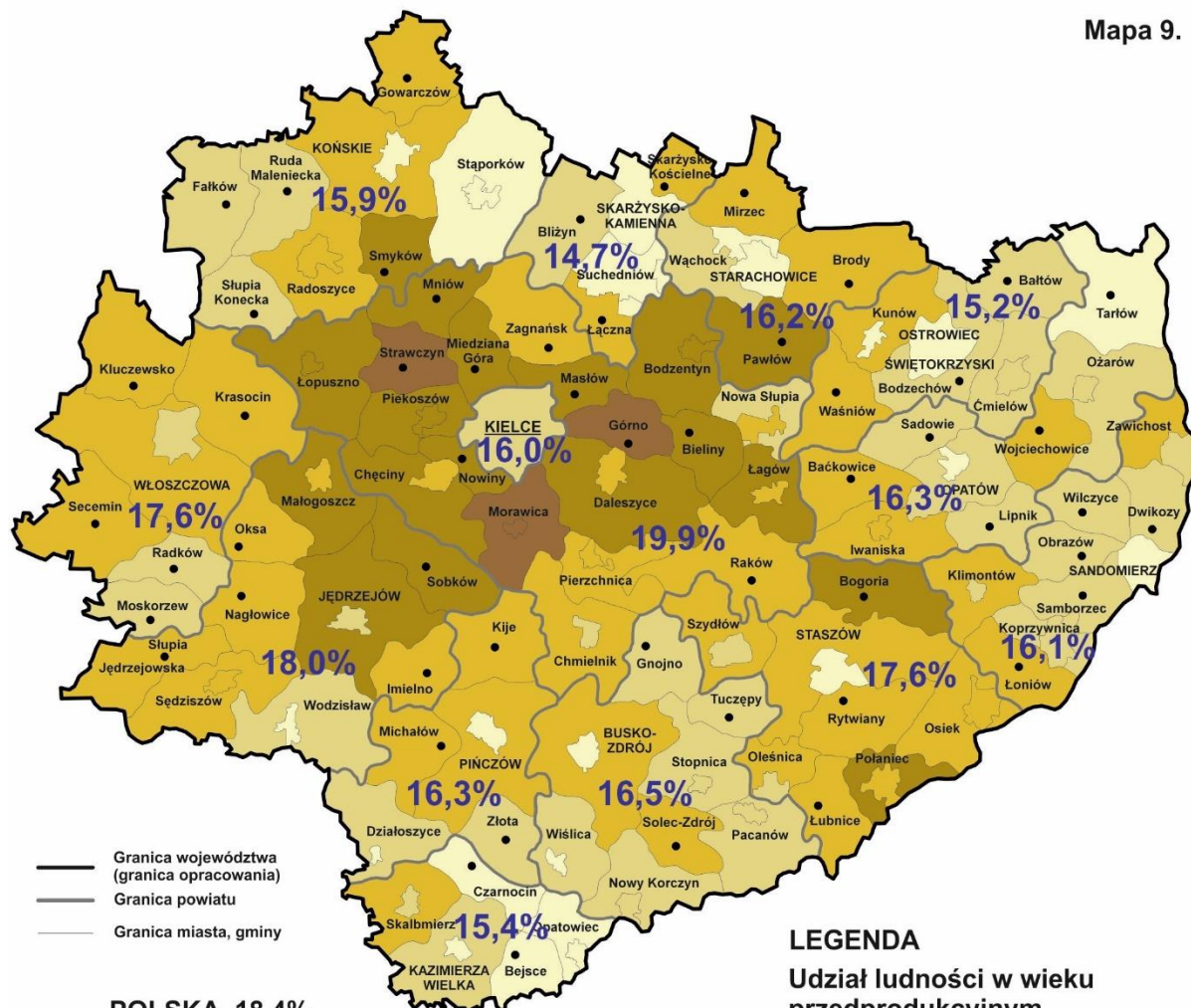
Z powyższych danych wynika, że w większości gmin województwa świętokrzyskiego wystąpił niekorzystny trend znacznego spadku udziału osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz wzrostu udziału osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnym zaludnieniu, a terytorialne zróżnicowanie tych wskaźników przedstawiają mapy: nr 9, nr 10 i nr 11.

ANALIZA TRENDÓW ROZWOJU DEMOGRAFICZNEGO I NA RYNKU PRACY
W LATACH 2016-2022 I W OKRESIE PROGNOZOWANYM NA POTRZEBY ZMIANY PLANU
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

UDZIAŁ OSÓB W WIEKU PRZEDPRODUKCYJNYM W GMINACH MIEJSKICH,
MIEJSKO-WIEJSKICH I WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Mapa 9.

POLSKA 18,4%
miasto 17,0%
wieś 20,4%

WOJEWÓDZTWO 16,9%

miasto 15,4%
wieś 18,2%

Podregiony:

kielecki 16,9%

sandomiersko-jędrzejowski 16,8%

(Stan na 31.XII.2022r.)

LEGENDA

Udział ludności w wieku
przedprodukcyjnym

21,1 - 23,0%
19,1 - 21,0%
17,0 - 19,0%
15,1 - 16,9%
13,0 - 15,0%

udział osób w wieku
przedprodukcyjnym w powiatach
19,9%

ŚWIĘTOKRZYSKIE BIURO
ROZWOJU REGIONALNEGO

ul. Torzyska 18, 25-520 Kielce
tel. (041) 362-70-12, (041) 363-63-20, e-mail: sekretariat@sbrr.pl
Zespół Planowania Przestrzennego Województwa
tel. (041) 343-81-74, wcz. 3010-3070, e-mail: zpp@sbrr.pl

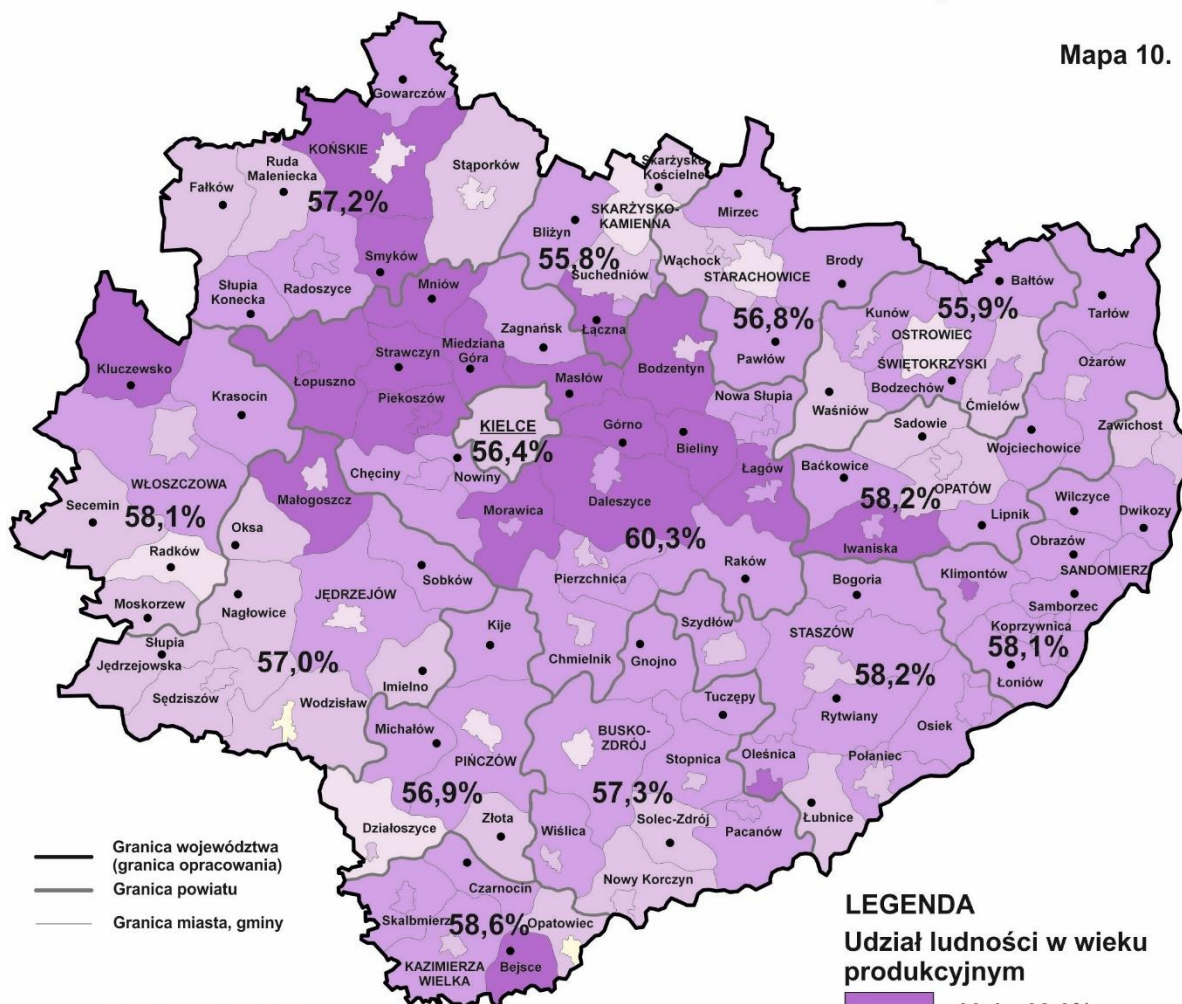
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS.

**ANALIZA TRENDÓW ROZWOJU DEMOGRAFICZNEGO I NA RYNKU PRACY
W LATACH 2016-2022 I W OKRESIE PROGNOZOWANYM NA POTRZEBY ZMIANY PLANU
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO**

**UDZIAŁ OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM W GMINACH MIEJSKICH,
MIEJSKO-WIEJSKICH I WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO**

Mapa 10.

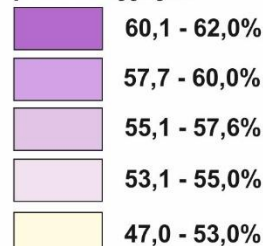

POLSKA 58,7%
miasto 58,0%
wieś 59,7%
WOJEWÓDZTWO 57,6%
miasto 55,8%
wieś 59,1%

Podregiony:
kielecki 57,5%
sandomiersko-jędrzejowski 57,7%
(Stan na 31.XII.2022r.)

LEGENDA

Udział ludności w wieku produkcyjnym

udział osób w wieku produkcyjnym w powiatach
60,3%

**ŚWIĘTOKRZYSKIE BIURO
ROZWOJU REGIONALNEGO**
ul. Targowa 18, 25-200 Kielce
tel. (041) 362-70-12, (041) 343-93-20, e-mail: sekretariat@sbrr.pl
Zespół Planowania Przestrzennego Województwa
tel. (041) 343-81-74, www: 2010-2070, e-mail: zpp@sbrr.pl

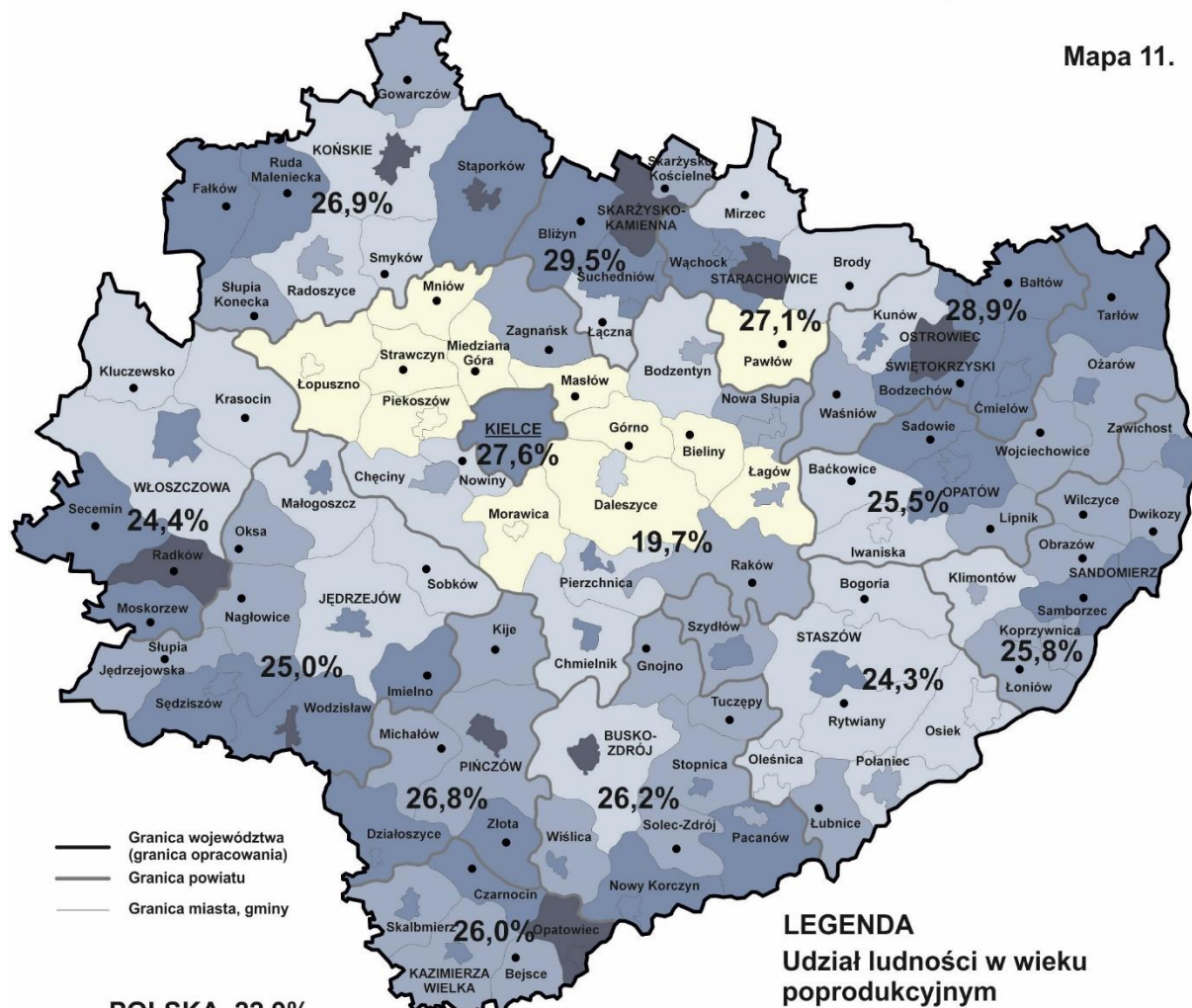
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS.

ANALIZA TRENDÓW ROZWOJU DEMOGRAFICZNEGO I NA RYNKU PRACY W LATACH 2016-2022 I W OKRESIE PROGNOZOWANYM NA POTRZEBY ZMIANY PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

UDZIAŁ OSÓB W WIEKU POPRODUKCYJNYM W GMINACH MIEJSKICH, MIEJSKO-WIEJSKICH I WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Mapa 11.

POLSKA 22,9%
miasto 25,0%
wieś 19,8%

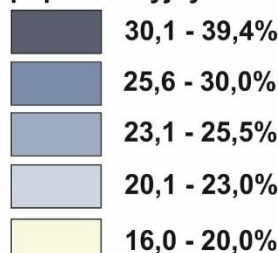
WOJEWÓDZTWO 25,5%
miasto 28,8%
wieś 22,7%

Podregiony:

kielecki 25,5%
sandomiersko-jędrzejowski 25,4%
(Stan na 31.XII.2022r.)

LEGENDA

Udział ludności w wieku poprodukcyjnym

udział osób w wieku poprodukcyjnym w powiatach
29,5%

ŚWIĘTOKRZYSKIE BIURO
ROZWOJU REGIONALNEGO

ul. Toruńska 19, 25-520 Kielce
tel. (041) 362-70-12, (041) 343-83-20, e-mail: sekretariat@sbrrp.pl
Zespół Planowania Przestrzennego Województwa
tel. (041) 343-81-24, wcc. 0010-0070, e-mail: zpp@sbrrp.pl

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS.

5.6. Wskaźniki obciążenia demograficznego

W województwie świętokrzyskim (podobnie w Polsce) przez ponad ostatnie trzy dekady następował proces demograficznego starzenia się ludności, m.in. w wyniku spadku współczynnika dzietności (depresji urodzinowej) oraz nasilonej emigracji poza obszar województwa i kraju osób młodych. Skutkiem tych niekorzystnych procesów demograficznych jest zmniejszenie liczby urodzeń (brak prostej zastępowalności pokoleń), co przekłada się na zmniejszenie liczby dzieci i młodzieży oraz osób w wieku produkcyjnym w ogólnym zaludnieniu, natomiast zwiększa się liczba osób w wieku poprodukcyjnym emerytalnym. Zmniejsza się również liczba kobiet w wieku prokreacyjnym, co wpływa na spadek współczynnika dzietności i zmniejszenie populacji osób zdolnych do pracy, a tym samym proces ten prowadzi do sytuacji, w której coraz mniej osób zatrudnionych musi pracować na coraz większą liczbę emerytów – następuje obciążenie systemu emerytalno-zdrowotnego. Ponadto ten niekorzystny trend demograficzny ostatnich lat ma duży wpływ na obecny i przyszły rozwój społeczno-gospodarczy Polski i regionu świętokrzyskiego, w tym na systemy opieki społecznej i zdrowotnej, na potrzeby w zakresie mieszkalnictwa i infrastruktury, a także na finanse publiczne i politykę społeczną.

W województwie świętokrzyskim (podobnie w kraju) konsekwencją starzenia się społeczeństwa jest wzrost liczby małych jednoosobowych gospodarstw tworzonych przez osoby w starszym wieku, z kolei mniejsze skłonności do zawierania związków małżeńskich i opóźnianie w czasie prokreacji powoduje kurczenie się gospodarstw domowych. Wzrasta liczba gospodarstw 1 i 2 – osobowych, a najmniej liczną grupę stanowią gospodarstwa 5 – osobowe i większe. Udział gospodarstw 1 – osobowych w strukturze ogółem wzrasta, przy czym większy on jest w miastach, niż na obszarach wiejskich. Wzrasta również liczba gospodarstw bez dzieci zarówno w mieście, jak i na wsi. Prognozuje się, że po roku 2035 największy udział gospodarstw domowych bez dzieci będzie w województwie śląskim oraz świętokrzyskim.

Generalnie należy stwierdzić, że województwo świętokrzyskie obecnie znajduje się w bardzo trudnej sytuacji demograficznej, ponieważ utrzymujący się przez wiele lat niski poziom dzietności, ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały powodują niekorzystne proporcje (relacje) osób w wieku poprodukcyjnym do osób w wieku produkcyjnym. Dodatkowo zmniejsza się udział osób w wieku przedprodukcyjnym (i w miastach udział ten jest mniejszy niż na wsi) oraz nadmiernie wzrasta udział osób starszych w ogólnym zaludnieniu (głównie w gminach miejskich i typowo wiejskich położonych na północy, północnym-wschodzie, południu i południowo-zachodniej części województwa). Wpływa to między innymi na kształtowanie się współczynników obciążenia demograficznego, czyli na proporcje między poszczególnymi grupami wieku ekonomicznego ludności, tj. między liczbą osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym, a liczbą osób w wieku produkcyjnym.

W województwie świętokrzyskim w 2016 roku na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypadały 62,3 osoby w wieku nieprodukcyjnym oraz 35,2 osoby w wieku poprodukcyjnym, a w 2022 roku przypadało ich odpowiednio: 73,6 osób w wieku nieprodukcyjnym (w kraju 70,4 osoby) i 44,2 osoby w wieku poprodukcyjnym (w kraju 39,0 osób). Natomiast obciążenie demograficzne osób w wieku przedprodukcyjnym osobami w wieku poprodukcyjnym wzrosło ze 130 do 151 osób co oznacza, że na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypadało 151 osób w wieku poprodukcyjnym. Proporcje te potwierdzają fakt, że następuje gwałtowny spadek udziału dzieci

i młodzieży w ogólnym zaludnieniu województwa, a rośnie udział osób starszych. Dla porównania w kraju wskaźnik ten wzrósł ze 113 do 124 osób.

Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

W województwie świętokrzyskim spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz znaczny wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym wpływa na zmiany obciążenia demograficznego ludności w wieku produkcyjnym obiema grupami wieku nieprodukcyjnego, tj. przedprodukcyjnego i poprodukcyjnego.

W latach 2016-2022 odnotowano wzrost tego wskaźnika obciążenia demograficznego z 62,3 do 73,6, głównie w wyniku wzrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym i spadku liczby osób w wieku produkcyjnym. Dodatkowo systematyczny ubytek dzieci i młodzieży oraz gwałtowny wzrost osób w wieku poprodukcyjnym powoduje utrwalanie się niekorzystnego trendu, jakim jest proces starzenia się ludności zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich, przy czym w miastach obecnie następuje jego przyspieszenie i jest on intensywniejszy z powodu większego spadku udziału osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz znacznego wzrostu udziału osób w wieku poprodukcyjnym emerytalnym w ogólnym zaludnieniu.

W podregionie kieleckim wskaźnik ten był wyższy, ponieważ na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 73,8 osób w wieku nieprodukcyjnym, a w podregionie sandomiersko-jędrzejowskim przypadały 73,2 osoby.

Najwyższy wskaźnik obciążenia demograficznego ludnością nieprodukcyjną (z przewagą osób w wieku poprodukcyjnym) odnotowano w powiatach: skarżyskim (79,1), ostrowieckim (79,0), starachowickim (76,2), pińczowskim (75,6), jędrzejowskim (75,3), koneckim (74,7), buskim (74,4) oraz w powiecie grodzkim mieście Kielce (77,4), a najniższe w powiecie kieleckim (65,8). Należy dodać, że wskaźnik ten we wszystkich powiatach oraz gminach zachował tendencję wzrostową.

W skali województwa najbardziej obciążone ludnością nieprodukcyjną (w większości osobami w wieku emerytalnym) są:

- gminy miejskie: Skarżysko-Kamienna (84,5), Ostrowiec Świętokrzyski (83,6), Starachowice (82,7) i wspomniane już Kielce (77,4);
- miasta należące do gmin miejsko-wiejskich: Opatowiec (112,8), Wodzisław (88,7), Busko-Zdrój (87,3), Końskie (83,9), Stąporków (83,3), Jędrzejów i Pińczów (po 82,7), Pierzchnica (79,3), Małogoszcz (78,6), Wiślica (77,9), Bodzentyn (77,5), Suchedniów i Ożarów (po 77,2), Opatów (76,8), Stopnica (76,7), Wąchock (76,5), Sędziszów (76,3), Staszów (76,1), Połaniec (75,8), Zawichost (75,5), Kazimierza Wielka (75,4), Chmielnik (74,8), Włoszczowa (74,7), Działoszyce (74,6), Kunów (74,2) i Nowy Korczyn (73,8);
- gminy typowo wiejskie: Radków (86,5), Secemin (79,8), Fałków (79,6), Moskorzew (79,4), Ruda Maleniecka (77,8), Imielno (77,3), Nagłowice (77,1), Oksa (76,4), Złota (75,9), Słupia Jędrzejowska (75,4), Waśniów (74,5), Łubnice (74,3), Skarżysko Kościelne (73,9), Solec-Zdrój i Sadowie (po 73,8);
- oraz obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich, tj.: Działoszyce (81,9), Wodzisław (80,8), Opatowiec (78,6), Sędziszów (78,4), Stąporków (77,7), Ćmielów (77,5), Nowy Korczyn (76,2), Zawichost (75,7) i Wąchock (75,5).

Natomiast najniższy wskaźnik obciążenia demograficznego (od 61 – 65 osób) wystąpił w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich sąsiadujących z miastem Kielce, tj.:

– w gminie wiejskiej: Górno (61,7) Strawczyn (62,3), Mniów (62,4), Łączna (62,9), Masłów (63,3), Bieliny (64,6) i Miedziana Góra (64,9);

– oraz na obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich: Piekoszów (61,9), Morawica (63,7), Daleszyce (63,8), Łagów (64,7). Terytorialne zróżnicowanie tego wskaźnika przedstawia mapa nr 12.

Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym.

W latach 2016-2022 następował systematyczny wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym przypadającej na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym ze 130 do 150,8 osób co oznacza, że w 2022 roku na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypadało 150,8 osób w wieku poprodukcyjnym. Pod względem relacji osób w wieku poprodukcyjnym do osób w wieku przedprodukcyjnym korzystniejszą strukturę posiada ludność wiejska niż zamieszkała w miastach, ponieważ wskaźnik ten w miastach był wyższy i ukształtował się na poziomie aż 187,8 osób, a na wsi wyniósł 125,4 osoby. Dla porównania w Polsce na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypadały 124,4 osoby w wieku poprodukcyjnym (w tym w miastach przypadało ich 146,7, a na wsi 97).

Należy dodać, że prognozuje się dla województwa świętokrzyskiego gwałtowny wzrost tego wskaźnika zarówno w miastach, jak i na wsi, co spowoduje nieodwracalny proces starzenia, a nawet wyludniania się, głównie obszarów gmin położonych na południu, północy i północnym-wschodzie województwa.

W 2022 roku największe obciążenie ludności w wieku przedprodukcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym (powyżej średniej dla województwa) wystąpiło w powiatach: skarżyskim (200,2), ostrowieckim (190,2), w powiecie grodzkim mieście Kielce (172,5), koneckim (169,4), kazimierskim (168,2), starachowickim (167,3), pińczowskim (164,9), sandomierskim (160,7), buskim (159,3) i opatowskim (155,8), a najmniejsze w powiecie kieleckim (98,9).

W podregionie kieleckim, podobnie jak w województwie na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypadało 150,8 osób w wieku poprodukcyjnym, a w podregionie sandomiersko-jędrzejowskim – 150,9 osób.

Wśród gmin miejskich najwyższy wskaźnik obciążenia dzieci i młodzieży osobami w wieku emerytalnym odnotowano w mieście Skarżysko-Kamienna (227,4), następnie w miastach: Starachowice (218,8), Ostrowiec Świętokrzyski (214,0) i Sandomierz (199,3), natomiast nieco lepiej wypadły Kielce ze wskaźnikiem na poziomie 172,5 osób.

Znaczna przewaga osób w wieku emerytalnym nad osobami w wieku przedprodukcyjnym (powyżej średniej dla województwa) wystąpiła:

– w miastach należących do gmin miejsko-wiejskich, tj.: Opatowiec (290,7), Końskie (229,1), Działoszyce (227,9), Wodzisław (222,4), Busko-Zdrój (217,6), Wąchock (207,1), Stąporków (206,4), Pińczów (205,0), Kunów (201,6), Wiślica (201,5), Opatów (200,7), Suchedniów (196,1), Staszów (194,4), Kazimierza Wielka (194,3), Jędrzejów (186,4), Stopnica (181,9), Szydłów (170,8), Skalmierz i Ożarów (po 169,8), Ćmielów (169,2), Nowy Korczyn (168,5), Włoszczowa (167,1), Zawichost (159,2), Chmielnik (156,7) i Koprzywnica (151,5);

– na obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich, tj.: Opatowiec (222,9), Stąporków (219,5), Działoszyce (190,7), Suchedniów (182,5), Nowy Korczyn (177,9), Wodzisław (173,2), Wąchock

(171,9), Opatów (171,2), Pacanów (169,8), Ćmielów (166,0), Wiślica (158,6), Sędziszów (152,7), Koprzywnica (151,8), Kazimierza Wielka (151,6), Ożarów (150,9);
– oraz w gminach wiejskich: Radków (194,5), Tarłów (184,6), Złota (182,3), Moskorzew (180,2), Czarnocin (177,3), Bejsce (176,3), Fałków (176,1), Ruda Maleniecka (175,7), Bałtów (170,6), Bliżyn (168,5), Bodzechów (162,8), Samborzec (155,4), Dwikozy (154,7), Słupia Konecka (154,4), Obrazów (152,9) i Sadowie (152,6).

Najmniej osób w wieku emerytalnym (od 74,0 do 100) przypada na osoby w wieku przedprodukcyjnym w gminach wiejskich oraz w miastach i na obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich położonych wokół miasta Kielce, tj. w gminie: Górno (74,0), Morawica (75,7), Strawczyn (76,6), Bieliny (86,9), Masłów (86,8), Miedziana Góra (90,3), Piekoszów (90,8), Daleszyce (obszar wiejski 90,3), Łagów (obszar wiejski 95,5), Pawłów (96,0) i Mniów (98,1). Przestrzenne zróżnicowanie tego wskaźnika obciążenia demograficznego obrazuje mapa nr 13.

Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Wskaźnik obciążenia demograficznego określający proporcje między liczbą ludności w wieku poprodukcyjnym, a liczbą ludności w wieku produkcyjnym w województwie świętokrzyskim wzrósł z 35,2 osób w 2016 roku do 44,2 osób w 2022 roku (czyli na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadały 44,2 osoby w wieku poprodukcyjnym). Wskaźnik ten w miastach wzrósł do 51,7 osób, a na obszarach wiejskich do 38,5 osób. Dla porównania w Polsce na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 39 osób w wieku emerytalnym, w tym w miastach 43 osoby a na wsi 33 osoby.

W kolejnych latach dla województwa świętokrzyskiego przewiduje się wzrost wskaźnika obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym z tym, że nadal w miastach będzie on wyższy niż na wsi.

Prognozowane niekorzystne zmiany w proporcjach między tymi dwoma grupami wiekowymi (oraz między miastem a wsią) wynikają głównie z prognozowanego spadku liczby ludności aktywnej ekonomicznie oraz liczby dzieci i młodzieży, a także znacznego wzrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym (w większości w miastach) w ogólnym zaludnieniu województwa.

Najwyższy wskaźnik obciążenia ludności czynnej zawodowo ludnością w wieku emerytalnym (powyżej średniej dla województwa – 44,2 osoby) zanotowano w powiatach: skarżyskim (52,8), ostrowieckim (51,8), w powiecie grodzkim mieście Kielce (49,0), starachowickim (47,7), pińczowskim (47,1), koneckim (47,0), buskim (45,7), sandomierskim (44,5) i kazimierskim (44,4), natomiast najniższy w powiecie kieleckim (32,7 osób).

Spośród pięciu gmin miejskich najmniejsze obciążenie osób w wieku produkcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjną zanotowano w Sandomierzu (48,9) oraz w Kielcach (49,0), natomiast największe w mieście Skarżysko-Kamienna (58,7), a następnie w Ostrowcu Świętokrzyskim (57,0) i Starachowicach (56,8 osób).

Najwięcej osób w wieku poprodukcyjnym (powyżej średniej dla województwa) na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało w gminach wiejskich, tj.: Radków (57,1), Moskorzew (51,1), Fałków (50,8), Ruda Maleniecka (49,6), Złota (49,0), Secemin (47,9), Tarłów (47,2), Czarnocin (45,7), Imielno (45,5), Sadowie i Samborzec (po 44,6), Łubnice (44,4) i Skarżysko Kościelne (44,3).

Z pośród miast należących do gmin miejsko-wiejskich największe obciążenie ludności czynnej zawodowo osobami w wieku emerytalnym odnotowano w miastach: Opatowiec (83,9), Wodzisław (61,2), Busko-Zdrój (59,8), Końskie (58,4), Stąporków (56,1), Pińczów (55,6), Jędrzejów (53,8), Wiślica (52,1), Działoszyce (51,8), Wąchock (51,6), Opatów (51,3), Suchedniów i Szydłów (po 51,1), Staszów (50,3), Kazimierza Wielka (49,8), Kunów (49,6), Stopnica (49,5), Ożarów (48,6), Małogoszcz (47,1), Włoszczowa (46,7), Nowy Korczyn i Zawichost (po 46,3), Pierzchnica (45,9), Chmielnik (45,7), Sędziszów (45,1), Ćmielowów (44,9) i Połaniec (44,6).

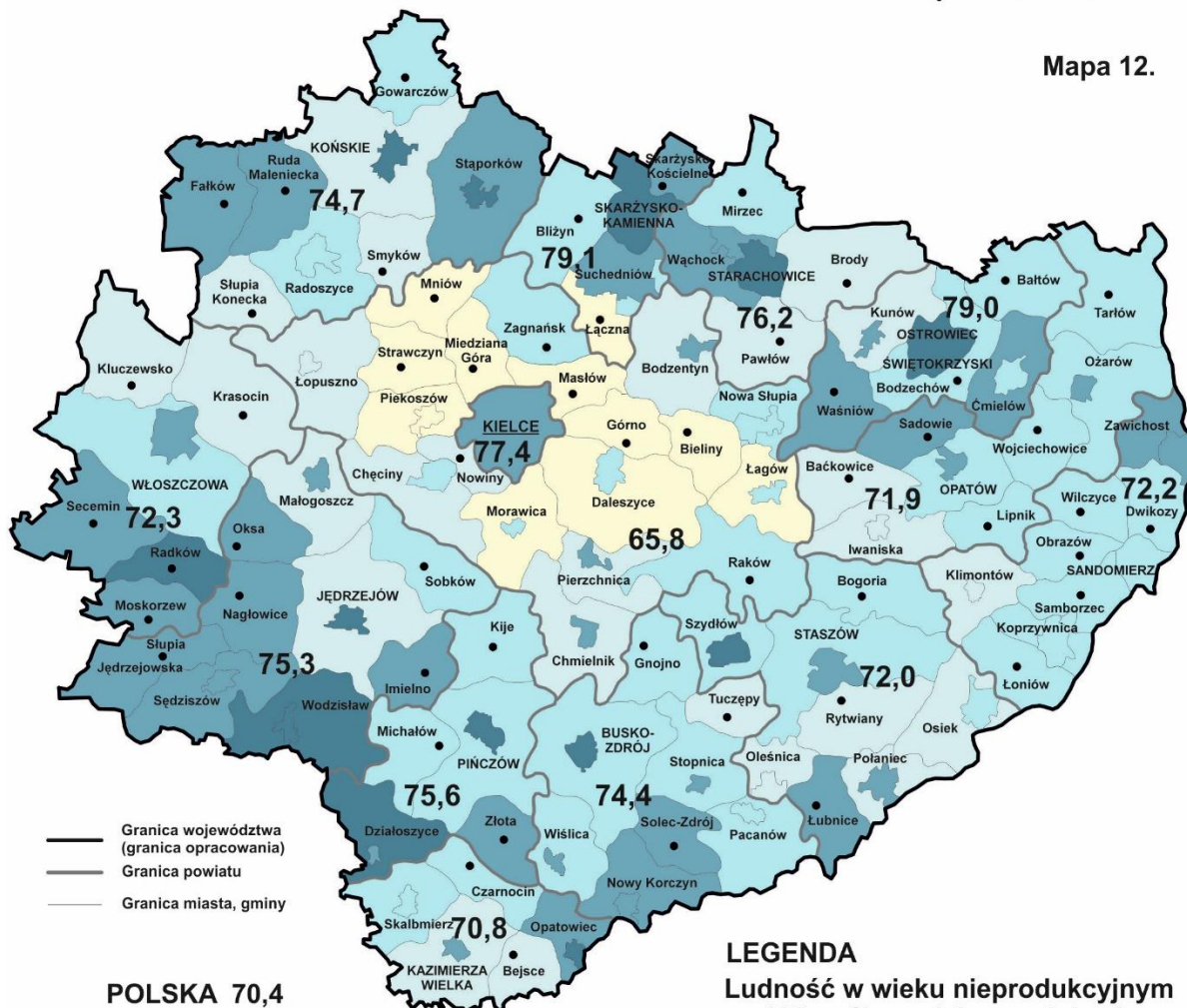
Natomiast najniższe obciążenie ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym (od 26,3 do 32 osób) występuje w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich należących do powiatu kieleckiego i sąsiadujących z miastem Kielce, tj.: Górnio (26,3), Strawczyn (27,0), Morawica (27,8), Masłów i Piekoszów (po 29,4), Bieliny (30,0), Miedziana Góra (30,8), Mniów (30,9) oraz Daleszyce (31,6). Terytorialne zróżnicowanie tego wskaźnika przedstawia mapa nr 14.

**ANALIZA TRENDÓW ROZWOJU DEMOGRAFICZNEGO I NA RYNKU PRACY
W LATACH 2016-2022 I W OKRESIE PROGNOZOWANYM NA POTRZEBY ZMIANY PLANU
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO**

**OBCIĄŻENIE DEMOGRAFICZNE - LUDNOŚĆ W WIEKU NIEPRODUKCYJNYM
NA 100 OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM W GMINACH MIEJSKICH,
MIEJSKO-WIEJSKICH I WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO**

Mapa 12.

POLSKA 70,4
miasto 72,4
wieś 67,4

WOJEWÓDZTWO 73,6

miasto 79,2
wieś 69,3

Podregiony:

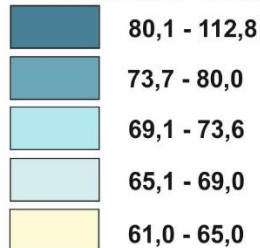
kielecki 73,8

sandomiersko-jędrzejowski 73,2

(Stan na 31.XII.2022r.)

LEGENDA

**Ludność w wieku nieprodukcyjnym
na 100 osób w wieku produkcyjnym**

**obciążenie demograficzne
w powiatach
79,1**

**ŚWIĘTOKRZYSKIE BIURO
ROZWOJU REGIONALNEGO**

ul. Targowa 18, 25-520 Kielce
tel. (011) 362-70-12, (011) 313-563-20, e-mail: sekretariat@sbrr.pl
Zespół Planowania Przestrzennego Województwa
tel. (011) 313-561-74, www.3010-3070, e-mail: zpp@sbrr.pl

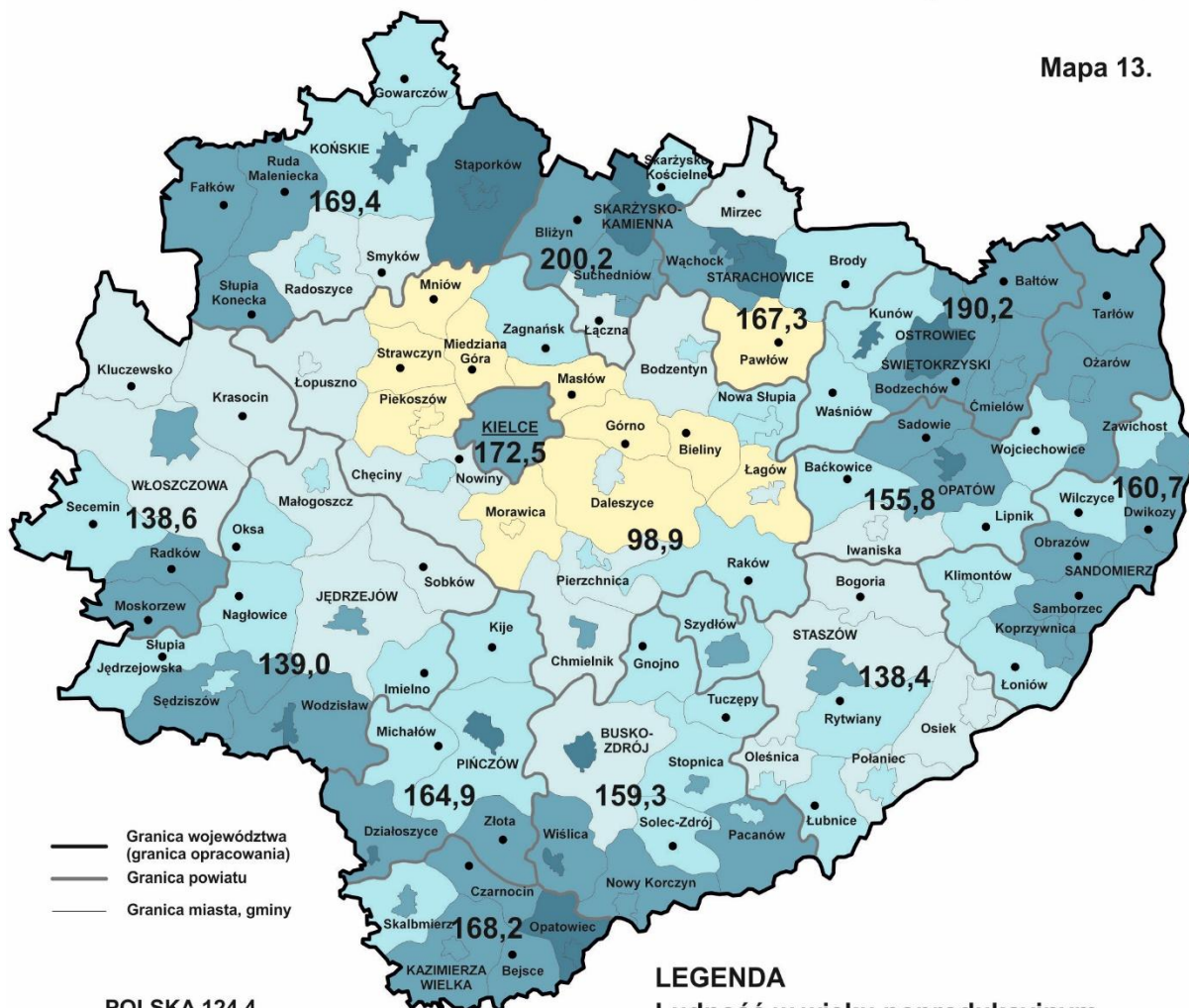
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS.

**ANALIZA TRENDÓW ROZWOJU DEMOGRAFICZNEGO I NA RYNKU PRACY
W LATACH 2016-2022 I W OKRESIE PROGNOZOWANYM NA POTRZEBY ZMIANY PLANU
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO**

**OBCIĄŻENIE DEMOGRAFICZNE - LUDNOŚĆ W WIEKU POPRODUKCYJNYM
NA 100 OSÓB W WIEKU PRZEDPRODUKCYJNYM W GMINACH MIEJSKICH,
MIEJSKO-WIEJSKICH I WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO**

Mapa 13.

POLSKA 124,4
miasto 146,7
wieś 97,0

WOJEWÓDZTWO 150,8
miasto 187,8
wieś 125,4

Podregiony:

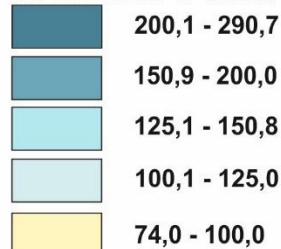
kielecki 150,8

sandomiersko-jędrzejowski 150,9

(Stan na 31.XII.2022r.)

LEGENDA

Ludność w wieku poprodukcyjnym
na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym

obciążenie demograficzne
w powiatach
200,2

ŚWIĘTOKRZYSKIE BIURO
ROZWOJU REGIONALNEGO

ul. Targowa 18, 25-320 Kielce
tel. (041) 362-70-12, (041) 343-83-20, e-mail: sekretariat@sbrr.pl
Zespół Planowania Przestrzennego Województwa
tel. (041) 343-81-73, www: 3010-3070, e-mail: zpp@sbrr.pl

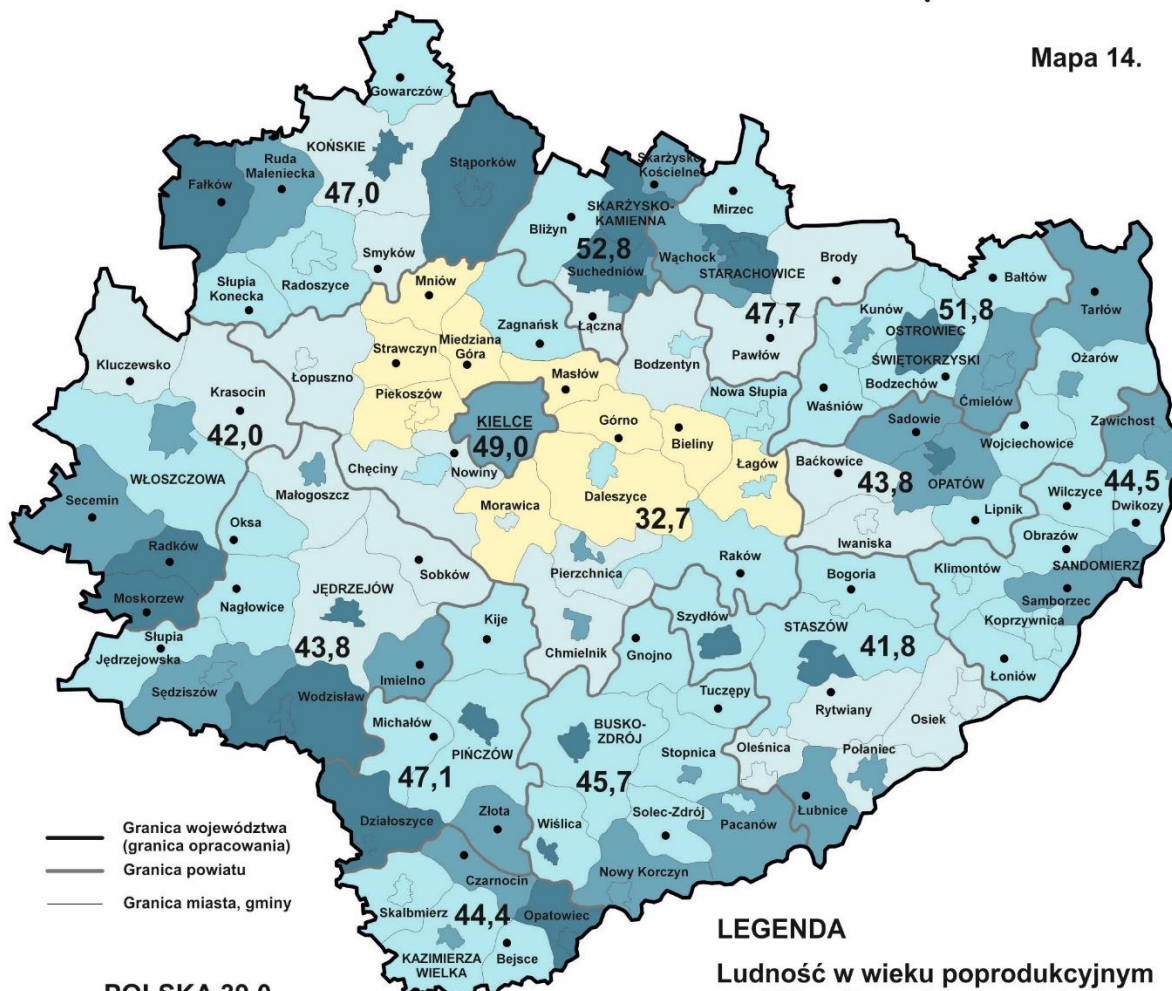
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS.

ANALIZA TRENDÓW ROZWOJU DEMOGRAFICZNEGO I NA RYNKU PRACY W LATACH 2016-2022 I W OKRESIE PROGNOZOWANYM NA POTRZEBY ZMIANY PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

OBCIĄŻENIE DEMOGRAFICZNE - LUDNOŚĆ W WIEKU POPRODUKCYJNYM NA 100 OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM W GMINACH MIEJSKICH, MIEJSKO-WIEJSKICH I WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Mapa 14.

POLSKA 39,0
miasto 43,1
wieś 33,2

WOJEWÓDZTWO 44,2
miasto 51,7
wieś 38,5

Podregiony:
kielecki 44,4
sandomiersko-jędrzejowski 44,0
(Stan na 31.XII.2022r.)

LEGENDA

Ludność w wieku poprodukcyjnym
na 100 osób w wieku produkcyjnym

	50,1 - 83,9
	44,3 - 50,0
	38,1 - 44,2
	32,1 - 38,0
	26,3 - 32,0

obciążenie demograficzne
w powiatach
52,8

ŚWIĘTOKRZYSKIE BIURO
ROZWOJU REGIONALNEGO
ul. Targowa 18, 25-320 Kielce
tel. (041) 362-70-12, (041) 343-80-20, e-mail: sekretariat@sbrrp.pl
Zespół Planowania Przestrzennego Województwa
tel. (041) 343-81-73, www.3010-3070, e-mail: zppw@sbrrp.pl

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS.

6. Prognozowane zmiany w stanie i strukturze ludności do 2060 roku

Województwo świętokrzyskie należy do obszarów kraju o największym procentowym stałym ubytku ludności i najszybciej starzejącej się populacji, w wyniku ujemnego przyrostu naturalnego oraz ujemnego salda migracji – doświadcza procesów depopulacji. Na sytuację demograficzną województwa świętokrzyskiego oraz pozostałych województw, w dalszym ciągu oddziałują skutki pandemii COVID-19, przejawiające się zwiększoną liczbą zgonów i spadkiem liczby urodzeń.

Główny Urząd Statystyczny w Warszawie opracował w 2023 roku nowe prognozy demograficzne, tj.: „Prognozę ludności dla województw i powiatów na lata 2023-2060” oraz „Prognozę ludności dla gmin na lata 2023-2040” – na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 roku. Spis ten wykazał, że liczba ludności znacząco się zmniejszyła w porównaniu do wyników prognozy opracowanej na podstawie danych z poprzedniego spisu ludności.

Komentarz Głównego Urzędu Statystycznego odnoszący się do nowego opracowania prognozy demograficznej mówi m.in. o tym, że: *„Prognoza ludności na lata 2023-2060” – przedstawia założenia i analizę dotyczące przewidywanych trendów zmian w przebiegu procesów demograficznych: płodności, umieralności i migracji na pobyt stały oraz wyniki prognozy ludności do 2060 r. – sporządzonej na podstawie przyjętych wariantów założeń.*

Przygotowane zostały trzy scenariusze przewidywanych zmian ludności Polski w latach 2023-2060. Zgodnie z zaleceniami ONZ (zawartymi w dokumencie Recommendations on Communicating Population Projections) szerzej, niż w poprzednich edycjach, zostały zaprezentowane wyniki alternatywnych scenariuszy. Ma to na celu podkreślenie faktu, iż wyniki prognoz są obarczone błędem predykcji. Ze względu na wykorzystanie prognozy w oficjalnych analizach scenariusz średni, uznany przez ekspertów za najbardziej prawdopodobny, został wskazany jako główny. Pozostałe scenariusze mają natomiast pokazywać alternatywne ścieżki rozwoju demograficznego, jakie mogą być obserwowane w przyszłości.

Prognoza została opracowana w oparciu o ludność według krajowej definicji⁶ oraz o dane na temat ruchu naturalnego i wędrownego, które dotyczą prawnie udokumentowanych faktów i bazują na danych administracyjnych. W przypadku migracji zagranicznych uwzględnione zostały wyłącznie migracje na pobyt stały. Punktem wyjścia prognozy jest stan i struktura ludności według płci i roczników wieku na koniec 2022 roku.

Nowością w prezentowanej prognozie jest obliczenie jej na poziomie powiatów. Zastosowana metoda pozwala na zapewnienie dokładnej spójności z wynikami na poziomie kraju. W związku z tym prognoza dla powiatów nie jest już oddzielnym opracowaniem, wyliczanym w oparciu o prognozę na poziomie województw, jak miało to miejsce w poprzednich edycjach prognoz ludności.⁷

⁶ Zgodnie z definicją krajową do ludności danej gminy zalicza się osoby tam zamieszkujące przez okres co najmniej 3 miesiące, tak więc do ludności danej gminy zaliczani są stali mieszkańcy (osoby zameldowane) z wyjątkiem tych mieszkańców, którzy wyjechali na ponad 3 miesiące do innej gminy w kraju, a także osoby przybyłe z innego miejsca w kraju na okres ponad 3 miesiące. Natomiast do ludności gminy nie są zaliczani imigranci przebywający w Polsce czasowo, z kolei stali mieszkańcy Polski przebywający czasowo za granicą (bez względu na okres ich nieobecności) są uwzględniani w stanie ludności danej gminy.

⁷ Prognoza ludności na lata 2023-2060. Analizy statystyczne. GUS, Warszawa 2023 r.

Według prognozy do roku 2060 we wszystkich województwach w kraju nastąpi zmniejszenie liczby ludności. Największy spadek prognozowany jest w województwie śląskim (o ponad milion osób), a następnie w województwie łódzkim (o 601 tys. osób) oraz województwie lubelskim (o 544 tys. osób). Największy procentowy ubytek liczby ludności prognozowany jest dla województwa świętokrzyskiego (do 30,6% na koniec okresu prognozowanego), natomiast najmniejszy nastąpi w województwach: mazowieckim oraz pomorskim (o ponad 7% do 2060 roku.)⁸

Przewiduje się, że na koniec 2060 roku najmniej mieszkańców będzie posiadało województwo opolskie (692 tys. osób), a następnie województwa: lubuskie (761 tys. osób), świętokrzyskie (817 tys. osób) oraz podlaskie (885 tys. osób). W Polsce w latach 2022-2060 liczba ludności (w scenariuszu średnim) zmniejszy się z 37 766 327 osób do 30 925 606 osób, tj. o 6 840 721 osób (18,1%).

Z prognozy dotyczącej migracji wewnętrznych wynika, że podczas całego prognozowanego okresu obserwowane będzie zmniejszanie się mobilności mieszkańców Polski (w tym mieszkańców województwa świętokrzyskiego). Jest to związane ze starzeniem się ludności, ponieważ wraz z wiekiem często spada skłonność do migrowania. Przewiduje się, że w większości województw nastąpi wyraźny spadek salda migracji wyrażonego w liczbach bezwzględnych, tj. maleć będą zarówno napływy, jak i odpływy wewnętrzne. Zjawisko to będzie obserwowane we wszystkich scenariuszach prognozy.⁹

Ponadto z prognozy wynika, że w 2060 roku w żadnym z województw nie będzie obserwowane już tak korzystne saldo migracji wewnętrznych jak obecnie. W scenariuszu głównym przewidziano, że tylko województwo dolnośląskie osiągnie dodatnie saldo migracji powyżej tysiąca osób. Przewidziano również, że wyraźnie zmniejszy się odpływ z województw, w których obecnie jest on największy. Wynika to z faktu m.in. starzenia się ludności i znacznego ubytku potencjalnych zasobów migracyjnych w wielu częściach Polski.¹⁰

Z prognozy GUS wynika, że w całym prognozowanym okresie mieszkańców województwa świętokrzyskiego będzie dalej systematycznie ubywać. Dalszy stały znaczny ubytek ludności wynika z faktu występowania przez ostatnie dwie dekady niekorzystnych procesów i zjawisk demograficznych, tj.: znaczny spadek współczynnika dzietności (nasilony spadek zanotowano w latach 2019-2022), wzrost współczynnika zgonów oraz zmniejszenie oczekiwanego dalszego trwania życia w latach 2020 i 2021 związane z pandemią COVID-19. Wpływ na zmiany w stanie ludności ma także ruch wędrowniczy ludności województwa świętokrzyskiego, który od lat charakteryzował się ujemnym saldem migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały. Rok do roku notowano przewagę odpływu migracyjnego ludności z województwa nad napływem na jego teren – czyli co roku więcej osób emigrowało z województwa niż się osiedlało.

Prognozuje się natomiast dalszy znaczny napływ ludności na obszary podmiejskie położone wokół głównych ośrodków miejskich w Polsce, co spowoduje ubytek liczby ludności zamieszkałej w miastach oraz nasilenie procesu suburbanizacji, czyli „rozlewania się zabudowy” na gminy sąsiadujące z miastami. Najbardziej korzystne saldo migracji będzie obserwowane dla powiatów położonych w bezpośrednim sąsiedztwie największych miast. Według prognozy w województwie świętokrzyskim powiatem tym będzie powiat kielecki oraz powiaty: buski i kazimierski.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże.

Przewidywany stały spadek liczby urodzeń do 2060 r. (na poziomie ok. 36% w stosunku do 2024 r.) związany będzie m.in. ze spadkiem liczby kobiet w wieku prokreacyjnym. W wyniku tego niekorzystnego procesu będzie postępował proces starzenia się ludności województwa świętokrzyskiego.

Konsekwencją spadku liczby urodzeń jest zmniejszenie udziału osób młodych w populacji ogółem, co równocześnie oznacza w dłuższej perspektywie zmniejszenie się liczby potencjalnych matek. Fakt ten powoduje, że liczba urodzonych przez nie dzieci będzie niska, nawet wówczas gdyby ich płodność wzrosła. Prognozuje się, że w Polsce do 2060 r. współczynnik dzietności nie wzrośnie do poziomu zapewniającego prostą zastępowalność pokoleń, tj. do 2,1, natomiast średni wiek rodzenia dziecka wzrośnie z 29,9 lat do 32 lat.¹¹

Tabela 4. Liczba ludności, ruch naturalny i wędrówkowy województwa świętokrzyskiego w wybranych latach okresu 2022-2060 (stan na dzień 31.XII.).

Rok	Liczba ludności ogółem	Ruch naturalny		Migracje wewnętrzne na pobyt stały		Migracje zagraniczne na pobyt stały	
		Urodzenia	Zgony	Napływ	Odpływ	Imigracja	Emigracja
2022	1 178 164	8 157	15 787	10 523	12 793	283	243
2023	1 169 093	7 340	14 803	9 737	11 619	477	205
2024	1 160 064	7 213	14 809	9 581	11 329	509	194
2025	1 151 108	7 113	14 798	9 437	11 076	559	191
2030	1 110 712	6 755	15 230	9 016	10 114	1 019	174
2035	1 063 417	6 535	15 935	8 698	9 564	658	167
2040	1 013 484	6 544	16 470	8 477	9 137	680	167
2045	962 951	6 395	16 602	8 230	8 665	711	162
2050	913 445	5 899	16 070	7 859	7 954	736	161
2055	865 228	5 183	15 511	7 416	7 283	755	159
2060	817 348	4 613	15 057	7 035	6 741	767	148

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Prognozy ludności dla województw i powiatów na lata 2023-2060,” GUS, Warszawa 2023 rok.

Wnioski wynikające z prognozy demograficznej dla województwa świętokrzyskiego:

- według prognozy województwo świętokrzyskie w 2060 roku będzie liczyło ok. 817 348 mieszkańców, tj. o 360 816 osób (30,6%) mniej niż w 2022 roku (w tym czasie z województwa ubędzie ponad 1/3 mieszkańców);
- natomiast w stosunku do stanu z 2022 roku w 2050 roku ubędzie z województwa ok. 264 719 osób (22,5%);
- w 2060 roku na jeden kilometr kwadratowy powierzchni przypadać będzie zaledwie 70 osób;
- ubytek liczby ludności wynikać będzie głównie ze wzrostu liczby zgonów oraz spadku niewielkiej liczby urodzeń, co oznacza dla województwa niekorzystny ujemny przyrost naturalny w całym okresie prognozowanym;

¹¹ Prognoza ludności na lata 2023-2060. Analizy statystyczne. GUS, Warszawa 2023 r.

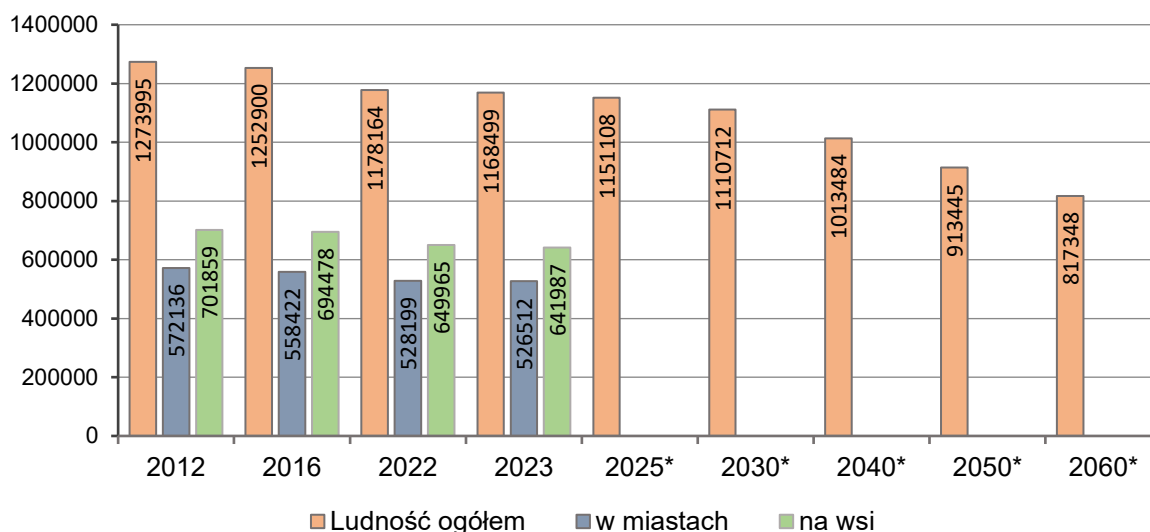
- przewidywany niski współczynnik urodzeń pogłębi proces starzenia się mieszkańców województwa i spowoduje gwałtowny proces deformacji struktury wieku ludności;
- znaczny wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym (do 39,4%) oraz spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym (z 16,9% do 13,4%) i produkcyjnym (z 57,6% do 47,2%) spowoduje wzrost współczynników obciążenia demograficznego, w większości ludnością w wieku poprodukcyjnym;
- do roku 2043 przewiduje się ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały, natomiast pozytywnym procesem w całym okresie prognozowanym będzie dodatnie saldo migracji zagranicznych na pobyt stały, a także niewielkie dodatnie saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały, ale dopiero po 2051 roku;
- współczynnik feminizacji utrzyma się na poziomie 106 K/100 M, przy czym udział kobiet w wieku prokreacyjnym zmniejszy się, natomiast znacznie wzrośnie udział kobiet w starszych grupach wieku;
- w okresie prognozowanym nastąpi utrwalenie braku prostej zastępowalności pokoleń, co spowoduje gwałtowny ubytek ludności i jej starzenie się (w tym grupy osób w wieku produkcyjnym).

W latach 2012-2023 charakterystycznym zjawiskiem demograficznym była malejąca liczba osób zamieszkałych zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich województwa, przy czym udział mieszkańców miast w ogólnym zaludnieniu w tym czasie nieznacznie wzrósł z 44,9% do 45,1%.

W poprzedniej prognozie demograficznej GUS przewidywano dalszy spadek udziału mieszkańców miast, a także nieznaczny wzrost udziału osób zamieszkałych na obszarach wiejskich województwa świętokrzyskiego. Natomiast nowa prognoza GUS do roku 2060 nie zawiera informacji dotyczących prognozowanej ogólnej liczby osób zamieszkałych w miastach i na wsi w podziale na województwa, powiaty i gminy.

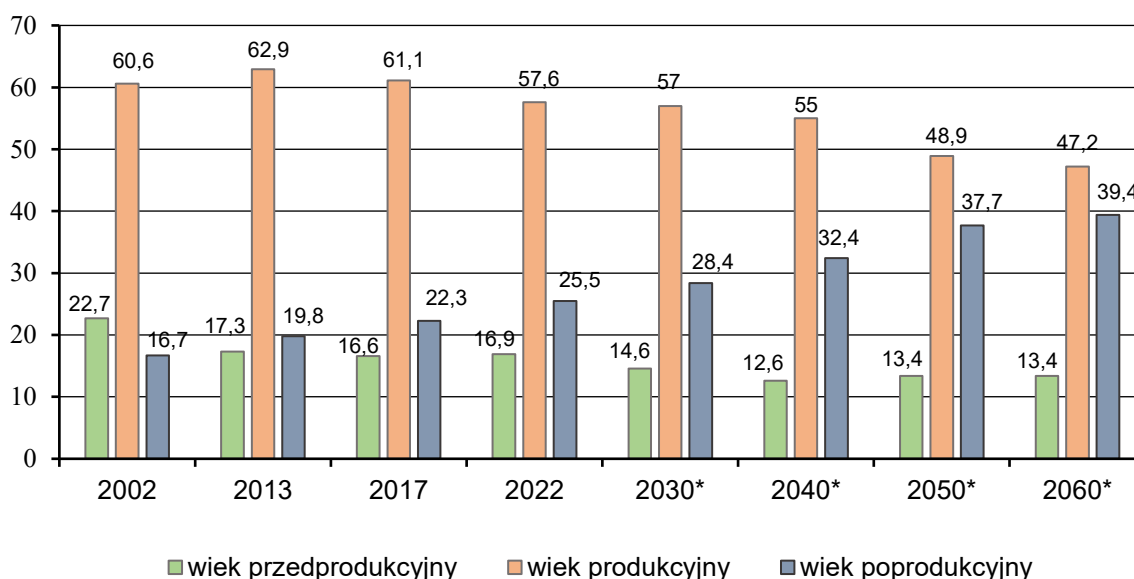
Znaczny coroczny ubytek mieszkańców województwa świętokrzyskiego, jest głównie powodowany nasilonym procesem emigracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały (w większości osób młodych w wieku prokreacyjnym), a także niskim współczynnikiem urodzeń oraz wysokim współczynnikiem zgonów. Według prognozy w województwie świętokrzyskim do roku 2060, w wyniku tych niekorzystnych tendencji nastąpią dynamiczne zmiany struktury wiekowej ludności, tj. zmiany udziału osób w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), produkcyjnym (18-59/64 lata) i poprodukcyjnym (60+/65+ lat) w ogólnym zaludnieniu.

Wykres 18. Zmiana liczby ludności w województwie świętokrzyskim w wybranych latach okresu 2012-2060*.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.). *Według „Prognozy ludności dla województw i powiatów na lata 2023-2060,” GUS, Warszawa 2023 rok.

Wykres 19. Struktura wieku ludności województwa świętokrzyskiego w wybranych latach okresu 2002–2060*.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.). * Według „Prognozy ludności dla województw i powiatów na lata 2023-2060,” GUS, Warszawa 2023 rok.

W 2060 roku w stosunku do roku 2002 znacznie zmniejszy się udział osób w wieku przedprodukcyjnym (z 22,7% do 13,4%) i produkcyjnym (z 60,6% do 47,2%), natomiast udział osób w wieku poprodukcyjnym wzrośnie o 22,7 pkt.%, tj. z 16,7% do 39,4%. Spowoduje to wzrost współczynników obciążenia demograficznego, w większości ludnością w wieku poprodukcyjnym.

W województwie świętokrzyskim do końca 2060 roku w stosunku do roku 2002 znacznie wzrośnie obciążenie demograficzne ludności w wieku przedprodukcyjnym ludnością w wieku

poprodukcyjnym (emerytalnym), ponieważ na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypadać będą aż 294 osoby w wieku poprodukcyjnym (w 2002 roku przypadały 74 osoby). Wzrosnie również obciążenie osób w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym (tj. przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym) z 65 do 112 osób, a także ludnością w wieku poprodukcyjnym z 28 do 84 osób.

Tabela 5. Struktura ludności według wieku i obciążenie demograficzne w województwie świętokrzyskim w wybranych latach okresu 2013–2060*.

Wyszczególnienie		Ekonomiczne grupy wieku:					Wskaźnik obciążenia demograficznego	
		Przedprodukcyjnym (0-17 lat)	Produkcyjnym (18-59/64 lata)	Poprodukcyjnym (60/65 lat i więcej)	Produkcyjnym:		Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym
					Mobilnym (18-44 lata)	Niemobilnym (45-59/64 lata)		
							osób	osób
Województwo	2013	17,3	62,9	19,8	38,8	24,1	59	115
	2022	16,9	57,6	25,5	34,2	23,4	74	151
	2030*	14,6	57,0	28,4	30,3	26,7	75	194
	2040*	12,6	55,0	32,4	28,3	26,7	82	256
	2050*	13,4	48,9	37,7	27,3	21,6	105	282
	2060*	13,4	47,2	39,4	25,4	21,8	112	294
Polska	2013	18,2	63,4	18,4	39,8	23,6	58	101
	2022	18,4	58,7	22,9	35,9	22,7	70	124
	2030*	16,8	58,1	25,1	31,9	26,2	72	149
	2040*	15,0	56,3	28,7	29,6	26,7	77	192
	2050*	15,5	50,8	33,7	29,3	21,5	97	218
	2060*	15,6	48,8	35,6	27,6	21,2	105	228

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.)

* według „Prognozy ludności dla województw i powiatów na lata 2023-2060, ” GUS, Warszawa 2023 rok.

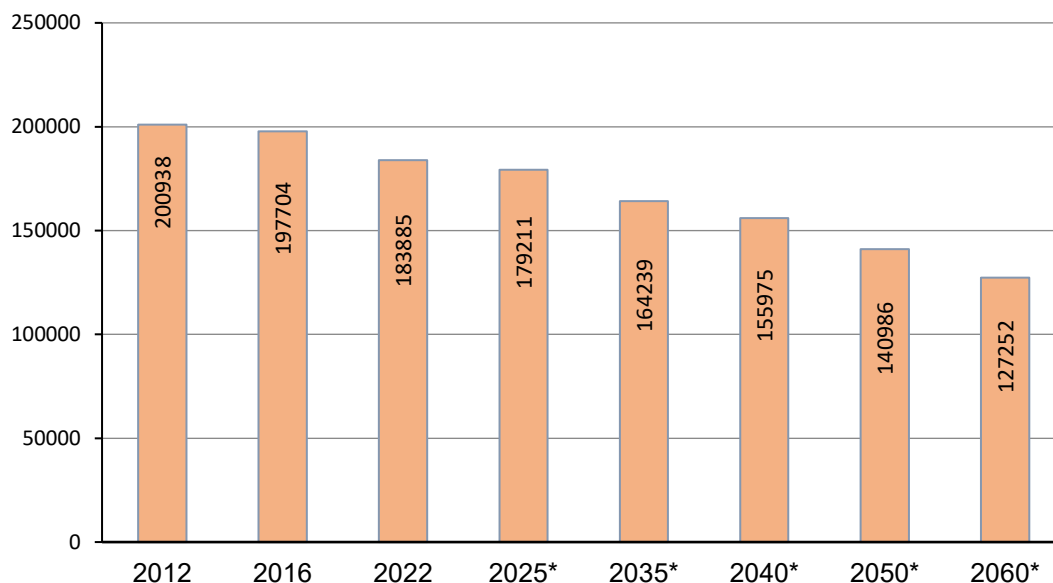
Prognoza demograficzna dla stolicy regionu świętokrzyskiego miasta Kielce.

Miasto Kielce, jako stolica regionu świętokrzyskiego posiada największą liczbę ludności, przy czym od wielu lat następuje jej znaczny ubytek w wyniku ujemnego salda migracji i ujemnego przyrostu naturalnego. W latach 2016-2022 z miasta ubyło ogółem 13 819 osób (7,0%). Na koniec 2022 roku miasto liczyło 183 885 mieszkańców (w tym 98 332 kobiety i 85 553 mężczyzn), co stanowiło 15,6% ogółu ludności województwa świętokrzyskiego. Wskaźnik gęstości zaludnienia wynosił 1 677 osób/km², tj. o 126 osób mniej niż w 2016 roku, i był on wyższy od średniej dla województwa świętokrzyskiego (101).

Średnioroczne tempo ubytku mieszkańców miasta Kielce kształtowało się na poziomie minus 1500 osób (minus 0,9%). Większość osób emigrujących z miasta osiedla się w sąsiednich gminach wiejskich i na obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich, należących do powiatu kieleckiego. Proces ten, zwany suburbanizacją powoduje wyludnianie się i tzw. „rozlewanie się zabudowy” na gminy sąsiednie. W gminach tych odnotowuje się dodatnią dynamikę przyrostu liczby ludności, kosztem m.in. mieszkańców Kielc. Na obszarze miasta, w wyniku tych niekorzystnych

tendencji dochodzi do depopulacji, czyli długotrwałego ujemnego przyrostu rzeczywistego ludności oraz postępującego procesu starzenia się ludności. Następuje zachwianie proporcji między poszczególnymi grupami wieku, charakteryzujące się niskim udziałem dzieci i młodzieży oraz wysokim udziałem osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnym zaludnieniu miasta, a także malejącym odsetkiem osób w wieku produkcyjnym (poniżej średniej dla województwa).

Wykres 20. Zmiana liczby ludności w mieście Kielce w wybranych latach okresu 2012-2060.*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.)

*Według „Prognozy ludności dla województw i powiatów na lata 2023-2060.”

Pogarszające się zjawiska demograficzne spowodują dalszy systematyczny ubytek mieszkańców miasta, w całym okresie prognozowanym.

Tabela 6. Liczba ludności, ruch naturalny i wędrownikowy miasta Kielce w wybranych latach okresu 2023–2060.

Rok	Liczba ludności ogółem (stan na dzień 31.XII.)	Ruch naturalny		Migracje wewnętrzne na pobyt stały		Migracje zagraniczne na pobyt stały	
		Urodzenia	Zgony	Napływ	Odpływ	Imigracja	Emigracja
2023	182 326	1 260	2 419	1 410	1 903	123	31
2024	180 773	1 237	2 421	1 386	1 858	132	29
2025	179 211	1 215	2 420	1 356	1 827	150	29
2026	177 650	1 191	2 432	1 338	1 789	173	27
2030	172 456	1 120	2 474	1 290	1 670	361	26
2035	164 239	1 050	2 555	1 256	1 565	165	26
2040	155 975	1 065	2 587	1 224	1 477	172	25
2050	140 986	1 036	2 388	1 135	1 343	185	25
2060	127 252	826	2 194	1 008	1 180	191	23

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Prognozy ludności dla województw i powiatów na lata 2023-2060,” GUS, Warszawa 2023 rok.

Wnioski wynikające z prognozy demograficznej dla miasta Kielce:

- według prognozy miasto Kielce w 2060 roku będzie liczyło ok. 127 252 mieszkańców, tj. o 56 633 osoby (30,8%) mniej, niż w 2022 roku;
- w wyniku ujemnego przyrostu naturalnego i ujemnego salda migracji w całym okresie prognozowanym, miasto będzie tracić ok. 1 500 osób rocznie;
- spadek liczby urodzeń spowoduje m.in. utrwalenie braku prostej zastępowalności pokoleń oraz gwałtowny proces starzenia się ludności – deformację struktury wieku;
- znaczny wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym (do 38,3%) oraz spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym (z 16,0% do 14,6%) i produkcyjnym (z 56,4% do 47,1%) spowoduje wzrost współczynników obciążenia demograficznego, w większości ludnością w wieku poprodukcyjnym;
- przewiduje się do roku 2060 zwiększony napływ migracyjny z zagranicy na teren miasta.

Z prognozy GUS dla gmin wynika, że na obszarze województwa świętokrzyskiego do roku 2040 przewiduje się wzrost liczby ludności jedynie w sześciu gminach, które należą do powiatu kieleckiego. Najwyższy wzrost mieszkańców o ok. 1386 osób (7,8%) przewidziano dla gminy Morawica, a następnie dla gmin, tj.: Nowiny (o 859 osób, 10,7%), Masłów (o 829 osób, 7,0%), Miedziana Góra (o 542 osoby, 4,3%), Strawczyn (o 297 osób, 2,7%), natomiast najmniejszy wzrost liczby ludności ma nastąpić w gminie Górno (o 145 osób, 1,0%).

W pozostałych gminach powiatu kieleckiego, a także we wszystkich gminach należących do dwunastu powiatów województwa oraz w powiecie grodzkim mieście Kielce prognozowany jest systematyczny znaczny ubytek ludności. Gminy te, zagrożone są procesem depopulacji, czyli powolnym wyludnianiem się, na skutek znacznego procentowego ubytku ludności. Dotyczy to głównie gmin położonych na obrzeżach województwa w południowej, zachodniej, północno-zachodniej, północnej, północno-wschodniej i wschodniej części województwa.

W układzie powiatów najwyższy procentowy ubytek do roku 2040, wynoszący powyżej średniej dla województwa (-14%) ma wystąpić w powiecie skarżyskim (-21,9%), a następnie w powiatach: opatowskim (-19,5%), ostrowieckim (-18,9%), koneckim (-18,0%), starachowickim (-17,6%), sandomierskim (-16,4%), pińczowskim (-15,8%), powiecie grodzkim m. Kielce (-15,2%), kazimierskim (-15,0%), buskim i jędrzejowskim (po -14,6%). Natomiast najniższy ubytek wystąpi w powiecie kieleckim (-2,8%) oraz w powiecie włoszczowskim (-13,2%).

Najgorsza sytuacja pod względem stałego spadku ludności będzie miała miejsce w gminach, w których ubytek wynosić będzie ponad 25%. Do gmin zagrożonych procesem depopulacji, czyli systematycznym wyludnianiem (powodowanym największym ujemnym przyrostem naturalnym oraz ujemnym saldem migracji) należą następujące gminy: Radków (-36,4%), Smyków (-35,7%), Bałtów (-33,2%), Imielno (-30,2%), Opatowiec (29,9%), Słupia Konecka (-29,7%), Fałków (-29,1%), Gnojno i Szydłów (po -28,8%), Wiślica (-28,7%), Działoszyce (-28,6%), Baćkowice (-28,1%), Lipnik (-27,8%), Łączna (-27,6%), Słupia (-27,4%), Sadowie (-26,6%), Wąchock (-26,4%), Michałów (-26,3%), Ćmielów i Wilczyce (po -26,2%), Nowy Korczyn (-25,7%), Oksa i Łubnice (po -25,6%), Czarnocin (-25,3%) i Radoszyce (-25,2%),

Głównymi przyczynami znacznego stałego ubytku ludności w okresie prognozowanym jest notowany w ubiegłych latach ujemny przyrost rzeczywisty ludności, spowodowany ujemnym

przyrostem naturalnym (w wyniku niskiej dzietności, która powoduje że ilość zgonów jest wyższa od ilości urodzeń) oraz ujemnym saldem migracji (odpływem z gmin województwa ludzi młodych, w większości kobiet w wieku prokreacyjnym). Niska dzietność nie gwarantująca prostej zastępowalności pokoleń wynika natomiast m.in. z malejącej liczby i struktury wieku kobiet zawierających po raz pierwszy związek małżeński, a także przesunięcia średniego wieku rodzenia pierwszego dziecka do starszych grup wiekowych. Dodatkowymi czynnikami powodującymi wyludnianie się gmin województwa są również zjawiska, tj.: duża skala bezrobocia, która od wielu lat wpływała na poczucie braku stabilizacji, następnie większa aktywność edukacyjna i zawodowa kobiet, a także obawa przed utratą dotychczasowego zatrudnienia. W konsekwencji tych niekorzystnych zjawisk utrwała się proces starzenia się populacji, charakteryzujący się spadkiem udziału osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz gwałtownym wzrostem udziału osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnym zaludnieniu.

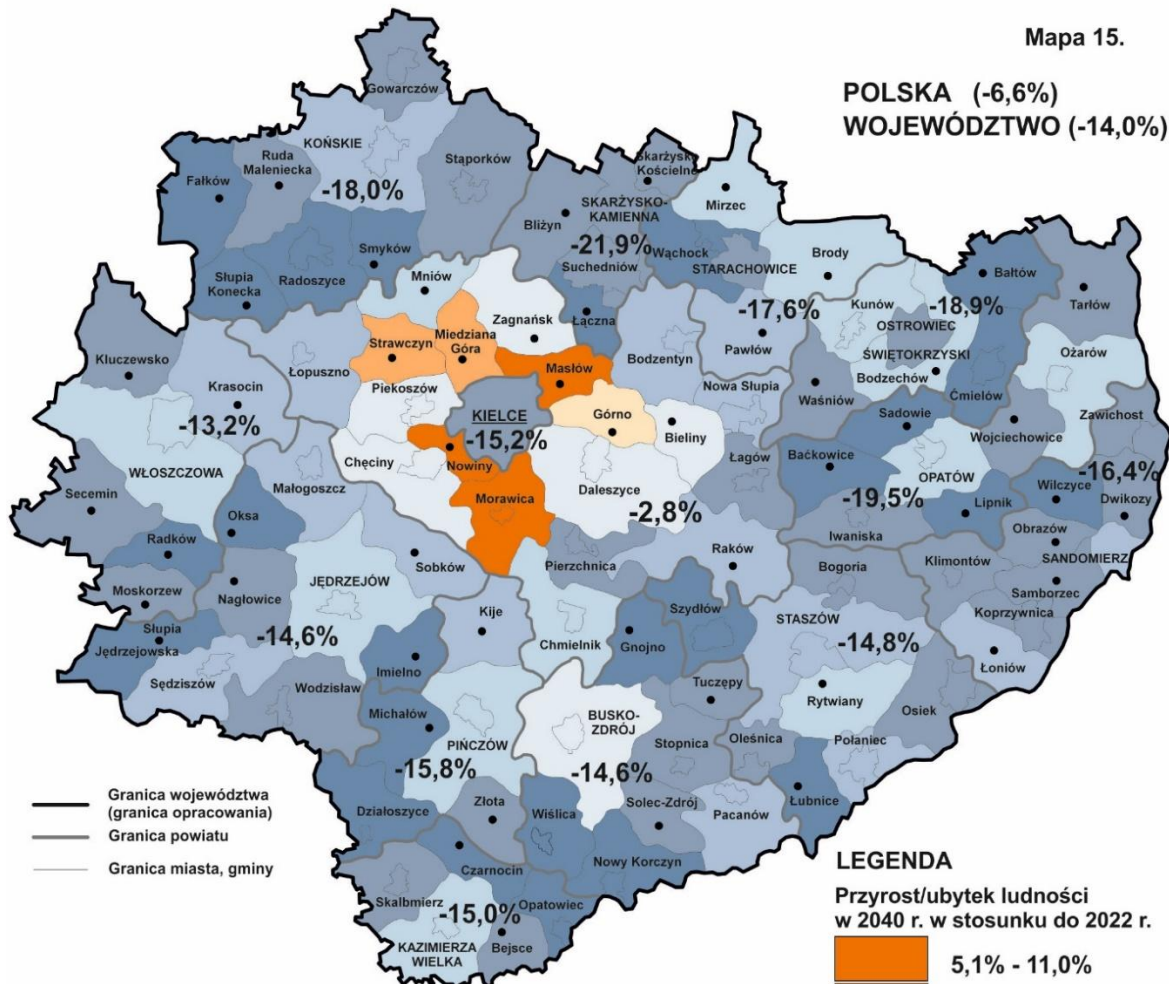
W województwie świętokrzyskim proces depopulacji i starzenia się społeczeństwa utrzyma się we wszystkich gminach, a szczególnie na obszarach gmin miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich położonych na obrzeżach województwa, tj. w północno-wschodniej, wschodniej, południowej, zachodniej i północno-zachodniej części województwa. Należy dodać, że proces depopulacji stanowi najistotniejszy czynnik, który w dłuższej perspektywie może przyczynić się do destabilizacji m.in. systemu osadniczego województwa.

ANALIZA TRENDÓW ROZWOJU DEMOGRAFICZNEGO I NA RYNKU PRACY
W LATACH 2016-2022 I W OKRESIE PROGNOZOWANYM NA POTRZEBY ZMIANY PLANU
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

PROGNOZA DEMOGRAFICZNA DLA GMIN OGÓŁEM (MIEJSKICH,
MIEJSKO-WIEJSKICH I WIEJSKICH) WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO
NA PODSTAWIE „PROGNOZY LUDNOŚCI DLA GMIN NA LATA 2023-2040”

Mapa 15.

Ubytek osób w powiatach w 2040 r.
w stosunku do 2022 r.:

kielecki - minus 5932 osoby
konecki - minus 13421 osób
ostrowiecki - minus 19125 osób
skarżyski - minus 15115 osób
starachowicki - minus 14846 osób
KIELCE - minus 27910 osób

buski - minus 9972 osoby
jędrzejowski - minus 11900 osób
kazimierski - minus 4790 osób
opatowski - minus 7985 osób
pińczowski - minus 5834 osoby
sandomierski - minus 11912 osób
staszowski - minus 10204 osoby
włoszczowski - minus 5734 osoby

21,9% ubytek ludności w powiatach

ŚWIĘTOKRZYSKIE BIURO
ROZWOJU REGIONALNEGO
ul. Targowa 1A, 25-520 Kielce
tel. (011) 362-70-12, (011) 343-80-20, e-mail: sekretariat@sbrr.pl
Zespół Planowania Przestrzennego Województwa
tel. (011) 343-81-74, www: 3010-3070, e-mail: zppw@sbrr.pl

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS.

7. Programy dla rozwoju demograficznego kraju i województwa świętokrzyskiego

Polityka rodzinna Polski jest ukierunkowana na wzrost dzietności, co ma w przyszłości pomóc w zagwarantowaniu na co najmniej spokojną zastępowalność pokoleń (dzietność zbliżoną do poziomu zastępowalności pokoleń) oraz dodatniego przyrostu naturalnego ludności we wszystkich województwach, w tym w gminach, w których notowano w ostatnich dwóch dekadach znaczny wzrost współczynnika zgonów, przewyższający współczynnik urodzeń.

Zastępowalność pokoleń gwarantuje współczynnik dzietności na poziomie 2,1, co oznacza, że na sto kobiet powinno przypadać 210 urodzeń. Ważna jest również wielkość współczynnika reprodukcji brutto (określającego liczbę córek urodzonych przeciętnie przez kobietę w wieku rozrodczym) oraz współczynnika dynamiki demograficznej (to stosunek liczby urodzeń żywych do liczby zgonów), a także przywrócenie najwyższej płodności kobiet do grupy w wieku 20–24 lata.

W Polsce od 1989 r. współczynnik dzietności nie gwarantuje zastępowalności pokoleń, a od 1998 r. przyjmuje wartości niższe od 1,5, charakteryzujące niską dzietność. W 2013 r. współczynnik dzietności dla całej Polski osiągnął 1,25 (czyli 125 dzieci przypadało na 100 kobiet) i do 2015 r. wzrósł do 1,3. Jednak od roku 2016 do roku 2017 widać było jego wyraźniejszy wzrost do 1,45. Natomiast w kolejnych trzech latach zaczął jednak znów spadać do 1,38 w 2020 r.

W wyniku tych negatywnych procesów sytuacja demograficzna kraju pogarsza się z każdym kolejnym rokiem, ponieważ w 2020 r. z powodu pandemii koronawirusa COVID-19 i spadku urodzeń, we wszystkich województwach odnotowano bardzo wysokie ujemne przyrosty naturalne ludności, spowodowane dużą liczbą zgonów. Z danych GUS wynika, że w 2020 r. ludność Polski zmniejszyła się o 117,6 tys. (ubytek ten był czterokrotnie wyższy niż w 2019 r.) i wynosiła 38 mln 265 tys. osób.

Bardzo wysoki spadek liczby ludności wystąpił w 14 z 16 województw. Jedynie w dwóch województwach: pomorskim i mazowieckim zanotowano niewielkie wzrosty liczby ludności, tj. odpowiednio o 2,7 tys. i 1,9 tys. osób — w wyniku dodatniego salda migracji (większego napływu migracyjnego ludności). Natomiast największy roczny spadek odnotowano w województwach: śląskim o 25,3 tys. osób, łódzkim o 16,8 tys. osób i lubelskim o 13 tys. osób, a w województwie świętokrzyskim o 9,3 tys. osób.

W kraju (podobnie w województwie) w celu łagodzenia i odwrócenia negatywnych trendów w demografii od kilku lat wdrażano w życie następujące działania pomocowe, m.in.:

- instytucjonalne: pomoc w wychowywaniu dzieci, przede wszystkim poprzez zwiększenie liczby żłobków, przedszkoli i świetlic;
- tworzenie lepszych warunków do łączenia pracy zawodowej, szczególnie kobiet, z wychowywaniem dzieci i likwidacji różnic płacowych pomiędzy kobietami i mężczyznami;
- wsparcie młodych rodzin, w zakupie lub wynajmie lokali mieszkalnych;
- świadczenie pieniężne dla dzieci.

Temu służą następujące Programy:

- „Rodzina 500 plus” (od 1 stycznia 2024 r. wysokość świadczenia wychowawczego wynosi 800 zł miesięcznie na dziecko) — program po raz pierwszy wszedł w życie 1 kwietnia 2016 roku, jest to finansowe wsparcie rodzin;
- „Program Maluch+” — program wspiera rozwój instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 — żłobków, klubów dziecięcych i dziennych opiekunów;
- „Dobry Start” — to inwestycja w edukację polskich dzieci, to 300 zł jednorazowo dla uczniów rozpoczynających rok szkolny;
- „Karta Dużej Rodziny” — system zniżek i dodatkowych uprawnień dla rodzin 3+;
- „Posiłek w szkole i w domu” — skierowany jest zarówno do dzieci, uczniów, jak i osób starszych;
- „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie”;
- „Rodzinny Kapitał Opiekuńczy” — program realizowany w ramach Polskiego Ładu: poprawa jakości życia polskich rodzin.

W Polsce pierwszym kompleksowym dokumentem mierzącym się z niekorzystnymi trendami demograficznymi jest **Projekt Strategii Demograficznej 2040**. Głównym strategicznym celem jest zwiększenie dzietności do poziomu gwarantującego zastępowalność pokoleń. W dokumencie tym zidentyfikowano 10 obszarów wpływających na decyzję o posiadaniu dzieci i zaproponowano 12 kierunków interwencji (aby umożliwić Polakom zrealizowanie ich planów prokreacyjnych) w ramach 3 celów szczegółowych:

Cel szczegółowy 1 — wzmocnienie rodziny:

- zabezpieczenie finansowe rodzin (m.in. program Rodzina 500+),
- wsparcie w zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych rodzin (kierunek priorytetowy MIESZKANIE),
- wsparcie trwałości rodzin,
- popularyzacja kultury sprzyjającej rodzinie,
- wzmocnienie współpracy z III sektorem i innymi podmiotami działającymi na rzecz rodziny.

Cel szczegółowy 2 — znoszenie barier dla rodziców chcących mieć dzieci:

- rozwój rynku pracy przyjaznego rodzinie (kierunek priorytetowy PRACA),
- rozwój form opieki nad dziećmi (realizowany od 2015 roku kierunek priorytetowy OPIEKA),
- rozwój opieki zdrowotnej (kierunek priorytetowy ZDROWIE),
- poprawa jakości i organizacji edukacji,
- rozwój infrastruktury i usług potrzebnych rodzinom.

Cel szczegółowy 3 — podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk:

- podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk na szczeblu centralnym,
- podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk na szczeblu samorządowym.

W dokumencie przedstawiono również katalog 104 różnych działań, z których wiele będzie realizowanych w ramach programów Polskiego Ładu, to m.in.: Rodzinny Kapitał Opiekuńczy, Mieszkanie bez Wkładu Własnego, Bon mieszkaniowy, Mój dom 70 m², Maluch Plus, zwiększenie nakładów na zdrowie oraz programy pośrednio realizujące postulaty Strategii — takie jak Program Świetlica i Żłobek w każdej gminie.

Należy dodać, że badania poprzedzające opracowanie Strategii dowiodły, że na podjęcie decyzji o urodzeniu dziecka duży wpływ ma poczucie bezpieczeństwa finansowego. Dlatego w ramach Strategii Demograficznej 2040 **rząd proponuje wprowadzenie dodatkowych rozwiązań zwiększających elastyczność i stabilność pracy, tj.:**

Rozwiązania zwiększające elastyczność pracy:

- gwarancja elastycznej pracy dla kobiet w ciąży oraz rodziców dzieci do lat 4 (praca zdalna, praca hybrydowa lub elastyczny czas pracy). Wybór będzie uzależniony od charakteru wykonywanej pracy oraz dokonywany w oparciu o porozumienie pracodawcy z pracownikiem;
- gwarancja pracy w zmniejszonym wymiarze godzin dla kobiet w ciąży oraz rodziców dzieci do lat 4, poszerzona o zapis, że pracodawca nie może dyskryminować pracownika ze względu na wymiar czasu pracy poprzez wykluczenie go z przywilejów pracowniczych;
- gwarancja, że różne elastyczne formy mogą być stosowane równocześnie, w zależności od charakteru wykonywanej pracy (dokonany w formie porozumienia pracodawcy z pracownikiem);

Rozwiązania zwiększające stabilność pracy:

- ograniczenie możliwości zawierania umów o pracę na czas określony z osobami w wieku do 40 lat do maksymalnie 2 umów, na łączny czas nie przekraczający 15 miesięcy;
- ochrona przed zwolnieniem dla obojga rodziców (obecnie z takiej ochrony korzysta matka).

Propozycja zmian obejmuje:

- rozszerzenie przepisu i objęcie matek ochroną przez okres do roku po powrocie do pracy z urlopu macierzyńskiego lub rodzicielskiego (niezależnie od wymiaru czasu pracy);
- wprowadzenie ochrony dla ojców w ciągu 1. roku życia dziecka. W przypadku małżeństw ta ochrona obowiązywałaby od momentu zajścia żony w ciążę;
- wprowadzenie obowiązku poinformowania pracownika o uprawnieniach związanych z rodzicielstwem przy podpisaniu umowy o pracę.

*Zapisano również, że „**Stabilność pracy i związanego z nią stabilnego dochodu rodziny są ważne dla podejmowania decyzji o posiadaniu dziecka. A kiedy ono się urodzi i skończy się urlop rodzicielski, kluczowe staje się połączenie obowiązków zawodowych obojga rodziców z opieką nad dziećmi, stąd decyzja o włączeniu tego obszaru do priorytetowych kierunków działań.**”*

Poprawa jakości ochrony zdrowia, to także jeden z priorytetowych kierunków interwencji Strategii Demograficznej 2040, w ramach którego rekomendowane są dodatkowe działania, nie ujęte w Polskim Ładzie. Jednym z nich jest utworzenie (we współpracy z administracją samorządową) modelowego centrum zajmującego się zdrowiem prokreacyjnym. Centrum będzie zapewniać:

- kompleksową, wysokospecjalistyczną opiekę nad niepłodnymi parami oraz parami z doświadczeniem poronienia, rodzicami oczekującymi urodzenia dziecka, rodzinom po urodzeniu dziecka;
- edukację personelu medycznego i pacjentów;
- możliwość prowadzenia działalności naukowo-badawczej.

Podsumowując należy stwierdzić, że w celu zahamowania negatywnych procesów demograficznych i zapewnienia przyszłego rozwoju demograficznego województwa świętokrzyskiego, w dalszym ciągu podstawowym i niezbędnym zadaniem jest wdrażanie i realizacja działań zawartych w Programach krajowych, które pozwalają na wspieranie rodzin — ułatwianie im życia, co przełoży się w przyszłości na rozwój całej polityki gospodarczej i polityki społecznej państwa polskiego.

W dalszym ciągu głównym celem w prowadzeniu polityki rodzinnej powinno być tworzenie i wdrażanie systemu opieki instytucjonalnej nad małymi dziećmi w każdej gminie, aby pomóc w łączeniu aktywności zawodowej z życiem rodzinnym, wydłużanie urlopu wychowawczego oraz zwiększanie zakresu wsparcia finansowego małżonków posiadających dzieci, a także z osobami zależnymi. Również należy dążyć do zapewnienia ciągłego podnoszenia jakości oraz dostępności do usług użyteczności publicznej, m.in.: usług ochrony zdrowia, oświaty, kultury i opieki społecznej, we wszystkich gminach: miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich w województwie. Zauważa się, że poprzez realizację działań zawartych w krajowych Programach skierowanych do rodzin, w województwie świętokrzyskim (podobnie w kraju) wzrost dzietności mógłby w przyszłości odwrócić negatywne tendencje, jakimi są m.in.: depopulacja, czyli notowany od wielu lat w większości gmin województwa ujemny przyrost rzeczywisty ludności (w wyniku ujemnego przyrostu naturalnego i ujemnego salda migracji) oraz zaawansowany proces demograficznego starzenia się społeczeństwa.

W Projekcie Strategii Demograficznej 2040 przedstawiono wyzwania, wnioski oraz cele i kierunki interwencji, tj. działań na rzecz zachowania ciągłości biologicznej populacji i stabilizacji liczby ludności kraju i poszczególnych województw, które należy brać pod uwagę i je realizować, a dotyczą one m.in. poruszanych i analizowanych następujących kwestii:

- Pandemia wpłynęła negatywnie na plany prokreacyjne niektórych potencjalnych rodziców, czego skutki częściowo były widoczne już w grudniu 2020 r. i styczniu 2021 r., a w pełni objawiły się w roku 2021, w postaci zmniejszonej liczby urodzeń wynikającej ze zmniejszonej liczby poczęć w roku 2020;
- Przywrócenie dodatniego przyrostu naturalnego jest możliwe za dwa pokolenia, dzięki wysokiej dzietności pokolenia urodzonego w okresie wysokiej dzietności, a zatem najwcześniej za kilka dekad;
- Konsekwencją tych założeń są zróżnicowane wyniki dotyczące liczby ludności Polski na koniec wieku. Według projekcji w wariancie średnim, liczba ludności Polski spadłaby o 39,1% z 37,9 mln w roku 2019 do 23,0 mln w roku 2100. Natomiast w scenariuszu wariantu „bez zmian”, na koniec XXI wieku, liczba ludności Polski wyniosłaby 16,3 mln, co oznacza spadek w stosunku do roku 2019 o 57,1%;
- Dalsze utrzymywanie się dzietności poniżej zastępowalności pokoleń spowoduje, że liczba ludności będzie dalej spadać. Jedyna dostępna projekcja liczby ludności sięgająca dalej, niż do 2100 roku, pochodzi z obliczeń demograficznych w ONZ. Zgodnie z nią, w przypadku braku zmian w zakresie dzietności, w roku 2300 liczba ludności Polski skurczy się do 2,18 mln. Te obliczenia wskazują, że brak priorytetowej, zdecydowanej interwencji w obszarach wpływających na zdolność populacji do posiadania dzieci, długoterminowo doprowadzi do biologicznego zaniku polskiego narodu;
- Konsekwencją braku dalszej interwencji byłoby ciągle starzenie się demograficzne populacji. Oznacza to znaczący wzrost udziału populacji w wieku poprodukcyjnym. W roku 1990 udział osób

w wieku poprodukcyjnym wynosił 12,6%, a już w roku 2020 było to 22,3%. Dotychczasowe projekcje wskazują na dalszy wzrost odsetka osób starszych, który nawet przy założeniu pewnego wzrostu dzietności, w roku 2060 wyniesie 37,5% populacji. Tym samym wzrośnie współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi, który w roku 1990 wynosił 22,0%, w roku 2020 wzrósł do 38% i zgodnie z projekcjami w roku 2060 może wynieść 80,3%. Oznacza to, że w roku 1990 na jedną osobę w wieku poprodukcyjnym przypadało 4,5 osoby w wieku produkcyjnym, w roku 2020 wartość ta spadła do 2,5, a w roku 2060 może spaść do 1,2 osoby. Będzie to miało istotne konsekwencje m.in. dla zdolności systemu emerytalnego do zapewnienia adekwatnych świadczeń emerytom i zdolności państwa i samorządów do świadczenia usług publicznych o adekwatnej jakości, zwłaszcza na terenach o znacznym odsetku osób starszych i dużej emigracji;

- Długoterminowe trendy w zakresie liczby i struktury wieku ludności wpływają na perspektywy gospodarcze kraju, zwiększając ryzyko wpadnięcia w pułapkę demograficzną wskazaną jako jedno z 5 najważniejszych wyzwań, jakie stoją przed Polską. Projekcja wskazuje na znaczący spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym, która może zmniejszyć się z 22,8 mln w roku 2019 do 10,8 mln w roku 2100, czyli o 52,3%. Ciągły spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym będzie czynnikiem sprzyjającym sekularnej stagnacji lub nawet recesji gospodarczej;
- **Działania na rzecz zachowania ciągłości biologicznej populacji i stabilizacji liczby ludności ze swej natury muszą mieć charakter długoterminowy. W następnych dekadach wiek prokreacyjny osiągać będą stosunkowo nieliczne osoby urodzone w okresach niskiej dzietności. Wobec tego, w związku ze spadającą liczbą potencjalnych rodziców, co jest wynikiem niskiej dzietności ostatnich trzech dekad, wzrost dzietności przez wiele lat nie będzie równoznaczny ze wzrostem liczby urodzeń;**
- Spadek liczby ludności wynika ze spadającej liczby kobiet w wieku prokreacyjnym oraz dopiero stopniowego oddziaływania impulsów wynikających z wdrożenia strategii. Kolejne okresy pewnego zmniejszania się liczby ludności lub stabilizacji, mimo wzrostu dzietności, wynikają głównie z prognoz dotyczących wysokiej umieralności, w szczególności zgonów osób z wyżu demograficznego. Wzrost liczby ludności pod koniec analizowanego okresu wynika przede wszystkim ze stosunkowo niewielkiej liczby zgonów osób urodzonych w okresie niżu demograficznego, w stosunku do liczby urodzeń;
- **Działania na rzecz zachowania ciągłości biologicznej populacji są bardzo złożone i w różnorodny sposób uwarunkowane. Decyzja o prokreacji jest podejmowana na poziomie indywidualnym, jednak wpływ na nią ma zarówno bliskie środowisko, społeczne normy, jak i polityka prowadzona na szczeblu lokalnym i centralnym. Dlatego dla powodzenia działań w tym obszarze wymagana jest współpraca, zrozumienie i ogólnospołeczna akceptacja;**
- Polityka demograficzna w perspektywie roku 2040 kładzie nacisk na znoszenie barier i tworzenie warunków dla powstawania i rozwoju rodzin, jako miejsca przychodzenia na świat nowych członków społeczności i ich podstawowej socjalizacji. Proponuje w tym obszarze nie tylko kompleksowe rozwiązania w polityce rodzinnej, zawarte w SOR, a obejmujące wsparcie finansowe, realizację potrzeb mieszkaniowych, opiekę zdrowotną, możliwości godzenia ról zawodowych i rodzinnych, ale także szereg innych rozwiązań ważnych dla tego obszaru;
- W zakresie realizacji celów zwrócić uwagę należy na to, że instrumenty realizacji celów są ze sobą wzajemnie powiązane, a ich skuteczność wzajemnie uwarunkowana. Przykładowo, instrumentem poprawiającym zdolności finansowe rodzin z dziećmi może być zarówno polityka podatkowa jak

i transfery, a także poprawa zdolności zarobkowych poprzez odpowiednie kształtowanie rynku pracy oraz edukację, a zatem te instrumenty, w zróżnicowany sposób oddziałując na różne grupy rodziców, z perspektywy całej populacji są częściowo substytucyjne;

- Jednak nawet poprawa zdolności finansowych rodzin może być wykorzystana na zwiększenie konsumpcji indywidualnej i nie będzie się przekładała proporcjonalnie na wzrost dzietności, jeśli jednocześnie potencjalni rodzice nie będą mieli dostatecznie wysokich i silnych chęci do posiadania dzieci, co jest w istotnej części powiązane z kulturą i edukacją. Te instrumenty również nie będą wystarczające, jeśli utrzymywać się będzie istotna nierównowaga na danym obszarze między liczbą kobiet i mężczyzn w wieku prokreacyjnym i posiadających odpowiednie cechy, powodująca, że część młodych ludzi nie będzie miała możliwości znalezienia partnera i uformowania trwałego związku, dającego poczucie stabilizacji i bezpieczeństwa, co jest powiązane m.in. ponownie z edukacją, wychowaniem i doświadczeniami ze związków rodziców;
- Barierą dla par dla powiększania rodziny jest dostępność mieszkań spełniających odpowiednie standardy, wiążąca się z polityką zarówno wsparcia po stronie finansowej par, jak i podażą miejsc zamieszkania;
- Dla wielu par barierą wykluczającą zdolność do poczęcia dzieci mogą być problemy zdrowotne, wiążące się m.in. z nadmiernym odkładaniem w czasie poczęcia, brakiem odpowiedniej profilaktyki zdrowotnej, czy doświadczeniami z wcześniejszego porodu. Nawet w przypadku zniesienia tych barier, utrudnieniem dla chęci wielu osób do powiększenia rodziny dalej może być nieelastyczny i nieprzyjazny rynek pracy, utrudniający łączenie pracy z opieką nad najmłodszymi dziećmi oraz generujący niepewność co do utrzymania pracy, a także nieelastyczny system opieki nad najmłodszymi dziećmi, niedostosowany do preferencji dużych grup rodziców co do formy opieki, zwłaszcza opieki sprawowanej osobiście przez rodziców i dziadków.¹²

Podsumowując należy stwierdzić, że w wyniku spadku liczebności i wzrostu tempa starzenia się ludności oraz jego przyspieszenia w okresie prognozowanym, a także zmian strukturalnych w gospodarce i rynku pracy w województwie (tak jak i w kraju), zaistniała potrzeba prowadzenia dalszej, aktywnej polityki ludnościowej, która ma wyrażać się w celowym i długofalowym oddziaływaniu *„państwa i podmiotów publicznych na przebieg procesów ruchu naturalnego i wędrownego ludności w celu ukształtowania pożądanego stanu i struktury ludności, przez tworzenie warunków społecznych, ekonomicznych i politycznych korzystnych dla przebiegu procesów demograficznych, zapewniających biologiczne przetrwanie narodu oraz zrównoważony rozwój społeczno-ekonomiczny i ekologiczny”*.¹³

Ma wpływać na kształtowanie korzystnych procesów demograficznych poprzez zastosowanie właściwych instrumentów polityki społecznej, które zawierają się w obszarze polityk: rodzinnej, mieszkaniowej, edukacyjnej, ochrony zdrowia, zabezpieczenia społecznego, zatrudnienia, a także polityki gospodarczej — w celu zapewnienia pozytywnego przebiegu tych procesów, dla przyszłego znaczącego rozwoju społeczno-ekonomicznego województwa.

Szczególny nacisk należy położyć na kształtowanie odpowiedniej polityki w mieście Kielce, mającej na celu zwiększenie dostępności do tanich mieszkań, udostępnienie i przygotowanie terenów

¹² Strategia Demograficzna 2040. Warszawa, listopad 2022 r.

¹³ Raport 2021-2022 Rządowej Rady Ludnościowej. Sytuacja demograficzna Polski. Warszawa 2023.

pod rozwój budownictwa jednorodzinnego na obszarze miasta, przygotowanie oferty terenów pod rozwój nieuciążliwego przemysłu i usług zapewniających nowe miejsca pracy, współpracę uczelni wyższych z przedsiębiorstwami oraz aktywizację kształcenia gwarantującego i pozwalającego przyszłym absolwentom podjęcie i rozpoczęcie pracy na miejscowym rynku pracy.

II. RYNEK PRACY W WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM NA TLE KRAJU

1. Zmiany na rynku pracy i przeciętne zatrudnienie

Według definicji GUS — **pracujący w gospodarce narodowej** to osoby wykonujące pracę przynoszącą im zarobek (w formie wynagrodzenia za pracę) lub dochód, bez względu na czas i miejsce trwania tej pracy, na podstawie stosunku pracy bądź innego stosunku prawnego lub czynności prawnej, na podstawie której jest świadczona praca (bez osób pracujących na umowę zlecenie lub umowę o dzieło) oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Zalicza się do nich:

- pracowników najemnych (od 2022 r. zmiana nazwy, wcześniejsza nazwa to zatrudniony);
- pracodawców i pracujących na własny rachunek, łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin;
- osoby wykonujące pracę nakładczą;
- członków spółdzielni produkcji rolnej (rolniczych spółdzielni produkcyjnych i innych spółdzielni zajmujących się produkcją rolną oraz spółdzielni kółek rolniczych);
- duchownych pełniących obowiązki duszpasterskie.

Podstawowym źródłem danych o pracujących w gospodarce narodowej (według stanu na 31 grudnia) do 2021 r. były sprawozdania podmiotów gospodarki narodowej. Od 2022 r. dane o pracujących (według stanu na 31 grudnia) są prezentowane na podstawie administracyjnych źródeł danych. Ze względu na zwiększenie udziału źródeł administracyjnych w badaniu Pracujący w gospodarce narodowej zmienił się zakres prezentowanych informacji.¹⁴ Pracujący – do 2021 r. według faktycznego miejsca pracy, a od 2022 r. dane prezentowane są na podstawie administracyjnych źródeł danych według miejsca zamieszkania. Po wprowadzonych zmianach głównym źródłem danych dla statystyk o pracujących są rejestry oraz systemy informacyjne Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i Ministerstwa Finansów.

W statystyce obowiązują następujące symbole sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD):

A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo; B – Górnictwo i wydobywanie; C – Przetwórstwo przemysłowe; D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; F – Budownictwo; G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; H – Transport i gospodarka magazynowa; I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; J – Informacja i komunikacja; K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości; M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca; O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; P – Edukacja; Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna; R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; S – Pozostała działalność usługowa.

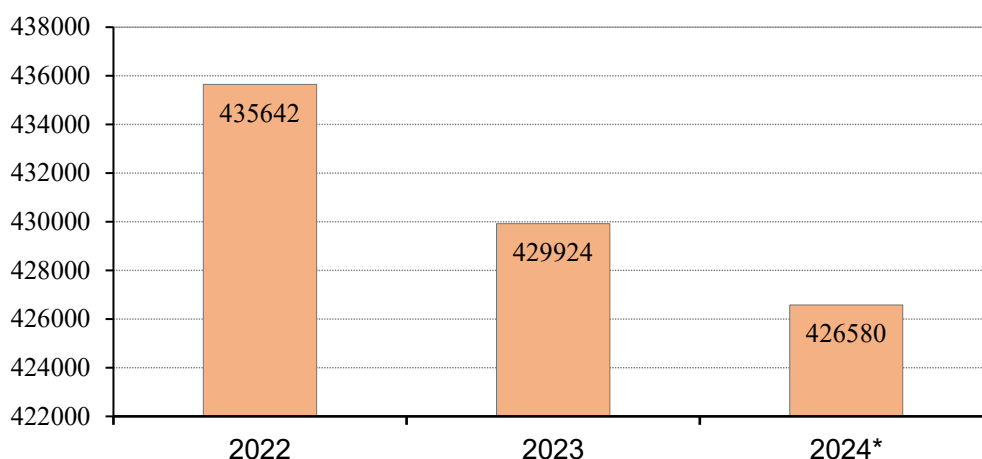
Dane GUS dotyczące pracujących w gospodarce narodowej od grudnia 2022 r. są prezentowane na podstawie administracyjnych źródeł danych i obejmują osoby pracujące we wszystkich podmiotach

¹⁴ *Rocznik Statystyczny Pracy 2023*. Główny Urząd Statystyczny. Warszawa 2023.

gospodarki narodowej z siedzibą w Polsce, które mieszkają na terenie Polski (bez pracujących za granicą). Według stanu na koniec grudnia 2023 r. liczba pracujących w gospodarce narodowej w województwie świętokrzyskim wynosiła 429 924 osoby, co stanowiło 2,8% ogółu pracujących w kraju (14 miejsce wśród województw). Mniejsze udziały osób pracujących odnotowano w województwach lubuskim i opolskim. W województwie świętokrzyskim w 2023 r. w porównaniu do stanu z grudnia 2022 r. liczba pracujących zmniejszyła się o 5 718 osób (1,3%). Dla porównania w Polsce spadek liczby osób pracujących był mniejszy na poziomie 0,2%.

Natomiast na koniec lutego 2024 r. w województwie liczba pracujących w stosunku do 2022 r. spadła do 426 580 osób, tj. o 9 062 osoby (2,1%). W kraju w tym czasie spadek ten wyniósł 0,8%.

Wykres 21. Zmiana liczby pracujących w gospodarce narodowej w województwie świętokrzyskim w latach 2022–2024.*

*Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII., * stan na luty 2024 r.)*

W lutym 2024 r. w stosunku do grudnia 2022 r. odnotowano wzrost liczby pracujących w sektorze publicznym ze 100 470 osób do 101 130 osób (tj. o 660 osób) oraz spadek liczby pracujących w sektorze prywatnym z 335 172 osób do 325 450 osób (o 9 722 osoby). Udział osób pracujących w sektorze publicznym w tym czasie wzrósł z 23,1 do 23,7%, a w sektorze prywatnym spadł z 76,9 do 76,3%.

W województwie na koniec lutego 2024 r. najwięcej pracujących, z tendencją spadku w porównaniu do stanu z grudnia 2022 r., odnotowano w sekcji przemysł – 86 137 osób (w tym w przetwórstwie przemysłowym – 73 660 osób), tj. 20,2% ogółu pracujących w gospodarce narodowej, a następnie w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie – 62 247 osób (14,6% z tendencją spadku). W sekcjach tj.: handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja; działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości; działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; administrowanie i działalność wspierająca; działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją oraz pozostała działalność usługowa – pracowały łącznie 150 704 osoby (35,3% z tendencją spadku). Natomiast w administracji publicznej i obronie narodowej; obowiązkowych zabezpieczeniach społecznych; edukacji oraz opiece zdrowotnej i pomocy społecznej pracowały ogółem 95 033 osoby (22,3% z tendencją wzrostu). W sekcji budownictwo liczba pracujących wynosiła 32 459 osób (7,6%) z tendencją spadku.

Tabela 7. Liczba pracujących w gospodarce narodowej w województwie świętokrzyskim w wybranych latach okresu 2022–2024.

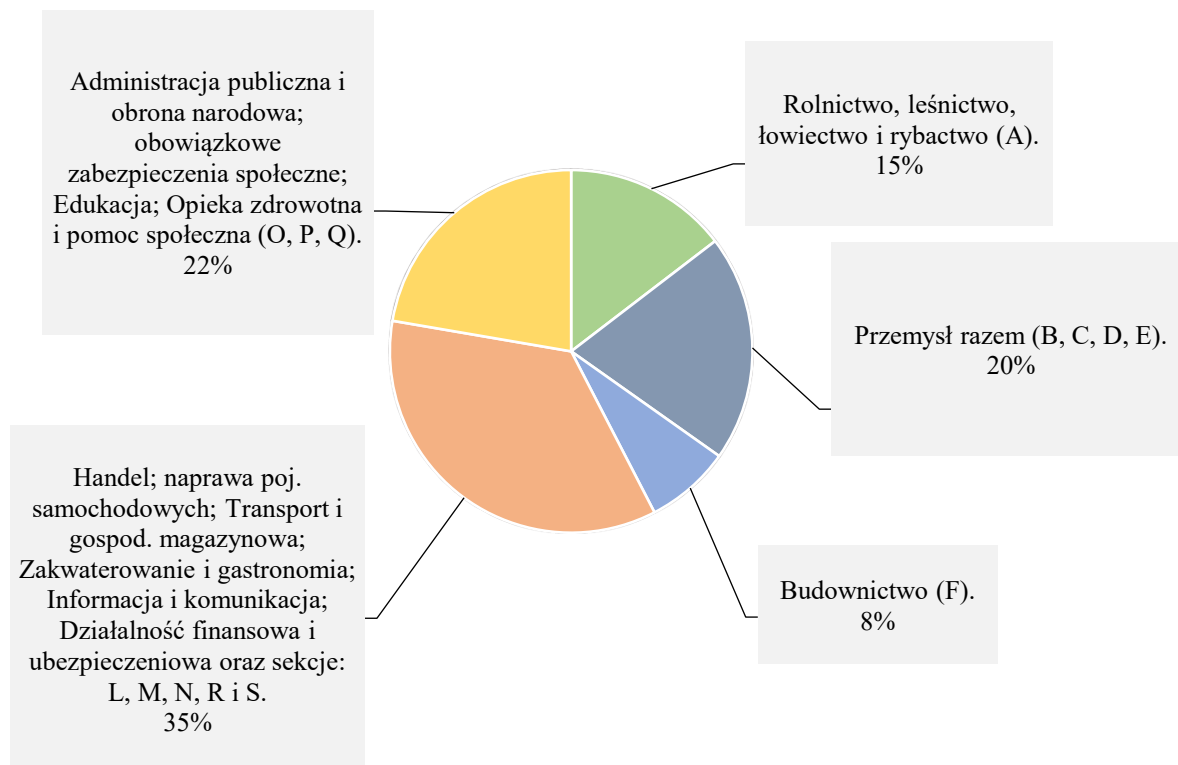
Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem grudzień 2022 r.	Ogółem luty 2024 r.	Wzrost/ubytok	
				osób	%
OGÓŁEM		435 642	426 580	– 9 062	– 2,1
Sektor publiczny		100 470	101 130	+ 660	0,7
Sektor prywatny		335 172	325 450	– 9 722	– 2,9
1.	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (A)	65 328	62 247	– 3 081	– 4,7
2.	Przemysł razem (B, C, D, E)	88 052	86 137	– 1 915	– 2,2
3.	w tym przetwórstwo przemysłowe (C)	75 713	73 660	– 2 053	– 2,7
4.	Budownictwo (F)	33 318	32 459	– 859	– 2,6
5.	Handel; naprawa pojazdów samochodowych (G)	63 735	61 556	– 2 179	– 3,4
6.	Transport i gospodarka magazynowa (H)	23 446	23 222	– 224	– 1,0
7.	Zakwaterowanie i gastronomia (I)	7 712	7 404	– 308	– 4,0
8.	Informacja i komunikacja (J)	6 604	6 722	+118	1,8
9.	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa (K)	5 479	5 319	– 160	– 2,9
10.	Obsługa rynku nieruchomości (L)	3 443	3 428	– 15	– 0,4
11.	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (M)	14 955	14 850	– 105	– 0,7
12.	Administrowanie i działalność wspierająca (N)	13 735	12 784	– 951	– 6,9
13.	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (O)	28 413	28 970	+557	2,0
14.	Edukacja (P)	32 106	32 260	+154	0,5
15.	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna (Q)	33 508	33 803	+295	0,9
16.	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (R)	4 711	4 701	– 10	– 0,2
17.	Pozostała działalność usługowa (S)	11 097	10 718	– 379	– 3,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS.

Województwo świętokrzyskie (podobnie jak inne województwa) charakteryzowała struktura usługowo-przemysłowo-rolnicza pracujących. Na koniec października 2023 r. najwięcej pracujących odnotowano w sektorze usługowym – 246,7 tys. osób, tj. 57,3% ogółu pracujących w gospodarce narodowej (w kraju 63,6%). Udział ten był jednym z najniższych w kraju, a najniższy na poziomie 57,2% odnotowano w województwie opolskim. W sektorze przemysłowym pracowało ogółem 120,1 tys. osób, tj. 27,9% (w kraju 28,1%). Natomiast sektor rolniczy skupiał 63,4 tys. osób, tj. 14,7% ogółu pracujących (w kraju 8,2%).¹⁵ W województwie świętokrzyskim udział pracujących w sektorze rolniczym był jednym z najwyższych w kraju (3 miejsce wśród województw). Wyższe udziały odnotowano jedynie w województwie lubelskim (19,1%) oraz podlaskim (18,6%).

¹⁵ Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego 2024 r. Analizy Statystyczne. Urząd Statystyczny w Kielcach, Kielce 2024.

Wykres 22. Struktura pracujących w gospodarce narodowej w województwie świętokrzyskim.

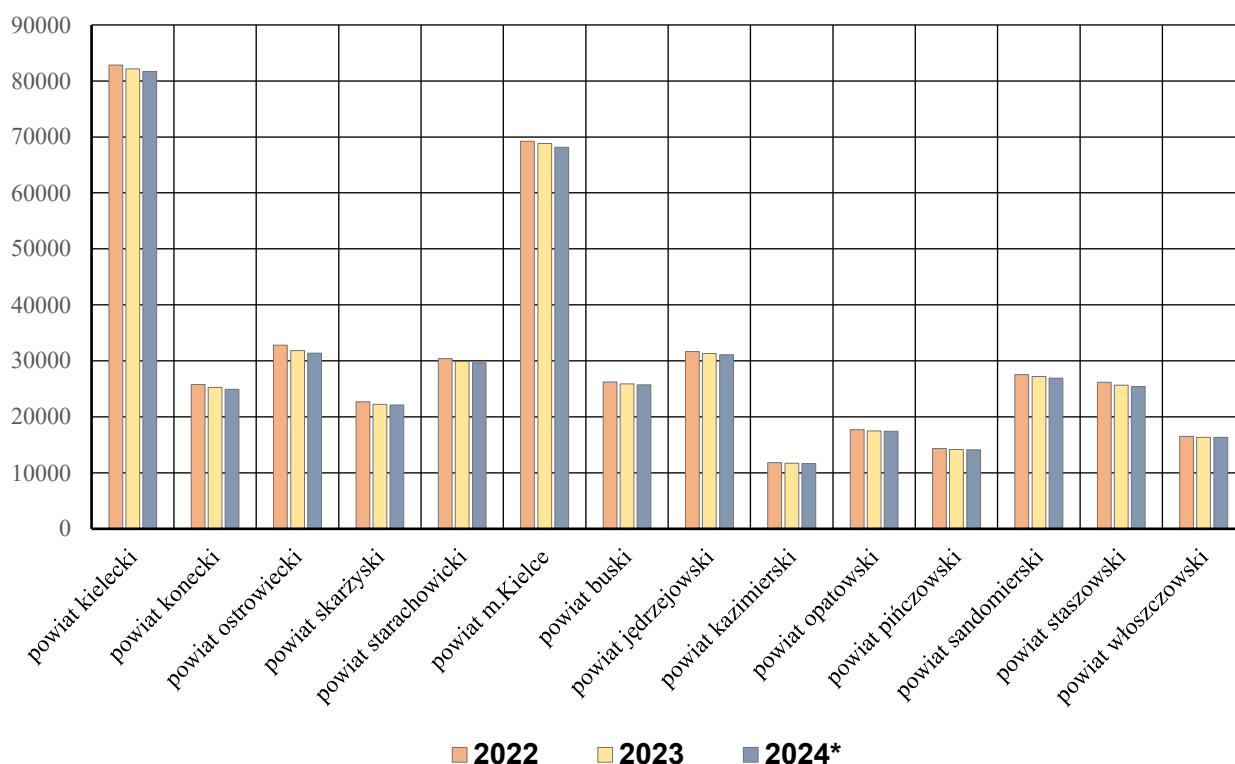

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 29.II.2024 r.).

Na koniec lutego 2024 r. ponad połowę pracujących, tj. 257 877 osób (60,5%) skupiał podregion kielecki. Najwięcej osób pracowało w powiecie kieleckim – 81 679 osób, co stanowiło 19,1% ogółu pracujących w województwie, a następnie w powiecie grodzkim mieście Kielce – 68 167 osób (16,0%). W pozostałych powiatach liczba osób pracujących kształtowała się następująco: na trzecim miejscu uplasował się powiat ostrowiecki z 31 357 osobami pracującymi (7,4%), a w następnej kolejności powiaty: jędrzejowski – 31 081 osób (7,3%), starachowicki – 29 645 osób (7,0%), sandomierski – 26 943 osoby (6,3%), buski – 25 713 osób (6,0%), staszowski – 25 454 osoby (6,0%), konecki – 24 943 osoby (5,8%), skarżyski – 22 086 osób (5,2%), opatowski – 17 413 osób (4,1%), włoszczowski – 16 333 osoby (3,8%), pińczowski – 14 109 osób (3,3%) i kazimierski – 11 657 osób (2,7%).

W latach 2022-2024 w województwie świętokrzyskim we wszystkich powiatach notowano spadek liczby osób pracujących w gospodarce narodowej.

Wykres 23. Zmiana liczby pracujących w gospodarce narodowej w powiatach województwa świętokrzyskiego w latach 2022–2024*.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII., * stan na luty 2024 r.)

Struktura pracujących w gospodarce narodowej według rodzajów działalności wskazuje na duże zróżnicowanie przestrzenne, ponieważ **podregion sandomiersko-jędrzejowski** przoduje w udziale pracujących w rolnictwie – 41 677 osób (co stanowi 67% ogółu pracujących w tym sektorze w województwie) oraz w sekcji górnictwo i wydobywanie – 1 781 osób (52,9%).

Natomiast w **podregionie kieleckim** odnotowuje się większy udział pracujących w sekcjach, tj.: handel; naprawa pojazdów samochodowych – 41 265 osób (67,0%), transport i gospodarka magazynowa – 13 807 osób (59,5%), działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – 10 334 osoby (69,6%), administrowanie i działalność wspierająca – 8 957 osób (70,1%), pozostała działalność usługowa – 7 067 osób (65,9%), zakwaterowanie i gastronomia – 5 087 osób (68,7%), informacja i komunikacja – 5 081 osób (75,6%), działalność finansowa i ubezpieczeniowa – 3 528 osób (66,3%), działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją – 3 169 (67,4%) oraz obsługa rynku nieruchomości – 2 601 osób (75,9%). W podregionie kieleckim w tych sekcjach pracowało łącznie 86 087 osób, co stanowiło 57,1% ogółu pracujących w tych sekcjach w województwie.

Podregion kielecki przoduje również w udziale pracujących w przemyśle (razem B, C, D, E) – 55 069 osób (63,9%) oraz w budownictwie – 19 820 osób (61,1%). Duży udział mają również pracujący w sekcjach, tj. opieka zdrowotna i pomoc społeczna – 21 889 osób (64,8%), edukacja – 21 151 osób (65,6%), administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne – 18 482 osoby (63,8%) – łącznie w tych sekcjach pracuje 61 522 osoby, co stanowi 64,7% ogółu pracujących w województwie.

W województwie świętokrzyskim w lutym 2024 r. najwyższy udział pracujących w **sektorze rolniczym** odnotowano w powiatach: kieleckim (18,8%), buskim (12,3%), sandomierskim (11,3%), jędrzejowskim (9,9%) i opatowskim (8,1%). Znaczny udział pracujących w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie odnotowano w powiatach: kazimierskim (36,0%), buskim (29,8%), opatowskim (28,9%), pińczowskim (26,9%), sandomierskim (26,2%), jędrzejowskim (19,9%) i staszowskim (19,3%).

Najwyższy odsetek pracujących w **przemysle** posiadały powiaty: starachowicki (36,3%), włoszczowski (29,9%), skarżyski (26,9%), konecki (25,9%), staszowski (24,1%), ostrowiecki (23,4%) i jędrzejowski (20,5%), a najniższy wystąpił w powiatach buskim (10,7%) i kazimierskim (11,3%).

Najwyższy udział pracujących w **sekcjach: G, H, I, J, K, L, M, N, R i S** odnotowano w mieście Kielce (46,8%) oraz w powiatach: skarżyskim (41,1%), ostrowieckim (40,3%), kieleckim (36,6%), jędrzejowskim (32,5%), koneckim (32,3%) i starachowickim (31,2%).

Natomiast najwyższy udział osób pracujących w **sekcjach, tj. administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (O), edukacja (P), opieka zdrowotna i pomoc społeczna (Q)** posiadał powiat grodzki miasto Kielce (30,1%) oraz następujące powiaty: skarżyski (23,3%), buski (23,2%), kielecki (21,9%), konecki (21,8%), opatowski (21,3%) i ostrowiecki (21,2%), a najniższy udział zanotowano w powiecie włoszczowskim (16,3%).

Najwyższy odsetek pracujących w **sekcji budownictwo** odnotowano w powiatach: staszowskim (10,4%), kieleckim (9,9%), jędrzejowskim (8,8%), koneckim i włoszczowskim (po 8,7%) i buskim (7,9%), a najniższy w powiatach sandomierskim (4,2%) i opatowskim (5,3%).

W województwie świętokrzyskim w grupie osób pracujących większość stanowili mieszkańcy wsi – 56,5% oraz mężczyźni – 53,8% (w kraju mężczyźni stanowili 52,7%). Na 1000 ludności przypadało 367,9 osób pracujących w gospodarce narodowej (z tendencją spadku), co pozwoliło województwu uplasować się na 12 pozycji przed województwami: podkarpackim (366,3), opolskim (366,1), zachodnio-pomorskim (359,8) i warmińsko-mazurskim (357,4 osoby). W kraju na 1000 ludności przypadały 402 osoby pracujące w gospodarce narodowej.

Na koniec 2023 r. najwięcej pracujących na 1000 ludności odnotowano w powiatach: kieleckim (388,0), jędrzejowskim (386,3), pińczowskim (385,9), buskim (381,4), włoszczowskim (380,6), sandomierskim (378,8) i w Kielcach (377,6), natomiast najmniej w powiatach, w których od wielu lat występuje najwyższa stopa bezrobocia, tj.: ostrowieckim (317,9), skarżyskim (326,2), koneckim (342,6) i starachowickim (357,3).

Przewaga mężczyzn wśród pracujących występowała we wszystkich gminach województwa. Wyższy niż średnio w województwie udział pracujących kobiet (powyżej 46,0%) wystąpił w 21 gminach, a największy w gminach miejskich: Sandomierz (49,9%) i Kielce (49,7%). Najniższe odsetki kobiet wśród pracujących wystąpiły w trzech gminach wiejskich: Smyków (40,7%) oraz Fałków i Bałtów (po 41,4%).

Ponadto pracujący w gospodarce narodowej z terenu województwa świętokrzyskiego należą do najstarszych pracujących w kraju, ponieważ przeciętny wiek pracujących w województwie w 2023 r. wynosił 43,7 lat (przy średniej dla kraju 42,6 lat), natomiast mediana wieku pracujących wynosiła 44 lata (w kraju 42 lata) — przy czym młodszy pracownicy, to osoby zamieszkałe na obszarze wiejskim. Analiza wieku pracujących z perspektywy najmniejszych jednostek terytorialnych

w województwie wskazuje, że jest to zjawisko zróżnicowane przestrzennie. Średnia wieku równa i wyższa od średniej dla województwa wystąpiła w 29 gminach. Najstarsi pracujący zamieszkiwali gminy miejskie: Sandomierz (45,9 roku), Ostrowiec Świętokrzyski (45,3 roku) i Skarżysko-Kamienna (45,1 roku) oraz miejsko-wiejską gminę Opatów (45,1 roku). Najniższy w województwie średni wiek pracujących odnotowano w gminach wiejskich: Imielno (41,5 roku), Kluczewsko (41,8 roku) oraz Bieliny, Strawczyn, Smyków i Pawłów (po 41,9 roku).¹⁶

Natomiast wiek środkowy (mediana wieku) pracujących w gospodarce narodowej w województwie świętokrzyskim był zróżnicowany w zależności od gminy zamieszkania. Różnica pomiędzy najniższą i najwyższą wartością mediany wyniosła 5 lat. Rozpiętość ta została wyznaczona przez wiek środkowy pracujących zamieszkałych w gminach: Strawczyn i Imielno (41 lat) a medianą wieku pracujących z gminy Sandomierz (46 lat). Wyższą wartość mediany od wartości dla województwa odnotowano w 8 gminach. Są to gminy miejsko-wiejskie i miejskie, tj.: Końskie, Ostrowiec Świętokrzyski, Bodzechów, Skarżysko-Kamienna, Suchedniów, Busko-Zdrój, Opatów (po 45 lat) oraz Sandomierz (46 lat).

W województwie świętokrzyskim w odniesieniu do grudnia 2022 r. na koniec lutego 2024 r. zmniejszyła się liczba pracujących kobiet (o 3 899 osób, 1,9%) oraz mężczyzn (o 5 163 osoby, 2,2%) z tym, że udział mężczyzn wzrósł o 1,1 pkt.%. W Polsce również zanotowano spadek zarówno liczby kobiet, jak i mężczyzn pracujących w gospodarce narodowej. Należy dodać, że w województwie udział kobiet oraz mężczyzn w ogólnej liczbie pracujących w gospodarce narodowej był zróżnicowany w zależności od rodzaju działalności podmiotu, w którym wykonywali pracę. Największy odsetek pracujących kobiet odnotowano w podmiotach prowadzących działalność w zakresie opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (81,8%) oraz edukacji (80,5%). Mężczyźni natomiast dominowali w budownictwie (91,7%) oraz transporcie i gospodarce magazynowej (82,1%).¹⁷

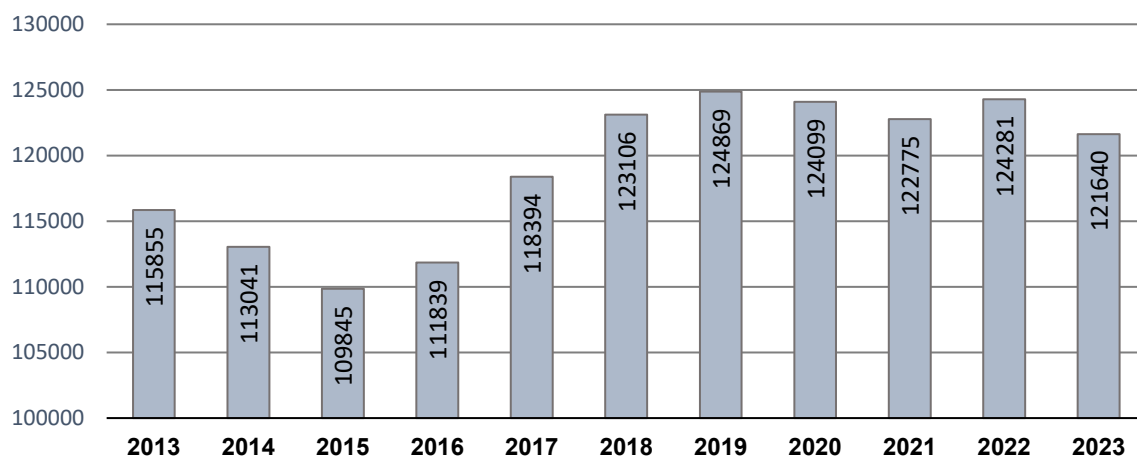
¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw.

Dane GUS w zakresie przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw dotyczą podmiotów gospodarczych zaliczanych do sektora przedsiębiorstw o liczbie pracujących 10 i więcej osób. Z danych tych wynika, że na koniec 2023 r. udział województwa świętokrzyskiego w przeciętnym zatrudnieniu w kraju utrzymał się na poziomie 1,9% podobnie jak w województwie podlaskim (1,9%), co uplasowało oba województwa na 15 miejscu przed województwem opolskim (1,7%). W latach 2013-2023 nastąpił wzrost przeciętnego zatrudnienia ze 115,9 tys. osób do 121,6 tys. osób, tj. o 5,8 tys. osób (5%). Natomiast w stosunku do roku poprzedniego odnotowano spadek przeciętnego zatrudnienia o 2 641 osób (2,1%). W analizowanych latach przybywało zatrudnionych zarówno w sektorze publicznym, jak i w sektorze prywatnym.

Wykres 24. Przeciętne zatrudnienie w województwie świętokrzyskim w latach 2013–2023.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.).

W województwie świętokrzyskim w latach 2013-2022 przeciętne zatrudnienie według sekcji PKD zwiększyło się z 227 658 etatów do 244 800 etatów, tj. o 17 142 etaty (7,5%). Natomiast udział przeciętnego zatrudnienia w ogólnej liczbie zatrudnionych w kraju w tym czasie zmniejszył się z 2,4% do 2,2%. Na koniec 2022 r. w stosunku do 2013 r. **największy wzrost nowych etatów** (czyli osób zatrudnionych) **odnotowano w sekcji przemysł, tj. z 64 520 do 74 942 zatrudnionych – o 10 422 nowe etaty (16,2%), w tym w przetwórstwie przemysłowym o 9 102 etaty (16,2%).**

Znaczące wzrosty nowych etatów odnotowano również w sekcjach, tj.:

- **opieka zdrowotna i pomoc społeczna – o 2 084 etaty (8,7%),** tj. wzrost z 23 967 do 26 051 etatów;
- **transport i gospodarka magazynowa – o 2 051 etatów (23,5%),** wzrost z 8 744 do 10 795 etatów;
- **administrowanie i działalność wspierająca – o 1 677 etatów (42,4%),** wzrost z 3 958 do 5 635 etatów;
- **pozostała działalność usługowa – o 1 571 etatów (42,0%),** wzrost z 3 740 do 5 311 etatów;
- **edukacja – o 1 283 etaty (4,3%),** wzrost z 29 627 do 30 910 etatów;
- **zakwaterowanie i gastronomia – o 962 etaty (27,1%),** wzrost z 3 553 do 4 515 etatów.

Mniejszy wzrost nowych etatów wystąpił w sekcjach, tj.:

- działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – o 731 etatów (15,7%), wzrost z 4 645 do 5 376 etatów;
- informacja i komunikacja – o 370 etatów (29,9%), wzrost z 1 239 do 1 609 etatów;
- działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją – o 240 etatów (7,2%), wzrost z 3 322 do 3 562 etatów;
- obsługa rynku nieruchomości – o 98 etatów (3,4%), wzrost z 2 853 do 2 951 etatów.

Tabela 8. Przeciętne zatrudnienie według sekcji PKD w województwie świętokrzyskim w latach 2013-2022.

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem (etat) 2013 r.	Ogółem (etat) 2022 r.	Wzrost/ubytok	
				etatów	%
OGÓŁEM		227 658	244 800	+17 142	+7,5
1.	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (A)	3 465	3 880	+415	+12,0
2.	Przemysł razem (B, C, D, E)	64 520	74 942	+10 422	+16,2
3.	w tym przetwórstwo przemysłowe (C)	56 281	65 383	+9 102	+16,2
4.	Budownictwo (F)	16 825	16 352	−473	−2,8
5.	Handel; naprawa pojazdów samochodowych (G)	35 473	32 380	−3 093	−8,7
6.	Transport i gospodarka magazynowa (H)	8 744	10 795	+2 051	+23,5
7.	Zakwaterowanie i gastronomia (I)	3 553	4 515	+962	+27,1
8.	Informacja i komunikacja (J)	1 239	1 609	+370	+29,9
9.	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa (K)	2 914	2 213	−701	−24,1
10.	Obsługa rynku nieruchomości (L)	2 853	2 951	+98	+3,4
11.	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (M)	4 645	5 376	+731	+15,7
12.	Administrowanie i działalność wspierająca (N)	3 958	5 635	+1 677	+42,4
13.	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (O)	18 812	18 318	−494	−2,6
14.	Edukacja (P)	29 627	30 910	+1 283	+4,3
15.	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna (Q)	23 967	26 051	+2 084	+8,7
16.	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (R)	3 322	3 562	+240	+7,2
17.	Pozostała działalność usługowa (S)	3 740	5 311	+1 571	+42,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.).

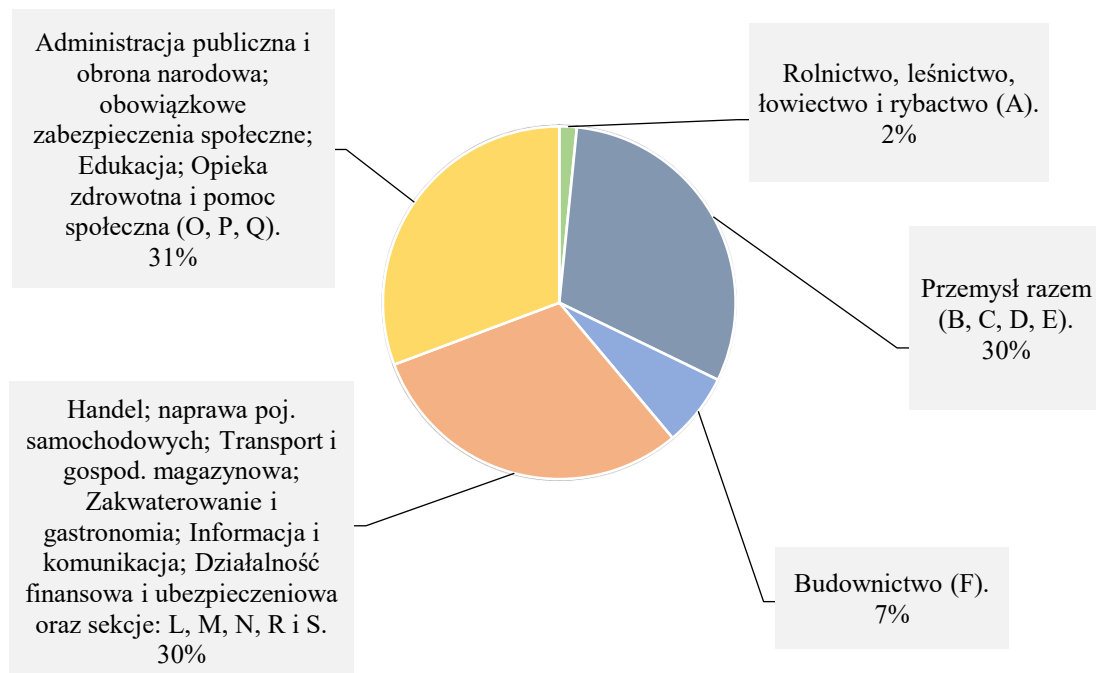
Natomiast największy ubytek zatrudnionych wystąpił w sekcji: handel; naprawa pojazdów samochodowych – o 3 093 etaty (-8,7%), tj. z 35 473 do 32 380 etatów. Znaczne ubytki etatów odnotowano również w sekcjach, tj.:

- działalność finansowa i ubezpieczeniowa – o 701 etatów (-24,1%), spadek z 2 914 do 2 213 etatów;
- administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne – o 494 etaty (-2,6%), spadek z 18 812 do 18 318 etatów;
- budownictwo – o 473 etaty (-2,8%), spadek z 16 825 do 16 352 etatów.

W województwie świętokrzyskim w 2022 r. struktura przeciętnego zatrudnienia według sekcji PKD kształtowała się następująco: największy udział w przeciętnym zatrudnieniu miały sekcje: administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; edukacja oraz opieka zdrowotna i pomoc społeczna – 30,7%, na drugim miejscu sekcja: przemysł razem – 30,6%,

następnie sekcje: handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja; działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości; działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; administrowanie i działalność wspierająca; działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją oraz pozostała działalność usługowa – łącznie 30,4%. Natomiast najmniejszy udział w przeciętnym zatrudnieniu miała sekcja: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – 1,6% oraz sekcja: budownictwo – 6,7%.

Wykres 25. Struktura przeciętnego zatrudnienia według sekcji PKD w województwie świętokrzyskim.

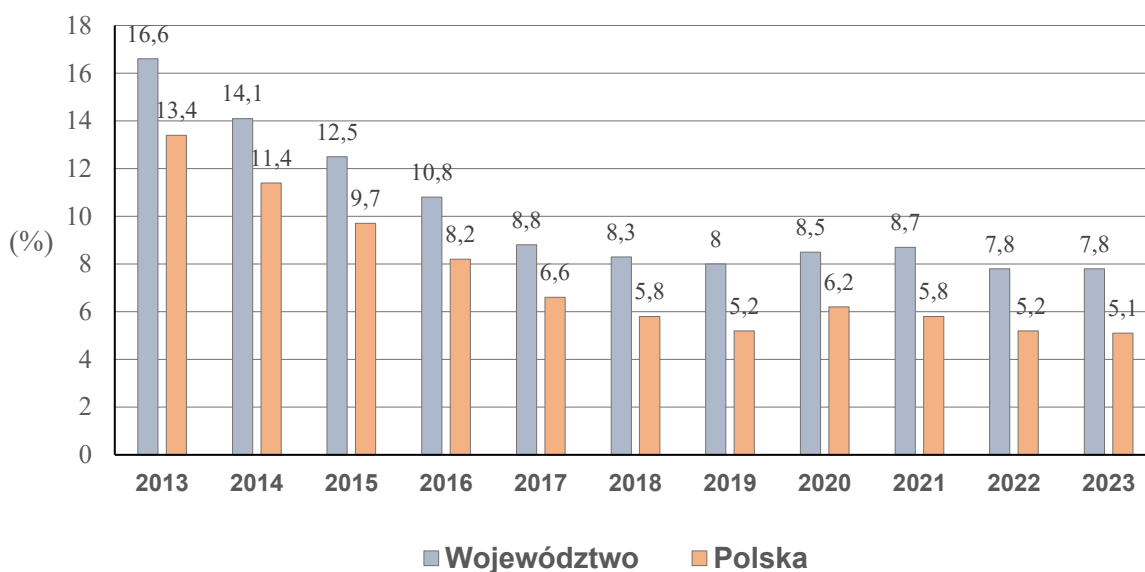
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (stan na dzień 31.XII.2022 r.).

Według danych za 2019 r. podregion kielecki zatrudniał 139,8 tys. osób (68,9%), natomiast podregion sandomiersko-jędrzejowski – 63,0 tys. osób (31,1%). Największy udział w przeciętnym zatrudnieniu posiadał powiat grodzki miasto Kielce – 31,9%, a następnie powiaty: kielecki – 10,3%, ostrowiecki – 8,2%, starachowicki – 8,1%, sandomierski – 6,3%, staszowski – 5,9%, konecki – 5,5%, skarżyski – 4,9% i buski – 4,8%. Najmniejszy udział zanotowano w powiecie kazimierskim – 1,2%.

2. Zmiana poziomu i struktury bezrobocia w regionie

W województwie świętokrzyskim stopa bezrobocia rejestrowanego, pomimo znacznego spadku, należy do największych w kraju, ponieważ na koniec 2023 r. wynosiła 7,8%, co dało 14 miejsce przed województwami warmińsko-mazurskim (8,3%) i podkarpackim (8,6%). W latach 2013-2023 w województwie świętokrzyskim stopa bezrobocia zmniejszyła się z 16,6% do 7,8% (w kraju z 13,4% do 5,1%), dzięki m.in. powstawaniu nowych miejsc pracy.

Wykres 26. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie świętokrzyskim na tle kraju w latach 2013–2023.

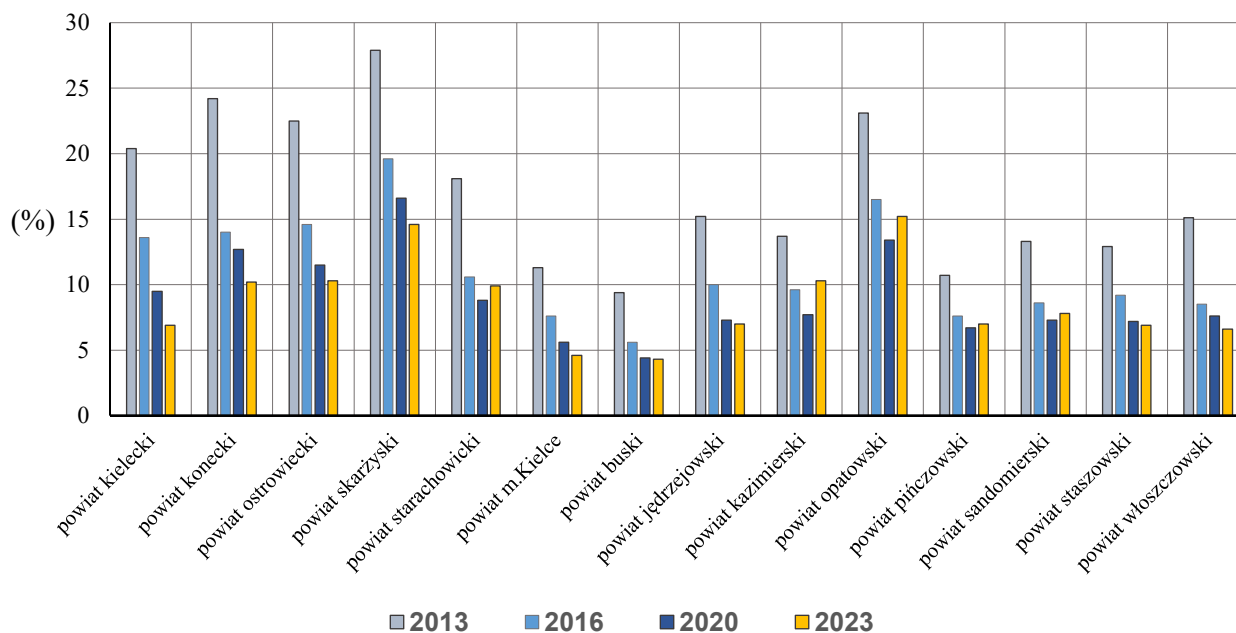
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.).

O skali bezrobocia i tempie jego zmian świadczy stopa bezrobocia, mierzona udziałem liczby bezrobotnych zarejestrowanych w cywilnej ludności aktywnej zawodowo, tj. bez pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego. Od 2020 r. wskaźnik ten podaje się z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie (będących składową cywilnej ludności aktywnej zawodowo) wyszacowaną — na podstawie wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2020. Należy dodać, że dane te nie są w pełni porównywalne z okresami wcześniejszymi.

W latach 2013-2023 stopa bezrobocia w podregionie kieleckim spadła z 18,4% do 7,8%, natomiast w podregionie sandomiersko-jędrzejowskim z 14,0% do 7,8%.

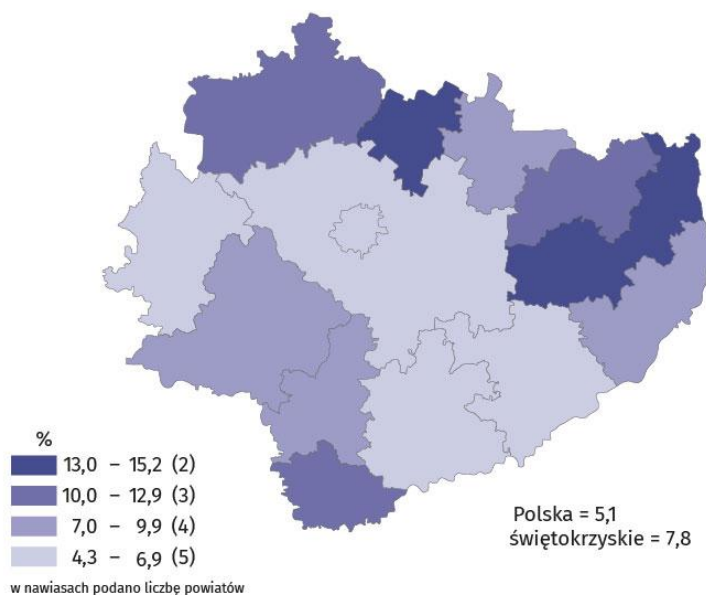
W 2023 r. najwyższą stopę bezrobocia odnotowano w powiatach: opatowskim (15,2%), skarżyskim (14,6%), ostrowieckim i kazimierskim (po 10,3%), koneckim (10,2%), starachowickim (9,9%), sandomierskim (7,8%), jędrzejowskim i pińczowskim (po 7,0%), a najniższą w powiecie buskim (4,3%) oraz w Kielcach (4,6%).

Wykres 27. Stopa bezrobocia w powiatach w wybranych latach okresu 2013–2023.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.).

Kartogram 3. Stopa bezrobocia rejestrowanego w 2023 r. Stan w dniu 31 grudnia.

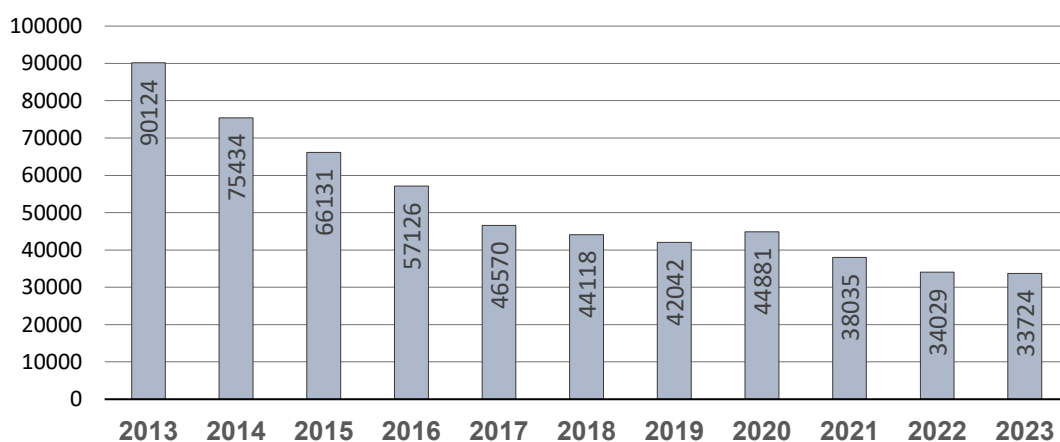
Źródło: Bezrobocie rejestrowane w województwie świętokrzyskim w 2023 r. Urząd Statystyczny w Kielcach, 14.03.2024 r.

W województwie świętokrzyskim w latach 2013-2023 liczba bezrobotnych zarejestrowanych zmniejszyła się z 90 124 osób do 33 724 osób, tj. o 56 400 osób (62,6%). Bezrobotni stanowili 4,3% ogółu bezrobotnych w kraju. W 2023 r. zanotowano spadek liczby bezrobotnych w stosunku do 2022 r.

o 305 osób (0,9%). Tendencja spadkowa liczby bezrobotnych w ostatnich latach może być powodowana zarówno powstawaniem nowych miejsc pracy, jak i kurczeniem się grupy osób w wieku produkcyjnym.

Na koniec 2023 r. najwięcej osób bezrobotnych zarejestrowano w powiecie grodzkim mieście Kielce – 4 464 osoby, które stanowiły 13,2% ogółu bezrobotnych w województwie, a następnie w powiatach: kieleckim – 4 315 osób (12,8%), skarżyskim – 3 365 osób (10,0%), starachowickim – 3 314 osób (9,6%), ostrowieckim – 3 225 osób (9,6%), opatowskim – 2 811 osób (7,9%) i koneckim – 2 536 osób (7,5%). Najmniej osób bezrobotnych zarejestrowano w powiatach: pińczowskim – 905 osób (2,7%), włoszczowskim – 1 041 osób (3,1%), buskim – 1 082 osoby (3,2%) oraz w powiecie kazimierskim – 1 083 osoby (3,2%).

Wykres 28. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w województwie świętokrzyskim w latach 2013–2023.

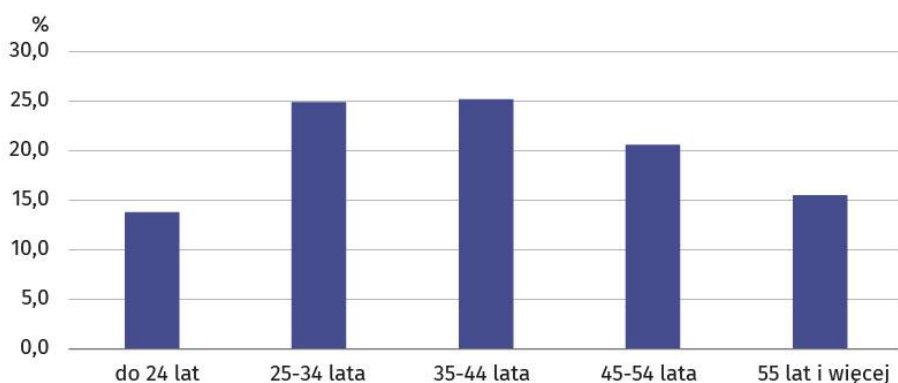
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.).

W latach 2013-2023 udział kobiet w grupie osób bezrobotnych zwiększył się z 48,6% do 50,6%, a najwyższy ich udział odnotowano w powiatach: jędrzejowskim (62,1%), włoszczowskim (56,6%), koneckim (55,2%), staszowskim (53,7%), ostrowieckim (53,4%), buskim (52,1%) i pińczowskim (51,9%), natomiast najniższy w Kielcach i w powiecie starachowickim (po 46,3%) oraz w powiatach skarżyskim i kazimierskim (po 47,2%). W kraju bezrobotne kobiety stanowiły 52,6% ogółu bezrobotnych zarejestrowanych.

W 2023 r. zarejestrowanych było 18 200 osób bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W latach 2020-2023 wśród bezrobotnych zarejestrowanych odnotowano spadek udziału osób bezrobotnych zamieszkałych na wsi z 54,7% do 54,0%. Najwyższy udział tej grupy bezrobotnych wystąpił w powiatach, w których większość stanowi ludność wiejska, tj.: kieleckim (88,6%), włoszczowskim (81,5%), opatowskim (78,9%), kazimierskim (77,3%), buskim (73,7%) i koneckim (70,1%), a najniższy w powiatach: ostrowieckim (33,8%), skarżyskim (34,9%) oraz starachowickim (43,7%).

W strukturze bezrobocia od wielu lat utrzymują się niekorzystne cechy, m.in. wysoki odsetek osób młodych bezrobotnych w wieku 18-34 lata (38,7%).

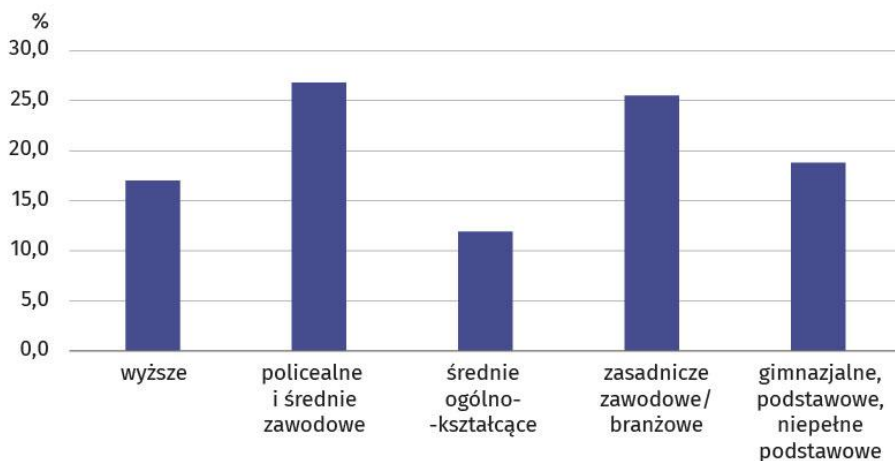
Wykres 29. Bezrobotni zarejestrowani według grup wieku w 2023 r. Stan w dniu 31 grudnia.

Źródło: Bezrobocie rejestrowane w województwie świętokrzyskim w 2023 r. Urząd Statystyczny w Kielcach, 14.03.2024 r.

Liczne grupy stanowią również bezrobotni w wieku 35-44 lata – 8 503 osoby (25,2%), w wieku 25-34 lata – 8 380 osób (24,9%) oraz bezrobotni w wieku mobilnym 18-44 lata – 21 544 osoby (w tej grupie bezrobotnych odnotowano spadek z 71,7% w 2013 r. do 66,8% w 2020 r. i do 63,9% w 2023 r.). Spadek udziału osób bezrobotnych w wieku produkcyjnym mobilnym wynika m.in. z faktu kurczenia się grupy osób w wieku przedprodukcyjnym, ponieważ osoby tej grupy wieku tworzą przyszłe zasoby pracy.

Wykres 30. Bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia w 2023 r. Stan w dniu 31 grudnia.

Źródło: Bezrobocie rejestrowane w województwie świętokrzyskim w 2023 r. Urząd Statystyczny w Kielcach, 14.03.2024 r.

Najwięcej bezrobotnych posiadało wykształcenie policealne i średnie zawodowe/branżowe – 9 023 osoby (26,8%), następnie zasadnicze zawodowe/branżowe – 8 601 osób (25,5%) oraz wykształcenie gimnazjalne, podstawowe i niższe – 6 354 osoby (18,8%). W grupie bezrobotnych mniej było osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym – 4 019 osób (11,9%) oraz z wyższym – 5 727 osób (17,0%). Natomiast liczba bezrobotnych bez stażu pracy wynosiła 4 916 osób (14,6%).

W 2023 r. udział zarejestrowanych bezrobotnych oczekujących na pracę ponad rok w stosunku do grudnia 2020 r. spadł z 43,6% do 37,9%, z tego 23,4% (7 907 osób) pozostawało bez pracy powyżej

24 miesięcy, natomiast 14,5% (4 876 osób) pozostawało bez pracy od 12 do 24 miesięcy. Najwięcej osób pozostających bez pracy ponad rok odnotowano w powiatach: pińczowskim (56,6%), kazimierskim (49,7%), skarżyskim (48,6%), opatowskim (48,1%), starachowickim (46,2%), jędrzejowskim i sandomierskim (po 43,7%) oraz włoszczowskim (41,2%), a najmniej w powiatach: kieleckim (23,6%), buskim (27,2%) i koneckim (27,7%).

W województwie w 2023 r. prawo do zasiłku posiadało zaledwie 5 683 bezrobotnych, tj. 16,9% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Najwyższy ich udział odnotowano w powiatach: koneckim (30,2%), kieleckim (28,6%), ostrowieckim (24,0%) i starachowickim (19,8%), a najniższy w powiatach pińczowskim (7,3%), jędrzejowskim i sandomierskim (po 7,5%).

Działania Urzędów Pracy w zakresie promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej.

W 2023 r. pracodawcy zgłosili do urzędów pracy 21 662 wolne miejsca pracy i miejsca aktywizacji zawodowej, tj. o 5 948 mniej (21,5%) w porównaniu do 2022 r.

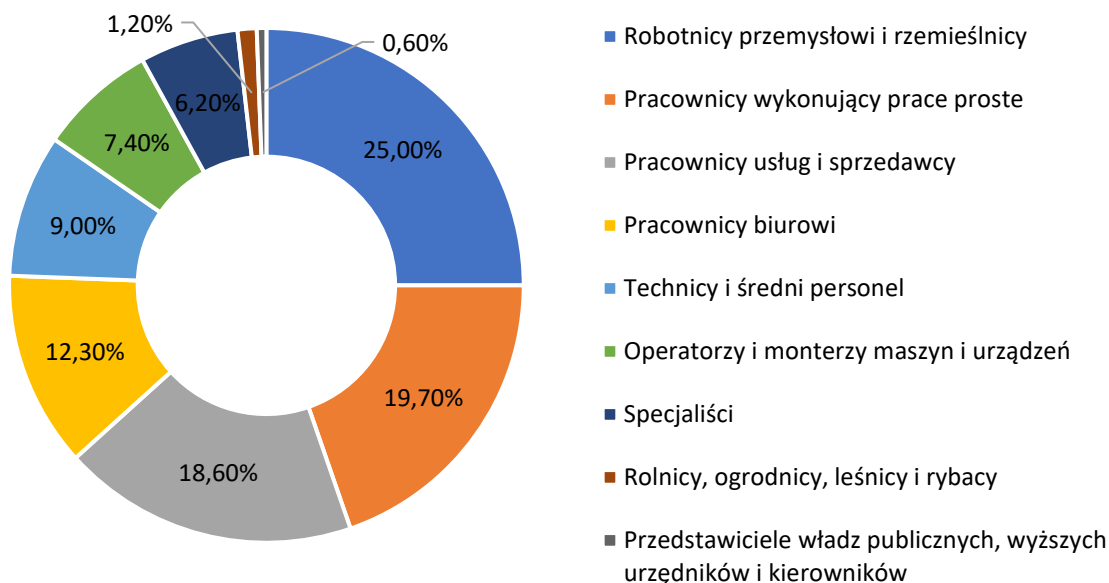
Z sektora prywatnego pochodziło 83,1% wszystkich wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej (17 995), a z sektora publicznego – 16,9% (3 667). Wśród wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej zgłoszonych w 2023 r.: 4 715, tj. 21,8% stanowiły staże; 375 – 1,7% to prace społecznie użyteczne. Z ogółu ofert: 4 482, tj. 20,7% skierowano do cudzoziemców w ramach tzw. procedury testu rynku pracy; 596, tj. 2,8% przeznaczono dla osób niepełnosprawnych, a 6 przeznaczono dla osób w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki.

Największą ilość wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej pracodawcy zgłosili w mieście Kielce – 3 961 ofert oraz w powiatach: koneckim – 2 827, ostrowieckim – 2 549, kieleckim – 2 367, skarżyskim – 1 455, jędrzejowskim – 1 452, a najmniej w powiatach pińczowskim – 420, kazimierskim – 511 i buskim – 666.¹⁸

W województwie świętokrzyskim w 2023 r. najwięcej wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej zgłoszono dla: robotników przemysłowych i rzemieślników – 5 424 oferty (25,0%); pracowników wykonujących prace proste – 4 260 ofert (19,7%); pracowników usług i sprzedawców – 4 021 ofert (18,6%); pracowników biurowych – 2 673 oferty (12,3%); techników i średniego personelu – 1 949 (9,0%); operatorów i monterów maszyn i urządzeń – 1 592 oferty (7,4%); specjalistów – 1 337 ofert (6,2%); rolników, ogrodników, leśników i rybaków – 270 ofert (1,2%) i przedstawicieli władz publicznych, wyższych urzędników i kierowników – 136 ofert (0,6%).

¹⁸ Informacja o poziomie i strukturze bezrobocia w województwie świętokrzyskim w 2023 r. Wojewódzki Urząd Pracy w Kielcach. Kielce, styczeń 2024 r.

Wykres 31. Struktura wolnych miejsc pracy według zawodów w województwie świętokrzyskim w 2023 r.

Źródło: Informacja o poziomie i strukturze bezrobocia w województwie świętokrzyskim w 2023 r. Wojewódzki Urząd Pracy w Kielcach. Kielce, styczeń 2024 r.

W ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy wyróżniono **kategorie osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy**. W stosunku do tych grup osób mogą być dodatkowo stosowane takie działania jak: przedstawienie propozycji zatrudnienia, innej pracy zarobkowej, stażu, odbycia przygotowania zawodowego w miejscu pracy lub w ramach prac interwencyjnych albo robót publicznych.¹⁹ Według danych US w Kielcach na dzień 31 grudnia 2023 r. bezrobotni będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy (28,0 tys. osób) stanowili 83,1% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych, tj. o 0,8 pkt.% mniej niż przed rokiem. Liczebność omawianej subpopulacji zmniejszyła się w skali roku o 1,9%. Podobnie jak przed rokiem największy odsetek stanowiły osoby długotrwale bezrobotne (49,5% ogólnej liczby bezrobotnych). Drugi co do wielkości był udział bezrobotnych w wieku do 30 lat (26,0%), w tym osób do 25 roku życia było 13,8%. Z kolei odsetek osób bezrobotnych w wieku powyżej 50 roku życia ukształtował się na poziomie 25,4%. Udział bezrobotnych posiadających co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia wyniósł 15,1%, a osób z niepełnosprawnością 8,7%. Korzystający ze świadczeń z pomocy społecznej stanowili 0,7% ogólnej liczby bezrobotnych, a osoby posiadające co najmniej jedno dziecko z niepełnosprawnością do 18 roku życia 0,1%. Wśród ogółu bezrobotnych 49,5% stanowiły osoby długotrwale bezrobotne, 26% osoby do 30 roku życia, a 25,4% osoby powyżej 50 roku życia.²⁰

¹⁹ Bezrobocie rejestrowane w województwie świętokrzyskim w 2023 r. Urząd Statystyczny w Kielcach, 14.03.2024 r.

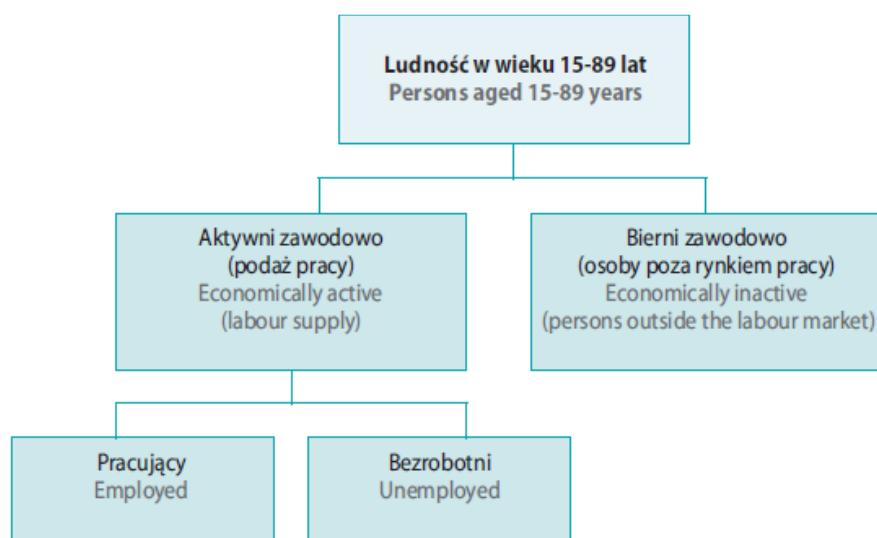
²⁰ Tamże.

3. Aktywność ekonomiczna ludności

Aktywność ekonomiczną według BAEL na rynku pracy określają trzy stany: praca, bezrobocie, bierność zawodowa. Są one rozłączne, co oznacza, że w danym momencie każda osoba może znaleźć się tylko i wyłącznie w jednym z nich. Kryterium stanowi w tym przypadku wykonywanie/posiadanie pracy lub poszukiwanie i gotowość do podjęcia pracy. Pracujący i bezrobotni stanowią łącznie grupę aktywnych zawodowo (zasoby pracy), natomiast bierni zawodowo to osoby pozostające poza rynkiem pracy.

Ludność aktywna zawodowo według BAEL to osoby w wieku 15–89 lat uznane za pracujące lub bezrobotne. Pracujący i bezrobotni tworzą razem zbiorowość aktywnych zawodowo.²¹

Schemat 1. Ludność w wieku 15–89 lat na rynku pracy.

Źródło: Rocznik Statystyczny Pracy 2023. Główny Urząd Statystyczny. Warszawa 2023.

Źródłem danych kwartalnych o **ludności aktywnej zawodowo** (tj. pracujących i bezrobotnych według definicji Międzynarodowej Organizacji Pracy oraz wytycznych Eurostatu) oraz o **osobach biernych zawodowo**, tj. tych, którzy pozostają poza siłą roboczą jest Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).

Od 1 kwartału 2021 r. w BAEL wprowadzono zmiany metodologiczne wynikające z wdrożenia rozporządzenia ramowego dla statystyki społecznej, tj. Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1700 z dnia 10 października 2019 r. oraz jego aktów implementacyjnych. Zmiany dotyczyły m.in. zakresu podmiotowego badania (badanie zasadnicze obejmuje osoby w wieku 15–89 lat, do 2020 r. włącznie były to osoby w wieku 15 lat i więcej) oraz definicji i sposobu wyodrębniania poszczególnych populacji osób na rynku pracy, tj. pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo. Na potrzeby analiz porównawczych zaprezentowano przeliczone dane BAEL dla lat wcześniejszych, z uwzględnieniem definicji obowiązujących od 2021 r.²²

²¹ *Rocznik Statystyczny Pracy 2023. Główny Urząd Statystyczny. Warszawa 2023.*

²² *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego 2024. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 2024.*

W województwie świętokrzyskim w 4 kwartale 2023 r. zbiorowość aktywnych zawodowo liczyła 514 tys. osób, a biernych zawodowo – 431 tys. osób. Ludność aktywna zawodowo obejmowała pracujących w liczbie 495 tys. osób i bezrobotnych – 19 tys. osób. Łącznie stanowili oni 2,9% aktywnych zawodowo w kraju. Większą część aktywnych zawodowo w województwie stanowili mężczyźni (54,5%). Według miejsca zamieszkania przeważali mieszkańcy obszarów wiejskich, których udział w liczbie aktywnych zawodowo wyniósł 56,2%.

W stosunku do analogicznego okresu poprzedniego roku populacja aktywnych zawodowo w województwie zmniejszyła się o 19 tys. osób, tj. o 3,6%, tyle samo co w odniesieniu do 2021 r. (w kraju odnotowano wzrost odpowiednio o 0,3% oraz o 0,4%). Spadek liczby aktywnych zawodowo w województwie nastąpił zarówno wśród mężczyzn (o 2,8%), jak i kobiet (o 4,5%).

Liczba aktywnych zawodowo zmniejszyła się też niezależnie od miejsca zamieszkania w miastach o 4,7%, a na wsi o 3,0%.²³

Aktywność ekonomiczna ludności, wykształcenie oraz popyt na pracę.

W ostatniej dekadzie w wyniku wzrostu liczby nowych miejsc pracy oraz m.in. spadku liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, wystąpił spadek bezrobocia. Wielkość zapotrzebowania na pracę mierzona liczbą zgłoszonych do powiatowych urzędów pracy ofert zatrudnienia uzależniona była m.in. od przebiegu pandemii i wynikającymi z niej ograniczeniami w funkcjonowaniu poszczególnych branż i sektorów gospodarki.

Najwięcej osób z tendencją wzrostu pracowało w sektorze prywatnym, w którym najwyższy udział pracujących gromadziły jednostki działające w zakresie przetwórstwa przemysłowego, następnie handlu; naprawy pojazdów samochodowych oraz budownictwa. Natomiast w sektorze publicznym większość stanowili pracujący w sekcjach: edukacja, opieka zdrowotna i pomoc społeczna oraz administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne.

Pod względem struktury zawodowej najliczniejszą grupę stanowili specjaliści (najczęściej pracujący w sektorze publicznym oraz w jednostkach dużych), których najwięcej zatrudniano w edukacji oraz ochronie zdrowia i pomocy społecznej. W następnej kolejności znaleźli się robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy, którzy najczęściej pracowali w zakładach przetwórstwa przemysłowego. Najmniej pracujących skupiała grupa zawodowa rolników, ogrodników, leśników i rybaków.

Kobiety pod względem popytu na pracę, stanowiły mniej niż połowę wszystkich pracujących. Najchętniej zatrudniano ich w jednostkach dużych, w większości w sektorze prywatnym, natomiast najczęstszym miejscem pracy kobiet były podmioty należące do sekcji, tj.: edukacja, handel, opieka zdrowotna i pomoc społeczna. Najliczniej wykonywane zawody wśród kobiet, to m.in.: specjalista, pracownik biurowy, pracownik usług i sprzedawca.

Do pracujących według BAEL zaliczono osoby w wieku 15–89 lat, które w okresie badanego tygodnia: wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód tzn. były zatrudnione w firmie/instytucji publicznej lub u prywatnego pracodawcy, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem, miały pracę, ale jej nie wykonywały:

²³ Tamże.

- a. z powodu choroby lub urlopu wypoczynkowego, urlopu związanego z rodzicielstwem (macierzyńskiego, rodzicielskiego, ojcowskiego lub wychowawczego), organizacji czasu pracy (systemu pracy lub odbioru nadgodzin), szkolenia związanego z wykonywaną pracą;
- b. z powodu sezonowego charakteru pracy, jeśli w okresie poza sezonem nadal regularnie wypełniały zadania i obowiązki związane z pracą lub prowadzeniem działalności (z wyłączeniem obowiązków prawnych lub administracyjnych);
- c. z innych powodów, jeśli przewidywany okres nieobecności w pracy nie przekracza 3 miesięcy.²⁴

W województwie świętokrzyskim zbiorowość pracujących w 4 kwartale 2023 r. liczyła 495 tys. osób i stanowiła 2,9% ogółu pracujących w kraju. W skali roku liczba pracujących w województwie zmniejszyła się o 17 tys. osób, tj. o 3,3% (w kraju nastąpił wzrost o 0,1%). W odniesieniu do 4 kwartału 2021 r. spadek był wyższy i wyniósł 3,7% (w kraju wzrost o 0,2%). W populacji pracujących mniejszy odsetek stanowiły kobiety (45,7%), których liczba w skali roku zmniejszyła się o 3,8% (wobec spadku liczby mężczyzn o 2,5%). Liczba pracujących w miastach zmalała o 3,6%, natomiast na wsi o 3,1%. Biorąc pod uwagę kryterium wieku, największy udział w populacji pracujących miały osoby w wieku 45-54 lata (28,7%) oraz 35-44 lata (28,3%). Najmniejszym natomiast udziałem charakteryzowały się osoby z najmłodszej grupy wieku, tj. 15-24 lata (5,3%).²⁵

Stopę bezrobocia według BAEL obliczono jako udział bezrobotnych danej kategorii w liczbie aktywnych zawodowo danej kategorii. W 4 kwartale 2023 r. w województwie świętokrzyskim stopa bezrobocia ukształtowała się na poziomie 3,7% i była wyższa niż średnio w kraju (3,1%). W odniesieniu do analogicznego kwartału roku poprzedniego w województwie stopa bezrobocia zmniejszyła się o 0,4 pkt.%, natomiast w kraju wzrosła o 0,2 pkt.%. Wyższą stopę bezrobocia odnotowano w populacji mężczyzn (4,3% wobec 3,4% wśród kobiet) oraz mieszkańców miast (4,0% wobec 3,5% wśród mieszkańców wsi).

W 4 kwartale 2023 r. liczba bezrobotnych w województwie świętokrzyskim wyniosła 19 tys. osób i w skali roku zmniejszyła się o 3 tys. osób (tj. o 13,6%). Spadek nastąpił w populacji kobiet (o 20,0%), a wśród mężczyzn nie odnotowano zmian. Bezrobotni z województwa świętokrzyskiego stanowili 3,5% ogółu bezrobotnych w kraju.

W analizowanym okresie zaobserwowano zwiększenie obciążenia pracujących osobami niepracującymi. W 4 kwartale 2023 r. na 1000 pracujących przypadało 909 bezrobotnych i biernych zawodowo (rok wcześniej 855). Było to wyższe obciążenie niż średnio w kraju (odpowiednio 753 oraz 755).²⁶

Współczynnik aktywności zawodowej według BAEL obliczono jako udział aktywnych zawodowo danej kategorii w ogólnej liczbie ludności danej kategorii. W latach 2016-2023 współczynnik aktywności zawodowej ogółem (czyli udział aktywnych zawodowo – pracujących i poszukujących pracy w liczbie ludności ogółem w wieku 15–89 lat) zmniejszył się z 55% do 54,4% (w kraju wzrósł do 58,9%). Niższą wartość tego współczynnika odnotowano tylko w województwie podkarpackim – 52,8%.

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże.

W województwie świętokrzyskim wyższą aktywnością zawodową charakteryzują się mężczyźni – 61,3%, a wśród kobiet współczynnik ten wyniósł 47,9%. W podziale na miasto i wieś wyższą wartość współczynnika aktywności zawodowej notowano wśród mieszkańców wsi – 56,1% (z tendencją spadku w stosunku do roku 2020, wówczas wyniósł 57%). W mieście również zanotowano spadek tego współczynnika, tj. z 54% do 52,3%.

Najwyższą aktywnością zawodową charakteryzowały się osoby w wieku 35-44 lata (87,8%) oraz 45-54 lata (86,7%) i 25-34 lata (83,9%). W najmłodszej grupie wiekowej (15-24 lata) procentowy udział aktywnych zawodowo w liczbie ludności w tym wieku wyniósł 29,4%, a w najstarszej (55-89 lat) 23,5%. Największy spadek współczynnika w skali roku wystąpił wśród osób w wieku 15-24 lata (o 3,9 pkt.%). Mniejszy był także w grupie 55-89 lat (o 2,5 pkt.%) oraz 25-34 lata i 45-54 lata (po 1,8 pkt.%). Wzrost współczynnika wystąpił jedynie wśród osób w wieku 35-44 lata (o 0,1 pkt.%).

Utrzymują się różnice aktywności ekonomicznej w zależności od wykształcenia. Niezmiennie, najwyższą wartość współczynnika odnotowuje się wśród osób z wyższym wykształceniem (80,9%), natomiast najniższą wśród osób legitymujących się najniższym poziomem wykształcenia, tj. gimnazjum, podstawowe, niepełne podstawowe i bez wykształcenia szkolnego (13,6%).

Największy spadek współczynnika aktywności zawodowej w ujęciu rocznym wystąpił wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym (o 4,9 pkt.%) oraz co najwyżej gimnazjalnym (o 2,8 pkt. %). Wzrost odnotowano tylko w grupie osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (o 3,5 pkt.%).²⁷

Wskaźnik zatrudnienia według BAEL obliczono jako udział pracujących danej kategorii w ogólnej liczbie ludności danej kategorii.

W 4 kwartale 2023 r. wskaźnik zatrudnienia w województwie świętokrzyskim wyniósł 52,4% (tj. o 1,5 pkt.% mniej niż w 4 kwartale 2022 r.). W gorszej sytuacji było tylko województwo podkarpackie, w którym udział pracujących w ogólnej liczbie ludności wyniósł 49,7%. W kraju wartość wskaźnika wyniosła 57,1% (tj. o 0,1 pkt.% więcej w porównaniu z 4 kwartałem 2022 r.). Wskaźnik zatrudnienia wśród mężczyzn wyniósł 58,9% (tj. o 1,2 pkt.% mniej niż w 4 kwartale 2022 r.), a kobiet 46,2% (o 1,7 pkt.% mniej). W okresie tym zmniejszył się odsetek pracujących zarówno wśród mieszkańców miast, jak i wsi (w miastach o 1,7 pkt.% do 50,0% oraz na wsi o 1,3 pkt.% do 54,2%).

Najwyższy wskaźnik zatrudnienia odnotowano wśród osób w wieku 45-54 lata (85,5%) oraz 35-44 lata (85,4%), a najniższy wśród najstarszych w wieku 55-89 lat (23,2%) i najmłodszych w wieku 15-24 lata (23,9%). Największy spadek w skali roku wystąpił w populacji osób w wieku 15-25 lata i 25-34 lata (po 3,0 pkt.%). Wzrost odnotowano jedynie wśród osób w wieku 35-44 lata (o 0,1 pkt.%).

Udział pracujących mieszkańców znacznie różnicował poziom wykształcenia. Zdecydowanie najwyższy wskaźnik zatrudnienia cechował osoby, które ukończyły szkołę wyższą (78,3%). Wskaźnik powyżej średniej w województwie wystąpił także wśród posiadających wykształcenie policealne i średnie zawodowe (56,4%). Najniższy cechował osoby, które ukończyły co najwyżej gimnazjum (13,0%). Największy spadek wskaźnika zatrudnienia wystąpił wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (o 4,1 pkt.%) oraz co najwyżej gimnazjalnym (o 2,8 pkt.%). Wzrost odnotowano tylko wśród osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (o 2,7 pkt.%).²⁸

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże.

W 4 kwartale 2023 r. **zbiorowość biernych zawodowo liczyła 431 tys. osób, tj. 45,6% ogółu ludności w wieku 15-89 lat** (w kraju 41,1%). W ujęciu rocznym liczba biernych zawodowo zwiększyła się o 15 tys. (tj. 3,6%). W skali kraju w tym samym okresie liczebność analizowanej zbiorowości zmniejszyła się o 0,5%. Wśród biernych zawodowo w województwie przeważały kobiety, których udział wyniósł 59,2% (tj. o 4,1% więcej w stosunku do 4 kwartału 2022 r.), wobec 40,8% mężczyzn (o 2,9% więcej). Mieszkańcy wsi stanowili 52,3% ogółu biernych, a ich liczebność zwiększyła się w porównaniu z 4 kwartałem 2022 r. o 2,3%. Biernych mieszkańców miast przybyło o 5,6%. W 4 kwartale 2023 r. stanowili oni 47,7%.

Najliczniejszą grupę biernych zawodowo tworzyły osoby w wieku 55-89 lat. W ciągu roku ich liczba zwiększyła się o 2,1% i stanowiła 67,8% ogółu. Wzrost wystąpił także w pozostałych grupach wieku, w tym najwyższy wśród osób w wieku 45-54 lata (o 22,2%).

Liczną grupą osób pozostających poza rynkiem pracy pozostawały osoby o co najwyżej gimnazjalnym poziomie wykształcenia (32,5%). Ich liczba na przestrzeni roku zwiększyła się o 1,4%. Kolejne miejsca pod względem liczebności zajęły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym (24,4%, wzrost o 7,1%) oraz policealnym i średnim zawodowym (23,2%, wzrost o 2,0%). Osoby z wyższym wykształceniem oraz średnim ogólnokształcącym stanowiły odpowiednio 10,2% (wzrost o 4,8%) i 9,7% (wzrost o 5,0%) biernych zawodowo.

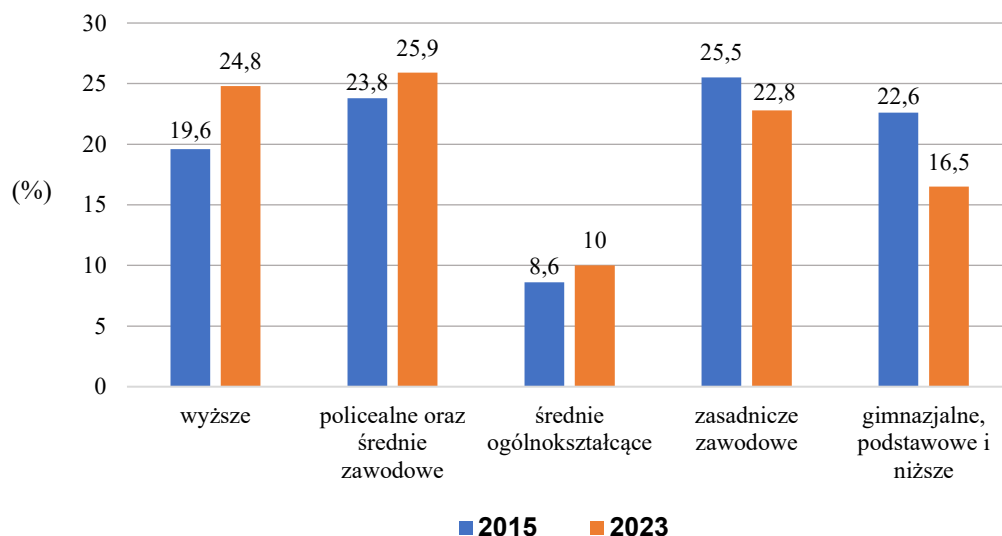
Najczęściej wskazywanym powodem braku aktywności zawodowej (przyczyny bierności określone są dla populacji biernych zawodowo w wieku 15-74 lata), podobnie jak w 2022 r. było pobieranie świadczeń emerytalnych, na co wskazywało w 4 kwartale 2023 r. – 52,3% biernych zawodowo (w 2022 r. – 54,0%). Jako przyczynę 21,4% osób podawało naukę i uzupełnienie kwalifikacji (w 2022 r. – 20,6%), a 11,4% – chorobę i niepełnosprawność (w 2022 r. – 11,5%). Wypełnianie obowiązków rodzinnych i związanych z prowadzeniem domu wymieniło 6,6% biernych zawodowo (rok wcześniej – 5,9%), a zniechęcenie bezskutecznością poszukiwania pracy – 0,6% (w 2022 r. – 0,3%) biernych zawodowo.²⁹

Wykształcenie ludności. Według BAEL w latach 2015-2023 sukcesywnie wzrastał udział osób w wieku 15–89 lat z wykształceniem wyższym z 19,6% do 24,8%, policealnym i średnim zawodowym z 23,8% do 25,9% oraz średnim ogólnokształcącym z 8,6% do 10,0%. Natomiast zmniejszył się udział osób posiadających wykształcenie zasadnicze zawodowe z 25,5% do 22,8% oraz gimnazjalnym, podstawowym i niższym z 22,6% do 16,5%.³⁰

²⁹ Tamże.

³⁰ Tamże.

Wykres 32. Udział ludności województwa świętokrzyskiego według poziomu wykształcenia w latach 2015-2023.

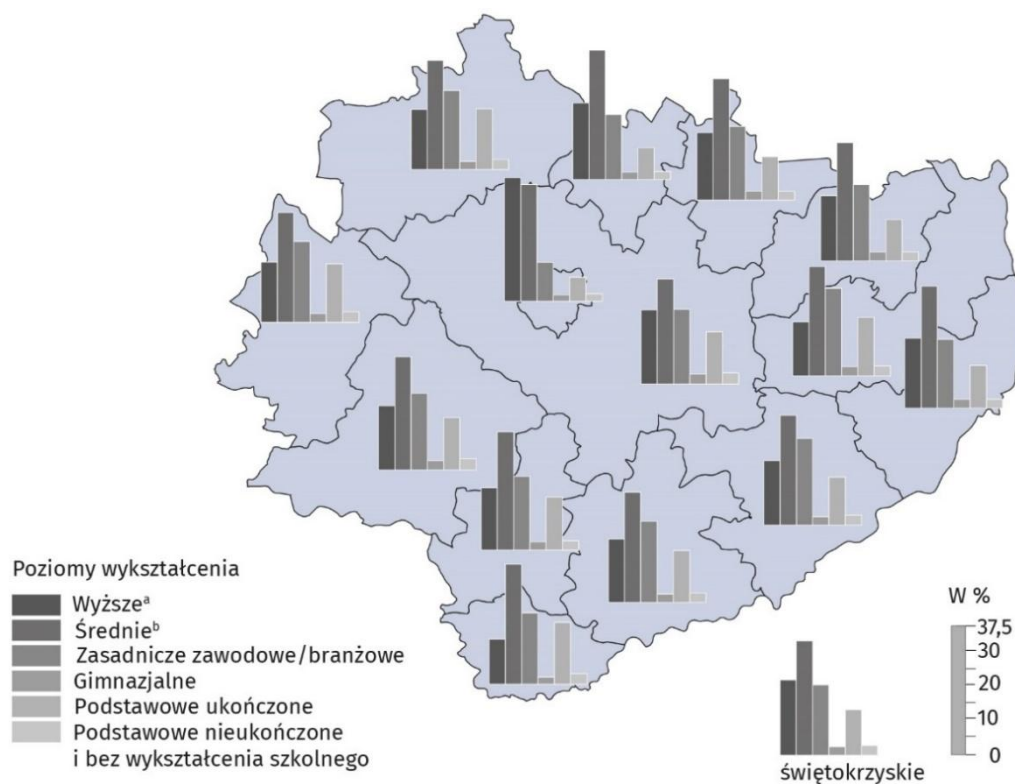
Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Raportu o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego 2024. „Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 2024.

Wstępne wyniki NSP 2021 pokazują zróżnicowanie terytorialne poziomu wykształcenia ludności. Zdecydowanie najwyższy odsetek osób z wykształceniem wyższym odnotowano w mieście Kielce – 35,9% i był on wyższy od średniego wskaźnika dla województwa aż o 14,1 pkt.%. Wyższy od przeciętnego udział osób z tym wykształceniem odnotowano tylko w powiecie skarżyskim (22,2%). Dla porównania najniższymi odsetkami osób posiadających wykształcenie wyższe charakteryzowały się powiaty kazimierski (13,1%) i opatowski (15,6%). Znacznie mniejsze zróżnicowanie cechowało udział osób z wykształceniem średnim (łącznie z policealnym). W 2021 r. odsetek takich osób kształtował się między 30,5% w powiecie kieleckim do 37,5% w skarżyskim. Istotne różnice występowały pod względem udziału osób o wykształceniu zasadniczym zawodowym. Najwyższy odsetek osób o tym poziomie wykształcenia odnotowano w powiatach opatowskim i staszowskim – odpowiednio 25,4% i 25,1%. Na przeciwnym biegunie znalazło się miasto Kielce (11,4%), a stosunkowo niskim udziałem osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym charakteryzował się również m.in. powiat skarżyski (18,9%).

Najwyższy odsetek osób o poziomie wykształcenia niższym niż zasadnicze zawodowe (gimnazjalnym, podstawowym ukończonym oraz podstawowym nieukończonym i bez wykształcenia szkolnego) odnotowano w powiatach kieleckim i koneckim (po ok. 23%). Dla porównania w mieście Kielce oraz powiecie skarżyskim, w których udział ten był najmniejszy, osoby z wykształceniem niższym niż zasadnicze zawodowe stanowiły odpowiednio 14% i 11% ludności w wieku 13 lat i więcej.³¹

³¹ Stan i struktura demograficzno-społeczna ludności województwa świętokrzyskiego – wyniki wstępne NSP 2021. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 06.12.2022 r.

Kartogram 4. Poziom wykształcenia ludności w wieku 13 lat i więcej w 2021 r. (stan w dniu 31 marca).

a łącznie z osobami posiadającymi dyplom kolegium. b łącznie z osobami z wykształceniem policealnym.

Źródło: Stan i struktura demograficzno-społeczna ludności województwa świętokrzyskiego – wyniki wstępne NSP 2021. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 06.12.2022 r.

W 2021 r. odsetek legitymujących się wykształceniem średnim (łącznie z policealnym) wśród kobiet, jak i mężczyzn utrzymał się na podobnym poziomie – odpowiednio 33,8% i 32,5%. Mężczyźni częściej niż kobiety deklarowali ukończenie zasadniczej szkoły zawodowej, a udziały kształtowały się następująco: 26,4% mężczyźni i 14,9% kobiety. Z kolei relatywnie więcej kobiet miało ukończoną szkołę podstawową (14,5%, wobec 11,8% mężczyzn). Czynnikiem różnicującym strukturę ludności według poziomu wykształcenia jest również miejsce zamieszkania. Pomimo wzrostu poziomu wykształcenia jego struktura wśród ludności wiejskiej różniła się w dalszym ciągu od notowanej w miastach. Według wstępnych wyników spisu ludności i mieszkań w 2021 r. wśród ludności zamieszkałej w miastach 28,0% stanowiły osoby, które ukończyły uczelnie wyższe, na wsi udział takich osób był znacznie niższy i wyniósł 16,7%. W 2021 r. dominującym poziomem wykształcenia ludności zamieszkałej zarówno w miastach, jak i na wsi było wykształcenie średnie (łącznie z policealnym), a odsetek takich osób wyniósł odpowiednio – 35,8% w miastach i 31,1% na wsi. Wstępne wyniki spisu wykazały, że w 2021 r. wykształcenie zasadnicze zawodowe posiadało 24,5% mieszkańców wsi. W miastach ten udział był znacznie niższy i wyniósł 15,7%. Zdecydowanie wyższy był na wsi również odsetek osób z wykształceniem podstawowym ukończonym (17,2%, wobec 8,5% w miastach).

Wielu informacji na temat wykształcenia ludności dostarcza analiza prowadzona według grup wieku. Zauważa się, że w 2021 r. (rozpatrując pięcioletnie grupy wieku) najwyższy udział osób legitymujących się wykształceniem wyższym stanowiły osoby w wieku 35-39 lat i 30-34 lata, a ich odsetek wyniósł odpowiednio 41,3% i 40,8%. Wśród osób posiadających wykształcenie średnie i policealne w 2021 r. zdecydowanie najwyższy udział odnotowano wśród osób w grupie wieku 20-24 lata (64,1%). Z kolei wykształcenie zasadnicze zawodowe często deklarowały osoby mające przynajmniej 40 lat, a ich najwyższy udział wystąpił w grupie wieku 55-59 lat (35,3%). Osoby w młodszych grupach wieku – zdecydowanie znacznie rzadziej wybierały zasadnicze szkoły dające przygotowanie zawodowe.³²

Zagrożenia na rynku pracy.

Poprawiającą się sytuację na rynku pracy w województwie, jak i w kraju przerwała pandemia koronawirusa. W marcu 2020 r. wprowadzono w Polsce stan zagrożenia epidemicznego wywołanego wirusem SARS-CoV-2. Spowodowało to spadek poziomu pobytu na pracowników i pogorszenie sytuacji na rynku pracy. Skutkiem tego było m.in. ograniczenie liczby miejsc pracy, zarówno już istniejących, jak i nowych. Aby złagodzić skutki pandemii na rynku pracy, podjęto działania na rzecz ochrony miejsc pracy realizowane w ramach kolejnych „Tarcz” (pomocy finansowych), które hamowały wzrost bezrobocia i zwolnień grupowych.

Wysokość stopy bezrobocia w województwie (podobnie jak w kraju) zależała od kondycji gospodarki, którą od wielu lat charakteryzowało spowolnienie i recesja. Wówczas trudniej było znaleźć zatrudnienie, a tym samym skala zjawiska bezrobocia rosła. W ostatniej dekadzie następowało ożywienie gospodarcze, tj. wzrost nowych miejsc pracy, co przekładało się na stały spadek stopy bezrobocia rejestrowanego w województwie, jak i w kraju.

Na zmniejszenie zjawiska bezrobocia wpływa również poziom innowacyjności gospodarki, poziom zaawansowania technologicznego, co wymusza wzrost zapotrzebowania na określone kwalifikacje. Pomimo pozytywnych zmian na rynku pracy, w skali kraju świętokrzyskie należy do

³² *Tamże.*

regionów, w których nadal trudno znaleźć zatrudnienie, ponieważ wśród bezrobotnych większość stanowią osoby, które nie posiadają odpowiedniego wykształcenia i kwalifikacji zgodnych z potrzebami miejscowego rynku pracy oraz oczekiwaniami przyszłych pracodawców. W wielu przypadkach osoby poszukujące pracy jej nie otrzymują i zmuszone są emigrować do województw lepiej rozwiniętych gospodarczo lub poza granicę kraju – następuje tzw. „zjawisko drenażu mózgów.” Innym powodem jest również niewielka liczba nowych miejsc pracy, brak doświadczenia zawodowego, czy niewystarczające wsparcie ze strony instytucji oraz organizacji w procesie przejścia ze szkoły do pracy poprzez staże i szkolenia zawodowe.

Głównym i najważniejszym problemem społecznym i politycznym w województwie (w Polsce i krajach Europy) jest niekorzystna sytuacja osób młodych na rynku pracy. Wiele osób, które poszukują zatrudnienia nie posiadają odpowiednich kwalifikacji, wykształcenia lub doświadczenia zawodowego zgodnego z oczekiwaniami przyszłych pracodawców. Powodem tego jest m.in. brak zgodności kierunków kształcenia z wymaganiami miejscowych rynków pracy. Należy dodać, że obecnie ta trudna sytuacja zaczyna się zmieniać dzięki podejmowaniu odpowiednich działań na szczeblu krajowym i wojewódzkim.

Kolejnym zagrożeniem na rynku pracy w województwie (podobnie w kraju) jest starzenie się społeczeństwa oraz spadek udziału osób w wieku produkcyjnym w ogólnym zaludnieniu (w wyniku zmniejszania się grupy osób w wieku przedprodukcyjnym oraz wzrostu udziału osób w wieku poprodukcyjnym). Starzenie się zasobów pracy powoduje wzrost udziału bezrobotnych w wieku powyżej 50 roku życia, z przewagą mężczyzn. Wśród bezrobotnych notuje się również wysoki udział osób z niskim poziomem wykształcenia lub bez odpowiednich kwalifikacji zawodowych. Najgorsza sytuacja pod względem wykształcenia występuje w gminach wiejskich położonych z dala od ośrodków miejskich, natomiast ludność zamieszkała w miastach (głównie ośrodkach powiatowych) oraz w gminach położonych w ich sąsiedztwie (w strefach podmiejskich) posiada lepsze wykształcenie, nie odbiegające od średniej krajowej.

Ponadto obszary wysokiego bezrobocia stanowią jednocześnie obszary największego odpływu ludności, ponieważ nie zapewniają odpowiedniej liczby miejsc pracy zgodnych z oczekiwaniami zarówno osób poszukujących pracy, jak i pracodawców – co powoduje depopulację tych obszarów. Dlatego pilnym zadaniem dla samorządów jest ciągła reforma systemu edukacji na poziomie podstawowym, średnim i wyższym, w tym wypracowanie odpowiednich porozumień między uczelniami a pracodawcami, aby absolwenci kończący swoją edukację posiadali kwalifikacje użyteczne z punktu widzenia pracodawców oraz odpowiadające na potrzeby obecnego i przyszłego rynku pracy w województwie. Z danych GUS wynika, że największy odpływ ludności dotyczy osób poszukujących pracy oraz osób wyjeżdżających na studia do większych miast, które już tam osiedlają się na stałe. Dodatkowo niekorzystne zmiany demograficzne dotyczące ujemnego przyrostu naturalnego ludności wpływają na spadek liczby uczniów i studentów. Szacuje się, że na przestrzeni ostatniej dekady liczba studentów zmniejszyła się o ponad połowę. Należy też dodać, że trwający od wielu lat proces stałego odpływu osób w wieku przedprodukcyjnym i w wieku najwyższej aktywności zawodowej (w wieku mobilnym) powoduje systematyczne zmniejszanie się zasobów pracy w województwie świętokrzyskim.

Pobyt na pracę w województwie świętokrzyskim w 2023 r. Według definicji: **popyt na pracę** to liczba miejsc pracy (obsadzonych i wolnych), które oferuje gospodarka w określonych warunkach społeczno-ekonomicznych; **obsadzone miejsca pracy** to tzw. popyt zrealizowany, wyrażony liczbą

osób pracujących; a **wolne miejsca pracy** to tzw. popyt niezrealizowany (niezagospodarowane miejsca pracy).³³ Według stanu na koniec 4 kwartału 2023 r. w województwie świętokrzyskim liczba obsadzonych miejsc pracy w jednostkach objętych badaniem wyniosła 282,1 tys. osób, tj. o 2,9% mniej niż w analogicznym okresie poprzedniego roku (wobec wzrostu przed rokiem o 4,9%).

Struktura obsadzonych miejsc pracy pozostała zróżnicowana ze względu na sektor własności, wielkość podmiotów gospodarki narodowej oraz rodzaj prowadzonej działalności. Zagospodarowane miejsca pracy w większości znajdowały się w podmiotach należących do sektora prywatnego (66,6% ogółu). Z kolei w zależności od wielkości podmiotów najwięcej obsadzonych miejsc pracy (51,3%) skupiała grupa podmiotów, w których pracowało 50 osób i więcej. Podmioty średnie (o liczbie pracujących od 10 do 49) grupowały 28,0% ogółu zagospodarowanych miejsc, natomiast małe (do 9 pracujących) – 20,7%.

Najwięcej obsadzonych miejsc pracy znajdowało się w jednostkach prowadzących działalność w zakresie: przetwórstwa przemysłowego (24,8% ogółu zagospodarowanych miejsc pracy), handlu; naprawy pojazdów samochodowych (14,0%), edukacji (13,7%) oraz opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (11,8%).

W sektorze prywatnym najwięcej obsadzonych miejsc pracy było w sekcji przetwórstwo przemysłowe (35,6%), a następnie w handlu; naprawie pojazdów samochodowych (21,0%) oraz budownictwie (9,9%). Odmienną strukturą pracujących według rodzajów działalności charakteryzował się sektor publiczny, gdzie prawie 80% wszystkich obsadzonych miejsc pracy skupiały jednostki zaliczane do trzech sekcji: edukacja (34,0%), opieka zdrowotna i pomoc społeczna (26,7%) oraz administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (17,9%).³⁴

W większości sekcji w porównaniu z 4 kwartałem 2022 r. wzrosła liczba obsadzonych miejsc pracy. Wzrost odnotowano m.in. w sekcjach: opieka zdrowotna i pomoc społeczna (o 8,0%), działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (o 4,8%), rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (o 3,0%) oraz informacja i komunikacja (o 1,7%). Z kolei w dziewięciu sekcjach (spośród 19) zanotowano spadek, a największy dotyczył podmiotów prowadzących działalność w zakresie zakwaterowania i gastronomii (o 17,6%), handlu; naprawy pojazdów samochodowych (o 15,1%) oraz podmiotów z sekcji działalność finansowa i ubezpieczeniowa (o 12,9%).

Najwięcej obsadzonych miejsc pracy na koniec 4 kwartału 2023 r. zanotowano w grupie specjaliści (24,3%). Zagospodarowane miejsca pracy w tej grupie w większości znajdowały się w sektorze publicznym (62,9%) oraz w jednostkach dużych – o liczbie pracujących 50 i więcej osób (57,0%). Następną pod względem liczebności grupę tworzyli robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (16,3% ogółu zagospodarowanych miejsc pracy). Obsadzone miejsca pracy w tej grupie występowały głównie w sektorze prywatnym (91,4%) oraz w jednostkach dużych (46,6%). Znaczący odsetek obsadzonych miejsc pracy odnotowano również w grupie operatorów i monterów maszyn i urządzeń (14,6%) oraz pracowników biurowych (11,3%). Zagospodarowane miejsca pracy w tych grupach zawodów w większości znajdowały się również w sektorze prywatnym oraz w podmiotach dużych. Z kolei najmniej miejsc pracy obsadzonych było przez rolników, ogrodników, leśników i rybaków (0,3% ogółu zagospodarowanych miejsc pracy).

W jednostkach dużych największy odsetek obsadzonych miejsc pracy zanotowano w grupach specjaliści (27,0%) oraz operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń (16,6%). Z kolei w podmiotach

³³ *Popyt na pracę w województwie świętokrzyskim w 2023 r.* Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce, 25.04.2024 r.

³⁴ Tamże.

średnich – w grupach specjaliści oraz robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (odpowiednio 26,3% i 13,9%). W firmach małych natomiast największy odsetek zagospodarowanych miejsc pracy wystąpił w grupie robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (23,2%).³⁵

Wolne miejsca pracy. Według stanu na koniec 4 kwartału 2023 r. w województwie świętokrzyskim badane podmioty posiadały 1,3 tys. wolnych miejsc pracy, tj. o 7,0% mniej niż w analogicznym okresie 2022 r. Znacznie mniejszą niż rok wcześniej gotowość na przyjęcie nowych pracowników zgłosiły m.in. podmioty prowadzące działalność związaną z handlem; naprawą pojazdów samochodowych, gdzie liczba wakatów zmniejszyła się o blisko 80%. Wakaty koncentrowały się głównie w podmiotach należących do sektora prywatnego (74,8% ogółu wolnych miejsc pracy). Większość wolnych miejsc pracy oferowały jednostki o liczbie pracujących do 9 osób (59,2% ogólnej liczby wolnych miejsc). W podmiotach, w których pracowało 50 osób i więcej, wolne miejsca stanowiły natomiast 31,6%. Uwzględniając rodzaj prowadzonej działalności, najwięcej wolnych miejsc pracy było w podmiotach zaliczanych do sekcji: przetwórstwo przemysłowe, budownictwo oraz opieka zdrowotna i pomoc społeczna (sekcje te generowały łącznie blisko 70% wszystkich wolnych miejsc pracy). Jednostki dysponujące wolnymi stanowiskami pracy w końcu 4 kwartału 2023 r. najczęściej poszukiwały robotników przemysłowych i rzemieślników oraz specjalistów, którym oferowano łącznie ponad 60% ogółu wolnych miejsc pracy.³⁶

Wskaźnik wolnych miejsc pracy – oblicza się jako udział wolnych miejsc pracy w sumie obsadzonych i wolnych miejsc pracy. Na koniec 4 kwartału 2023 r. w województwie świętokrzyskim wskaźnik wyniósł 0,47% i był najniższy w kraju (przed rokiem wynosił 0,49%). W Polsce wskaźnik ukształtował się na poziomie 0,78% i w porównaniu z 4 kwartałem 2022 r. zmalał o 0,14 pkt.%.

W podmiotach należących do sektora prywatnego wskaźnik wyniósł 0,52% i był o 0,17 pkt.% wyższy niż w podmiotach należących do sektora publicznego. Uwzględniając wielkość podmiotów, najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w jednostkach do 9 osób pracujących (1,32%).³⁷

Nowo utworzone i zlikwidowane miejsca pracy. Na przestrzeni 2023 r. w województwie świętokrzyskim utworzono 9,2 tys. miejsc pracy, z czego zdecydowana większość (83,9%) w sektorze prywatnym. Najwięcej nowych miejsc pracy było w jednostkach małych (44,7%), w podmiotach średnich – 37,3% ogółu, a w dużych – 18,0%. Liczba nowo utworzonych miejsc pracy zmniejszyła się w porównaniu z 2022 r. o 12,2% (wobec spadku o 12,8% w 2022 r.). Spadek dotyczył większości sekcji PKD, przy czym znaczący ubytek (po ubiegłorocznym wzroście) zanotowano w sekcjach: edukacja (o 45,5%) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (o 42,8%). Mniej nowych miejsc pracy było także m.in. w sekcjach: informacja i komunikacja (o 34,4%) oraz przetwórstwo przemysłowe (o 34,0%). Z kolei największy wzrost odnotowano w podmiotach prowadzących działalność w zakresie opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (o 91,3%). Nowe miejsca pracy powstały głównie w handlu; naprawie pojazdów samochodowych (19,1% ogółu nowo utworzonych miejsc pracy), budownictwie (18,5%), przetwórstwie przemysłowym (12,7%), w opiece zdrowotnej i pomocy społecznej (10,5%)

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże.

³⁷ Tamże.

i edukacji (7,8%). Nowe miejsca pracy utworzone przez te jednostki stanowiły łącznie blisko 70% ogółu miejsc pracy powstałych w 2023 r. w województwie świętokrzyskim.

W ciągu 2023 r. w województwie zlikwidowano 5,3 tys. miejsc pracy, tj. o 5,3% więcej niż w roku poprzednim (wobec spadku o 23,4% w 2022 r.). Redukcji dokonano przede wszystkim w sektorze prywatnym (89,3% ogółu zlikwidowanych miejsc pracy). Ponad połowę miejsc zlikwidowanych stanowiły etaty w jednostkach małych (52,6%). Najwięcej stanowisk ubyło w przedsiębiorstwach prowadzących działalność w sekcjach: przetwórstwo przemysłowe, handel; naprawa pojazdów samochodowych oraz budownictwo (łącznie ponad 60% ogółu zlikwidowanych miejsc pracy w województwie).³⁸

Bilans miejsc pracy. Po raz kolejny w województwie świętokrzyskim odnotowano dodatni bilans miejsc pracy. Na przestrzeni 2023 r. utworzono o 3,9 tys. stanowisk więcej, niż zlikwidowano (przed rokiem o 5,5 tys. więcej). Dodatni bilans obserwowano w większości sekcji, przy czym najwyższe wartości odnotowano m.in. w handlu; naprawie pojazdów samochodowych oraz administrowaniu i działalności wspierającej (po +0,5 tys. miejsc pracy). Jedną z miar oceny dostosowywania rynku pracy do zgłaszanego popytu na pracę jest relacja liczby nowo utworzonych miejsc pracy do liczby miejsc zlikwidowanych w danym okresie. W 2023 r. wskaźnik ten wyniósł dla ogółu podmiotów 1,7 (wobec 2,1 rok wcześniej). W podmiotach gospodarki narodowej należących do sektora publicznego na jedno zlikwidowane miejsce pracy przypadało 2,6 nowo utworzonego miejsca pracy, a w podmiotach z sektora prywatnego 1,6 miejsca. Uwzględniając wielkość podmiotów, mierzoną liczbą osób pracujących, najkorzystniej sytuacja kształtowała się w podmiotach liczących 50 osób i więcej, w których na jedno zlikwidowane miejsce pracy przypadało 2,5 nowo utworzonego, a rozpatrując rodzaj działalności – w sekcji administrowanie i działalność wspierająca było ponad 6-krotnie więcej nowych posad niż zlikwidowanych.³⁹

³⁸ Tamże.

³⁹ Tamże.

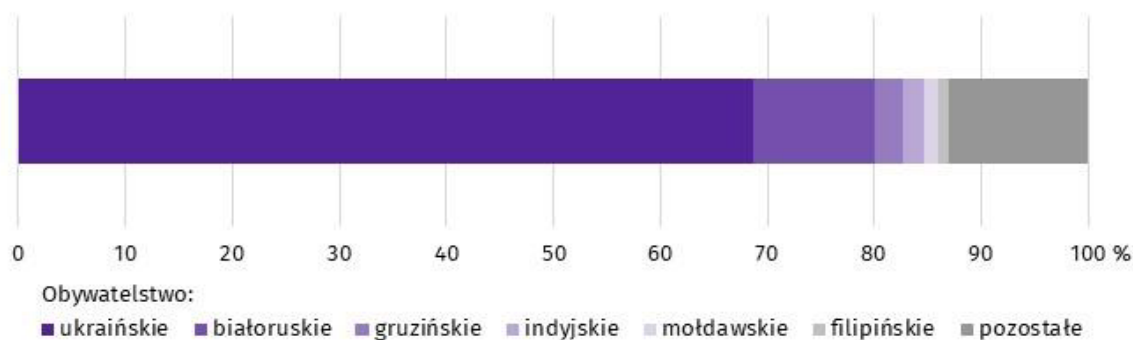
4. Wojna na Ukrainie – skutki na rynku pracy

Cudzoziemcy wykonujący pracę w Polsce w 2023 r.

Populacja cudzoziemców pracujących w gospodarce narodowej i wykonujących pracę na podstawie umów cywilnoprawnych w Polsce według stanu na koniec grudnia 2023 r. liczyła ponad 1 mln osób. W 2022 r. i 2023 r. zasadniczo z miesiąca na miesiąc wzrastała liczba cudzoziemców wykonujących pracę, którzy z tego tytułu podlegali ubezpieczeniom społecznym. Na koniec grudnia 2023 r. analizowana populacja cudzoziemców liczyła 1015,1 tys. osób. Wobec ostatniego dnia stycznia 2023 r. ich liczba wzrosła o 40,7 tys. osób, tj. o 4,2%. Na ostatni dzień 2023 r. wśród analizowanej populacji cudzoziemców 395,6 tys. wykonywało pracę na podstawie umów cywilnoprawnych. W porównaniu do stycznia 2023 r. ich liczba zmniejszyła się o 3,0%. Wraz ze wzrostem liczebności populacji cudzoziemców wykonujących pracę, wzrastał również ich udział w ogólnej liczbie wykonujących pracę w Polsce – z 6,4% w końcu stycznia 2023 r. do 6,6% w końcu grudnia 2023 r.⁴⁰

W analizowanej grupie cudzoziemców większość stanowili mężczyźni. W 2023 r. ich udział zwiększył się z 58,6% w końcu stycznia do 59,2% w końcu grudnia. Tak jak w przypadku ogółu cudzoziemców wykonujących pracę, również wśród obywateli Ukrainy w strukturze płci dominowali mężczyźni, choć ich udział był niższy. W końcu stycznia 2023 r. mężczyźni stanowili 51,8% wykonujących pracę obywateli Ukrainy, natomiast w pozostałej grupie cudzoziemców 75,7%. W kolejnych miesiącach 2023 r. zarówno w grupie cudzoziemców nie będących obywatelami Ukrainy, jak i wśród obywateli Ukrainy, struktura płci nie ulegała zasadniczym zmianom.⁴¹

Wykres 33. Struktura cudzoziemców wykonujących pracę według obywatelstwa w 2023 r. (stan na 31 grudnia).

Źródło: Cudzoziemcy wykonujący pracę w Polsce w 2023 r. GUS, 11.06.2024 r.

W Polsce obcokrajowcy wykonujący pracę pochodzili z ponad 150 państw. W 2023 r. obywatele Ukrainy stanowili zdecydowaną większość analizowanej populacji cudzoziemców. Ich udział w ogólnej liczbie cudzoziemców wykonujących pracę w poszczególnych miesiącach 2023 r. oscylował wokół 69%. Drugą pod względem liczebności grupą obcokrajowców wykonujących pracę w Polsce byli obywatele Białorusi. Według stanu na 31 grudnia 2023 r. stanowili oni 11,5% analizowanej populacji. Obywatele każdego z pozostałych państw stanowili po mniej niż 3% ogółu opisywanej grupy cudzoziemców, ale to wśród nich wzrost liczby wykonujących pracę w 2023 r. był największy. W tym czasie liczba obywateli Filipin wykonujących pracę zwiększyła się o blisko 40% (2,7 tys. osób), wśród

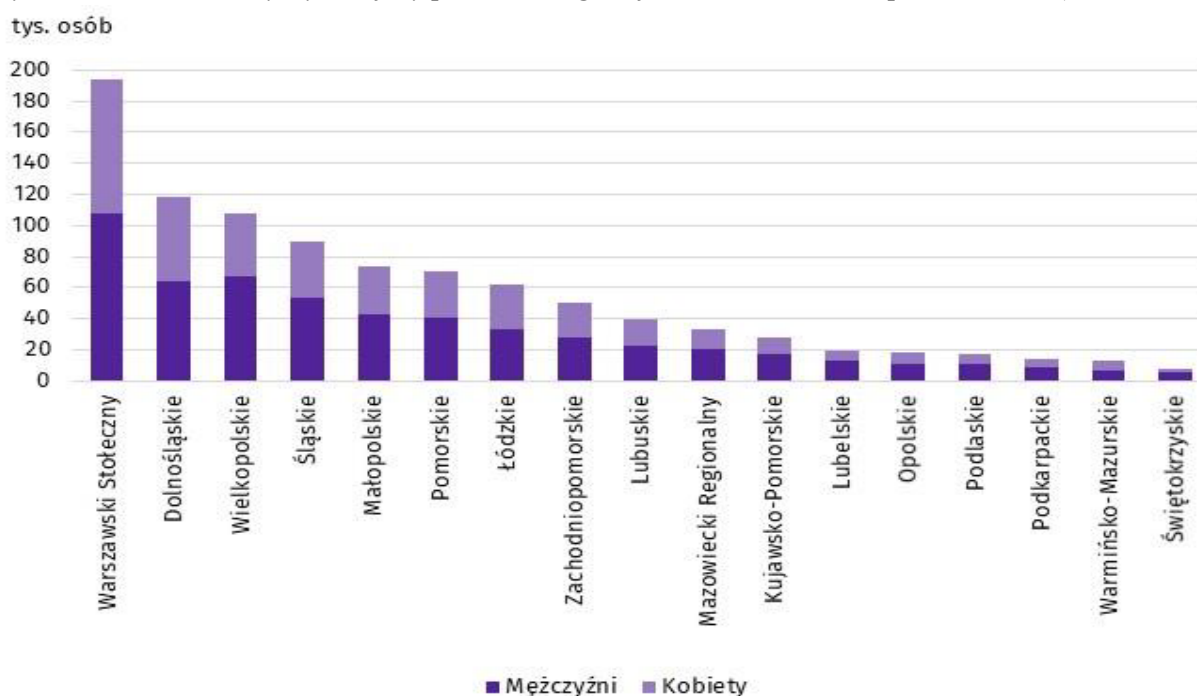
⁴⁰ Cudzoziemcy wykonujący pracę w Polsce w 2023 r. GUS, 11.06.2024 r.

⁴¹ Tamże.

obywateli Indii o ponad 23% (3,6 tys. osób), a wśród obywateli Białorusi o 14,7% (14,9 tys. osób). W analizowanym roku zasadniczo nie zmieniała się liczba wykonujących pracę obywateli Ukrainy.⁴²

Cudzoziemcy wykonujący pracę w 2023 r. byli młodszy niż analogiczna populacja obywateli Polski. Wskazują na to zarówno średnia, jak i mediana wieku. W końcu grudnia 2023 r. średnia wieku opisywanej grupy cudzoziemców w Polsce była niższa w porównaniu do wykonujących pracę obywateli Polski (37,8 lat wobec 42,8 lat). Wśród cudzoziemców wykonujących pracę obywatele Ukrainy byli z kolei starsi niż cudzoziemcy z pozostałych państw. Średnia wieku obywateli Ukrainy analizowanej populacji wyniosła 38,2 lat wobec 36,8 lat w przypadku pozostałych cudzoziemców. Podobnie układały się zależności wyrażone medianą wieku. Na koniec grudnia 2023 r. mediana wieku wykonujących pracę obywateli Polski wyniosła 42,0 lata i była większa od mediany wieku cudzoziemców, która wyniosła 37,0 lat. W opisywanej grupie cudzoziemców mediana wieku obywateli Ukrainy wyniosła 38,0 lat i była o 3 lata wyższa od mediany wieku cudzoziemców z pozostałych państw.⁴³

Wykres 34. Cudzoziemcy wykonujący pracę według miejsca zamieszkania^a i płci w 2023 r. (stan na 31 grudnia).

^a Dane w układzie regionów statystycznych; bez cudzoziemców wykonujących pracę mieszkających za granicą.
Źródło: Cudzoziemcy wykonujący pracę w Polsce w 2023 r. GUS, 11.06.2024 r.

W ostatnim dniu grudnia 2023 r. niemal co piąty spośród ogółu cudzoziemców wykonywujących pracę mieszkał w regionie warszawskim stołecznym (19,1%). Natomiast najmniej spośród analizowanej populacji cudzoziemców mieszkało w regionie świętokrzyskim (poniżej 1,0%).

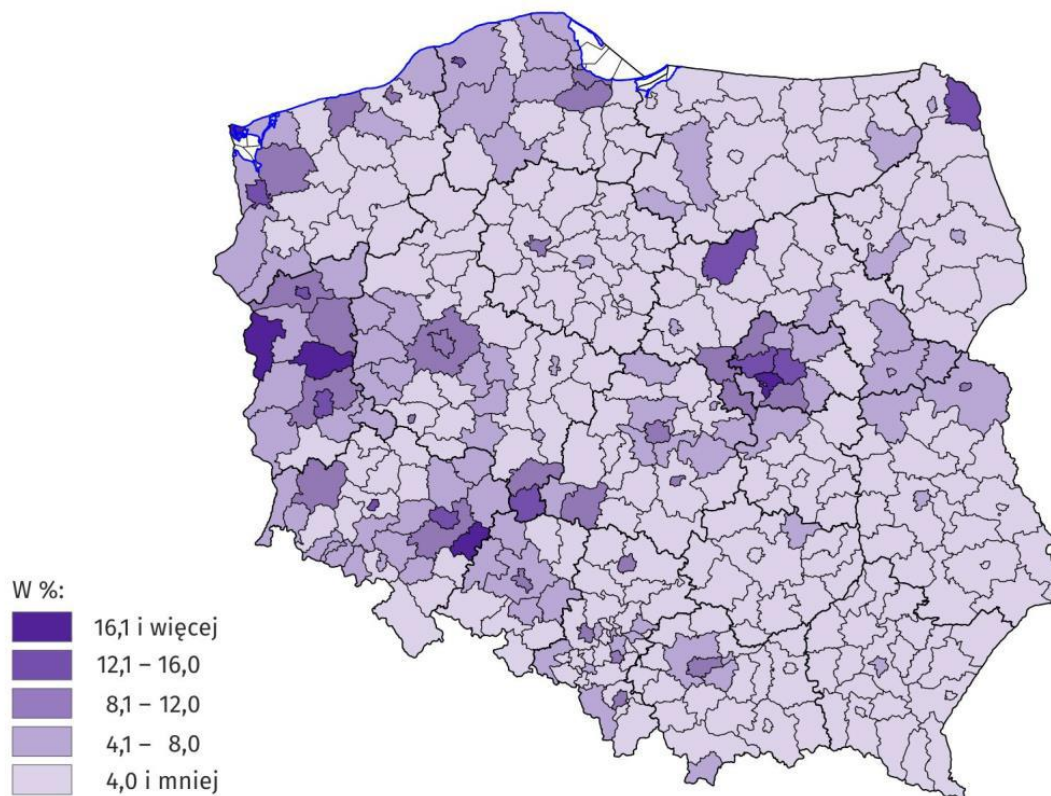
W układzie powiatów i miast na prawach powiatu relatywnie wysokim udziałem cudzoziemców w ogólnej liczbie wykonujących pracę charakteryzowały się powiaty i miasta na prawach powiatu województwa lubuskiego.⁴⁴

⁴² Tamże.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Tamże.

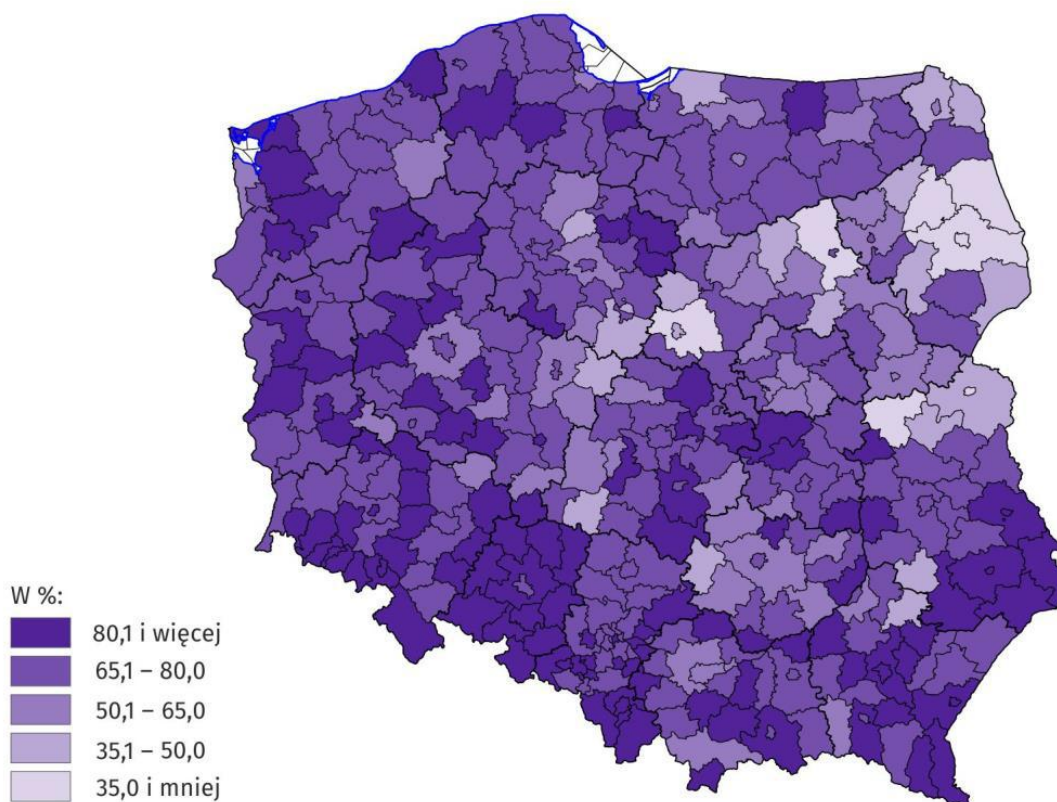
Kartogram 5. Udział cudzoziemców w ogólnej liczbie wykonujących pracę według powiatów i miast na prawach powiatu zamieszkania w 2023 r. (stan na 31 grudnia).

Źródło: Cudzoziemcy wykonujący pracę w Polsce w 2023 r. GUS, 11.06.2024 r.

Na koniec 2023 r. we wszystkich powiatach i miastach na prawach powiatu w Polsce zamieszkiwali cudzoziemcy wykonujący pracę. W większości powiatów i miast na prawach powiatu wśród mieszkających tam cudzoziemców wykonujących pracę przeważali obywatele Ukrainy. Ich udział wahał się od 94,8% w powiecie bieszczadzkim w województwie podkarpackim do 17,0% w mieście na prawach powiatu Biała Podlaska w województwie lubelskim.

Kartogram 6. Udział obywateli Ukrainy w ogólnej liczbie cudzoziemców wykonujących pracę według powiatów i miast na prawach powiatu zamieszkania w 2023 r. (stan na 31 grudnia).

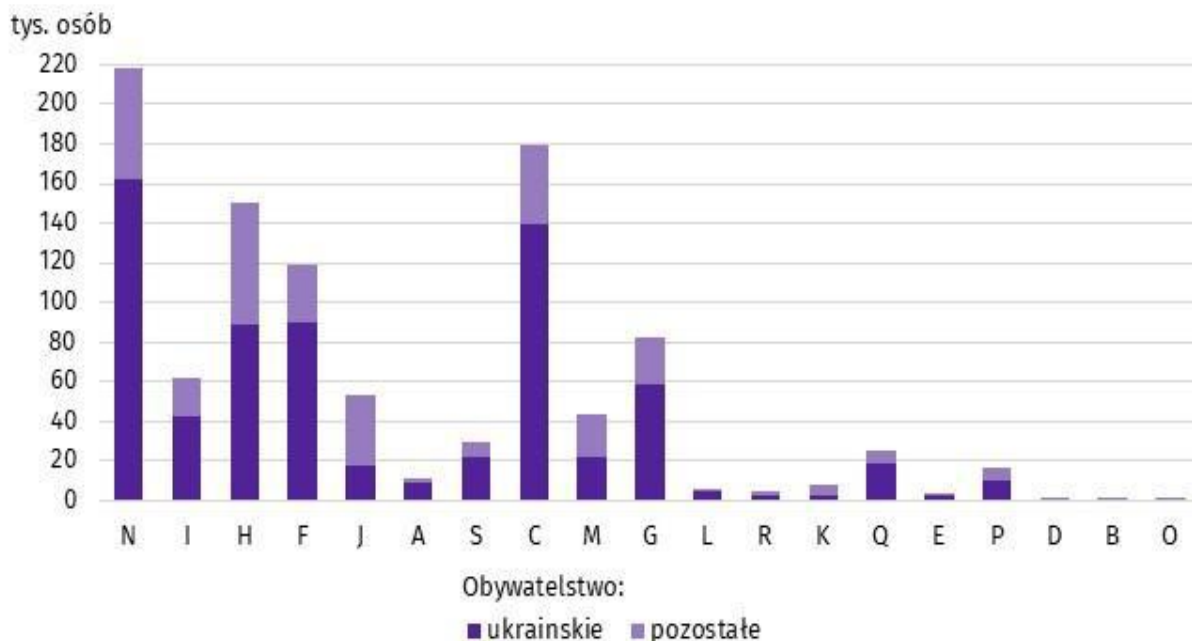

Źródło: Cudzoziemcy wykonujący pracę w Polsce w 2023 r. GUS, 11.06.2024 r.

Na koniec grudnia 2023 r. relatywnie najwięcej cudzoziemców wykonujących pracę odnotowano w podmiotach gospodarki narodowej prowadzących działalność w sekcji Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (sekcja ta obejmuje m.in. działalność agencji zatrudnienia świadczących usługi pośrednictwa pracy) – co czwarta osoba posiadała obywatelstwo inne niż polskie. W sekcji Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi oraz w sekcji Transport i gospodarka magazynowa udział cudzoziemców w ogólnej liczbie wykonujących pracę wynosił odpowiednio 15,4% i 14,3%. W pozostałych sekcjach ich udział nie przekraczał 11,0%, a w trzech sekcjach był mniejszy niż 1,0%.

Najwięcej cudzoziemców wykonujących pracę odnotowano w sekcji Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca – 217,7 tys. Około 38 tys. mniej cudzoziemców było w sekcji Przetwórstwo przemysłowe i o około 68 tys. mniej w sekcji Transport i gospodarka magazynowa.

Wykres 35. Cudzoziemcy wykonujący pracę według sekcji PKD w 2023 r. (stan na 31 grudnia).

Źródło: Cudzoziemcy wykonujący pracę w Polsce w 2023 r. GUS, 11.06.2024 r.

Cudzoziemcy na rynku pracy w województwie świętokrzyskim.

Dane dotyczące rejestracji i zatrudnienia cudzoziemców w województwie świętokrzyskim pochodzą z Centralnego Systemu Analityczno-Raportowego CeSAR, do którego ma dostęp m.in. Zespół Badań i Analiz Rynku Pracy Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Kielcach. Zespół ten, w maju 2023 r. opracował na podstawie zebranych danych obszerny materiał, w którym przedstawiono i scharakteryzowano sytuację cudzoziemców na świętokrzyskim rynku pracy. Treść tego opracowania przedstawiono poniżej.

W latach 2020-2023 skalę napływu cudzoziemców na świętokrzyski rynek pracy w największym stopniu kształtowały czynniki o charakterze pozaekonomicznym: pandemia oraz wojna za wschodnią granicą Polski. Niezmienną cechą zasobów, jaki i strumieni migracyjnych pozostawała przewaga obywateli Ukrainy w ogólnej liczbie cudzoziemców przebywających w województwie świętokrzyskim.

W roku 2020 wprowadzenie ograniczeń administracyjnych związanych z pandemią spowodowało krótkotrwały spadek liczby cudzoziemców podejmujących zatrudnienie w regionie. Wraz ze stopniowym znoszeniem restrykcji i ożywieniem gospodarczym po okresie *lockdownów*, zwiększał się ponownie zasób, jak i napływ migrantów. Utrzymał się charakterystyczny dla lat poprzednich dominujący wśród cudzoziemców model migracji: zarobkowy, krótkotrwały i cyrkulacyjny, ze znaczną przewagą mężczyzn.

W okresie niskiego bezrobocia oraz odczuwalnych na rynku pracy niekorzystnych przemian demograficznych, **migranci zarobkowi wypełniali potrzeby zatrudnieniowe pracodawców, zwłaszcza w obszarze prac budowlano-montażowych, w przetwórstwie przemysłowym, transporcie oraz rolnictwie i sadownictwie. Najczęściej podejmowali prace proste, pomocnicze, wymagające sprawności fizycznej, których wykonywaniem nie byli zainteresowani pracownicy polscy.**

Rok 2022 i wybuch wojny przyniósł wyraźną zmianę: nastąpiło odwrócenie struktury demograficznej fali migracji według płci, skutkujące dominacją kobiet, które przed 24 lutego 2022 r. stanowiły niewielki odsetek migrantów zarobkowych. Zmienił się wiodący charakter migracji: z zarobkowego na uchodźczy. Inne niż dotychczasowe motywacje i uwarunkowania przyjazdu do Polski wpłynęły na potencjał zatrudnieniowy migrantów z Ukrainy. Istotnymi czynnikami ograniczającymi gotowość do podejmowania pracy były: znaczny udział dzieci w ogólnej liczbie migrantów powodujący konieczność zapewnienia im opieki, bariery natury psychologicznej oraz bariera językowa. Obiektywną barierę zatrudnialności stanowiła również specyfika świętokrzyskiego rynku pracy charakteryzująca się relatywnie niewielkim popytem na pracę kobiet ze średnim i wyższym wykształceniem.

Biorąc pod uwagę powyższe, poziom zatrudnienia obywateli Ukrainy przybyłych do województwa świętokrzyskiego po wybuchu wojny, przekraczający 40% (wg szacunków na podstawie danych z *Centralnego Systemu Analityczno-Raportowego CeSAR*) można uznać za względnie wysoki. Na obecnym etapie rozwoju sytuacji geopolitycznej i działań wojennych oraz dostępności danych, nie jest możliwe dokonanie wiarygodnej oceny, w jakim stopniu obecny model migracji przekształci się w migrację osiedleńczą, skutkującą pozostaniem obywateli Ukrainy w województwie świętokrzyskim na stałe.⁴⁵

W województwie świętokrzyskim w okresie od 24 lutego 2022 r. do 24 kwietnia 2023 r. wnioski o nadanie numeru PESEL złożyło ponad 26 tys. Ukraińców. Status cudzoziemca na podstawie specustawy uzyskało ponad 15 tys. uchodźców wojennych (65% stanowiły kobiety, natomiast 35% to mężczyźni najczęściej w wieku poniżej 18 lat). W ramach istniejącej procedury zatrudnieniowej oprócz zezwoleń na pracę dla cudzoziemców oraz uproszczonej ścieżki na oświadczenia (skracającej proces podjęcia pracy przez obywateli: Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdawii i Ukrainy, a do 28 października 2022 r. także Rosji), uruchomiono dodatkowo centralny rejestr powiadomień o powierzeniu pracy obywatelowi Ukrainy, zakładający ułatwienie i przyspieszenie procedury legalizacji zatrudnienia.⁴⁶

Zatrudnienie cudzoziemców na podstawie oświadczeń i zezwoleń na pracę.

Do roku 2020 w województwie świętokrzyskim systematycznie zwiększała się liczba obcokrajowców podejmujących zatrudnienie w trybie oświadczeń o zamiarze powierzenia pracy i zezwoleń na pracę. Po spadku ich liczby wywołanym pandemią, w 2021 roku odnotowano ponowny wzrost liczby cudzoziemców zatrudnianych na podstawie uproszczonej procedury oświadczeniowej (w podklasach PKD niezwiązanych z pracami sezonowymi). Mniej było wydanych zezwoleń na pracę sezonową, ale ogółem zatrudnienie cudzoziemców wzrosło: odnotowano 19,2 tys. oświadczeń i 4,7 tys. zezwoleń wobec 15,8 tys. oświadczeń i 6,3 tys. zezwoleń w roku 2020.

⁴⁵ Zespół Badań i Analiz Rynku Pracy Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Kielcach. Kielce maj 2023 r.

⁴⁶ Tamże.

Tabela 9. Liczba oświadczeń o powierzeniu pracy w woj. świętokrzyskim wg obywatelstwa cudzoziemca.

rok	Państwa						Ogółem
	Armenia	Białoruś	Gruzja	Moldawia	Rosja	Ukraina	
2020	7	485	677	1 226	65	13 346	15 806
2021	57	529	1 133	1 440	117	15 888	19 164
2022	98	1 262	1 388	723	65	6 769	10 305

Tabela 10. Liczba oświadczeń o powierzeniu pracy w woj. świętokrzyskim wg powiatów.

Rok	Powiaty													
	buski	jędrzejowski	kazimierski	konecki	opatowski	ostrowiecki	pińczowski	sandomierski	skarżyski	starachowicki	staszowski	włoszczowski	kielecki	m. Kielce
2020	686	327	214	658	326	436	162	233	1 599	647	312	1 723	2 715	5 768
2021	499	453	147	2 600	384	646	247	255	1 756	840	298	1 528	4 441	5 070
2022	484	208	44	465	175	238	370	191	747	619	158	554	2 847	3 205

Uchwalona 12 marca 2022 roku specustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym umożliwiła uchodźcom wojennym m.in. ubieganie się o nadanie numeru PESEL, otworzyła drogę nie tylko do edukacji i transferów społecznych, ale także do rynku pracy. W ramach uproszczonej procedury legalizacji zatrudnienia obywateli Ukrainy wprowadzono dla pracodawców możliwość powiadamiania za pośrednictwem systemu elektronicznego o powierzeniu pracy obywatelowi Ukrainy. Rozwiązanie to stało się w tym czasie najczęściej stosowaną formą zatrudnienia Ukraińców w województwie świętokrzyskim.⁴⁷

Większość oświadczeń składały podmioty działające w branży przetwórstwa przemysłowego, budownictwa oraz transportu i gospodarki magazynowej. W 2022 roku łącznie oświadczenia z tych trzech branż stanowiły ponad 70% ogółu zgłoszeń.

Od początku 2020 roku do końca I kwartału roku 2023 w województwie świętokrzyskim wydano 14,4 tys. zezwoleń na pracę cudzoziemca, z czego najwięcej w 2021 roku – prawie 5 tys. W 2022 roku zainteresowanie tą formą zatrudnienia cudzoziemców zmalało ze względu na pojawienie się procedury powiadomień dla obywateli Ukrainy objętych specustawą. Pracodawcy najczęściej wnioskowali o wydanie zezwolenia na zatrudnienie obywateli Ukrainy, ale o ile ich udział w 2021 roku wynosił blisko 80%, to już w 2022 roku zmniejszył się do ok. 30% i był znikomy w I kwartale 2023 r. (1,4%). W regionie zwiększa się udział zezwoleń wydawanych obywatelom innych krajów, w tym zwłaszcza Indii (w 2022 roku zezwolenia dla tej grupy stanowiły 19% ogółu, a w I kw. 2023 r. już ponad 40%).⁴⁸

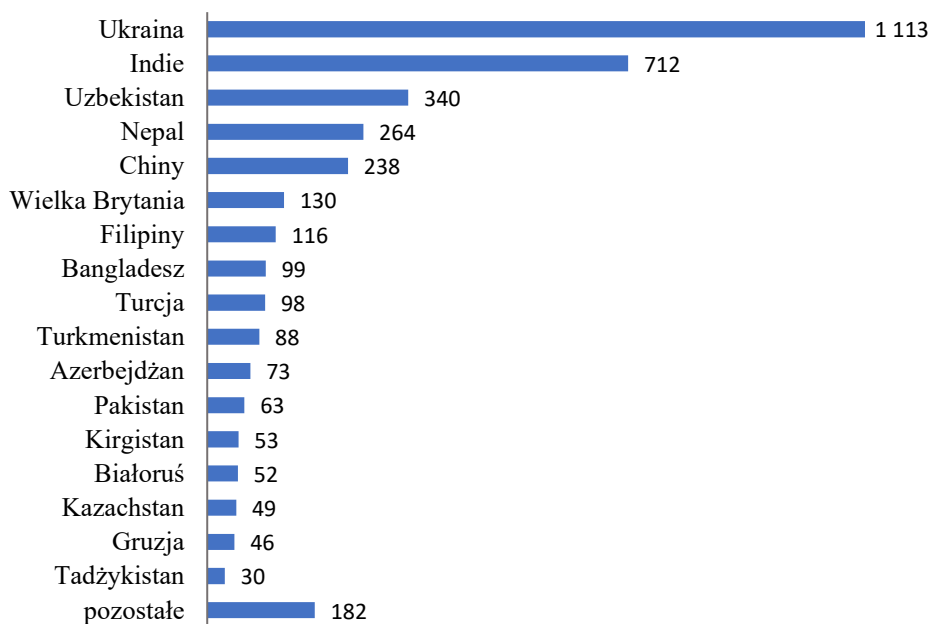
⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ Tamże.

Wykres 36. Struktura oświadczeń zgłoszonych w 2022 roku w woj. świętokrzyskim wg sekcji PKD.

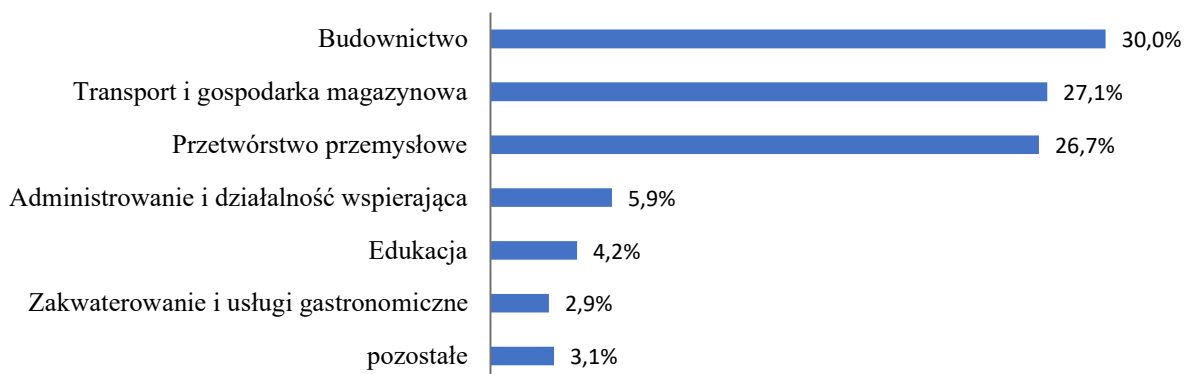

Wykres 37. Liczba zezwoleń na pracę cudzoziemca udzielonych w woj. świętokrzyskim w 2022 roku wg obywatelstwa.

Podobnie jak w przypadku oświadczeń większość zezwoleń było wydanych dla podmiotów działających w branży budownictwa, transportu i gospodarki magazynowej oraz przetwórstwa przemysłowego. Łącznie zezwolenia wydane dla tych trzech branż stanowiły 84% ogółu.

Wykres 38. Struktura zezwoleń na pracę wydanych w 2022 roku w woj. świętokrzyskim wg sekcji PKD.

Odrębną kategorią jest zatrudnienie na podstawie zezwolenia na prace sezonowe w rolnictwie, ogrodnictwie i dziedzinach pokrewnych. W latach 2020-2022 wydano ich łącznie 12 281. Najwięcej – 6280 w roku 2020, najmniej – 1271 w roku 2022. W ujęciu powiatowym, dominuje powiat buski i kielecki.

Tabela 11. Zezwoleń na pracę cudzoziemca na prace sezonowe w rolnictwie, ogrodnictwie i dziedzinach pokrewnych udzielonych w woj. świętokrzyskim wg powiatów.

Rok	Powiaty													
	buski	jędrzejowski	kazimierski	kielecki	konecki	m. Kielce	opatowski	ostrowiecki	pińczowski	sandomierski	skarżyski	starachowicki	staszowski	włoszczowski
2020	5169	65	377	2476	0	39	265	125	828	1118	23	167	871	0
2021	5592	86	405	4297	1	77	283	138	747	1368	12	180	1049	10
2022	1919	14	85	374	0	4	77	58	240	298	13	16	406	0

Zatrudnienie obywateli Ukrainy na podstawie powiadomień o powierzeniu pracy.

W okresie od 24 lutego 2022 r. do 18 kwietnia 2023 r. do centralnego rejestru w systemie praca.gov.pl pracodawcy zgłosili ponad 11 tysięcy powiadomień o powierzeniu pracy obywatelom Ukrainy, dla których miejscem wykonywania pracy było województwo świętokrzyskie. Najwięcej powiadomień dotyczyło pracy na terenie Kielc (31%) oraz powiatów starachowickiego (ponad 19%) i kieleckiego (prawie 16%).⁴⁹

⁴⁹ Tamże.

Tabela 12. Liczba powiadomień o zatrudnieniu obywateli Ukrainy w trybie specustawy według miejsca wykonywania pracy.

Powiat	Liczba powiadomień w okresie od 24.02.2022 r. do 18.04.2023 r.
Świętokrzyskie	11 023
Powiat buski	394
Powiat jędrzejowski	286
Powiat kazimierski	344
Powiat kielecki	1 746
Powiat konecki	198
Powiat opatowski	137
Powiat ostrowiecki	400
Powiat pińczowski	244
Powiat sandomierski	342
Powiat skarżyski	598
Powiat starachowicki	2 139
Powiat staszowski	314
Powiat włoszczowski	451
Powiat m. Kielce	3 430

Biorąc pod uwagę sekcję działalności PKD w analizowanym okresie najwięcej powiadomień o zatrudnieniu Ukraińców pochodziło z przetwórstwa przemysłowego (25,4%), działalności w zakresie usług administrowania i działalności wspierającej (19,2%) oraz budownictwa (12,6%).

Kobiety zdecydowanie przeważały m.in. w edukacji (98,0%), opiece zdrowotnej i pomocy społecznej (94,3%), pozostałej działalności usługowej (90,1%), gospodarstwach domowych zatrudniających pracowników oraz gospodarstwach produkujących wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby (82,5%).

Mężczyźni dominowali natomiast w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych (98,4%), budownictwie (93,4%) oraz transporcie i gospodarce magazynowej (91,3%).⁵⁰

Rodzaje stanowisk pracy, na których zatrudniani są Ukraińcy są bardzo zróżnicowane: od prac porządkowych w obiektach biurowych, hotelowych i przemysłowych, przez prace budowlane, prace w zakładach produkcyjnych, w gastronomii, przetwórstwie spożywczym, rolnictwie, handlu i transporcie, aż po stanowiska specjalisty kontroli jakości, tłumacza, psychologa, nauczyciela w placówkach pozaszkolnych, artysty muzyka, lekarza, specjalisty do spraw rekrutacji pracowników.⁵¹

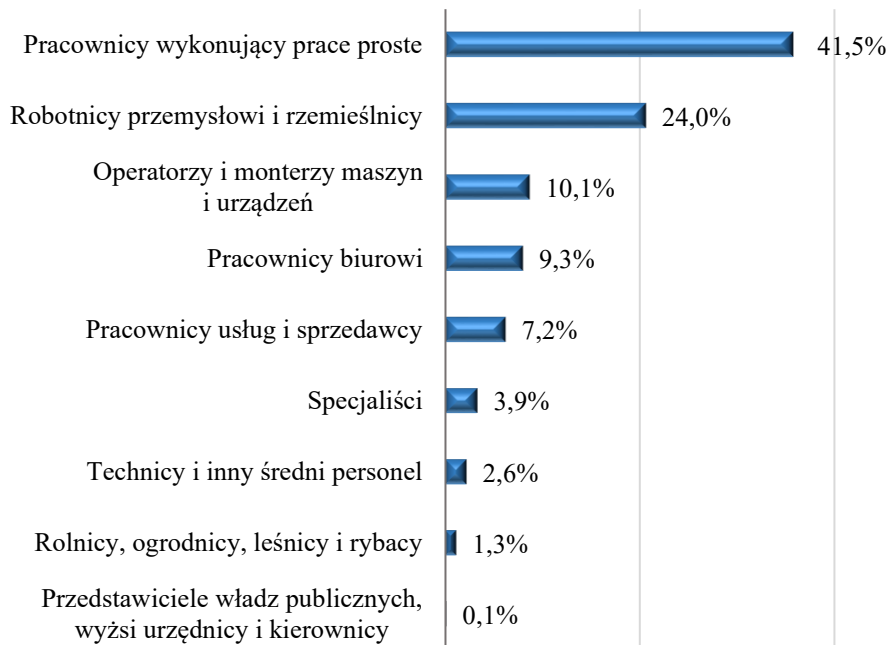
⁵⁰ Tamże.

⁵¹ Tamże.

Wykres 39. Struktura powiadomień o zatrudnieniu obywateli Ukrainy w trybie specustawy według sekcji PKD.

Wykres 40. Struktura powiadomień o zatrudnieniu obywateli Ukrainy w trybie specustawy według grup zawodów.

Najliczniejszą grupę zawodową zatrudnianą na podstawie powiadomień w województwie świętokrzyskim stanowili pracownicy wykonujący prace proste, robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy oraz operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń. Udział wymienionych grup zawodowych wyniósł blisko 76% ogółu.

Projekty realizowane przez Wojewódzki Urząd Pracy.

Samorząd województwa świętokrzyskiego podejmuje działania, których celem, obok wsparcia socjalno-bytowego uchodźców wojennych, jest także pomoc wszystkim cudzoziemcom w podjęciu zatrudnienia.

„Świętokrzyskie na rzecz integracji i aktywizacji zawodowej cudzoziemców”

Głównym celem projektu jest integracja cudzoziemców ze świętokrzyskim rynkiem pracy poprzez kompleksowe wsparcie doradczo – bytowe. Projekt stanowi atrakcyjną ofertę nie tylko dla obywateli Ukrainy, lecz także innych cudzoziemców, przebywających legalnie na terenie województwa świętokrzyskiego, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet, młodzieży i dzieci. Projekt zakłada udzielenie wsparcia w zakresie integracji społecznej dla 1 500 obywateli państw trzecich, z których dodatkowo 50 obywateli Ukrainy zostanie objętych aktywizacją zawodową.

„Świętokrzyskie dla Ukrainy”

Celem projektu jest wsparcie społeczne, integracja społeczna, aktywizacja zawodowa oraz adaptacja do warunków społeczno-kulturowych uchodźców z Ukrainy w województwie Świętokrzyskim. Projektem objętych będzie 2 284 osoby.⁵²

⁵² Tamże.

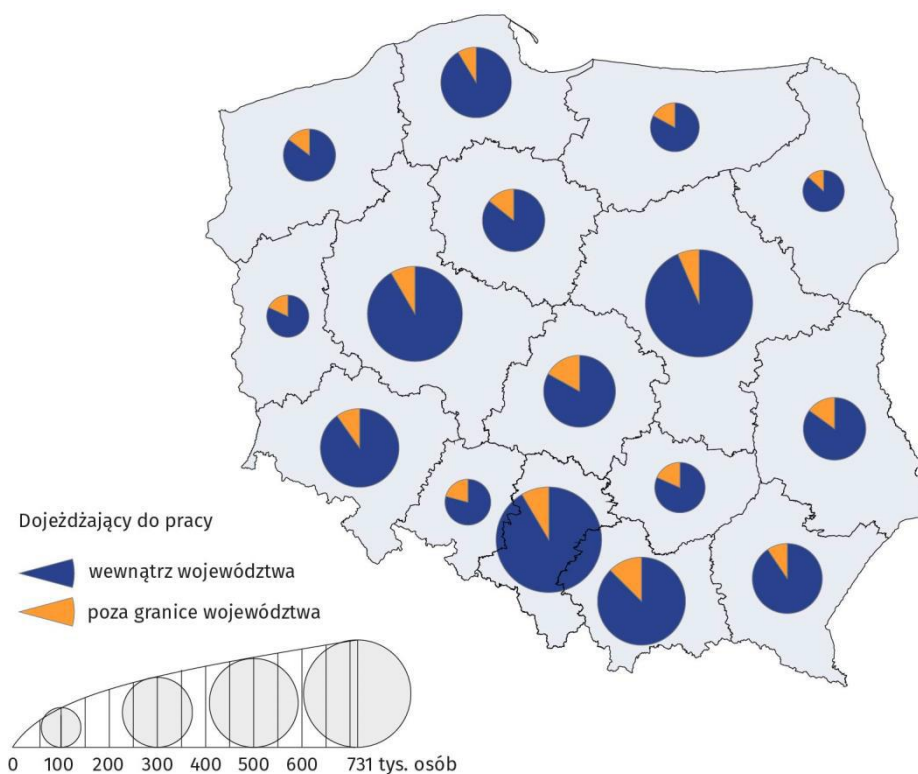
5. Dojazdy do pracy na podstawie NSP z 2021 r.

Kierunki i wielkość strumieni przepływu pracowników najemnych między wyodrębnionymi jednostkami terytorialnego podziału — dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim.

Według definicji krajowej pracownicy najemni (zatrudnieni) to osoby, których źródłem przychodu są wynagrodzenia ze stosunku: pracy, służbowego, spółdzielczego, z pracy nakładczej, a także zasiłki pieniężne z ubezpieczenia społecznego wypłacane przez zakład pracy. Natomiast dojeżdżający do pracy to zatrudnieni mieszkający w danym województwie, których miejsce pracy znajduje się poza granicami administracyjnymi ich gminy zamieszkania.⁵³

W województwie świętokrzyskim w 2021 r. do pracy poza gminę swojego zamieszkania dojeżdżało 160,9 tys. pracowników najemnych, co stanowiło 3,1% ogółu dojeżdżających w kraju (dało to niezmienne 12 miejsce wśród województw). Większość dojazdów odbywała się w granicach administracyjnych województwa.

Kartogram 7. Dojeżdżający do pracy według województw w 2021 r.

Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

W stosunku do badania z 2011 r. i 2016 r. liczba osób dojeżdżających w 2021 r. zwiększyła się odpowiednio o 68,3% i 61,8%. Tak duża różnica wynika z faktu, że badanie dojazdów do pracy w 2021 r. w warstwie wykorzystanych źródeł informacji wyraźnie różni się od wcześniejszych edycji

⁵³ *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

badania, które oparte były wyłącznie o dane pochodzące z rejestrów administracyjnych. Natomiast w 2021 r. informacja o dojazdach do pracy jest wynikiem badania statystycznego z wykorzystaniem danych zebranych od respondentów w ramach NSP 2021 oraz danych pochodzących z rejestrów administracyjnych (Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz Ministerstwa Finansów).⁵⁴

W województwie świętokrzyskim dojeżdżający do pracy stanowili 41,5% ogółu zatrudnionych, co dało województwu 4. miejsce za województwami: podkarpackim (44,5%), wielkopolskim (42,7%) i śląskim (42,4%). Odsetek ten był wyższy niż średnio w kraju, gdzie ukształtował się na poziomie 37,7%. Podobnie jak w większości województw, **wśród ogółu dojeżdżających do pracy w świętokrzyskim, przeważały osoby zamieszkujące tereny wiejskie – 120 441 osób (74,9%)**. Udział ten był większy niż przeciętnie w kraju (58,5%). Mieszkańcy wsi byli bardziej mobilni w przypadku dojazdów wewnątrzwojewódzkich – 103 372 osoby, co stanowiło 78,6% w tej grupie dojeżdżających. Natomiast w przypadku dojazdów poza obszar województwa dojeżdżający pracownicy najemni mieszkający na wsi stanowili w tej grupie 58,0%, tj. 17 069 osób, a mieszkańcy miast – 12 338 osób (42,0%).⁵⁵

Dla większości zatrudnionych cel dojazdu stanowiły miasta. Odsetek mieszkańców województwa dojeżdżających do pracy w miastach wyniósł 77,7% i był większy niż średnio w kraju (74,9%). Duży udział dojeżdżających do pracy w liczbie pracowników najemnych świadczy o dużej mobilności przestrzennej pracowników najemnych w województwie świętokrzyskim.

Tabela 13. Dojeżdżający do pracy w województwie świętokrzyskim według lokalizacji miejsca pracy, płci i miejsca zamieszkania w 2021 r.

Wyszczególnienie	Dojeżdżający do pracy		
	ogółem	wewnątrz województwa	poza granice województwa
Ogółem	160856	131449	29407
mężczyźni	84527	66604	17923
kobiety	76329	64845	11484
Miasta	40415	28077	12338
Wieś	120441	103372	17069

Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

W świętokrzyskim, tak jak we wszystkich województwach, na dojazdy do pracy częściej decydowali się mężczyźni – 84 527 osób, tj. 52,5% (w kraju – 52,8%). Mężczyźni przeważali zarówno wśród dojeżdżających do pracy na obszarze województwa świętokrzyskiego (50,7%), jak i poza jego granice (60,9%).

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ Tamże.

Tabela 14. Dojeżdżający do pracy w województwie świętokrzyskim według płci i grup wieku w 2021 r.

Grupy wieku	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Ogółem	160856	84527	76329
	W % ogółem		
24 lata i mniej	9,5	9,6	9,3
25–34	24,5	23,6	25,5
35–44	27,7	26,8	28,6
45–54	22,5	21,3	23,9
55–64	14,0	16,5	11,3
65 lat i więcej	1,8	2,3	1,3

Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

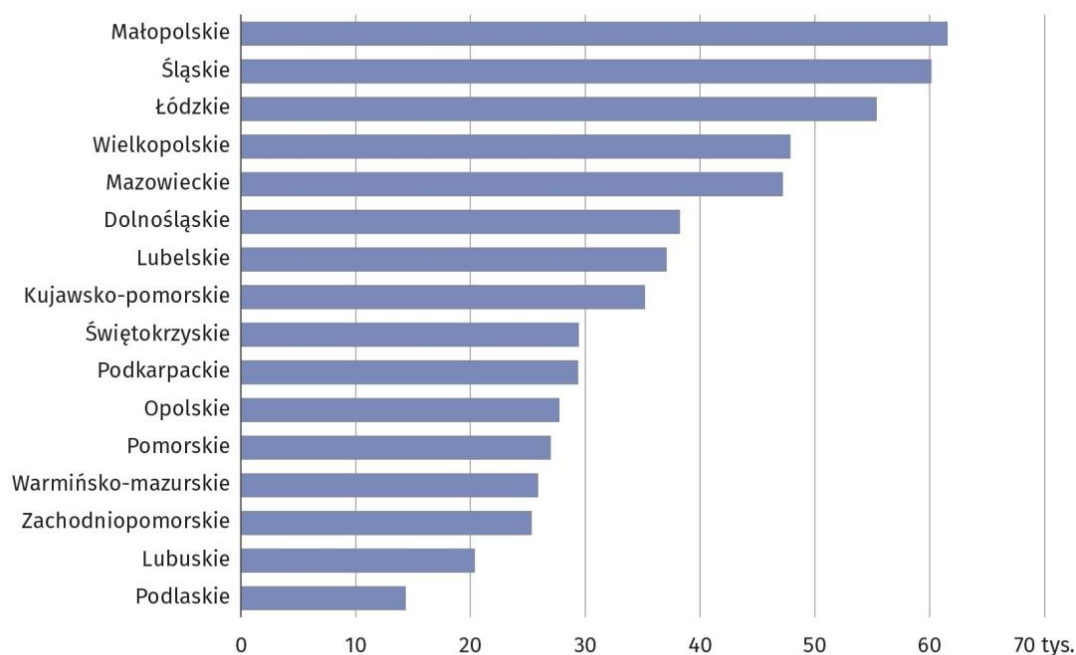
Pod względem struktury wieku najliczniejszą grupę dojeżdżających do pracy stanowili pracownicy w wieku 35-44 lata, tj. 27,7% z tendencją spadku w stosunku do 2016 r. (ponieważ wówczas udział ten wynosił 28,6%). Drugą liczną grupę dojeżdżających do pracy stanowiły osoby w wieku 25-34 lata (24,5% – również z tendencją spadku z 27,0% w 2016 r.). Na trzecim miejscu znaleźli się pracownicy dojeżdżający do pracy w wieku 45-54 lata, stanowili oni 22,5% (z tendencją spadku z 23,3%). Pozostałe grupy wiekowe stanowiły mniejszy udział ogółu dojeżdżających, tj. w wieku: 55-64 lata – 14,0% (w 2016 r. – 14,1%); 24 lata i mniej – 9,5% (z tendencją wzrostu z 6,3%) oraz w wieku 65 lat i więcej – 1,8% (z tendencją wzrostu z 0,8% w 2016 r.).

W grupie osób pracujących, kobiety przeważały w 3 grupach wieku, tj.: 45-54 lata (o 2,6 pkt.% od mężczyzn), 25-34 lata (o 1,9 pkt.%) i 35-44 lata (o 1,8 pkt.%). Mężczyźni natomiast przeważali w grupach wieku: 55-64 lata (o 5,2 pkt.%), 65 lat i więcej (o 1,0 pkt.%) i 24 lata i mniej (o 0,3 pkt.%). Dominacja mężczyzn w tych grupach wieku może wynikać z większego udziału mężczyzn w młodszych grupach wieku w ogólnej populacji województwa oraz z niższego wieku emerytalnego kobiet. Należy dodać, że struktura wieku osób dojeżdżających w województwie świętokrzyskim była zbliżona do krajowej.

Wyjeżdżający do pracy to pracownicy najemni, którzy wyjeżdżają z gminy/województwa zamieszkania do innej gminy/województwa, gdzie jest ich miejsce pracy.

W 2021 r. do pracy poza obszar województwa świętokrzyskiego wyjeżdżało 29,4 tys. pracowników najemnych (o 32,9% więcej niż w 2016 r.) W skali kraju stanowili oni 5,1% ogółu wyjeżdżających do pracy poza granice województwa zamieszkania. Więcej wyjeżdżających obserwowano w ośmiu województwach: małopolskim, śląskim, łódzkim, wielkopolskim, mazowieckim, dolnośląskim, lubelskim i kujawsko-pomorskim, a najmniej w województwach podlaskim i lubuskim.

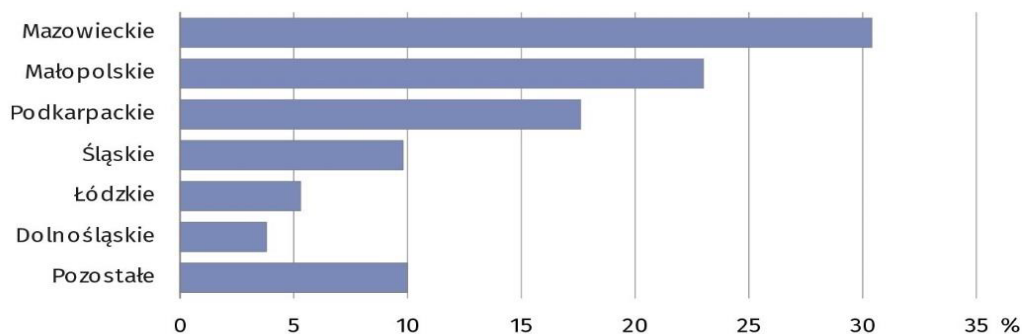
Wykres 41. Wyjeżdżający do pracy z województw w 2021 r.

Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Prawie jedna trzecia (30,4%) ogółu wyjeżdżających w celach zarobkowych ze świętokrzyskiego kierowała się do województwa mazowieckiego. Stosunkowo licznie wyjeżdżano do innych województw sąsiednich: małopolskiego (23,0%) i podkarpackiego (17,6%). Najrzadziej celem wyjazdów do pracy dla mieszkańców świętokrzyskiego były województwa lubuskie i podlaskie (stanowili po 0,2%).⁵⁶

Wykres 42. Kierunki wyjazdów do pracy z województwa świętokrzyskiego w 2021 r.

Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Struktura wyjeżdżających do pracy poza obszar województwa świętokrzyskiego według kryterium miejsca zamieszkania wskazuje na najwyższy w Polsce udział zatrudnionych z terenów wiejskich (58,0% ogółu wyjeżdżających, wobec 44,7% średnio w kraju). Ponad połowę pracowników

⁵⁶ Tamże.

najemnych wyjeżdżających do pracy z terenów wiejskich odnotowano w trzech innych województwach. Przewaga mieszkańców miast wystąpiła natomiast w dwunastu województwach. Największy udział grupa ta miała wśród wyjeżdżających z województw śląskiego (72,1%) i pomorskiego (65,5%).

Zdecydowana większość zatrudnionych wyjeżdżających z województwa świętokrzyskiego udawała się do pracy w miastach (81,5%), a odsetek takich przemieszczeń był nieco wyższy od średniej dla Polski (80,9%). Wśród wyjeżdżających do pracy poza granice województwa dominowali mężczyźni (stanowili 60,9%), i udział ten przekraczał średnią krajową (58,6%). Kobiety natomiast na pracę poza województwem zamieszkania decydowały się znacznie rzadziej – stanowiły 39,1%⁵⁷.

Tabela 15. Wyjeżdżający do pracy poza granice województwa świętokrzyskiego według płci i wieku w 2021 r.

Grupy wieku	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Ogółem	29407	17923	11484
	W % ogółem		
24 lata i mniej	15,1	13,4	17,7
25–34	31,3	28,7	35,3
35–44	22,9	24,7	20,1
45–54	16,9	18,2	14,8
55–64	11,0	12,3	9,0
65 lat i więcej	2,8	2,7	3,0

Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Z grupy osób pracujących, którzy wyjeżdżają poza granice województwa świętokrzyskiego stosunkowo najbardziej wyrównane proporcje pod względem płci charakteryzowały grupę osób najmłodszych (w wieku 24 lata i mniej), w której mężczyźni stanowili 54,1%, a kobiety 45,9%. Natomiast największe różnice odnotowano w grupie wieku 55-64 lata, w której było to 68,1% wobec 31,9%.

Spośród wszystkich gmin województwa świętokrzyskiego największą liczbą pracowników najemnych wyjeżdżających do pracy do innych gmin wyróżniało się miasto Kielce – stolica regionu. W 2021 r. w celach zarobkowych wyjeżdżało z Kielc 8,4 tys. osób, co stanowiło 5,2% ogółu wyjeżdżających do pracy w województwie oraz 20,8% pracowników najemnych wyjeżdżających z miast. Wśród mieszkańców wsi najwięcej pracowników najemnych wyjeżdżało do pracy z gminy Piekoszków – 3,9 tys. osób, tj. 2,4% ogółu wyjeżdżających i 3,2% wszystkich wyjeżdżających z terenów wiejskich. W strukturze wyjeżdżających do pracy, uwzględniającej rodzaj gminy zamieszkania, największą grupę stanowili mieszkańcy gmin miejsko-wiejskich (46,5%), przy czym odsetek mieszkających w części wiejskiej tych gmin wyniósł 33,2%, a w miastach 13,4%. Zatrudnieni pochodzący z gmin wiejskich to 41,8%, natomiast udział wyjeżdżających z gmin miejskich ukształtował się na poziomie 11,8%.⁵⁸

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ Tamże.

Tabela 16. Gminy województwa świętokrzyskiego z największą liczbą wyjeżdżających do pracy w 2021 r.

Lokata	Gmina zamieszkania	Rodzaj gminy	Wyjeżdżający do pracy	
			ogółem	w % ogółu wyjeżdżających do pracy z gmin woj. świętokrzyskiego
1.	Kielce	miejska	8389	5,2
2.	Piekoszów	wiejska	3876	2,4
3.	Morawica – obszar wiejski	miejsko-wiejska	3871	2,4
4.	Ostrowiec Świętokrzyski	miejska	3521	2,2
5.	Końskie – obszar wiejski	miejsko-wiejska	3359	2,1
6.	Busko-Zdrój – obszar wiejski	miejsko-wiejska	3220	2,0
7.	Daleszyce -obszar wiejski	miejsko-wiejska	3159	2,0
8.	Skarżysko-Kamienna	miejska	3036	1,9
9.	Górno	wiejska	3022	1,9
10.	Zagnańsk	wiejska	2852	1,8

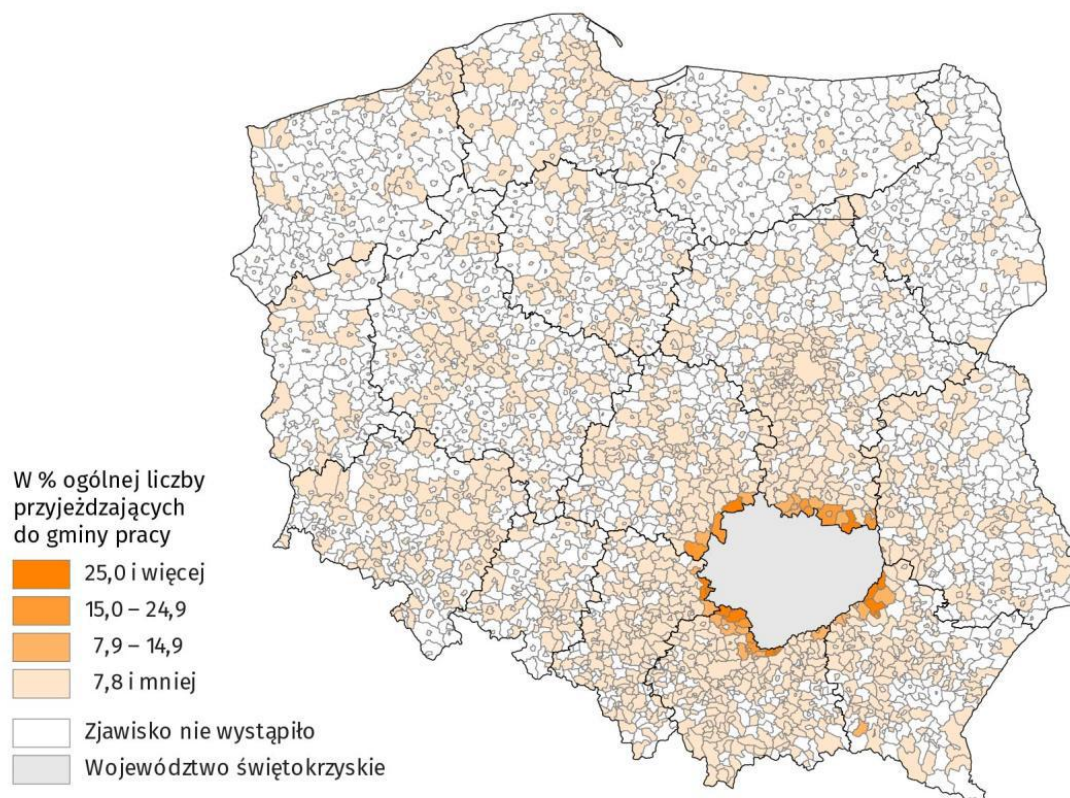
Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Pracownicy najemni wyjeżdżający do pracy poza granice województwa świętokrzyskiego kierowali się głównie do dużych miast. Najczęściej decydowali się na wyjazd do pracy do Warszawy – 6,0 tys. osób, tj. 20,4% ogółu wyjeżdżających poza województwo. Stosunkowo licznie wyjeżdżali też do Krakowa – 4,3 tys. osób (14,5%). Spośród mniejszych ośrodków wyróżniał się Tarnobrzeg, który był miejscem pracy dla 1,6 tys. mieszkańców województwa świętokrzyskiego.

Analiza wyjazdów poza obszar województwa, prowadzona z perspektywy gminy pracy wskazuje, że mieszkańcy świętokrzyskiego mieli największy udział w zbiorowości przyjeżdżających w celach zarobkowych w sąsiednich województwach – podkarpackim, mazowieckim, śląskim, oraz małopolskim, m.in. w gminach Gorzyce (powiat tarnobrzeski), Nowa Dęba (powiat tarnobrzeski), Kozłów (powiat miechowski), Szczekociny (powiat zawierciański), Tarnobrzeg (powiat Tarnobrzeg) i Koszyce (powiat proszowski).⁵⁹

⁵⁹ Tamże.

Kartogram 8. Wyjeżdżający do pracy z województwa świętokrzyskiego według gmin^a w 2021 r.

^a Z uwzględnieniem podziału na część miejską i wiejską w gminach miejsko-wiejskich.

Źródło: Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Tabela 17. Gminy z największą liczbą przyjeżdżających do pracy z województwa świętokrzyskiego w 2021 r.

Lokata	Gmina pracy	Rodzaj gminy	Województwo pracy	Liczba przyjeżdżających do pracy z gmin województwa świętokrzyskiego	W % ogółu wyjeżdżających do pracy z województwa świętokrzyskiego
1.	Warszawa	miejska	Mazowieckie	6005	20,4
2.	Kraków	miejska	Małopolskie	4255	14,5
3.	Tarnobrzeg	miejska	Podkarpackie	1591	5,4
4.	Wrocław	miejska	Dolnośląskie	728	2,5
5.	Nowa Dęba – obszar wiejski	miejsko-wiejska	Podkarpackie	717	2,4
6.	Gorzyce	wiejska	Podkarpackie	682	2,3
7.	Radom	miejska	Mazowieckie	658	2,2
8.	Katowice	miejska	Śląskie	580	2,0

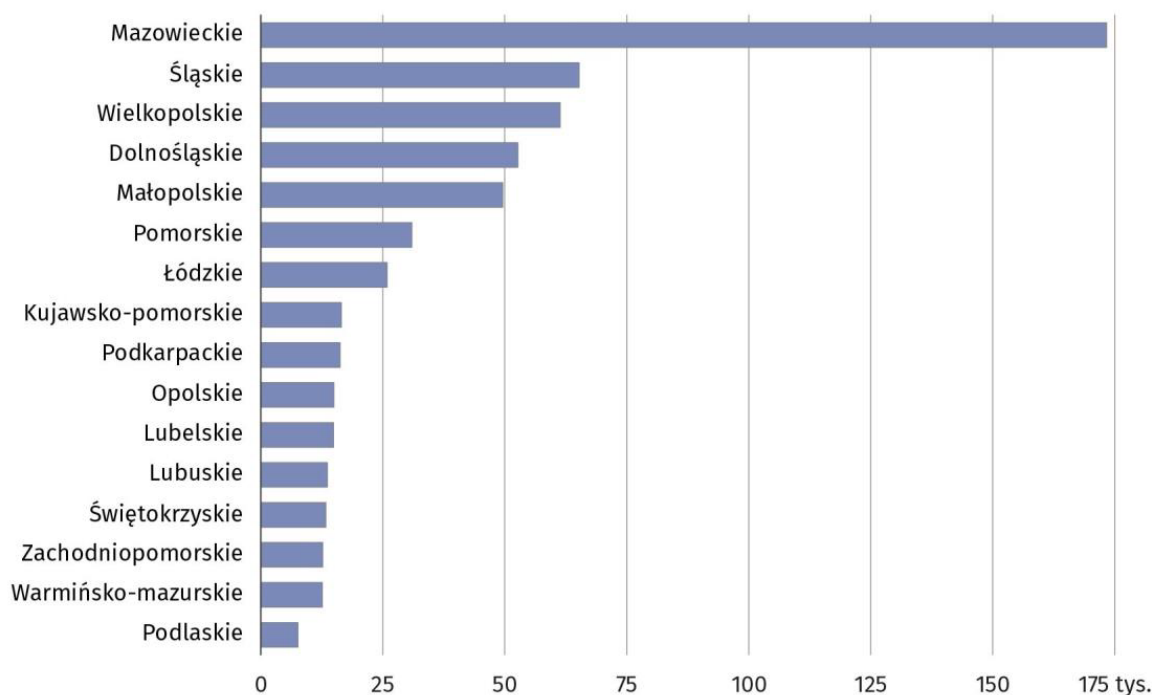
Lokata	Gmina pracy	Rodzaj gminy	Województwo pracy	Liczba przyjeżdżających do pracy z gmin województwa świętokrzyskiego	W % ogółu wyjeżdżających do pracy z województwa świętokrzyskiego
9.	Łódź	miejska	Łódzkie	571	1,9
10.	Mielec	miejska	Podkarpackie	569	1,9

Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Przyjeżdżający do pracy to pracownicy najemni, którzy przyjeżdżają z gminy/województwa swojego zamieszkania do innej gminy/województwa, gdzie jest ich miejsce pracy.

W 2021 r. do pracy w województwie świętokrzyskim przyjeżdżało 13,3 tys. pracowników najemnych z innych województw, tj. o 26,0% więcej niż wykazano w poprzednim badaniu na podstawie danych z 2016 r. Świętokrzyskie (z udziałem 2,3%) plasowało się na 13. miejscu w Polsce pod względem liczby przyjeżdżających.⁶⁰

Wykres 43. Przyjeżdżający do pracy do województw w 2021 r.

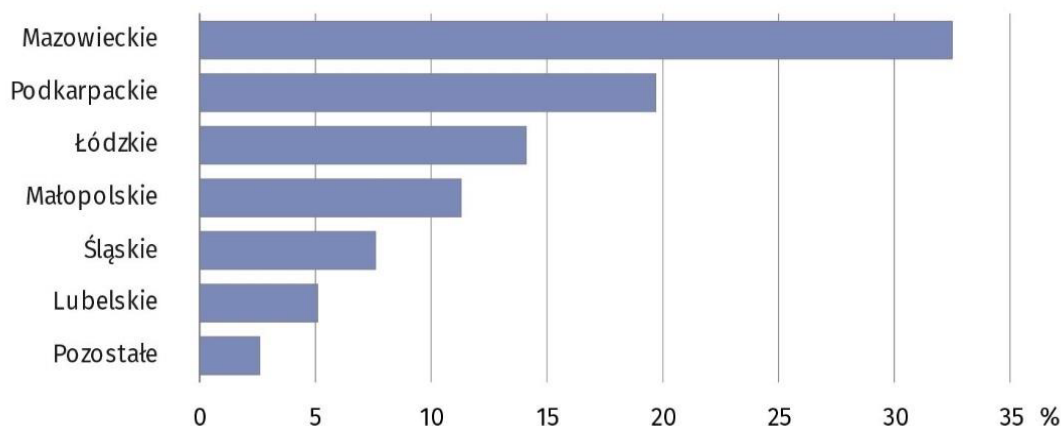
Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Świętokrzyskie stanowiło cel przyjazdu szczególnie dla mieszkańców sąsiednich województw. Najwięcej pracowników najemnych pochodziło z mazowieckiego – 4,3 tys. osób, tj. 32,5%,

⁶⁰ Tamże.

podkarpackiego – 2,6 tys. (19,7%), łódzkiego – 1,9 tys. (14,1%) i małopolskiego – 1,5 tys. (11,3%). Najrzadziej zatrudnienie znajdowali tu mieszkańcy województw lubuskiego (0,3%) i podlaskiego (0,4%). W porównaniu z 2016 r. główne kierunki przyjazdów nie zmieniły się zasadniczo, różnica dotyczyła jedynie ich natężenia. Zwiększył się udział przyjeżdżających do pracy z mazowieckiego, małopolskiego i łódzkiego, a zmniejszył z podkarpackiego.⁶¹

Wykres 44. Kierunki przyjazdów do pracy do województwa świętokrzyskiego w 2021 r.

Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

W 2021 r. w populacji zatrudnionych przyjeżdżających do pracy w województwie świętokrzyskim nie obserwowano dużej różnicy w mobilności mieszkańców miast i obszarów wiejskich. Przyjeżdżający z miast stanowili 45,6%, a pochodzący z terenów wiejskich 54,4%. Sytuacja ta była zbliżona do 2016 r.

Biorąc pod uwagę lokalizację miejsca pracy pracowników najemnych spoza województwa świętokrzyskiego, zdecydowanie częściej cel ich przyjazdu stanowiły miasta (77,1% wobec 22,9% w przypadku terenów wiejskich). Przewaga miast była podobna do przeciętnej w kraju (80,9% wobec 19,1%). Udział przyjeżdżających do pracy do miast lokował świętokrzyskie na 8. miejscu wśród ogółu województw.

W zbiorowości przyjeżdżających do pracy bardziej mobilni byli mężczyźni (61,3% wobec 38,7% w przypadku kobiet). W kraju udział mężczyzn kształtował się na niższym poziomie i wynosił 58,6%.⁶²

Tabela 18. Przyjeżdżający do pracy spoza województwa według płci i wieku w 2021 r.

Grupy wieku	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Ogółem	13334	8180	5154
	W % ogółem		
24 lata i mniej	8,7	8,4	9,1
25–34	24,6	22,6	27,8
35–44	26,5	26,1	27,1

⁶¹ Tamże.

⁶² Tamże.

Grupy wieku	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
45–54	21,5	21,5	21,5
55–64	14,6	17,1	10,8
65 lat i więcej	4,1	4,3	3,6

Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Struktura przyjeżdżających do pracy do województwa świętokrzyskiego ze względu na kryterium wieku różniła się nieco od obserwowanej w kraju. Najbardziej mobilne były osoby w wieku 35–44 lata (3,5 tys.) i 25–34 lata (3,3 tys. osób), podczas gdy w kraju kolejność była odwrotna. Strukturę przyjeżdżających w świętokrzyskim różnicowała płeć. Wśród mężczyzn najczęściej przyjeżdżających odnotowano w grupie wieku 35–44 lata, a wśród kobiet dominowały osoby w wieku 25–34 lata.⁶³

Tabela 19. Gminy z największą liczbą wyjeżdżających do pracy do województwa świętokrzyskiego w 2021 r.

Lokata	Gmina zamieszkania	Rodzaj gminy	Województwo zamieszkania	Liczba wyjeżdżających do pracy na terenie województwa świętokrzyskiego	W % ogółu przyjeżdżających spoza województwa świętokrzyskiego
1.	Tarnobrzeg	miejska	Podkarpackie	1200	9,0
2.	Iłża – obszar wiejski	miejsko-wiejska	Mazowieckie	740	5,5
3.	Gorzyce	wiejska	Podkarpackie	431	3,2
4.	Radom	miejska	Mazowieckie	372	2,8
5.	Mirów	wiejska	Mazowieckie	349	2,6
6.	Białaczów	wiejska	Łódzkie	337	2,5
7.	Warszawa	miejska	Mazowieckie	335	2,5
8.	Kraków	miejska	Małopolskie	331	2,5
9.	Szydłowiec – obszar wiejski	miejsko-wiejska	Mazowieckie	295	2,2
10.	Żarnów	wiejska	Łódzkie	241	1,8

Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Analizując dojazdy do pracy w ujęciu gminnym, należy stwierdzić, że spoza województwa najliczniej do świętokrzyskiego przyjeżdżali mieszkańcy okolic Tarnobrzega (z gminy Tarnobrzeg i Gorzyce), południowej części województwa mazowieckiego (z gminy Iłża, Mirów oraz Radom), a także gminy Białaczów z województwa łódzkiego.⁶⁴

Najbardziej atrakcyjnym miejscem pracy w województwie świętokrzyskim były Kielce. W 2021 r. w celach zarobkowych przyjeżdżało do Kielc (zarówno z terenu województwa, jak i spoza jego granic) 38,4 tys. pracowników najemnych, tj. 26,5% wszystkich przyjeżdżających do pracy w świętokrzyskich gminach. Atrakcyjny rynek pracy stanowiły również inne ośrodki miejskie, tj.:

⁶³ Tamże.

⁶⁴ Tamże.

Starachowice – 10,1 tys. osób, (7,0% wszystkich przyjeżdżających w celach zarobkowych do świętokrzyskich gmin) i Ostrowiec Świętokrzyski – 6,6 tys. (4,6%).

Z ogólnej liczby pracowników najemnych przyjeżdżających do pracy do gmin w województwie świętokrzyskim w gminach miejskich pracowało 45,5% z nich. W przypadku gmin miejsko-wiejskich miasta stanowiły miejsce pracy dla 31,4% przyjeżdżających, a obszary wiejskie dla 10,1%. Na gminy wiejskie przypadało 13,0% przyjeżdżających do pracy.⁶⁵

Tabela 20. Gminy województwa świętokrzyskiego z największą liczbą przyjeżdżających do pracy w 2021 r.

Lokata	Gmina pracy	Rodzaj gminy	Przyjeżdżający do pracy	
			ogółem	w % ogółu przyjeżdżających do pracy w gminach woj. świętokrzyskiego
1.	Kielce	miejska	38385	26,5
2.	Starachowice	miejska	10107	7,0
3.	Ostrowiec Świętokrzyski	miejska	6642	4,6
4.	Sandomierz	miejska	5713	3,9
5.	Końskie – miasto	miejsko-wiejska	5627	3,9
6.	Skarżysko-Kamienna	miejska	5075	3,5
7.	Busko-Zdrój – miasto	miejsko-wiejska	4707	3,3
8.	Włoszczowa – miasto	miejsko-wiejska	4353	3,0
9.	Jędrzejów – miasto	miejsko-wiejska	3721	2,6
10.	Staszów – miasto	miejsko-wiejska	3648	2,5

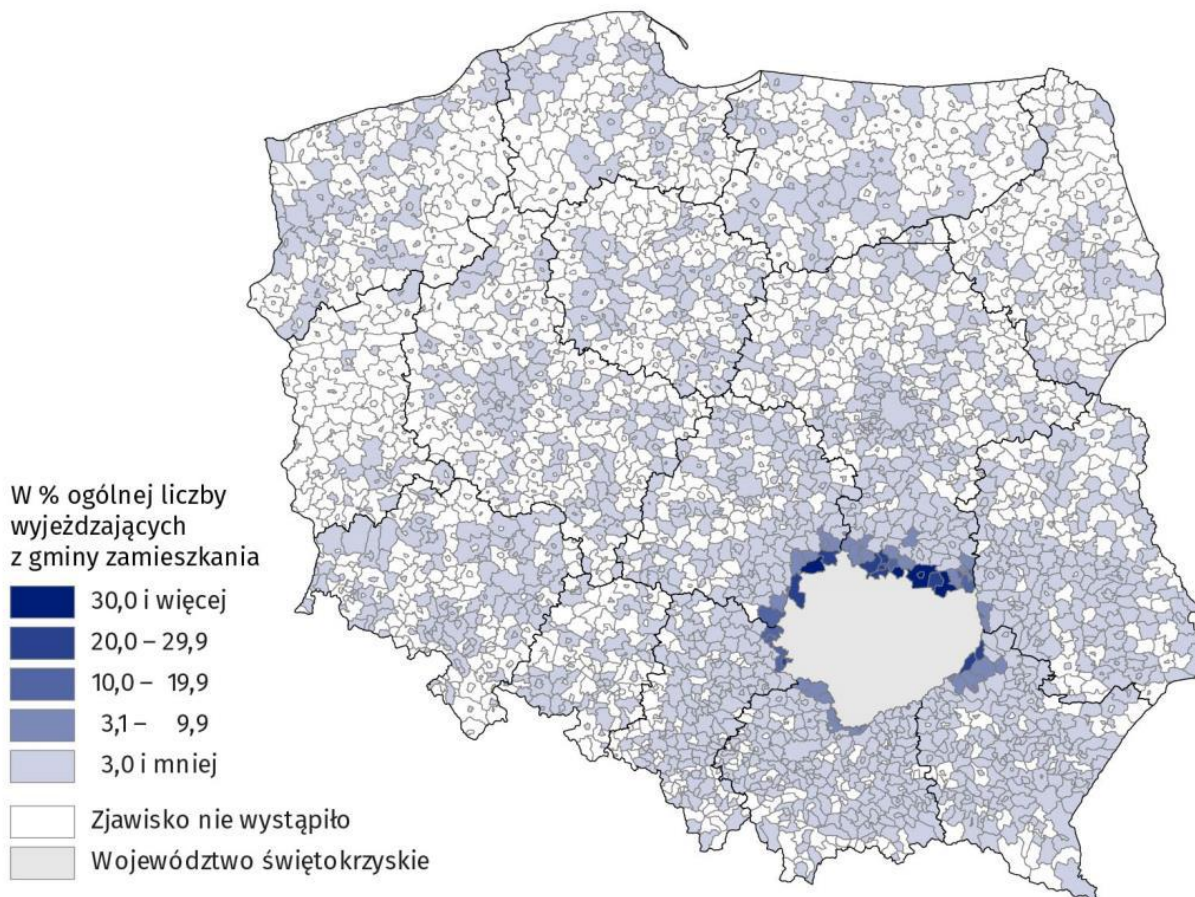
Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Biorąc pod uwagę strukturę wyjeżdżających do pracy z gmin zamieszkania, należy zauważyć, że największy odsetek kierujących się do pracy do województwa świętokrzyskiego wyróżniał gminy położone w województwach mazowieckim i łódzkim, m.in. Mirów (powiat szydlowiecki), Iłża (powiat radomski), Żarnów (powiat opoczyński), Sienno (powiat lipski), Przedbórz (powiat radomszczański) oraz Rzecznów (powiat lipski).⁶⁶

⁶⁵ Tamże.

⁶⁶ Tamże.

Kartogram 9. Przyjeżdżający do pracy do województwa świętokrzyskiego według gmin^a w 2021 r.

^a Z uwzględnieniem podziału na część miejską i wiejską w gminach miejsko-wiejskich.

Źródło: Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Dojazdy do pracy w Kielcach.

Wyjeżdżający z Kielc. W 2021 r. z Kielc wyjeżdżało do pracy 8,4 tys. osób, z czego 66,7% stanowili wyjeżdżający do gmin województwa świętokrzyskiego, przy czym główny kierunek stanowiły gminy ościennie.⁶⁷ W pięciu gminach zlokalizowanych w bezpośrednim otoczeniu miasta udział osób wyjeżdżających do pracy z Kielc w liczbie mieszkających w nich pracowników najemnych przekraczał 0,5%. tj. w gminie Nowiny (1,13%), Morawica (0,70%), Piekoszów (0,66%), Chęciny (0,57%) i Zagnańsk (0,52%).

Liczba wyjeżdżających do pracy z Kielc w 2021 r. była o 64,1% większa niż w 2016 r. Wśród dojeżdżających pracowników najemnych 48,0% było zatrudnionych na terenach wiejskich, a dla 52,0% miejsce pracy było zlokalizowane w miastach. W stosunku do 2016 r. zmianie uległ kierunek wyjazdów,

⁶⁷ Tamże.

ponieważ do miast wówczas kierowało się niespełna 45% dojeżdżających pracowników najemnych, a na obszary wiejskie ponad 55%.

Tablica 21. Gminy z największą liczbą przyjeżdżających do pracy z Kielc w 2021 r.

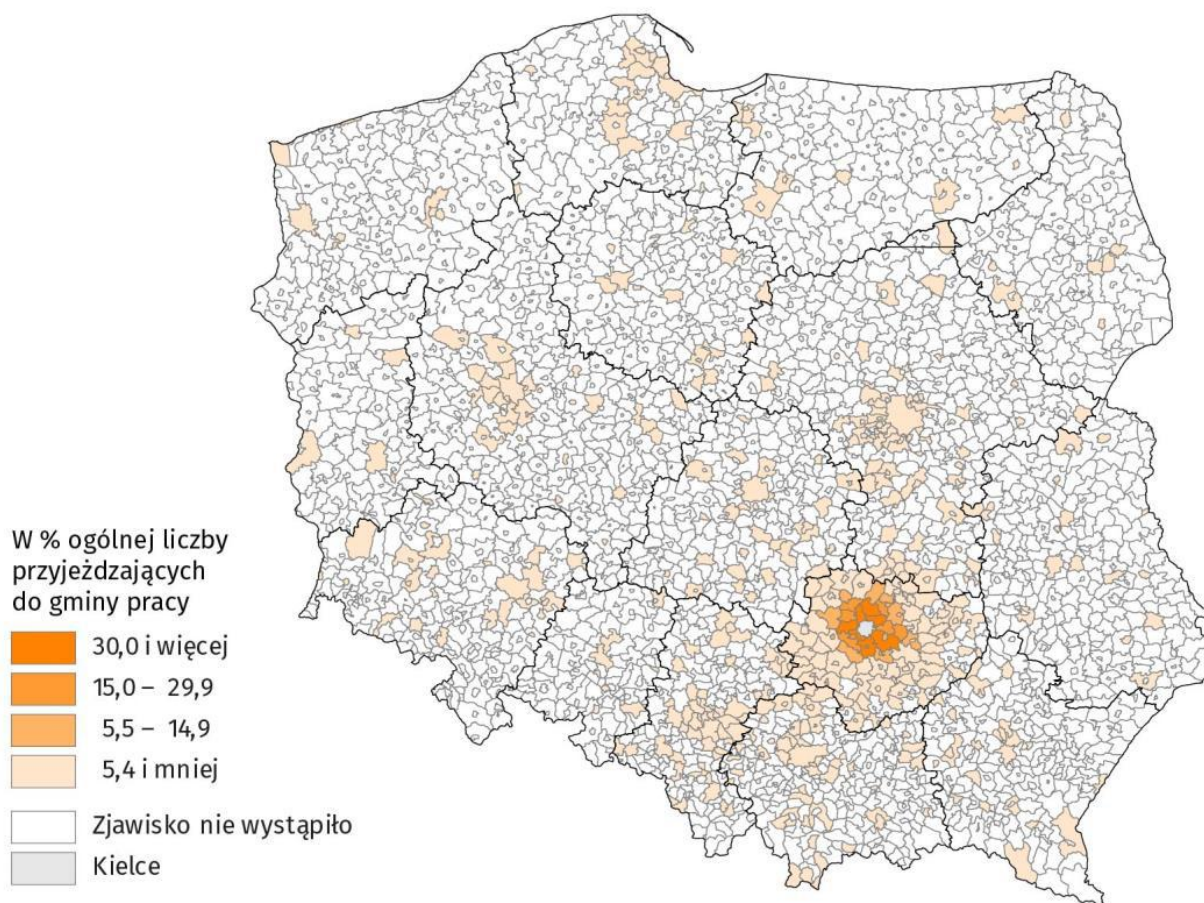
Lokata	Gmina pracy	Rodzaj gminy	Województwo pracy	Liczba przyjeżdżających do pracy z Kielc	W % ogółu wyjeżdżających z Kielc
1.	Warszawa	miejska	Mazowieckie	1046	12,5
2.	Nowiny	wiejska	Świętokrzyskie	765	9,1
3.	Morawica – obszar wiejski	miejsko-wiejska	Świętokrzyskie	472	5,6
4.	Piekoszów	wiejska	Świętokrzyskie	445	5,3
5.	Chęciny – miasto	miejsko-wiejska	Świętokrzyskie	386	4,6
6.	Kraków	miejska	Małopolskie	368	4,4
7.	Zagnańsk	wiejska	Świętokrzyskie	354	4,2
8.	Masłów	wiejska	Świętokrzyskie	322	3,8
9.	Morawica – miasto	miejsko-wiejska	Świętokrzyskie	278	3,3
10.	Miedziana Góra	wiejska	Świętokrzyskie	214	2,6

Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Do pracy poza granice województwa wyjeżdżało z Kielc 2,8 tys. osób, tj. 33,3% ogółu wyjeżdżających mieszkańców. Celem tych dojazdów była głównie praca w dużych miastach. Pracownicy najemni mieszkający w Kielcach poza województwo świętokrzyskie wyjeżdżali do pracy w 388 gminach, z których najwięcej znajdowało się w województwie mazowieckim (76), małopolskim (54) i śląskim (52). Miejsce pracy najliczniejszej grupy tych osób znajdowało się w Warszawie, a ich udział w liczbie pracowników najemnych mieszkających w Kielcach wynosił 1,55%. Na drugim miejscu był Kraków (0,54%), a na trzecim Wrocław (0,16%).⁶⁸

⁶⁸ *Dojazdy do pracy w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021*. GUS Warszawa, Poznań 2024 r.

Kartogram 10. Wyjeżdżający do pracy z Kielc według gmin^a w 2021 r.

^a Z uwzględnieniem podziału na część miejską i wiejską w gminach miejsko-wiejskich.

Źródło: Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

W 2021 r. najwięcej pracowników najemnych decydowało się na dojazdy do pracy na terenie Warszawy – 1,0 tys. mieszkańców Kielc, czyli 12,5% ogółu wyjeżdżających z miasta w celach zarobkowych i 37,5% wyjeżdżających poza granice województwa. Wśród miast znajdujących się w kręgu zainteresowań pracowników najemnych z Kielc był ponadto m.in. Kraków (0,4 tys. osób) i Wrocław (0,1 tys. osób). W przypadku pozostałych gmin było to mniej niż 100 osób.

Wśród mieszkańców Kielc wyjeżdżających do pracy poza obszar miasta przeważali mężczyźni (58,4%). Zgodnie z ogólną tendencją również w Kielcach najbardziej mobilne były grupy wieku 25–34 lata i 35–44 lata (po 2,3 tys. osób). Łącznie te grupy stanowiły 55,0% ogółu wyjeżdżających.⁶⁹

Przyjeżdżający do Kielc. W 2021 r. Kielce stanowiły docelowe miejsce pracy dla 38,4 tys. pracowników najemnych, co w porównaniu z poprzednim badaniem, w oparciu o dane z 2016 r.,

⁶⁹ Tamże.

oznacza wzrost o 61,9%. Większość zatrudnionych – 35,8 tys. osób, tj. 93,3% pochodziła z gmin województwa świętokrzyskiego, natomiast pozostali – 2,6 tys. osób (6,7%) przyjeżdżali do Kielc z innych województw. Zdecydowana większość przyjeżdżających wywodziła się z terenów wiejskich (83,3%). Udział ten w porównaniu z 2016 r. uległ niewielkiemu zwiększeniu. Pięć lat wcześniej przyjeżdżający do pracy ze wsi do Kielc stanowili 82,8%. W 2021 r. kobiety stanowiły 52,2% ogółu przyjeżdżających do Kielc w celach zarobkowych (w 2016 r. – 51,1%).

Biorąc pod uwagę wiek przyjeżdżających, dominowały dwie grupy wieku: 25-34 lata oraz 35-44 lata, przy czym podobnie jak w 2016 r. większy odsetek stanowiła druga z nich (odpowiednio 24,1% i 27,5%; w 2016 r. – 26,4% i 29,8%).

Największy strumień pracowników najemnych kierował się do Kielc z gmin okalających miasto, a najwięcej z: Piekoszowa (2,9 tys. osób), obszaru wiejskiego Morawicy (2,5 tys.), Górna (2,4 tys.), Masłowa (2,3 tys.), Zagnańska i obszaru wiejskiego gminy Daleszyce (po 2,2 tys. osób) oraz Miedzianej Góry (2,0 tys.). Od 1,5 tys. do 1,2 tys. osób pochodziło z gmin, tj.: Strawczyn (1,5 tys. osób), Chęciny - obszaru wiejskiego (1,3 tys.), Bieliny (1,3 tys.) i Nowiny (1,2 tys. osób), a poniżej 1,0 tys. z gmin: Mniów (922 osoby), Sobków (847), Skarżysko-Kamienna (724), Bodzentyn - obszar wiejski (639), Łączna (587), Łopuszno (556), Chęciny - miasto (479), Nowa Słupia - obszar wiejski (364) i Jędrzejów - miasto 351 osób.⁷⁰

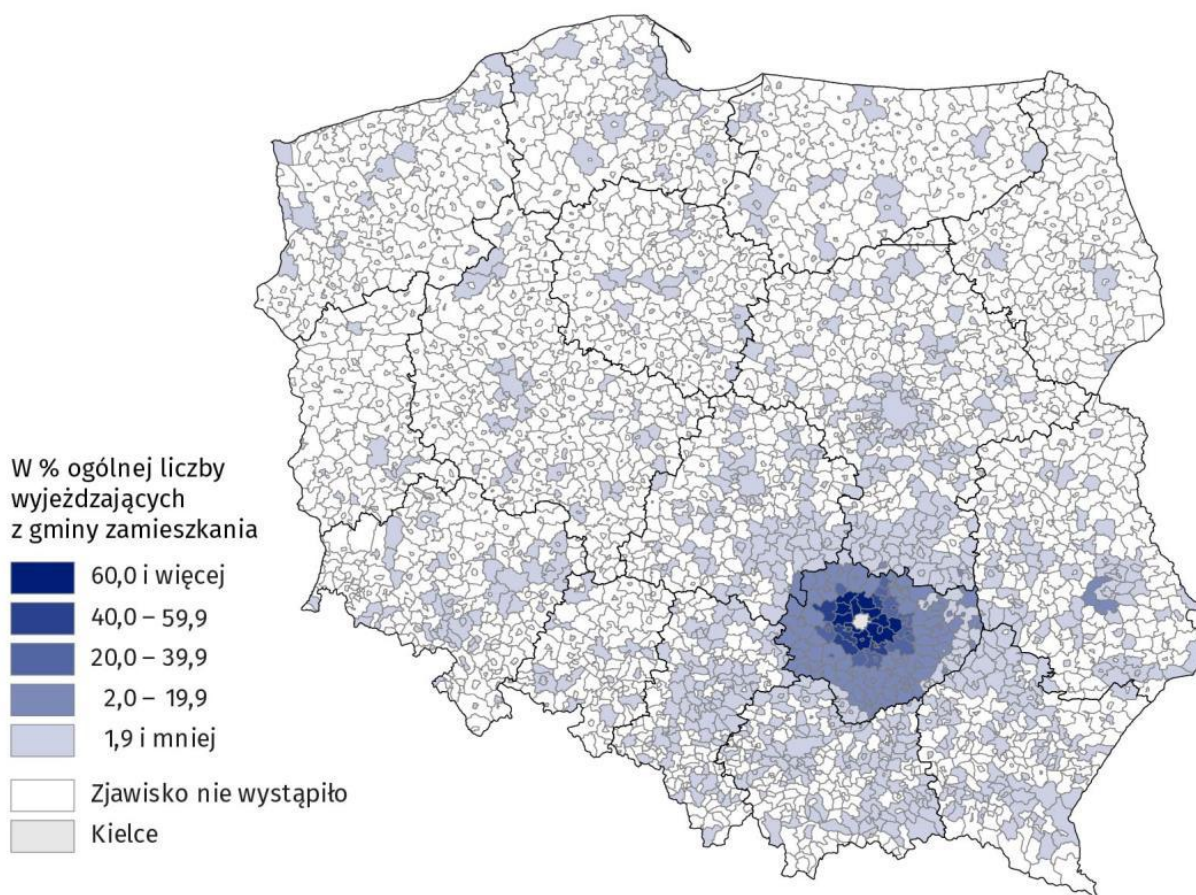
Gminy, z których w 2021 r. do pracy w Kielcach przyjeżdżał największy odsetek zamieszkałych w nich pracowników najemnych, położone są wokół granic tego miasta. Najwyższe udziały zanotowano w następujących gminach: Masłów, Zagnańsk, Daleszyce (obszar wiejski), Piekoszów, Górno. Przyjeżdżało z nich do pracy w Kielcach ponad 45% mieszkających tam pracowników najemnych.⁷¹ Pozostałe gminy województwa świętokrzyskiego z najwyższym udziałem przyjeżdżających do pracy w Kielcach w liczbie zatrudnionych w gminie zamieszkania, to gminy: Miedziana Góra (44,0%), Bieliny (42,2%), Morawica - obszar wiejski (42,1%), Nowiny (39,8%), Strawczyn (37,2%), Chęciny - obszar wiejski (33,4%), Łączna (33,0%), Mniów (31,3%), Morawica - miasto (30,3%), Chęciny - miasto (29,9%), Sobków (28,8%), Daleszyce - miasto (28,5%), Pierzchnica - obszar wiejski (28,5%), Pierzchnica - miasto (26,6%) i Bodzentyn - obszar wiejski (24,5%).⁷²

⁷⁰ *Dojazdy do pracy w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021*. GUS Warszawa, Poznań 2024 r.

⁷¹ Tamże.

⁷² Tamże.

Kartogram 11. Przyjeżdżający do pracy do Kielc według gmin^a w 2021 r.

^a Z uwzględnieniem podziału na część miejską i wiejską w gminach miejsko-wiejskich.

Źródło: Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Spoza województwa do pracy na teren Kielc kierowali się przede wszystkim pracownicy najemni mieszkający w dużych miastach. Najliczniejszą grupę stanowili przyjeżdżający z Warszawy (0,2 tys. osób).⁷³

⁷³ Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Tabela 22. Gminy spoza województwa świętokrzyskiego z największą liczbą wyjeżdżających do pracy do Kielc w 2021 r.

Lokata	Gmina zamieszkania	Rodzaj gminy	Województwo zamieszkania	Liczba wyjeżdżających do pracy do Kielc	W % ogółu przyjeżdżających do Kielc spoza województwa świętokrzyskiego
1.	Warszawa	miejska	Mazowieckie	164	6,4
2.	Kraków	miejska	Małopolskie	137	5,3
3.	Radom	miejska	Mazowieckie	103	4,0
4.	Łódź	miejska	Łódzkie	63	2,4
5.	Tomaszów mazowiecki	miejska	Łódzkie	51	2,0
5.	Szydłowiec - miasto	miejsko-wiejska	Mazowieckie	51	2,0
7.	Lublin	miejska	Lubelskie	45	1,7
8.	Wałbrzych	miejska	Dolnośląskie	36	1,4
9.	Piotrków Trybunalski	miejska	Łódzkie	29	1,1
10.	Tarnobrzeg	miejska	Podkarpackie	26	1,0
10.	Wrocław	miejska	Dolnośląskie	26	1,0

Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Pracownicy najemni mieszkający poza województwem świętokrzyskim (2,6 tys. osób) stanowili 6,7% ogólnej liczby przyjeżdżających do pracy w Kielcach. Byli to mieszkańcy 760 gmin w kraju, z których najwięcej znajdowało się w województwie mazowieckim (128, tj. 16,8%), małopolskim (106; 13,9%) i podkarpackim (79; 10,4%).

Najliczniejsze strumienie przyjeżdżających do pracy w Kielcach były skierowane z gmin województwa mazowieckiego (0,7 tys. osób), małopolskiego (0,4 tys.) i łódzkiego (0,3 tys.).⁷⁴

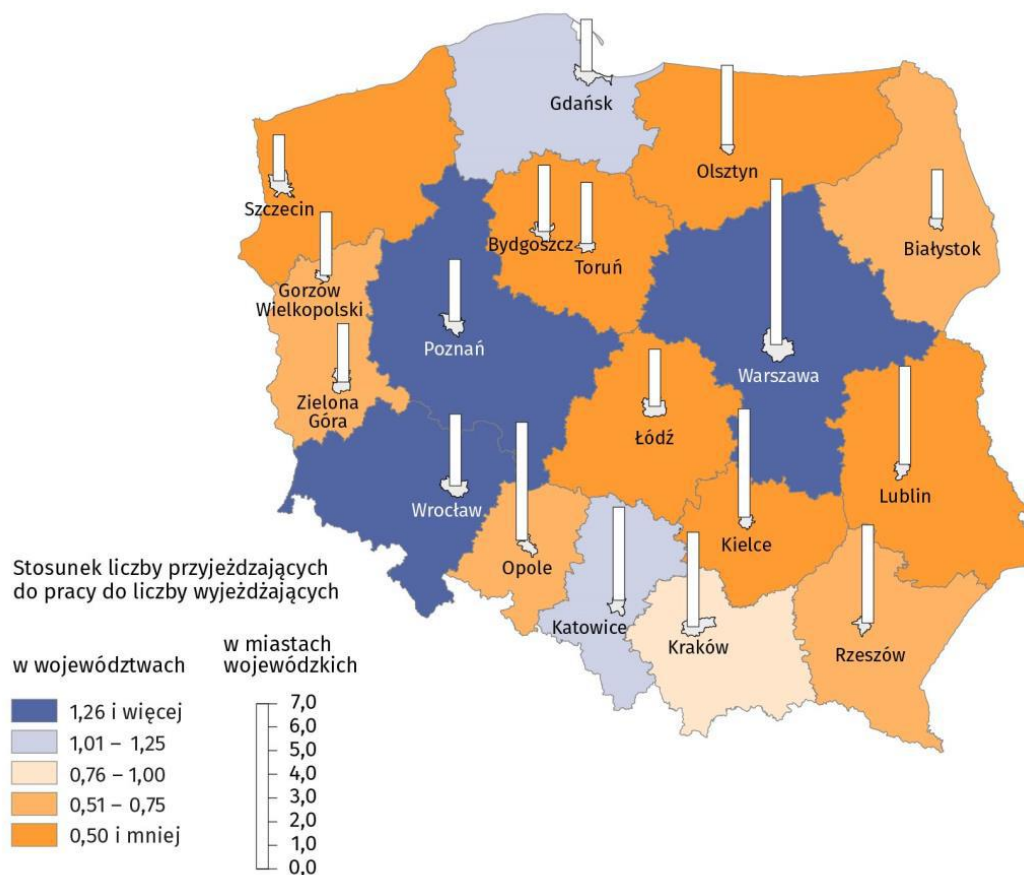
Iloraz przepływów to stosunek liczby przyjeżdżających do pracy do liczby wyjeżdżających w tym celu dla danej jednostki terytorialnej. Miernikiem informującym o stopniu atrakcyjności rynku pracy na danym obszarze jest iloraz przepływów, czyli stosunek liczby przyjeżdżających do pracy do liczby wyjeżdżających w tym celu.

W 2021 r. nadwyżkę przyjeżdżających nad wyjeżdżającymi odnotowało w pięciu województwach: mazowieckim (3,67), dolnośląskim (1,38), wielkopolskim (1,28), pomorskim (1,15) i śląskim (1,08). Najbardziej atrakcyjnym rynkiem pracy było województwo mazowieckie, gdzie liczba przyjeżdżających trzyipółkrotnie przewyższała liczbę wyjeżdżających. W świętokrzyskim wskaźnik ten kształtował się zdecydowanie niżej i był niższy od zanotowanego w 2016 r. wynosząc 0,45 wobec 0,48 w poprzednim badaniu. Mniej atrakcyjne w takim ujęciu było jedynie województwo lubelskie, gdzie wyjeżdżających do pracy poza granice województwa było dwuipółkrotnie więcej niż przyjeżdżających (0,40). Niezależnie od wartości ilorazu liczonego na poziomie województw, we wszystkich miastach

⁷⁴ *Dojazdy do pracy w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021*. GUS Warszawa, Poznań 2024 r.

wojewódzkich liczba przyjeżdżających do pracy była większa od liczby wyjeżdżających w tym celu, a relacja tych dwóch wielkości kształtowała się od 1,95 w Szczecinie do 6,97 w Warszawie. Kielce uplasowały się na trzecim miejscu pod względem wartości tego wskaźnika (po Warszawie i Opolu).⁷⁵

Kartogram 12. Iloraz przepływów związanych z zatrudnieniem według województw w 2021 r.

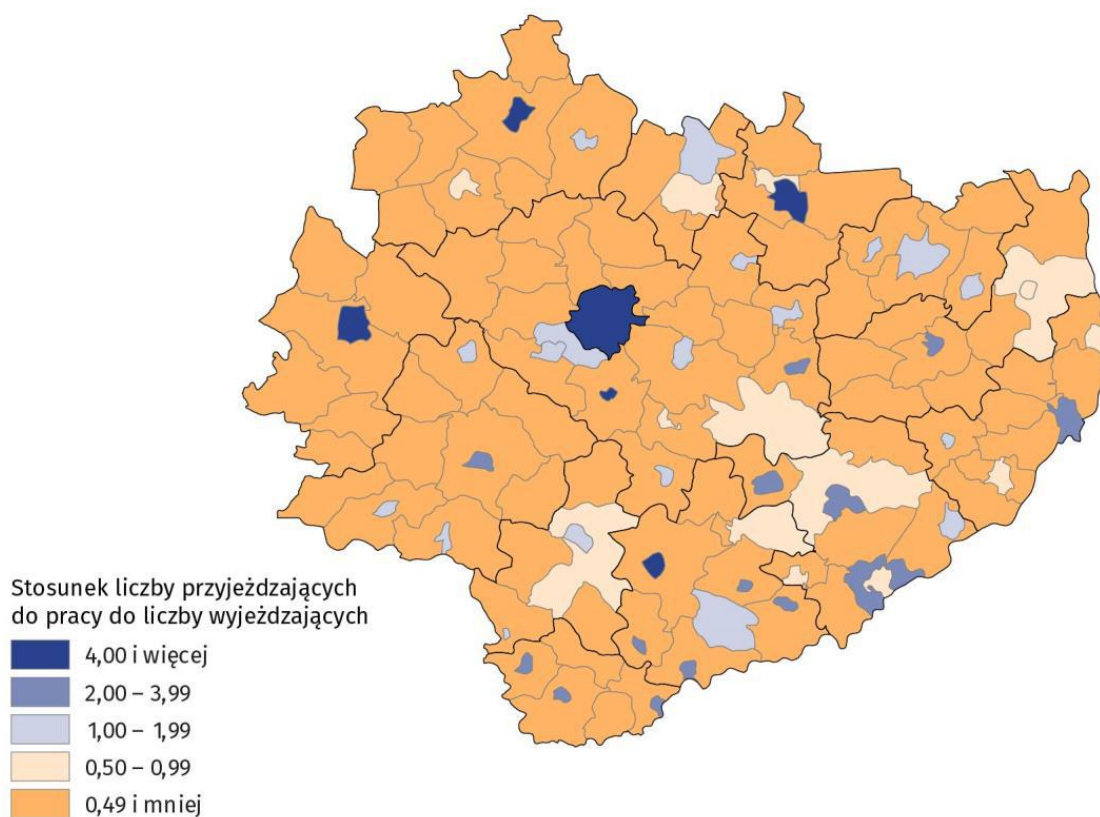

Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Analiza ilorazu przepływów związanych z zatrudnieniem w ujęciu gminnym wskazuje, że nadwyżkę przyjeżdżających do pracy nad wyjeżdżającymi w tym celu poza granice gminy zamieszkania w 2021 r. w województwie odnotowało w 39 spośród 142 jednostek administracyjnych (gmin miejskich, wiejskich oraz części wiejskich i miejskich w gminach miejsko-wiejskich), tj. 27,5%.

⁷⁵ *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021*. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Kartogram 13. Iloraz przepływów związanych z zatrudnieniem według gmin^a w 2021 r.

^a Z uwzględnieniem podziału na część miejską i wiejską w gminach miejsko-wiejskich.

Źródło: Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021. Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Większość w tej grupie (92,3%) stanowiły miasta. Największą wartością ilorazu przepływów wyróżniało się miasto Włoszczowa, gdzie liczba przyjeżdżających do pracy była ponad siedmiokrotnie większa od liczby wyjeżdżających – 7,28 (w 2016 r. wskaźnik wyniósł 8,84). Wysoki iloraz charakteryzował również m.in.: gminę miejską Starachowice (5,16 wobec 4,88 w 2016 r.), miasto Kielce (4,58 wobec 4,64), miasto Końskie (4,19 wobec 3,44), miasto Morawica (4,10) oraz miasto Busko-Zdrój (4,03). Spośród terenów wiejskich najwyższy wskaźnik odnotowano na obszarze wiejskim Połańca (2,96 wobec 2,54), w Solcu-Zdroju (1,49 wobec 1,65) oraz w Nowinach (1,30 wobec 1,88). Najniższe wartości ilorazu przepływów (od 0,05 do 0,10) charakteryzowały gminy i obszary wiejskie, gdzie liczba wyjeżdżających pracowników najemnych wielokrotnie przewyższała liczbę przyjeżdżających do pracy.⁷⁶

⁷⁶ Tamże.

Tabela 23. Gminy województwa świętokrzyskiego z największą przewagą liczby przyjeżdżających do pracy nad liczbą wyjeżdżających do pracy w 2021 r.

Lokata	Gmina	Rodzaj gminy	Powiat	Iloraz przepływów
1.	Włoszczowa – miasto	miejsko-wiejska	Włoszczowski	7,28
2.	Starachowice	miejska	Starachowicki	5,16
3.	Kielce	miejska	Kielce	4,58
4.	Końskie – miasto	miejsko-wiejska	Konecki	4,19
5.	Morawica - miasto	miejsko-wiejska	Kielecki	4,10
6.	Busko-Zdrój – miasto	miejsko-wiejska	Buski	4,03
7.	Nowy Korczyn - miasto	miejsko-wiejska	Buski	3,87
8.	Szydłów -miasto	miejsko-wiejska	Staszowski	3,48
9.	Wiślica - miasto	miejsko-wiejska	Buski	3,09
10.	Połaniec – obszar wiejski	miejsko-wiejska	Staszowski	2,96

Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021.*

Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Tabela 24. Gminy województwa świętokrzyskiego z największą przewagą liczby wyjeżdżających do pracy nad liczbą przyjeżdżających do pracy w 2021 r.

Lokata	Gmina	Rodzaj gminy	Powiat	Iloraz przepływów
1.	Oleśnica – obszar wiejski	miejsko-wiejska	Staszowski	0,05
2.	Wiślica – obszar wiejski	miejsko-wiejska	Buski	0,06
3.	Mirzec	wiejska	Starachowicki	0,08
4.	Klimontów – obszar wiejski	miejsko-wiejska	Sandomierski	0,08
5.	Osiek – obszar wiejski	miejsko-wiejska	Staszowski	0,08
6.	Kluczewsko	wiejska	Włoszczowski	0,08
7.	Koprzywnica – obszar wiejski	miejsko-wiejska	Sandomierski	0,09
8.	Kunów – obszar wiejski	miejsko-wiejska	Ostrowiecki	0,10
9.	Bodzentyn – obszar wiejski	miejsko-wiejska	Kielecki	0,10
10.	Opatowiec – obszar wiejski	miejsko-wiejska	Kazimierski	0,10

Źródło: *Dojazdy do pracy w województwie świętokrzyskim w świetle wyników NSP 2021.*

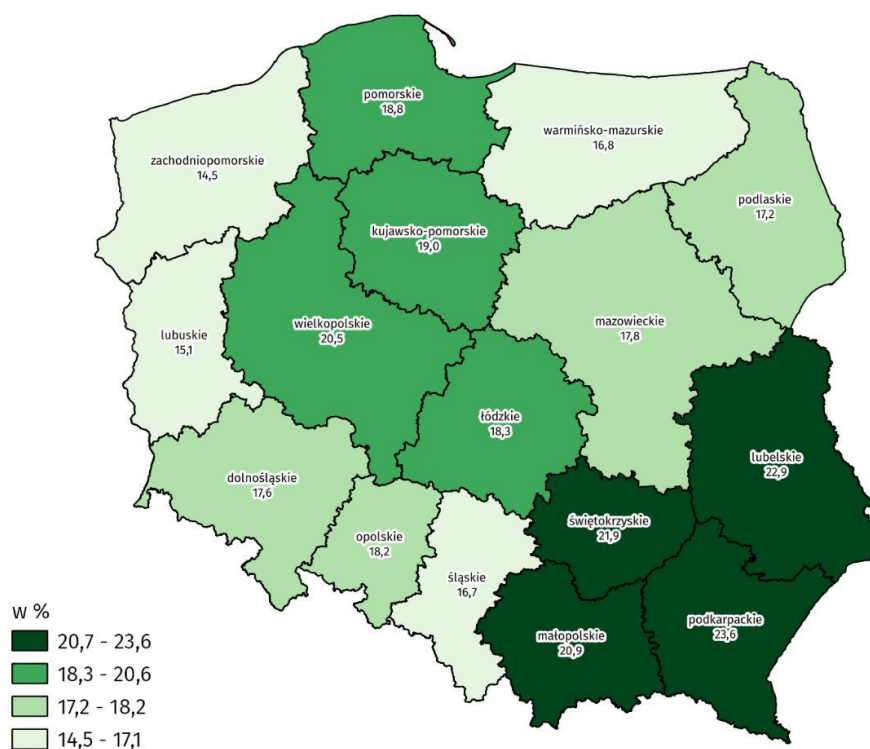
Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 18.03.2024 r.

Przeprowadzona analiza dojazdów do pracy podkreśla pozycję miasta Kielce, jako głównego rynku pracy w regionie, a także wskazuje na jego oddziaływanie ponadregionalne.

6. Dojazdy uczniów do szkół podstawowych i ponadpodstawowych w roku szkolnym 2022/2023.

Przez uczniów dojeżdżających do szkół rozumie się uczniów, których gmina zamieszkania jest inna niż gmina, w której pobierają naukę. W roku szkolnym 2022/2023 do szkół podstawowych i ponadpodstawowych dla dzieci i młodzieży w Polsce dojeżdżało 958 631 uczniów. Dojeżdżający stanowili 20,0% ogółu uczniów (6,1% uczniów szkół podstawowych oraz 46,0% uczniów szkół ponadpodstawowych).⁷⁷ Największą liczbą uczniów dojeżdżających do szkół według miejsca zamieszkania charakteryzowały się województwa: mazowieckie – 135 956 osób, tj. 14,2% ogółu dojeżdżających, wielkopolskie – 101 668 osób (10,6%), małopolskie – 99 214 osób (10,3%) i śląskie – 93 418 osób (9,7%). Najmniej uczniów dojeżdżających do szkół było w województwach: lubuskim – 20 317 osób (2,1%), opolskim – 20 959 osób (2,2%), podlaskim – 25 983 osoby (2,7%), zachodniopomorskim – 30 957 osób (3,2%), warmińsko-mazurskim – 31 813 osób (3,3%) i świętokrzyskim – 33 042 osoby (3,5%). Województwo świętokrzyskie pod względem ilości uczniów dojeżdżających do szkół znalazło się na 11. miejscu wśród województw. W województwie świętokrzyskim do szkół podstawowych dojeżdżało 5 659 uczniów, tj. 17,1% ogółu dojeżdżających uczniów w województwie, a do szkół ponadpodstawowych – 27 383 uczniów (82,9%).

Kartogram 14. Udział uczniów dojeżdżających do szkół podstawowych i ponadpodstawowych dla dzieci i młodzieży w liczbie ludności w wieku 7-19 lat według miejsca zamieszkania w roku szkolnym 2022/2023.

Źródło: Dojazdy uczniów do szkół podstawowych i ponadpodstawowych w roku szkolnym 2022/2023. GUS, 14.12.2023 r.

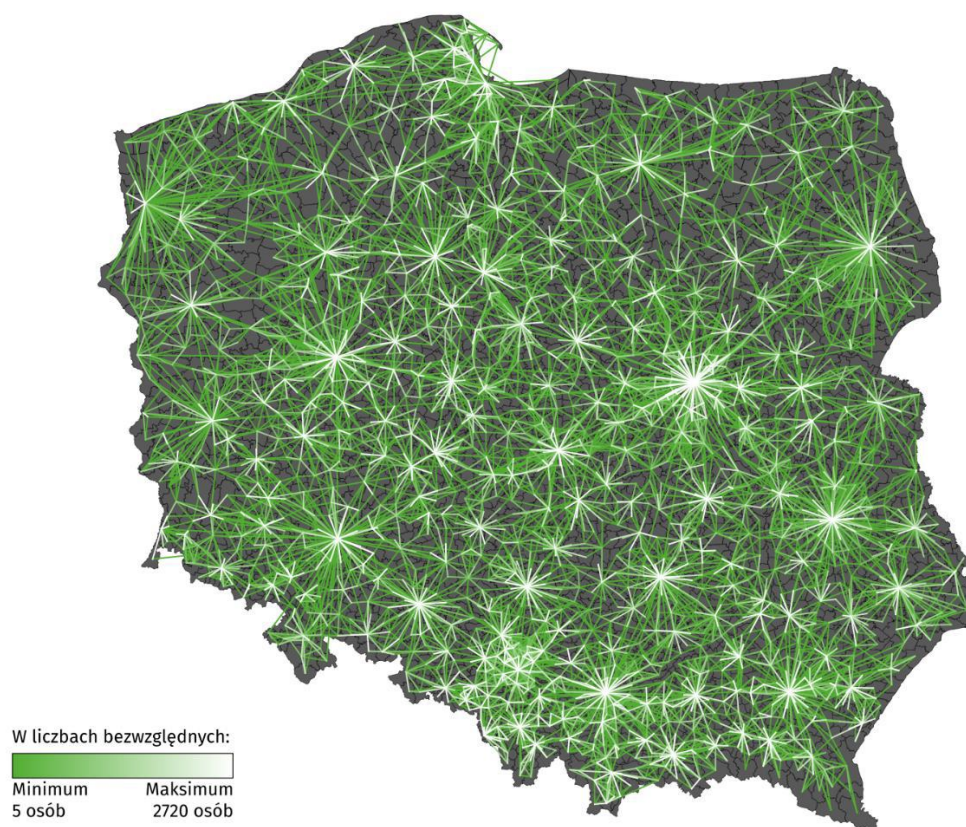
⁷⁷ Dojazdy uczniów do szkół podstawowych i ponadpodstawowych w roku szkolnym 2022/2023. GUS, 14.12.2023 r.

Powyższy kartogram przedstawia znaczne różnice regionalne analizowanego wskaźnika, który osiąga skrajne wartości w przypadku województw zachodniopomorskiego i podkarpackiego leżących na dwóch krańcach Polski (odpowiednio: 14,5%, 23,6%).

Wyjeżdżający do szkół podstawowych i ponadpodstawowych dla dzieci i młodzieży w roku szkolnym 2022/2023. Uczniowie wyjeżdżający do szkół to uczniowie, którzy wyjeżdżają z gminy zamieszkania do innej gminy, w której zlokalizowane jest ich miejsce pobierania nauki.

W pierwszej dwudziestce gmin z największą liczbą uczniów wyjeżdżających do szkół podstawowych i ponadpodstawowych uplasowały się 2 miasta wojewódzkie Warszawa i Gdańsk. Pozostałe gminy to w większości gminy leżące w bliskim otoczeniu Warszawy, Gdańska, Poznania i Krakowa.⁷⁸

Kartogram 15. Dojeżdżający do szkół podstawowych i ponadpodstawowych dla dzieci i młodzieży w roku szkolnym 2022/2023

Źródło: Dojazdy uczniów do szkół podstawowych i ponadpodstawowych w roku szkolnym 2022/2023. GUS, 14.12.2023 r.

Przyjeżdżający do szkół podstawowych i ponadpodstawowych dla dzieci i młodzieży w roku szkolnym 2022/2023. Uczniowie przyjeżdżający do szkół to uczniowie, którzy przyjeżdżają do gminy pobierania nauki z innej gminy, w której jest ich miejsce zamieszkania.⁷⁹

Wśród 20 gmin w Polsce z największą liczbą uczniów przyjeżdżających do szkół dla dzieci i młodzieży znajdowało się 15 miast wojewódzkich, tj.:

⁷⁸ Tamże.

⁷⁹ Tamże.

1. Warszawa – 34 240 uczniów;
2. Poznań – 21 613 uczniów;
3. Kraków – 18 299 uczniów;
4. Wrocław – 15 025 uczniów;
5. Lublin – 13 782 uczniów;
6. Rzeszów – 11 597 uczniów;
- 7. Kielce – 10 914 uczniów;**
8. Białystok – 10 134 uczniów;
9. Nowy Sącz – 9 755 uczniów;
10. Częstochowa – 8 979 uczniów;
11. Bydgoszcz – 8 832 uczniów;
12. Tarnów – 8 340 uczniów;
13. Bielsko Biała – 8 196 uczniów;
14. Radom – 8 192 uczniów;
15. Łódź – 8 162 uczniów.

Fakt ten podkreśla pozycję tych miast, m.in. miasta Kielce – jako centrów usług edukacyjnych w regionie. Ponadto pozostałe pięć gmin, tj.: Gdańsk – 7 821 uczniów, Toruń – 7 558 uczniów, Katowice – 6 968 uczniów, Szczecin – 6 883 uczniów i Opole – 6 861 uczniów, to były miasta wojewódzkie.

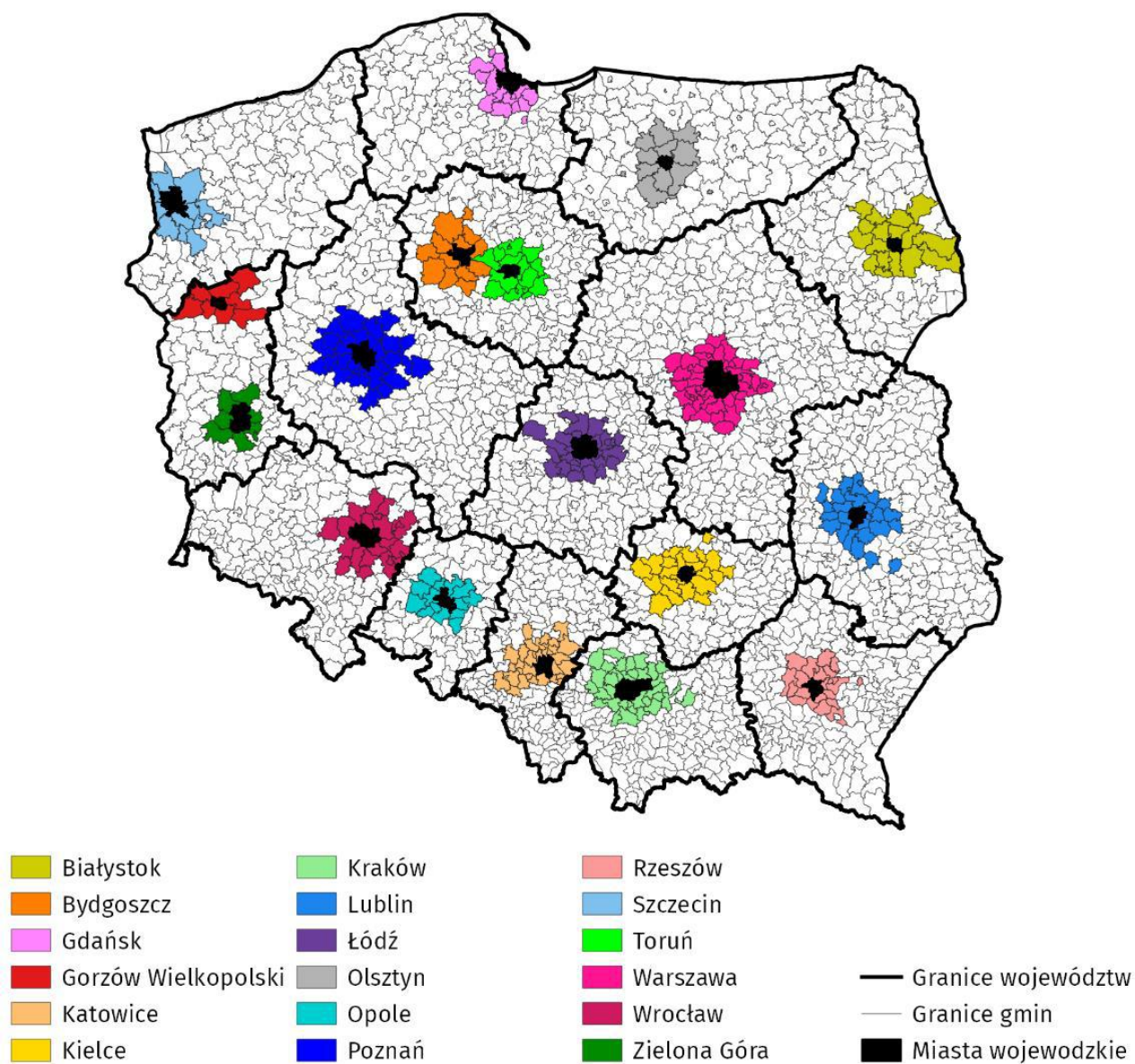
Dojazdy do szkół podstawowych i ponadpodstawowych dla dzieci i młodzieży zlokalizowanych w miastach wojewódzkich. Stolice regionów silnie przyciągają dzieci i młodzież do placówek szkolnych ze względu na dużą liczbę szkół, wszechstronną ofertę edukacyjną oraz dobrze zorganizowany transport publiczny.⁸⁰

Dla poszczególnych miast wojewódzkich strefy wpływów wyraźnie różniły się wielkością i zasięgiem oddziaływania. W przypadku szkół podstawowych obejmowały one od kilku do kilkudziesięciu gmin tworzących układ koncentryczny wokół miasta centralnego. Natomiast w przypadku szkół ponadpodstawowych strefy te miały znacznie większy zasięg (po kilkadziesiąt gmin) o charakterze ponadregionalnym.⁸¹

⁸⁰ Tamże.

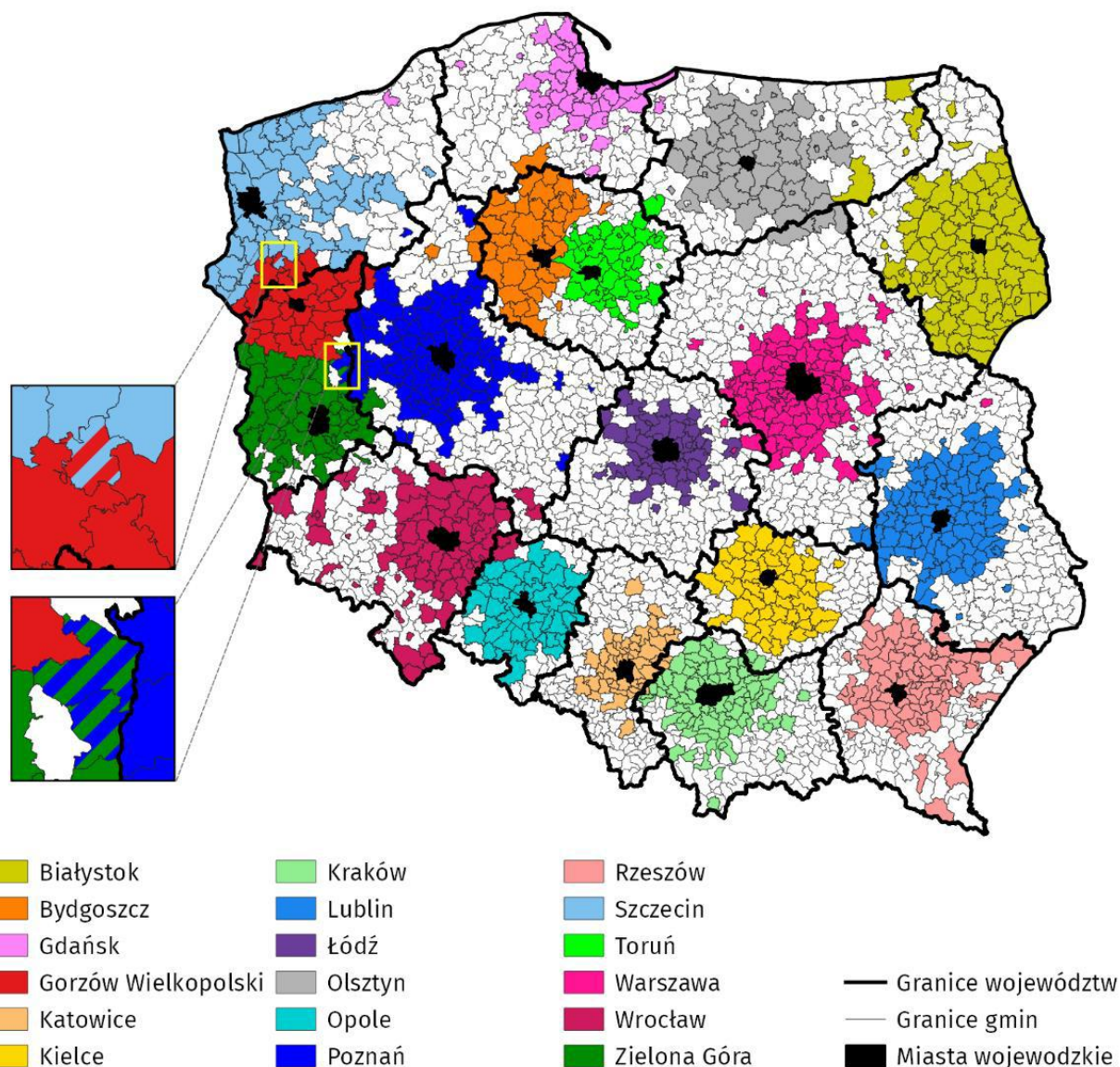
⁸¹ Tamże.

Kartogram 16. Strefy wpływów poszczególnych miast wojewódzkich w roku szkolnym 2022/2023 – szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży.

Źródło: Dojazdy uczniów do szkół podstawowych i ponadpodstawowych w roku szkolnym 2022/2023. GUS, 14.12.2023 r.

Kartogram 17. Strefy wpływów poszczególnych miast wojewódzkich w roku szkolnym 2022/2023 – szkoły ponadpodstawowe dla młodzieży.

Źródło: Dojazdy uczniów do szkół podstawowych i ponadpodstawowych w roku szkolnym 2022/2023. GUS, 14.12.2023 r.

Przeprowadzona analiza dojazdów do pracy oraz do szkół podstawowych i ponadpodstawowych podkreśla pozycję stolicy województwa Kielc jako głównego rynku pracy i centrum usług edukacyjnych w regionie, a także wskazuje na oddziaływanie ponadregionalne miasta.

III. WNIOSKI KOŃCOWE WYNIKAJĄCE Z ANALIZY ZMIAN PROCESÓW DEMOGRAFICZNYCH I NA RYNKU PRACY W WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM

Przestrzenne zróżnicowanie procesów demograficznych i rynku pracy – obszary rozwojowe i obszary problemowe w województwie świętokrzyskim.

Przeprowadzona analiza trendów rozwoju demograficznego i zachodzących zmian na lokalnym rynku pracy w analizowanych latach pozwala uzyskać informacje o skali dokonujących się procesów oraz wyodrębnić obszary o tendencjach rozwojowych, charakteryzujących się m.in. koncentracją i wzrostem liczby ludności (tj. obszary o cechach względnej stabilizacji demograficznej o umiarkowanym wzroście liczby ludności), a także obszary problemowe o cechach regresu demograficznego, dotknięte m.in. znacznym stałym ubytkiem ludności (depopulacją) i postępującym procesem starzenia się populacji.

Z przeprowadzonej analizy zmian stanu ludności, jej struktury wieku, przyrostu naturalnego i salda migracji w województwie świętokrzyskim w latach 2016-2022 i w okresie prognozowanym wynika, że w perspektywie najbliższych kilkunastu lat rozwój zasobów ludzkich w większości gmin województwa będzie charakteryzować postępujący spadek liczby ludności i jej starzenie się, co wpłynie na zmiany w rozmieszczeniu intensywności zaludnienia i struktury populacji. Przyrost naturalny i migracje są głównymi czynnikami wpływającymi na rozmieszczenie terytorialne ludności oraz proces depopulacji i starzenia się ludności województwa. Obecnie świętokrzyskie należy do obszarów najstarszych demograficznie w kraju, wraz z województwami: łódzkim, śląskim, zachodniopomorskim, opolskim, lubelskim i dolnośląskim.

Dodatkowo w ostatnich dwóch dekadach w większości województw notowano systematyczne zmniejszanie się liczby ludności i jej starzenie, co wynikało z utrwalania się niekorzystnych procesów demograficznych dotyczących m.in.: zwiększania się współczynnika zgonów (coraz krótsza długość życia), zmniejszania liczby urodzeń (spadająca dzietność), utrzymywania się ujemnego salda migracji (nasilone migracje) oraz niekorzystnych zjawisk społeczno-gospodarczych dotyczących niskiego poziomu rozwoju gospodarczego i wysokiego bezrobocia. Należy zaznaczyć, że w ostatniej dekadzie następowało powolne odwrócenie tych niekorzystnych procesów, ponieważ odnotowywano niewielki wzrost urodzeń (z tendencją spadku od 2019 r. spowodowanego m.in. pandemią koronawirusa COVID-19) oraz wzrost rozwoju gospodarczego, poprzez zwiększenie liczby osób zatrudnionych, a tym samym zmniejszenie grupy osób dotkniętych bezrobociem (z powodu braku pracy).

Z analizy sytuacji demograficznej województwa świętokrzyskiego oraz zmian na lokalnym rynku pracy nasuwają się następujące wnioski:

- świętokrzyskie należy do województw o największym procentowym stałym spadku liczby ludności i najszybciej starzejącej się populacji, w wyniku ujemnego przyrostu naturalnego oraz ujemnego salda migracji, doświadczając procesów depopulacji i prognozuje się utrzymanie tego niekorzystnego procesu do roku 2060, co spowoduje znaczny spadek wskaźnika gęstości zaludnienia zarówno miast, jak i obszarów wiejskich;
- na koniec 2022 roku w województwie świętokrzyskim odnotowano ogółem 1 178 164 mieszkańców, w tym 604 878 kobiet i 573 286 mężczyzn. W stosunku do roku 2016 liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o 74 736 osób (6,0%), w tym o 37 078 kobiet (5,8%)

i 37 658 mężczyzn (6,2%). Podregion kielecki utracił 43 271 osób (5,6%), a podregion sandomiersko-jędrzejowski – 31 465 osób (6,5%);

- według prognozy województwo świętokrzyskie w 2060 roku będzie liczyło ok. 817 348 mieszkańców, tj. o 360 816 osób (30,6%) mniej niż w 2022 roku (w tym czasie z województwa ubędzie ponad 1/3 mieszkańców);
- przewiduje się, że na obszarze województwa do roku 2040 nastąpi wzrost liczby ludności jedynie w sześciu gminach, które należą do powiatu kieleckiego, a najwyższy wzrost o ok. 1 386 osób (7,8%) przewidziano dla gminy Morawica, a następnie dla gmin, tj.: Nowiny (o 859 osób, 10,7%), Masłów (o 829 osób, 7,0%), Miedziana Góra (o 542 osoby, 4,3%), Strawczyn (o 297 osób, 2,7%), natomiast najmniejszy wzrost wystąpi w gminie Górnio (o 145 osób, 1,0%) – gminy te stanowią obszary potencjalnego rozwoju demograficznego;
- w pozostałych gminach powiatu kieleckiego, a także we wszystkich gminach należących do dwunastu powiatów oraz w powiecie grodzkim mieście Kielce prognozowany jest systematyczny znaczny ubytek ludności. Gminy te, zagrożone są procesem depopulacji, czyli powolnym wyludnianiem się, na skutek znacznego procentowego ubytku ludności, dotyczy to głównie gmin położonych na obrzeżach województwa w południowej, zachodniej, północno-zachodniej, północnej, północno-wschodniej i wschodniej części województwa;
- obecnie obszarem rozwoju demograficznego (z większym udziałem dzieci i młodzieży, osób w wieku produkcyjnym oraz niższym obciążeniem demograficznym osobami w wieku poprodukcyjnym) stają się niektóre gminy wiejskie i miejsko-wiejskie powiatu kieleckiego położone wokół stolicy regionu – miasta Kielce, w których wyniku procesu suburbanizacji, m.in. dzięki napływowi i osiedlaniu się osób o młodszej strukturze wiekowej, głównie osób w wieku prokreacyjnym następuje wzrost liczby mieszkańców, w tym wzrost zasobów siły roboczej, poprawa wskaźników ruchu naturalnego, a także równoważą się skutki starzenia ludności w tych gminach;
- w grupie powiatów, dodatnie tempo przyrostu ludności miało miejsce jedynie w powiecie kieleckim, natomiast w pozostałych powiatach notowano coroczne znaczne ubytki mieszkańców;
- na poziomie gmin wzrost liczby ludności w latach 2016-2022 miał miejsce w ośmiu gminach należących do powiatu kieleckiego, tj.: Masłów – 1 234 osoby (+11,6%), Morawica – 1 766 osób (+11,0%), Miedziana Góra – 1 174 osoby (+10,4%), Górnio – 984 osoby (+7,0%), Strawczyn – 540 osób (+5,1%), Daleszyce – 572 osoby (+3,6%), Nowiny – 275 osób (+3,6%) i Piekoszów – 469 osób (+2,9%) – gminy te tworzą obszar o tendencjach rozwojowych o cechach względnej stabilizacji demograficznej, o umiarkowanym wzroście liczby ludności;
- większość gmin miejsko-wiejskich województwa charakteryzuje ubytek liczby ludności zamieszkałej w miastach, a wzrost liczby ludności zamieszkałej na obszarach wiejskich. Obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich, na których odnotowano wzrost liczby ludności należą do gmin: Morawica – 1 442 osoby (+9,9%), Daleszyce – 713 osób (+5,6%), Busko-Zdrój i Oleśnica odpowiednio: +25 osób i +4 osoby (tj. po +0,2%). Jedynie w dwóch miastach należących do gmin miejsko-wiejskich zanotowano wzrost liczby mieszkańców, tj. w mieście Pierzchnica o 79 osób (+6,7%) i w mieście Morawica o 52 osoby (+3,0%). W pozostałych miastach i obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich systematycznie ubywało mieszkańców;
- natomiast w gminach wiejskich o funkcjach wybitnie rolniczych oraz z przewagą funkcji rolniczej i leśnej wystąpiły znaczne ubytki mieszkańców, a największy (w ujęciu procentowym) zanotowano

w gminach, tj.: Fałków (-12,8%), Tarłów (-12,4%), Słupia Konecka (-11,0%), Bałtów (-10,3%), Skarżysko Kościelne (-10,0%), Lipnik (-9,6%), Słupia Jędrzejowska (-9,5%), Radków (-8,7%), Ruda Maleniecka i Wilczyce (po -8,6%), Bliżyn (-8,4%) oraz Waśniów (-8,0%) – gminy te tworzą obszar problemowy o cechach regresu demograficznego, dotknięte m.in. znacznym stałym ubytkiem ludności (depopulacją) i postępującym procesem starzenia się ludności;

- w pięciu gminach miejskich wystąpił również coroczny systematyczny spadek liczby ludności, a największy procentowy ubytek w latach 2016-2022 odnotowano w mieście Ostrowiec Świętokrzyski, tj. o 10,7%, następnie w miastach: Skarżysko-Kamienna i Sandomierz (po 10,0%), Starachowice (o 9,9%), a w mieście Kielce o 7,0%;
- we wszystkich gminach województwa przyspieszeniu ulega proces starzenia się społeczeństwa, powodowany ciągłym zwiększaniem się udziału osób w wieku poprodukcyjnym i zmniejszaniem udziału osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym;
- skutkiem spadku udziału osób w wieku produkcyjnym oraz wzrostu osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnym zaludnieniu, będzie wzrost obciążenia demograficznego z tym, że będzie on większy w miastach, niż na wsi;
- pomimo niewielkiego wzrostu liczby urodzeń, utrzyma się w kolejnych latach okres depresji urodzeniowej, ponieważ w dalszym ciągu poziom reprodukcji ludności obecnej i prognozowanej nie zagwarantuje prostej zastępowalności pokoleń. Według prognozy wzrost współczynnika dzietności nawet do poziomu 2,15 nie wpłynie na zatrzymanie zmniejszania się liczby ludności oraz postępującego procesu jej starzenia się w przyszłości;
- w okresie prognozowanym nastąpi znaczny ubytek populacji kobiet w wieku prokreacyjnym (w wyniku m.in. wcześniejszych emigracji w poszukiwaniu lepszych warunków życia), w tym zaawansowany proces starzenia się potencjalnych matek oraz gwałtowny spadek udziału dzieci i młodzieży (w wieku do 24 lat), a także zmniejszenie udziału osób w wieku najwyższej aktywności zawodowej w ogólnym zaludnieniu;
- postępujący spadek liczby ludności oraz starzenie się demograficzne stawia wyzwanie dla polityk dotyczących dzietności, polityki senioralnej oraz polityki migracyjnej w Polsce i województwie;
- kierunki działań dla poprawy sytuacji demograficznej w regionie powinny dotyczyć m.in. dalszej promocji rodziny wielodzietnej i wielopokoleniowej, a także tworzenia dogodnych warunków w celu wzrostu współczynnika zawieranych małżeństw;
- rozwój planowania zagospodarowania przestrzennego województwa, tj. funkcji oraz hierarchii jednostek osadniczych (sieci osadniczej – mieszkalnictwa), a także rozwój usług (oświaty, ochrony zdrowia, opieki społecznej, kultury), transportu i infrastruktury technicznej uzależniony jest od zmian procesów demograficznych, w tym głównie od zaawansowanego procesu starzenia się ludności i wynikającego z tego faktu problemu prowadzenia właściwej polityki społecznej;
- należy więc kontynuować prace, które mają na celu dostosowanie m.in. usług publicznych (lecznictwa i opieki) do potrzeb osób starszych, niemogących samodzielnie funkcjonować, zabezpieczenia społecznego oraz produkcji i usług na rzecz osób starszych (rozwój srebrnej gospodarki);
- zmiany w liczbie i strukturze ludności w wieku produkcyjnym wpłyną na przyszłą sytuację na miejscowym rynku pracy oraz określą wielkość potencjalnych zasobów pracy i rozmiary zatrudnienia. Zasadniczym zadaniem jest więc umożliwienie wejścia na rynek pracy jak

największej liczbie osób młodych, które emigrują poza obszar województwa i kraju – aby zahamować spadek liczby osób w wieku produkcyjnym;

- utrudnieniem w rozwoju demograficznym województwa, tak jak i kraju, jest utrzymująca się niska dzietność (poniżej poziomu zastępowalności przyszłych pokoleń), głęboki niż demograficzny z lat 90-tych oraz trwająca od wielu dekad emigracja zarobkowa ludzi młodych, najbardziej aktywnych i przedsiębiorczych do województw sąsiednich lub za granicę, w celu podjęcia tam pracy, a także obecna niepewność związana z panującą od 2019 r. pandemią koronawirusa COVID-19 i innymi zagrożeniami;
- w województwie w ostatnich latach przywrócono prawa miejskie kilkunastu miejscowościom, a mimo to liczba ludności miejskiej zmniejsza się, w wyniku m.in. procesu suburbanizacji, czyli emigracji i osiedlaniu się mieszkańców miast na obszarach wiejskich sąsiednich gmin miejsko-wiejskich i wiejskich. Najintensywniej zjawisko to dotyka miasta Kielce, a w mniejszym stopniu pozostałych miast województwa;
- w miastach województwa świętokrzyskiego mieszkało ogółem 528 199 osób, w tym 279 210 kobiet (52,9% ogółu ludności miejskiej) oraz 325 668 mężczyzn (47,1%). Z miast ubyło 30 223 osoby (5,4%), w tym 14 299 kobiet (7,8%) i 15 924 mężczyzn (6,0%). Ludność miejska stanowiła zaledwie 44,8% ogółu mieszkańców województwa;
- obszar wiejski województwa zamieszkiwało ogółem 649 965 osób (tj. 55,2% ogółu ludności województwa), w tym 325 668 kobiet (50,1% ogółu ludności wiejskiej) i 324 297 mężczyzn. Liczba ludności zamieszkałej na obszarach wiejskich w latach 2016-2022 zmniejszyła się o 44 513 osób (6,4%), w tym o 22 779 kobiet (6,5%) oraz o 21 734 mężczyzn (6,3%);
- w grupie powiatów wysoki wskaźnik gęstości zaludnienia (powyżej średniej dla województwa) zanotowano w powiecie: skarżyskim (175), ostrowieckim (164), starachowickim (162) i sandomierskim (107). Poniżej 100 osób na jeden kilometr kwadratowy przypada w powiatach: kieleckim (94), kazimierskim (76), staszowskim (75), buskim (71), koneckim i jędrzejowskim (po 65), pińczowskim (60), opatowskim (54) i włoszczowskim (48);
- w województwie odnotowano 20 gmin typowo wiejskich o najmniejszej gęstości zaludnienia (poniżej 50 os./km²), tj.: Łubnice (47 os./km²), Gowarczów, Gnojno i Wojciechowice (po 44), Kije i Tuczepy (po 43), Imielno (41), Michałów i Nagłowice (po 40), Kluczewsko i Słupia Jędrzejowska (po 36), Moskorzew (35), Fałków i Bałtów (po 30), Słupia Konecka i Tarłów (po 29), Raków i Secemin (po 28), Ruda Maleniecka oraz Radków (po 26 os./km²) – gminy te są zagrożone depopulacją, wyludnieniem w okresie prognozowanym oraz stanowią obszary problemowe;
- w pozostałych gminach wiejskich przypada od 50 do 182 os./km², przy czym najgęściej zaludnione są gminy wiejskie powiatu kieleckiego, ponieważ w większości z nich na kilometr kwadratowy przypada ponad 100 osób;
- obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich posiadające mniej niż 50 osób na jeden kilometr kwadratowy, należą do gmin tj.: Wiślica i Osiek (po 49 os./km²), Łagów i Pińczów (po 48), Stąporków, Opatów i Oleśnica (po 47), Opatowiec (43), Nowy Korczyn (42), Radoszyce, Sędziszów, Zawichost i Włoszczowa (po 41), Ćmielów (38), Szydłów (37), Pierzchnica i Działoszyce (po 36), Ożarów (34) oraz Wodzisław (32 os./km²) – obszary wiejskie tych gmin również zagrożone są powolnym wyludnieniem;
- migracje (głównie zarobkowe mieszkańców) mają istotny wpływ na stan i strukturę ludności w poszczególnych jednostkach terytorialnych województwa, ponieważ odpływ migracyjny

znacznej grupy osób młodych w wieku produkcyjnym mobilnym powoduje systematyczne coroczne zmniejszanie się liczby mieszkańców, pogłębia ujemny przyrost rzeczywisty ludności, w tym ujemny przyrost naturalny, starzenie się populacji i występuje z dużym natężeniem w gminach miejskich oraz wiejskich i miejsko-wiejskich położonych peryferyjnie, na obrzeżach województwa;

- w województwie w 2022 roku w wyniku migracji wewnętrznych na pobyt stały odnotowano ogółem 12 793 odpływy migracyjne ze stałego miejsca zamieszkania (w tym 6 401 odpływów ze wsi i 6 392 odpływy z miast) oraz 10 523 napływy migracyjne (w tym 6 883 napływy na wieś i 3 640 napływów do miast). Saldo migracji ogółem w ruchu wewnętrznym wyniosło minus 2 270 osób (w miastach saldo migracji było ujemne do minus 2 752 osób, a na wsi osiągnęło wartość dodatnią do plus 482 osób);
- w grupie migrantów wewnętrznych na pobyt stały (napływających i odpływających) większość stanowią osoby odpływające z miast na wieś, tj. 3 713 osób, co stanowi 29,0% ogółu odpływających. Następne liczne grupy odpływających w ruchu wewnętrznym to: odpływający ze wsi do miast – 3 532 osoby (27,6%) oraz ze wsi na wieś – 2 869 osób (22,4%). Nieco mniej emigruje z miast do miast, tj. 2 679 osób (21,0%);
- w 2022 roku z województwa świętokrzyskiego za granicę emigrowały 243 osoby, w tym 156 mężczyzn (64,2%) i 87 kobiet (35,8%). Natomiast z zagranicy napłynęły 283 osoby, w tym 145 kobiet (51,2%) i 138 mężczyzn (48,8%). Saldo migracji zagranicznych było dodatnie i wyniosło plus 40 osób;
- w 2022 roku ujemne saldo migracji odnotowano w 71 gminach, które stanowiły 69,6% ogółu gmin województwa. W pięciu gminach miejskich od kilku lat notowano przewagę odpływu migracyjnego nad napływem, co dawało ujemne salda migracji. W 2022 roku najintensywniej emigrowali mieszkańcy miast, tj.: Skarżysko-Kamienna (minus 5,9‰), Sandomierz (minus 5,8‰) i Starachowice (minus 5,2‰). Nieco mniejsze ujemne saldo migracji na 1000 ludności zanotowano w Ostrowcu Świętokrzyskim (minus 4,9‰) oraz w Kielcach (minus 2,5‰);
- w wyniku niekorzystnej sytuacji od wielu lat pod względem odpływu migracyjnego ludności zarysowują się główne obszary problemowe, które stanowią gminy typowo wiejskie oddalone od miast. Najwyższe ujemne saldo migracji w 2022 roku odnotowano w następujących gminach wiejskich: Bałtów (minus 8,5‰), Fałków (minus 8,0‰), Lipnik (minus 7,4‰), Baćkowice (minus 5,9‰), Raków (minus 5,3‰), Zagnańsk (minus 5,0‰), Moskorzew (minus 4,7‰), Krasocin (minus 4,6‰), Tuczępy (minus 3,9‰), Mniów (minus 3,6‰), Waśniów (minus 3,4‰), Łączna (minus 3,3‰), Kluczewsko i Czarnocin (po minus 3,0‰);
- dodatnie saldo migracji wystąpiło w 31 gminach, co stanowiło 30,4% ogółu gmin województwa, w tym w 9 gminach miejsko-wiejskich, tj.: Morawica (12,9‰), Szydłów (5,9‰), Piekoszów (4,1‰), Daleszyce (3,4‰), Pierzchnica (2,9‰), Kazimierza Wielka (0,8‰), Pacanów (0,7‰), Opatów (0,3‰) i Wąchock (0,01‰) oraz w 22 gminach wiejskich: Masłów (10,2‰), Bodzechów (10,1‰), Nowiny (9,6‰), Miedziana Góra (7,4‰), Strawczyn (6,5‰), Górnio (6,7‰), Solec-Zdrój (4,5‰), Smyków (4,1‰), Michałów (3,6‰), Ruda Maleniecka i Kije (po 2,8‰), Wilczyce (2,0‰), Skarżysko Kościelne i Brody (po 1,6‰), Gnojno (1,4‰), Pawłów i Sadowie (po 1,3‰), Samborzec (1,0‰), Secemin (0,9‰), Wojciechowice (0,5‰), Nagłowice (0,4‰) i Łubnice (0,01‰);

- drugim głównym czynnikiem powodującym znaczny ubytek ludności województwa jest ujemny przyrost naturalny spowodowany niskim współczynnikiem urodzeń i wysokim współczynnikiem zgonów oraz spadkiem zawieranych małżeństw;
- z analizy danych dotyczących wielkości przyrostu naturalnego (na 1000 ludności) na obszarach wiejskich i w miastach wynika, że zarówno w województwie, jak i w Polsce lepsza sytuacja pod względem przyrostu naturalnego występuje na obszarach wiejskich niż w miastach;
- w województwie świętokrzyskim w 2022 roku we wszystkich powiatach przyrost naturalny na 1000 ludności był ujemny, co oznaczało, że współczynnik zgonów był wyższy od współczynnika urodzeń;
- w 2022 roku na 102 gminy województwa, aż w 96 z nich odnotowano ujemny przyrost naturalny ludności. Najbardziej korzystna sytuacja pod względem przyrostu naturalnego występuje w gminach powiatu kieleckiego, w których notowano mniejsze ujemne jego wartości, niż w pozostałych gminach w województwie. Ponadto czterem gminom wiejskim, tj.: Bieliny (2,2‰), Górno (1,9‰), Strawczyn (0,7‰) i Nowiny (0,3‰) oraz trzem gminom miejsko-wiejskim: Łagów (2,3‰), Morawica (1,0‰) i Łopuszno (0,1‰) udało się osiągnąć przewagę urodzeń nad zgonami z tym, że na obszarze wiejskim gminy Morawica wystąpił ujemny przyrost naturalny (minus 1,1‰), a w mieście był dodatni, najwyższy w skali województwa na poziomie 19,2‰. Dodatnie wartości przyrostu naturalnego zanotowano również w trzech miastach należących do gmin miejsko-wiejskich, tj.: Szydłów (4,1‰), Wiślica (2,1‰) i Daleszyce (1,8‰);
- przyczyn występującego w województwie od ponad dwóch dekad ujemnego przyrostu naturalnego ludności należy upatrywać m.in. w spadku zawieranych małżeństw, niskich wartościach współczynnika dzietności, a przede wszystkim w masowej długookresowej emigracji osób w wieku najwyższej zdolności prokreacyjnej (w tym kobiet) z województwa do większych miast w Polsce lub za granicę, częściej do krajów Unii Europejskiej;
- niepokojącym zjawiskiem jest niedobór kobiet (defeminizacja) na peryferyjnych obszarach wiejskich województwa, zwłaszcza w młodszych grupach wiekowych, co spowodowane jest odpływem młodych kobiet do miast w celu zdobywania wykształcenia i lepszej pracy, czy też emigracją poza teren województwa lub za granicę. Ponadto mężczyźni przeważają w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, natomiast znaczną przewagę kobiet nad mężczyznami odnotowuje się w grupie osób w wieku poprodukcyjnym;
- depopulacja gmin położonych peryferyjnie spowodowana jest m.in. migracją wewnętrzną zwłaszcza odpływem młodych kobiet w wieku najwyższej aktywności prokreacyjnej z gmin położonych peryferyjnie do dużych ośrodków regionalnych, zwłaszcza młodzieży podejmującej naukę w szkołach ponadpodstawowych, następnie wybierającej się na studia, a później szukającej zatrudnienia w dużych ośrodkach miejskich, w celu poprawienia swojej sytuacji życiowej;
- kolejnym powodem decydującym o migracji z peryferii do większych ośrodków miejskich jest lepsza oferta zatrudnienia, która na obszarach wiejskich i w mniejszych miastach zwłaszcza oddalonych od dużych miast nie jest zgodna z aspiracjami zawodowymi młodzieży, która pragnie kształcić się w zawodach „opłacalnych” zgodnych z potrzebami lokalnego rynku pracy;
- dane GUS potwierdzają fakt, że największy odpływ ludności dotyczy osób poszukujących pracy oraz osób wyjeżdżających na studia do większych miast, które już tam osiedlają się na stałe. Dodatkowo niekorzystne zmiany demograficzne dotyczące ujemnego przyrostu naturalnego ludności wpływają na spadek liczby uczniów i studentów. Szacuje się, że na przestrzeni ostatniej

dekady liczba studentów zmniejszyła się o ponad połowę. Należy też pamiętać, że trwający od wielu lat proces stałego odpływu osób w wieku przedprodukcyjnym i w wieku najwyższej aktywności zawodowej (w wieku mobilnym) powoduje systematyczne zmniejszanie się zasobów pracy;

- widoczny napływ i prognozowana koncentracja ludności w kilku dużych ośrodkach regionalnych w Polsce i ich najbliższym otoczeniu powoduje konieczność zmian w regulacjach dotyczących finansów lokalnych, infrastruktury i opieki społecznej;
- należy dodać, że oferta pracy dla kobiet na peryferyjnych obszarach wiejskich i małych miastach jest ograniczona, o czym świadczy niski udział kobiet pracujących w ogólnej liczbie pracujących na tych obszarach, co wpływa na decyzje o emigracji. Wśród emigrujących z tych obszarów większość stanowią kobiety, które m.in. dostrzegają ograniczoną oraz kurczącą się infrastrukturę społeczną i transportową (słabe połączenia komunikacyjne).

Przeprowadzona analiza dojazdów do pracy oraz do szkół podstawowych i ponadpodstawowych podkreśla pozycję stolicy województwa miasta Kielce, jako głównego rynku pracy i centrum usług edukacyjnych w regionie, a także wskazuje na jego oddziaływanie ponadregionalne:

- w 2021 r. do pracy w województwie świętokrzyskim przyjeżdżało 13,3 tys. pracowników najemnych z innych województw (26,0% więcej niż w poprzednim badaniu z 2016 r.), najwięcej pracowników najemnych pochodziło z mazowieckiego – 4,3 tys. osób (32,5%), podkarpackiego – 2,6 tys. (19,7%), łódzkiego – 1,9 tys. (14,1%) i małopolskiego – 1,5 tys. (11,3%);
- biorąc pod uwagę lokalizację miejsca pracy pracowników najemnych spoza województwa świętokrzyskiego, zdecydowanie częściej cel ich przyjazdu stanowiły miasta (77,1% wobec 22,9% w przypadku terenów wiejskich);
- najbardziej atrakcyjnym miejscem pracy w województwie były Kielce, ponieważ w 2021 r. w celach zarobkowych przyjeżdżało tu (zarówno z terenu województwa, jak i spoza jego granic) 38,4 tys. pracowników najemnych, tj. 26,5% wszystkich przyjeżdżających do pracy w świętokrzyskich gminach, a następnie Starachowice – 10,1 tys. osób, (7,0%) i Ostrowiec Świętokrzyski – 6,6 tys. (4,6%);
- z ogólnej liczby pracowników najemnych przyjeżdżających do pracy do gmin w województwie w gminach miejskich pracowało 45,5% z nich, a w przypadku gmin miejsko-wiejskich miasta stanowiły miejsce pracy dla 31,4% przyjeżdżających, a obszary wiejskie dla 10,1%. Na gminy wiejskie przypadało 13,0% przyjeżdżających do pracy;
- w 2021 r. z Kielc wyjeżdżało do pracy 8,4 tys. osób, z czego 66,7% stanowili wyjeżdżający do gmin województwa świętokrzyskiego, przy czym główny kierunek stanowiły gminy ościenne;
- do pracy poza granice województwa wyjeżdżało z Kielc 2,8 tys. osób (33,3% ogółu wyjeżdżających), głównie do dużych miast: Warszawy, Krakowa i Wrocławia. Pracownicy najemni mieszkający w Kielcach poza województwo świętokrzyskie wyjeżdżali do pracy w 388 gminach, z których najwięcej znajdowało się w województwie mazowieckim (76), małopolskim (54) i śląskim (52);
- w 2021 r. Kielce stanowiły docelowe miejsce pracy dla 38,4 tys. pracowników najemnych, co oznacza wzrost o 61,9% w porównaniu z rokiem 2016. Większość zatrudnionych, tj. 35,8 tys. osób (93,3% pochodziła z gmin województwa świętokrzyskiego), natomiast pozostali – 2,6 tys.

osób (6,7%) przyjeżdżali do Kielc z innych województw. Zdecydowana większość przyjeżdżających wywodziła się z terenów wiejskich (83,3%);

- w województwie w 2021 r. do pracy poza gminę swojego zamieszkania dojeżdżało 160,9 tys. pracowników najemnych (z tendencją wzrostu), co stanowiło 3,1% ogółu dojeżdżających w kraju (dało to niezmiennie 12 miejsce wśród województw). Większość dojazdów odbywała się w granicach administracyjnych województwa;
- podobnie jak w większości województw, wśród ogółu dojeżdżających do pracy w świętokrzyskim, przeważały osoby zamieszkujące tereny wiejskie (74,9%). Udział ten był większy niż przeciętnie w kraju (58,5%). Mieszkańcy wsi byli bardziej mobilni w przypadku dojazdów wewnątrzwojewódzkich (78,6%) w tej grupie dojeżdżających. Natomiast w przypadku dojazdów poza obszar województwa dojeżdżający pracownicy najemni mieszkający na wsi stanowili w tej grupie 58,0%, a mieszkańcy miast – 42,0%;
- dla większości zatrudnionych cel dojazdu stanowiły miasta, a udział mieszkańców województwa dojeżdżających do pracy w miastach wyniósł 77,7% i był większy niż średnio w kraju (74,9%) – duży udział dojeżdżających do pracy w liczbie pracowników najemnych świadczy o dużej mobilności przestrzennej pracowników najemnych w województwie świętokrzyskim;
- struktura wyjeżdżających do pracy poza obszar województwa świętokrzyskiego według kryterium miejsca zamieszkania wskazuje na najwyższy w Polsce udział zatrudnionych z terenów wiejskich (58,0% ogółu wyjeżdżających, wobec 44,7% średnio w kraju);
- większość zatrudnionych wyjeżdżających z województwa świętokrzyskiego udawała się do pracy w miastach (81,5%), a odsetek takich przemieszczeń był nieco wyższy od średniej dla Polski (80,9%). Wśród wyjeżdżających do pracy poza granice województwa dominowali mężczyźni (60,9%), i udział ten przekraczał średnią krajową (58,6%). Kobiety natomiast na pracę poza województwem zamieszkania decydowały się znacznie rzadziej (stanowiły 39,1%);
- spośród wszystkich gmin województwa największą liczbą pracowników najemnych wyjeżdżających do pracy do innych gmin wyróżniało się miasto Kielce. W 2021 r. w celach zarobkowych wyjeżdżało z Kielc 8,4 tys. osób, co stanowiło 5,2% ogółu wyjeżdżających do pracy w województwie oraz 20,8% pracowników najemnych wyjeżdżających z miast;
- wśród mieszkańców wsi najwięcej pracowników najemnych wyjeżdżało do pracy z gminy Piekoszów – 3,9 tys. osób, tj. 2,4% ogółu wyjeżdżających i 3,2% wszystkich wyjeżdżających z terenów wiejskich. W strukturze wyjeżdżających do pracy, uwzględniającej rodzaj gminy zamieszkania, największą grupę stanowili mieszkańcy gmin miejsko-wiejskich (46,5%), przy czym odsetek mieszkających w części wiejskiej tych gmin wyniósł 33,2%, a w miastach 13,4%. Zatrudnieni pochodzący z gmin wiejskich stanowili 41,8%, natomiast udział wyjeżdżających z gmin miejskich ukształtował się na poziomie 11,8%;
- pracownicy najemni wyjeżdżający do pracy poza granice województwa kierowali się głównie do dużych miast: najczęściej do Warszawy – 6,0 tys. osób (20,4% ogółu wyjeżdżających poza województwo), następnie do Krakowa – 4,3 tys. osób (14,5%). Spośród mniejszych ośrodków wyróżniał się Tarnobrzeg, który był miejscem pracy dla 1,6 tys. mieszkańców województwa;
- analiza wyjazdów poza obszar województwa, prowadzona z perspektywy gminy pracy wskazuje, że mieszkańcy świętokrzyskiego mieli największy udział w zbiorowości przyjeżdżających w celach zarobkowych w sąsiednich województwach: podkarpackim, mazowieckim, śląskim, oraz małopolskim.

Wnioski wynikające z analizy zmian na rynku pracy

W województwie świętokrzyskim w latach 2013-2024 notowano następujące zmiany sytuacji na miejscowym rynku pracy, m.in.:

- według stanu na koniec grudnia 2023 r. liczba pracujących w gospodarce narodowej w województwie świętokrzyskim wynosiła 429 924 osoby, co stanowiło 2,8% ogółu pracujących w kraju (14 miejsce wśród województw). W 2023 r. w porównaniu do stanu z grudnia 2022 r. liczba pracujących zmniejszyła się o 5 718 osób (1,3%). Natomiast na koniec lutego 2024 r. w województwie liczba pracujących w stosunku do 2022 r. spadła do 426 580 osób, tj. o 9 062 osoby (2,1%). W kraju w tym czasie spadek ten wyniósł 0,8%;
- w lutym 2024 r. w stosunku do grudnia 2022 r. odnotowano wzrost liczby pracujących w sektorze publicznym ze 100 470 osób do 101 130 osób (tj. o 660 osób) oraz spadek liczby pracujących w sektorze prywatnym z 335 172 osób do 325 450 osób (o 9 722 osoby). Udział osób pracujących w sektorze publicznym w tym czasie wzrósł z 23,1 do 23,7%, a w sektorze prywatnym spadł z 76,9 do 76,3%.
- w latach 2022-2024 w województwie we wszystkich powiatach notowano spadek liczby osób pracujących w gospodarce narodowej;
- na koniec lutego 2024 r. ponad połowę pracujących, tj. 257 877 osób (60,5%) skupiał podregion kielecki. Najwięcej osób pracowało w powiecie kieleckim – 81 679 osób, co stanowiło 19,1% ogółu pracujących w województwie, a następnie w powiecie grodzkim miasteczko Kielce – 68 167 osób (16,0%). W pozostałych powiatach liczba osób pracujących kształtowała się następująco: na trzecim miejscu uplasował się powiat ostrowiecki z 31 357 osobami pracującymi (7,4%), a w następnej kolejności powiaty: jędrzejowski – 31 081 osób (7,3%), starachowicki – 29 645 osób (7,0%), sandomierski – 26 943 osoby (6,3%), buski – 25 713 osób (6,0%), staszowski – 25 454 osoby (6,0%), konecki – 24 943 osoby (5,8%), skarżyski – 22 086 osób (5,2%), opatowski – 17 413 osób (4,1%), włoszczowski – 16 333 osoby (3,8%), pińczowski – 14 109 osób (3,3%) i kazimierski – 11 657 osób (2,7%);
- województwo świętokrzyskie charakteryzowała struktura usługowo-przemysłowo-rolnicza pracujących. Na koniec października 2023 r. najwięcej pracujących odnotowano w sektorze usługowym – 246,7 tys. osób, tj. 57,3% ogółu pracujących w gospodarce narodowej (w kraju 63,6%). Udział ten był jednym z najniższych w kraju. W sektorze przemysłowym pracowało ogółem 120,1 tys. osób, tj. 27,9% (w kraju 28,1%). Natomiast sektor rolniczy skupiał 63,4 tys. osób, tj. 14,7% ogółu pracujących (w kraju 8,2%). W województwie świętokrzyskim udział pracujących w sektorze rolniczym był jednym z najwyższych w kraju (3 miejsce wśród województw). Wyższe udziały odnotowano jedynie w województwie lubelskim (19,1%) oraz podlaskim (18,6%);
- w województwie w latach 2013-2022 przeciętne zatrudnienie zwiększyło się z 227 658 etatów do 244 800 etatów, tj. o 17 142 etaty (7,5%). Natomiast udział przeciętnego zatrudnienia w ogólnej liczbie zatrudnionych w kraju w tym czasie zmniejszył się z 2,4% do 2,2%. Na koniec 2022 r. w stosunku do 2013 r. największy wzrost nowych etatów (czyli osób zatrudnionych) odnotowano w sekcji przemysł, tj. z 64 520 do 74 942 zatrudnionych (o 10 422 nowe etaty, 16,2%), w tym w przetwórstwie przemysłowym o 9 102 etaty (16,2%);
- w województwie w 2022 r. struktura przeciętnego zatrudnienia kształtowała się następująco: największy udział w przeciętnym zatrudnieniu miały sekcje: administracja publiczna i obrona

narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; edukacja oraz opieka zdrowotna i pomoc społeczna – 30,7%, na drugim miejscu sekcja: przemysł razem – 30,6%, następnie sekcje: handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja; działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości; działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; administrowanie i działalność wspierająca; działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją oraz pozostała działalność usługowa – łącznie 30,4%. Natomiast najmniejszy udział w przeciętnym zatrudnieniu miała sekcja: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – 1,6% oraz sekcja: budownictwo – 6,7%.

- w 4 kwartale 2023 r. zbiorowość aktywnych zawodowo liczyła 514 tys. osób, a biernych zawodowo – 431 tys. osób. Ludność aktywna zawodowo obejmowała pracujących w liczbie 495 tys. osób i bezrobotnych – 19 tys. osób. Łącznie stanowili oni 2,9% aktywnych zawodowo w kraju. Większą część aktywnych zawodowo w województwie stanowili mężczyźni (54,5%). Według miejsca zamieszkania przeważali mieszkańcy obszarów wiejskich, których udział w liczbie aktywnych zawodowo wyniósł 56,2%;
- w latach 2013-2023 liczba bezrobotnych zarejestrowanych zmniejszyła się z 90 124 osób do 33 724 osób, tj. o 56 400 osób (62,6%). Bezrobotni stanowili 4,3% ogółu bezrobotnych w kraju. W 2023 r. zanotowano spadek liczby bezrobotnych w stosunku do 2022 r. o 305 osób (0,9%). Tendencja spadkowa liczby bezrobotnych w ostatnich latach może być powodowana zarówno powstawaniem nowych miejsc pracy, jak i kurczeniem się grupy osób w wieku produkcyjnym;
- według BAEL w latach 2015-2023 sukcesywnie wzrastał udział osób w wieku 15–89 lat z wykształceniem wyższym z 19,6% do 24,8%, policealnym i średnim zawodowym z 23,8% do 25,9% oraz średnim ogólnokształcącym z 8,6% do 10,0%. Natomiast zmniejszył się udział osób posiadających wykształcenie zasadnicze zawodowe z 25,5% do 22,8% oraz gimnazjalnym, podstawowym i niższym z 22,6% do 16,5%;
- najwięcej obsadzonych miejsc pracy znajdowało się w jednostkach prowadzących działalność w zakresie: przetwórstwa przemysłowego (24,8% ogółu zagospodarowanych miejsc pracy), handlu; naprawy pojazdów samochodowych (14,0%), edukacji (13,7%) oraz opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (11,8%);
- w sektorze prywatnym najwięcej obsadzonych miejsc pracy było w sekcji przetwórstwo przemysłowe (35,6%), a następnie w handlu; naprawie pojazdów samochodowych (21,0%) oraz budownictwie (9,9%);
- odmienną strukturą pracujących według rodzajów działalności charakteryzował się sektor publiczny, gdzie prawie 80% wszystkich obsadzonych miejsc pracy skupiały jednostki zaliczane do trzech sekcji: edukacja (34,0%), opieka zdrowotna i pomoc społeczna (26,7%) oraz administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (17,9%);
- w województwie w 2023 r. odnotowano dodatni bilans miejsc pracy – utworzono o 3,9 tys. stanowisk więcej, niż zlikwidowano (przed rokiem o 5,5 tys. więcej). Dodatni bilans obserwowano w większości sekcji, przy czym najwyższe wartości odnotowano m.in. w handlu; naprawie pojazdów samochodowych oraz administrowaniu i działalności wspierającej (po +0,5 tys. miejsc pracy);
- według stanu na koniec 4 kwartału 2023 r. w województwie badane podmioty posiadały 1,3 tys. wolnych miejsc pracy, tj. o 7,0% mniej niż w analogicznym okresie 2022 r.;

- w ostatnim dniu grudnia 2023 r. niemal co piąty spośród ogółu cudzoziemców wykonywujących pracę w Polsce mieszkał w regionie warszawskim stołecznym (19,1%), natomiast najmniej spośród analizowanej populacji cudzoziemców mieszkało w regionie świętokrzyskim (poniżej 1,0%).

Najważniejsze strukturalne problemy rynku pracy to:

- malejąca liczba osób w wieku produkcyjnym i starzejąca się siła robocza;
- najliczniejszą grupę biernych zawodowo tworzyły osoby w wieku 55-89 lat. W ciągu roku ich liczba zwiększyła się o 2,1% i stanowiła 67,8% ogółu. Wzrost wystąpił także w pozostałych grupach wieku, w tym najwyższy wśród osób w wieku 45-54 lata (o 22,2%);
- starzenie się zasobów pracy powoduje wzrost udziału bezrobotnych w wieku powyżej 50 roku życia, z przewagą mężczyzn. Wśród bezrobotnych notuje się również wysoki udział osób z niskim poziomem wykształcenia lub bez odpowiednich kwalifikacji zawodowych. Najgorsza sytuacja pod względem wykształcenia występuje w gminach wiejskich położonych z dala od ośrodków miejskich;
- w strukturze bezrobocia od wielu lat utrzymują się niekorzystne cechy, m.in. wysoki odsetek osób młodych bezrobotnych w wieku 18-34 lata (38,7%);
- w 2023 r. najwyższą stopę bezrobocia odnotowano w powiatach: opatowskim (15,2%), skarżyskim (14,6%), ostrowieckim i kazimierskim (po 10,3%), koneckim (10,2%), starachowickim (9,9%), sandomierskim (7,8%), jędrzejowskim i pińczowskim (po 7,0%), a najniższą w powiecie buskim (4,3%) oraz w Kielcach (4,6%);
- obszary wysokiego bezrobocia stanowią jednocześnie obszary największego odpływu ludności, ponieważ nie zapewniają odpowiedniej liczby miejsc pracy zgodnych z oczekiwaniami zarówno osób poszukujących pracy, jak i pracodawców – co powoduje depopulację tych obszarów;
- największy odpływ ludności w wieku produkcyjnym mobilnym dotyczy osób poszukujących pracy oraz osób wyjeżdżających na studia do większych miast, które już tam osiedlają się na stałe – powoduje to spadek siły roboczej / zasobów pracy w województwie;
- brak zgodności kierunków kształcenia z wymaganiami miejscowych rynków pracy;
- według stanu na koniec 4 kwartału 2023 r. w województwie świętokrzyskim badane podmioty posiadały 1,3 tys. wolnych miejsc pracy, tj. o 7,0% mniej niż w analogicznym okresie 2022 r.;
- wzrost liczby osób bezrobotnych w 2020 roku w stosunku do 2019 roku, w wyniku pandemii koronawirusa (ograniczenia w funkcjonowaniu poszczególnych branż i sektorów gospodarki);
- wysoki odsetek ludzi młodych w wieku mobilnym pozostających bez pracy;
- w latach 2016-2023 współczynnik aktywności zawodowej ogółem (czyli udział aktywnych zawodowo: pracujących i poszukujących pracy w liczbie ludności ogółem w wieku 15–89 lat) zmniejszył się z 55% do 54,4% (w kraju wzrósł do 58,9%);
- wskaźnik zatrudnienia w województwie świętokrzyskim wyniósł 52,4%, tj. o 1,5 pkt.% mniej niż w 4 kwartale 2022 r.;
- w analizowanym okresie zaobserwowano zwiększenie obciążenia pracujących osobami niepracującymi. W 4 kwartale 2023 r. na 1000 pracujących przypadało 909 bezrobotnych i biernych zawodowo (rok wcześniej 855). Było to wyższe obciążenie niż średnio w kraju (odpowiednio 753 oraz 755);

- duży udział mieszkańców wsi w grupie osób bezrobotnych oraz osób długotrwale bezrobotnych, w tym najwięcej osób w wieku mobilnym, z niskim poziomem wykształcenia, bez odpowiednich kwalifikacji, bez stażu pracy i bez prawa do zasiłku;
- w latach 2013-2023 udział kobiet w grupie osób bezrobotnych zwiększył się z 48,6% do 50,6% (w kraju do 52,6%), a najwyższy ich udział odnotowano w powiatach: jędrzejowskim (62,1%), włoszczowskim (56,6%), koneckim (55,2%), staszowskim (53,7%), ostrowieckim (53,4%), buskim (52,1%) i pińczowskim (51,9%), natomiast najniższy w Kielcach i w powiecie starachowickim (po 46,3%) oraz w powiatach skarżyskim i kazimierskim (po 47,2%);
- niski udział pracujących kobiet w ogólnej liczbie osób zatrudnionych w województwie świętokrzyskim;
- pracujący w gospodarce narodowej z terenu województwa świętokrzyskiego należą do najstarszych pracujących w kraju, ponieważ przeciętny wiek pracujących w 2023 r. wynosił 43,7 lat (przy średniej dla kraju 42,6 lat), natomiast mediana wieku pracujących wynosiła 44 lata (w kraju 42 lata) – przy czym młodsi pracownicy, to osoby zamieszkałe na obszarze wiejskim. Analiza wieku pracujących z perspektywy najmniejszych jednostek terytorialnych w województwie wskazuje, że jest to zjawisko zróżnicowane przestrzennie. Średnia wieku równa i wyższa od średniej dla województwa wystąpiła w 29 gminach. Najstarsi pracujący zamieszkiwali gminy miejskie: Sandomierz (45,9 roku), Ostrowiec Świętokrzyski (45,3 roku) i Skarżysko-Kamienna (45,1 roku) oraz miejsko-wiejską gminę Opatów (45,1 roku). Najniższy w województwie średni wiek pracujących odnotowano w gminach wiejskich: Imielno (41,5 roku), Kluczewsko (41,8 roku) oraz Bieliny, Strawczyn, Smyków i Pawłów (po 41,9 roku).

Pozytywne zmiany na rynku pracy przejawiające się spadkiem stopy bezrobocia w województwie, tak jak i w Polsce, wynikają m.in. z ożywienia i wzrostu gospodarczego. Pomimo tego, nadal najwyższe bezrobocie dotyka obszar północny województwa, tj. gminy należące do podregionu kieleckiego, oprócz miasta Kielce. Natomiast lepsza sytuacja pod względem wykorzystania zasobów pracy występuje w gminach położonych w południowej części województwa, należących do podregionu sandomiersko-jędrzejowskiego. Pozytywnym zjawiskiem w ostatnich latach wpływającym na zmniejszenie liczby osób bezrobotnych, a tym samym poprawę sytuacji na miejscowym rynku pracy jest dość wysoki współczynnik aktywności zawodowej mieszkańców i wskaźnik zatrudnienia oraz dodatni bilans nowo utworzonych miejsc pracy w województwie. Natomiast biorąc pod uwagę prognozowane ogromne braki pracowników na rynku pracy i związane z tym problemy rozwojowe, należy podjąć działania mające na celu zwiększenie liczby aktywnych zawodowo mieszkańców w województwie.

IV. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI W STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO 30+

W opracowaniu pt. „*Praktyczny Podręcznik „Strategia Rozwoju Gminy”*” wydanym przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej zapisano, że warunkiem efektywnej polityki rozwoju jest pogłębiona diagnoza terytoriów, tj. rozpoznanie zasobów endogenicznych i potencjałów, które można wykorzystać do rozwoju, jak również określenia barier rozwojowych i obszarów, które powinny być wsparte. Ma to prowadzić do różnicowania i dopasowania interwencji w zależności od specyfiki tych terytoriów, co pozwoli identyfikować obszary wsparcia, w tym o szczególnym charakterze, to znaczy tzw. obszary strategicznej interwencji (OSI).⁸²

Przedstawiano również ustawową definicję obszaru strategicznej interwencji (OSI). Do niego należy określony w strategii rozwoju obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych, lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych czy przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania, potencjałów rozwojowych, do którego jest kierowana interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne albo w zasoby ludzkie, finansowane z różnych źródeł, czy też rozwiązania regulacyjne.

Podkreślono, że OSI są terytoriami, do których będzie adresowana polityka rozwoju, ukierunkowana na wywołanie/ spowodowanie określonych zmian. Według definicji OSI wyróżniono dwa rodzaje tych obszarów:

- **obszary problemowe** – charakteryzujące się niekorzystnymi zjawiskami w sferze społecznej, ekonomicznej lub przyrodniczej, wymagające interwencji nakierowanej na przełamanie barier rozwojowych;
- **obszary wzrostu** – wyróżniające się szczególnymi potencjałami (tj. bieguny wzrostu, obszary tematyczne lub klastry zaawansowanych technologii), które w wyniku interwencji mogą kształtować przewagi konkurencyjne.⁸³

Obszary strategicznej interwencji wyodrębniono na poziomie krajowym, regionalnym, jak również lokalnym z tym, że na terenie lokalnym ma to być na zasadzie fakultatywnej.

1. OSI na poziomie krajowym

W Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 na terenie województwa świętokrzyskiego wyznaczono dwa rodzaje OSI (oba o charakterze obszarów problemowych):

- **miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze**, tj.: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna, Jędrzejów, Staszów, Końskie, Sandomierz oraz Busko-Zdrój);
- **obszary zagrożone trwałą marginalizacją** (40 gmin).

1.1. OSI Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze obejmują swoim zasięgiem:

- ✓ miasta kryzysowe (silne powiększanie niekorzystnego dystansu, zła sytuacja społeczno-gospodarcza): Staszów (ośrodek lokalny);

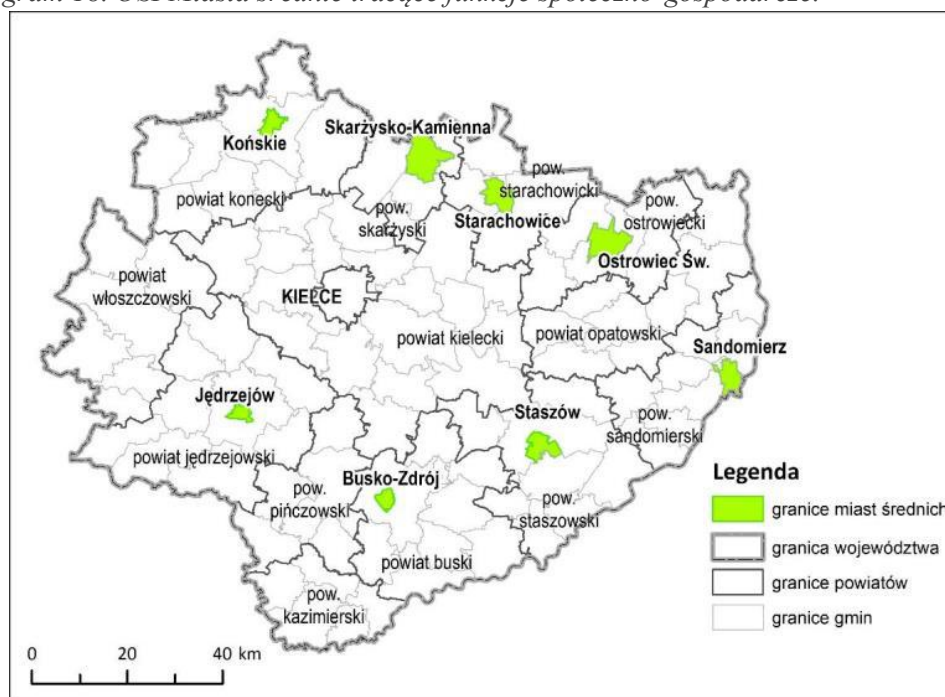
⁸² *Poradnik praktyczny. Strategia Rozwoju Gminy*. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.

⁸³ Tamże, s. 92.

- ✓ miasta obniżającego się potencjału (silne powiększanie niekorzystnego dystansu, umiarkowanie zła sytuacja społeczno-gospodarcza): Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice (ośrodki subregionalne);
- ✓ miasta stagnujące (umiarkowane powiększanie niekorzystnego dystansu, zła sytuacja społeczno-gospodarcza): Jędrzejów (ośrodek lokalny);
- ✓ miasta zagrożone marginalizacją (umiarkowane powiększanie niekorzystnego dystansu, umiarkowanie zła sytuacja społeczno-gospodarcza): Skarżysko-Kamienna, Sandomierz (ośrodki subregionalne), Busko-Zdrój, Końskie (ośrodki lokalne)⁸⁴.

W zasięgu OSI znajduje się osiem największych miast województwa (bez stolicy województwa miasta Kielce), które stanowią najważniejsze ośrodki organizujące układy społeczno-gospodarcze województwa. Jednak ze względu na słabsze wyposażenie w czynniki lokalizacji (kapitał ludzki, społeczny, materialny i instytucjonalny), znajdują się w gorszej pozycji konkurencyjnej w stosunku do największych miast, stąd wymagają wsparcia.⁸⁵

Kartogram 18. OSI Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze.

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.

⁸⁴ Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 30+. Kielce, marzec 2021 r.

⁸⁵ Tamże, s. 59.

Tabela 25. OSI Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze.

Lp.	Miasta	Pow. W ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytek osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km ²)	
						2023 r.	2040* r.
Gminy miejskie – miasta powiatowe							
1.	Ostrowiec Świętokrzyski	4 643	62 093	49 799	-12 294 (-19,8%)	1 337,3	1 072,6
2.	Starachowice	3 182	44 416	35 223	-9 193 (-20,7)	1 395,9	1 106,9
3.	Skarżysko- Kamienna	6 439	41 224	32 480	-8 744 (-21,25)	640,2	504,4
4.	Sandomierz	2 869	21 273	19 183	-2 090 (-9,8%)	741,5	671,8
RAZEM:		17 133	169 006	136 685	-32 321 (-19,1%)	986,4	797,8
Miasta gmin miejsko-wiejskich							
5.	Końskie	1 770	17 384	b.d.	b.d.	982,1	b.d.
6.	Jędrzejów	1 137	14 029	b.d.	b.d.	1 233,9	b.d.
7.	Staszów	2 688	13 596	b.d.	b.d.	505,8	b.d.
8.	Busko-Zdrój	1 228	14 365	b.d.	b.d.	1 169,8	b.d.
Miasta gmin miejsko-wiejskich Razem:		6 823	59 374	b.d.	b.d.	870,2	b.d.
OSI Miasta średnie tracące funkcje społeczno- gospodarcze OGÓŁEM:		23 956	228 380	136 685 ¹	-32 321 ¹	953,3	797,8 ¹

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.)

* według „Prognozy ludności dla gmin na lata 2023-2040” – w przypadku gmin miejsko-wiejskich prognoza ta zawiera jedynie ogólną liczbę ludności, natomiast nie zawiera prognozowanej liczby ludności w podziale na miasto i wieś (tj. dla miast oraz obszarów wiejskich gmin miejsko-wiejskich).

¹ Bez prognozowanej liczby ludności dla miast należących do gmin miejsko-wiejskich (brak danych GUS).

OSI Miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze zajmuje łącznie 23 956 ha. Na koniec 2023 r. w miastach tych mieszkało ogółem 228 380 osób, a gęstość zaludnienia wynosiła ogółem 953,3 osoby/km².

Gminy miejskie zajmują łącznie 17 133 ha, co stanowi 71,5% ogółu OSI. Liczba ludności w tych miastach wynosiła ogółem 169 006 osób i stanowiła 74% ogółu ludności OSI miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Prognozuje się, że do 2040 roku z miast ubędzie ok. 32 321 osób (19,1%), a gęstość zaludnienia zmniejszy się z 986,4 do 797,8 osób/km², tj. o 188,6 osób.

Miasta należące do gmin miejsko-wiejskich zajmują łącznie 6 823 ha (28,5% ogółu OSI) i zamieszkałe są przez 59 374 osoby (26%). Gęstość zaludnienia dla tych miast wynosiła 870,2 osoby/km². Prognoza sporządzona przez GUS nie zawiera prognozowanej liczby ludności dla miast należących do gmin miejsko-wiejskich. Natomiast z analizy liczby ludności w latach 2016-2022

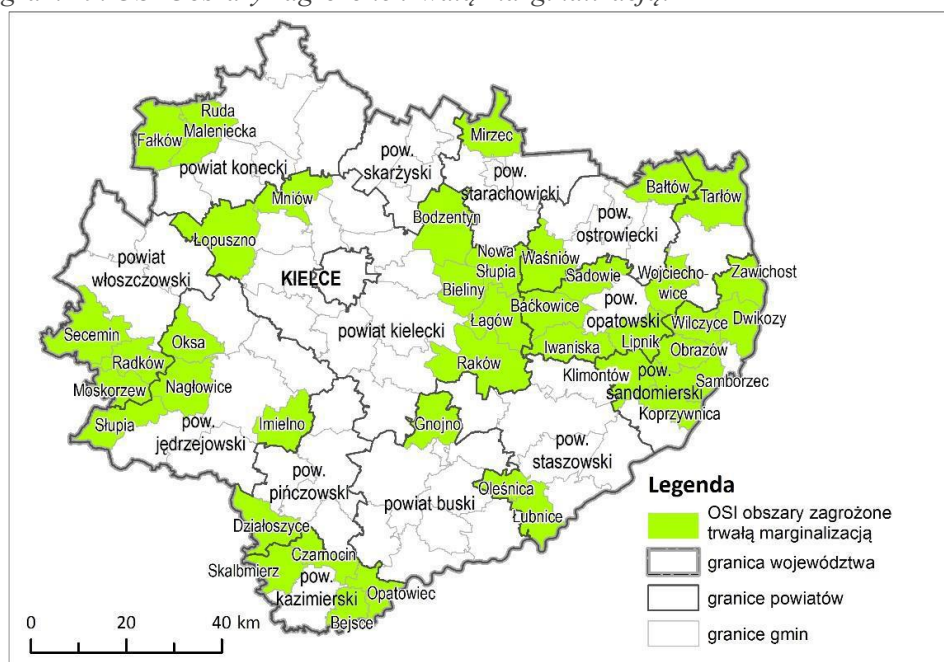
wynika, że w miastach tych systematycznie ubywało mieszkańców, co oznacza niekorzystną prognozę na przyszłość.

1.2. OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją – to obszar 40 gmin (miejsko-wiejskich i wiejskich), które ze względu na swoje peryferyjne położenie i niski rozwój gospodarczy zagrożone są wykluczeniem z procesów rozwoju społeczno-gospodarczego. Główne bariery i problemy tych obszarów są związane z nieefektywną gospodarką i słabo funkcjonującym rynkiem pracy oraz problemami demograficznymi (dotyczącymi postępującego procesu depopulacji), a także często występującym ubóstwem, brakiem wyposażenia w podstawowe usługi oraz podstawową infrastrukturę techniczną i transportową.

OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją obejmują:

- gminy miejsko-wiejskie: Skalmierz, Bodzentyn, Łagów, Łopuszno, Nowa Słupia, Działoszyce, Opatowiec, Klimontów, Koprzywnica, Iwaniska, Zawichost i Oleśnica;
- gminy wiejskie: Gnojno, Imielno, Nagłowice, Oksa, Słupia Jędrzejowska, Bejsce, Czarnocin, Bieliny, Mniów, Mirzec, Raków, Fałków, Ruda Maleniecka, Baćkowice, Lipnik, Łubnice, Sadowie, Tarłów, Wojciechowice, Bałtów, Waśniów, Dwikozy, Obrazów, Samborzec, Wilczyce, Moskorzew, Radków i Secemin.

Kartogram 19. OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją.

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.

Tabela 26. OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją.

Lp.	Gminy miejsko-wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytek osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km ²)	
						2023 r.	2040*r.
Gminy miejsko-wiejskie							
1.	Skalbmierz	8 594	6 107	5 076	-1 031 (-16,9%)	71,1	59,1
	miasto	713	1 187	b.d.	b.d.	166,5	b.d.
	wieś	7 881	4 920	b.d.	b.d.	62,4	b.d.
2.	Bodzentyn	15 976	10 969	9 694	-1 275 (-11,6%)	68,7	60,7
	miasto	865	2 091	b.d.	b.d.	241,7	b.d.
	wieś	15 111	8 878	b.d.	b.d.	58,8	b.d.
3.	Łagów	11 320	6 564	5 313	-1 251 (-19,1%)	58,0	46,9
	miasto	822	1 521	b.d.	b.d.	185,0	b.d.
	wieś	10 498	5 043	b.d.	b.d.	48,0	b.d.
4.	Łopuszno	17 701	8 701	7 830	-871 (-10,0%)	49,2	44,2
	miasto	524	1 445	b.d.	b.d.	275,8	b.d.
	wieś	17 177	7 256	b.d.	b.d.	42,2	b.d.
5.	Nowa Słupia	8 575	8 791	7 834	-957 (-10,9%)	102,5	91,4
	miasto	1 397	1 288	b.d.	b.d.	92,2	b.d.
	wieś	7 178	7 503	b.d.	b.d.	104,5	b.d.
6.	Działoszyce	10 576	4 577	3 289	-1 288 (-28,1%)	43,3	31,1
	miasto	192	847	b.d.	b.d.	441,1	b.d.
	wieś	10 384	3 730	b.d.	b.d.	35,9	b.d.
7.	Opatowiec	6 859	2 960	2 108	-852 (-28,8%)	43,2	30,7
	miasto	546	308	b.d.	b.d.	56,4	b.d.
	wieś	6 313	2 652	b.d.	b.d.	42,0	b.d.
8.	Klimontów	9 978	7 465	5 833	-1 632 (-21,9%)	74,8	58,5
	miasto	467	1 758	b.d.	b.d.	376,4	b.d.
	wieś	9 511	5 707	b.d.	b.d.	60,0	b.d.
9.	Koprzywnica	6 933	6 218	4 962	-1 256 (-20,2%)	89,7	71,6
	miasto	1 790	2 368	b.d.	b.d.	132,3	b.d.
	wieś	5 143	3 850	b.d.	b.d.	74,9	b.d.
10.	Iwaniska	10 490	6 133	5 093	-1 040 (-17,0%)	58,5	48,6
	miasto	598	1 215	b.d.	b.d.	203,2	b.d.
	wieś	9 892	4 918	b.d.	b.d.	49,7	b.d.
11.	Zawichost	8 021	4 006	3 133	-873 (-21,8%)	49,9	39,1
	miasto	2 031	1 596	b.d.	b.d.	78,6	b.d.
	wieś	5 990	2 410	b.d.	b.d.	40,2	b.d.
12.	Oleśnica	5 344	3 751	2 980	-771 (-20,6%)	70,2	55,8
	miasto	1 006	1 710	b.d.	b.d.	170,0	b.d.
	wieś	4 338	2 041	b.d.	b.d.	47,0	b.d.
RAZEM:		120 367	76 242	63 145	-13 097 (-17,2%)	63,3	52,5
Miasto		10 951	17 334	b.d.	b.d.	158,3	b.d.
Wieś		109 416	58 908	b.d.	b.d.	53,8	b.d.

Lp.	Gminy miejsko-wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytok osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km ²)	
						2023 r.	2040*r.
Gminy wiejskie							
13.	Gnojno	9 632	4 224	3 024	-1 200 (-28,4%)	43,9	31,4
14.	Imielno	10 096	4 151	2 901	-1 250 (-30,1%)	41,1	28,7
15.	Nagłowice	11 729	4 689	3 873	-816 (-17,4%)	40,0	33,0
16.	Oksa	9 067	4 363	3 256	-1 107 (-25,4%)	48,1	35,9
17.	Słupia	10 836	3 905	2 865	-1 040 (-26,6%)	36,0	26,4
18.	Bejsce	5 746	3 843	2 946	-897 (-23,3%)	66,9	51,3
19.	Czarnocin	6 959	3 573	2 695	-878 (-24,6%)	51,3	38,7
20.	Bieliny	8 822	9 962	9 925	-37 (-0,4%)	112,9	112,5
21.	Mniów	9 525	9 044	8 314	-730 (-8,1%)	95,0	87,3
22.	Mirzec	11 111	7 913	7 195	-718 (-9,1%)	71,2	64,8
23.	Raków	19 055	5 266	4 551	-715 (-13,6%)	27,6	23,9
24.	Fałków	13 237	3 945	2 828	-1 117 (-28,3%)	29,8	21,4
25.	Ruda Maleniecka	11 007	2 837	2 158	-679 (-23,9%)	25,8	19,6
26.	Baćkowice	9 613	4 528	3 304	-1 224 (-27,0%)	47,1	34,4
27.	Lipnik	8 145	4 787	2 394	-2 393 (-50,0%)	58,8	29,4
28.	Łubnice	8 412	3 925	2 948	-977 (-24,9%)	46,7	35,0
29.	Sadowie	8 181	3 757	2 783	-974 (-25,9%)	45,9	34,0
30.	Tarłów	16 335	4 584	3 558	-1 026 (-22,4%)	28,1	21,8
31.	Wojciechowice	8 649	3 760	2 988	-772 (-20,5%)	43,5	34,5
32.	Bałtów	10 504	3 122	2 108	-1 014 (-32,5%)	29,7	20,1
33.	Waśniów	11 162	6 315	4 884	-1 431 (-22,7%)	56,6	43,8
34.	Dwikozy	8 466	8 159	6 972	-1 187 (-14,5%)	96,4	82,4
35.	Obrazów	7 156	6 086	5 069	-1 017 (-16,7%)	85,0	70,8
36.	Samborzec	8 524	8 047	6 648	-1 399 (-17,4%)	94,4	78,0
37.	Wilczyce	6 956	3 430	2 557	-873 (-25,5%)	49,3	36,8
38.	Moskorzew	7 286	2 533	1 973	-560 (-22,1%)	34,8	27,1
39.	Radków	8 814	2 291	1 470	-821 (-35,8%)	26,0	16,7
40.	Secemin	16 120	4 530	3 716	-814 (-18,0%)	28,1	23,1
RAZEM:		281 145	137 569	109 903	-27 666 (-20,1%)	48,9	39,1

OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją OGÓŁEM:	401 512	213 811	173 048	-40 763 (-19,1%)	53,3	43,1
Miasto	10 951	17 334	b.d.	b.d.	158,3	b.d.
Wieś	390 561	196 477	b.d.	b.d.	53,8	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.)

** według „Prognozy ludności dla gmin na lata 2023-2040” – w przypadku gmin miejsko-wiejskich prognoza ta zawiera jedynie ogólną liczbę ludności, natomiast nie zawiera prognozowanej liczby ludności w podziale na miasto i wieś (tj. dla miast oraz obszarów wiejskich gmin miejsko-wiejskich).*

OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją obejmują 12 gmin miejsko-wiejskich i 28 gmin typowo wiejskich o łącznej powierzchni 401 512 ha. Stanowi to 34,3% ogółu powierzchni województwa świętokrzyskiego (1 170 878 ha). Na koniec 2023 r. na tych obszarach mieszkało ogółem 213 811 osób, tj. 18,3% ogółu ludności województwa świętokrzyskiego (1 168 499 osób), a gęstość zaludnienia wynosiła ogółem 53,3 osoby/km² (w tym w miastach 158,3 osoby/km², a na wsi 53,8 osób/km²). Przewiduje się, że do końca 2040 roku z obszarów tych ubędzie ogółem ok. 40 763 osoby (19,1%), a gęstość zaludnienia zmniejszy się do 43,1 osób/km².

Gminy miejsko-wiejskie wchodzące w skład OSI zagrożonych trwałą marginalizacją zajmują łącznie 120 367 ha, co stanowi 30% ogółu tych obszarów. Liczba ludności w gminach miejsko-wiejskich wynosiła ogółem 76 242 osoby (stanowiąc 35,7% ogółu ludności OSI). Mieszkańcy miast gmin miejsko-wiejskich wchodzących w skład OSI stanowili 22,7%. Prognozuje się, że do 2040 roku z tych gmin ubędzie ogółem ok. 13 097 osób (17,2%), a gęstość zaludnienia zmniejszy się z 63,3 do 52,5 osób/km².

Natomiast 28 gmin wiejskich wchodzących w skład OSI zajmuje łącznie powierzchnię 281 145 ha, co stanowi 70% ogółu obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją. Obszar ten zamieszkały jest przez 137 569 osób (tj. 64,3% ogółu ludności OSI). Przewiduje się, że na koniec 2040 roku liczba ludności zmniejszy się do 109 903 osób, tj. o 27 666 osób (20,1%), a wskaźnik gęstości zaludnienia z 48,9 do 39,1 osób/km².

Należy dodać, że liczba ludności zamieszkałej na obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich oraz gmin wiejskich wynosiła ogółem 196 477 osób, co stanowiło 91,9% ogółu ludności zamieszkałej na całym OSI zagrożonym trwałą marginalizacją.

2. OSI na poziomie regionalnym

Autorzy Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ wyznaczyli regionalne obszary strategicznej interwencji, które z poziomu oceny regionu wymagają istotnego wsparcia, przeciwdziałającemu ich pogłębiającym się kryzysom społecznym i gospodarczym, ograniczającym ich właściwy rozwój. Delimitacja regionalnych obszarów strategicznej interwencji wyznaczyła obszary wymagające wsparcia na poziomie regionu:

- miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego (MOF OW) – **OSI Kielecki Obszar Funkcjonalny**;
- **OSI Miejskie obszary funkcjonalne (MOF) miast średnich:**
 - MOF Miasta Północy; MOF Jędrzejowa; MOF Buska-Zdroju; MOF Staszowa; MOF Sandomierza**);
- obszar o największym potencjale przyrodniczo-krajobrazowym: **OSI Góry Świętokrzyskie**;

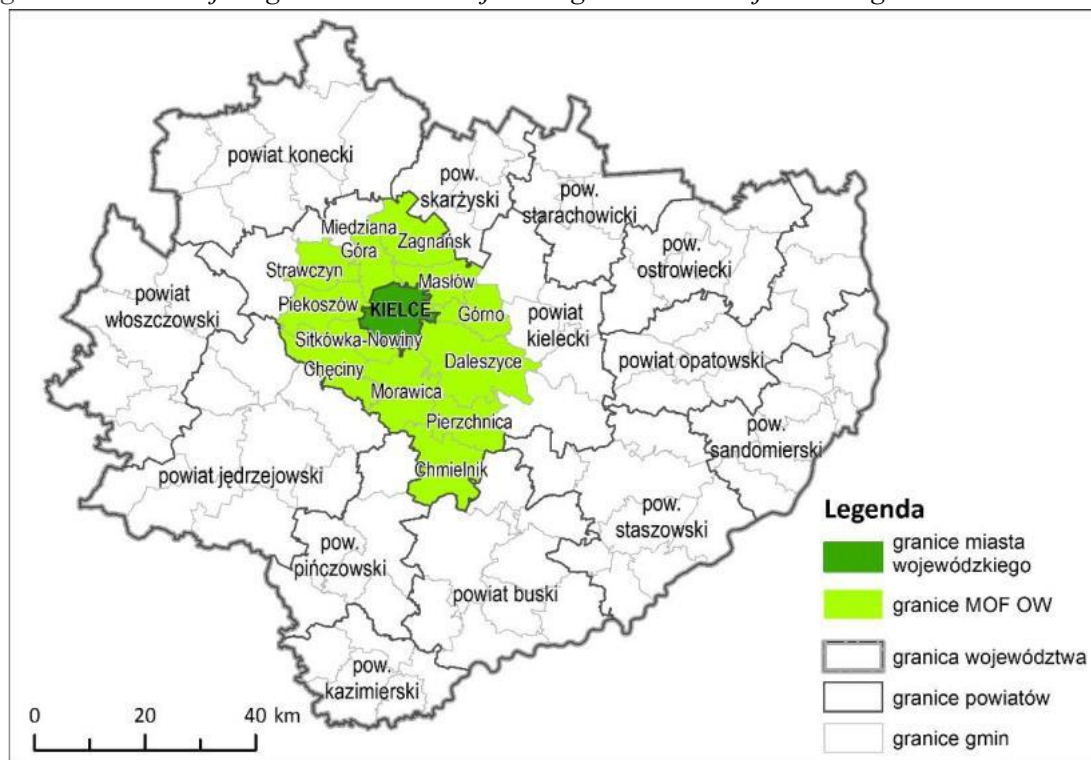
- obszar turystyczno-uzdrowiskowy: **OSI Obszar uzdrowiskowy**;
- obszary odznaczające się szczególnymi walorami przyrodniczymi, związanymi z eksploatacją surowców naturalnych: **OSI Ponidzie**;
- oraz obszar najważniejszych korytarzy ekologicznych (Natura 2000): **OSI Dolina Wisły**.

2.1. OSI Kielecki Obszar Funkcjonalny.

Obszar Funkcjonalny Kielc został wyznaczony w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego jako Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodka Wojewódzkiego. Zasięg terytorialny OSI obejmuje:

- teren miasta rdzeniowego województwa – Kielce;
- gminy miejsko-wiejskie: Chęciny, Chmielnik, Daleszyce, Morawica, Piekoszów i Pierzchnica;
- gminy wiejskie: Górnio, Masłów, Miedziana Góra, Nowiny, Strawczyn i Zagnańsk.

Kartogram 20. OSI Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego.

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.

Obszar wyznaczony został w oparciu o potrzebę dynamizacji procesów gospodarczych oraz wspieranie metropolitalnych funkcji Kielc i zwiększenia ich oddziaływania na cały region świętokrzyski. Podkreślono również potrzebę porządkowania kształtującego się żywiolowo mieszkalnictwa i przedsiębiorczości.⁸⁶

⁸⁶ Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 30+. Kielce, marzec 2021 r.

Tabela 27. OSI Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego.

Lp.	Gminy: miejskie, miejsko-wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytok osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km ²)	
						2023 r.	2040* r.
Gmina miejska - Stolica województwa							
1.	KIELCE	10 965	182 295	155 975	-26 320 (-14,4%)	1 662,5	1 422,5
RAZEM:		10 965	182 295	155 975	-26 320 (-14,4%)	1 662,5	1 422,5
Gminy miejsko-wiejskie							
2.	Chęciny	12 740	14 760	14 108	-652 (-4,4%)	115,9	110,7
	miasto	1 413	4 316	b.d.	b.d.	305,4	b.d.
	wieś	11 327	10 444	b.d.	b.d.	92,2	b.d.
3.	Chmielnik	14 218	10 719	10 031	-688 (-6,4%)	75,4	70,6
	miasto	780	3 434	b.d.	b.d.	440,3	b.d.
	wieś	13 438	7 285	b.d.	b.d.	54,2	b.d.
4.	Daleszyce	22 239	16 282	15 502	-780 (-4,8%)	73,2	69,7
	miasto	1 550	2 750	b.d.	b.d.	177,4	b.d.
	wieś	20 689	13 532	b.d.	b.d.	65,4	b.d.
5.	Morawica	14 038	17 920	19 170	+1 250 (+6,9%)	127,7	136,6
	miasto	438	1 768	b.d.	b.d.	403,7	b.d.
	wieś	13 600	16 152	b.d.	b.d.	118,8	b.d.
6.	Piekoszów	10 297	16 850	16 677	-173 (-1,0%)	163,6	161,9
	miasto	846	2 948	b.d.	b.d.	348,5	b.d.
	wieś	9 451	13 902	b.d.	b.d.	147,1	b.d.
RAZEM:		73 532	76 531	75 488	-1 043 (-13,6%)	104,1	102,7
Miasto		5 027	15 216	b.d.	b.d.	302,7	b.d.
Wieś		68 505	61 315	b.d.	b.d.	89,5	b.d.
Gminy wiejskie							
7.	Górno	8 318	15 184	15 255	+71 (+0,5%)	182,5	183,4
8.	Masłów	8 555	11 961	12 730	+769 (+6,4%)	139,8	148,8
9.	Miedziana Góra	7 114	12 563	13 020	+457 (+3,6%)	176,6	183,0
10.	Nowiny	4 561	8 119	8 862	+743 (+9,2%)	178,0	194,3
11.	Strawczyn	8 586	11 227	11 404	+177 (+1,6%)	130,8	132,8
12.	Zagnańsk	12 487	12 180	11 699	-481 (-3,9%)	97,5	93,7
RAZEM:		49 621	71 234	72 970	+1 736 (+2,4%)	143,6	147,1
KOF – MOF OW OGÓŁEM:		134 118	330 060	304 433	-25 627 (-7,8%)	246,1	226,9
Miasto		15 992	197 511	b.d.	b.d.		b.d.
Wieś		118 126	132 549	b.d.	b.d.		b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.)

* według „Prognozy ludności dla gmin na lata 2023-2040” – w przypadku gmin miejsko-wiejskich prognoza ta zawiera jedynie ogólną liczbę ludności, natomiast nie zawiera prognozowanej liczby ludności w podziale na miasto i wieś (tj. dla miast oraz obszarów wiejskich gmin miejsko-wiejskich).

OSI Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego (KOF) zajmuje łącznie 134 118 ha, co stanowi 11,5% ogółu powierzchni województwa świętokrzyskiego. W 2023 r. na tym obszarze mieszkało ogółem 330 060 osób, tj. 28,2% ogółu ludności województwa. Mieszkańcy miast stanowili 59,8% całego obszaru funkcjonalnego Kielc. Prognozuje się, że do końca 2040 roku z Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego ubędzie ogółem ok. 25 627 osób (7,8%), a gęstość zaludnienia zmniejszy się z 246,1 do 226,9 osób/km². Na uwagę zasługuje fakt, że w gminie miejsko-wiejskiej Morawica i 5-ciu gminach wiejskich, tj.: Masłów, Nowiny, Miedziana Góra, Strawczyn i Górno przewidywany jest do roku 2040 wzrost liczby ludności.

2.2. OSI Miejskie obszary funkcjonalne (MOF) miast średnich.

Na poziomie regionalnym wyznaczone zostały miejskie obszary funkcjonalne miast średnich, tracących funkcje społeczno-gospodarcze. W obszarze OSI ujęto osiem największych miast, nie wliczając stolicy województwa miasta Kielce, w tym cztery miasta o randze ośrodków subregionalnych, wraz z ich miejskimi obszarami funkcjonalnymi (MOF) obejmującymi sąsiednie gminy. Głównym czynnikiem delimitacji była postępująca depopulacja i starzenie się społeczeństwa oraz problemy ekonomiczne, w tym stosunkowo wysoki poziom bezrobocia. Jednocześnie przedstawione miasta należą (obok miasta Kielce) do najważniejszych ośrodków przedsiębiorczości w regionie, dlatego wymagają indywidualnego wsparcia.

Ważne znaczenie dla rozwoju gospodarczego województwa świętokrzyskiego mają ośrodki miejskie położone w jego północnej części, tj.: Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko-Kamienna, Starachowice oraz Końskie, związane z rozwojem przemysłu.⁸⁷ Jednak w miastach tych obok wysokiego bezrobocia występuje niekorzystna sytuacja demograficzna, związana m.in. z trwającym od wielu lat nasilonym procesem emigracji, głównie osób młodych.

Zasięg terytorialny OSI Miejskich obszarów funkcjonalnych (MOF) miast średnich obejmuje:

- **MOF Miasta Północy:**
 - ✓ miasta rdzeniowe: Końskie, Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko-Kamienna, Starachowice;
 - ✓ gminy miejsko-wiejskie: Ćmielów, Kunów, Stąporków, Suchedniów, Wąchock, Końskie (obszar wiejski);
 - ✓ gminy wiejskie: Bałtów, Bliżyn, Bodzechów, Brody, Mirzec, Pawłów, Skarżysko-Kościelne, Waśniów;
- **MOF Jędrzejowa**
 - ✓ miasto rdzeniowe: Jędrzejów;
 - ✓ gminy miejsko-wiejskie: Jędrzejów (obszar wiejski), Małogoszcz;
 - ✓ gminy wiejskie: Sobków;
- **MOF Buska-Zdroju**
 - ✓ miasto rdzeniowe: Busko-Zdrój;
 - ✓ gminy miejsko-wiejskie: Busko-Zdrój (obszar wiejski), Stopnica;
- **MOF Staszowa**
 - ✓ miasto rdzeniowe: Staszów;
 - ✓ gminy miejsko-wiejskie: Staszów (obszar wiejski), Oleśnica;
 - ✓ gminy wiejskie: Rytwiany;

⁸⁷ Tamże.

- **MOF Sandomierza**

- ✓ miasto rdzeniowe: Sandomierz;
- ✓ gminy wiejskie: Obrazów, Samborzec, Wilczyce, Dwikozy.⁸⁸

MOF Miasta Północy (obszar priorytetowy w ramach OSI Miasta średnie) zajmuje łącznie powierzchnię 195 573 ha, co stanowi 16,7% ogółu powierzchni województwa świętokrzyskiego. Na koniec 2023 r. na tym obszarze odnotowano ogółem 294 781 osób, które stanowiły 25,2% ogółu ludności województwa. W miastach mieszkało ogółem 185 613 osób, tj. 62,9% całego analizowanego obszaru. Prognozuje się, że do końca 2040 roku z MOF Miasta Północy ubędzie ogółem ok. 50 562 osoby (17,2%), a gęstość zaludnienia zmniejszy się ze 150,7 do 124,9 osób/km².

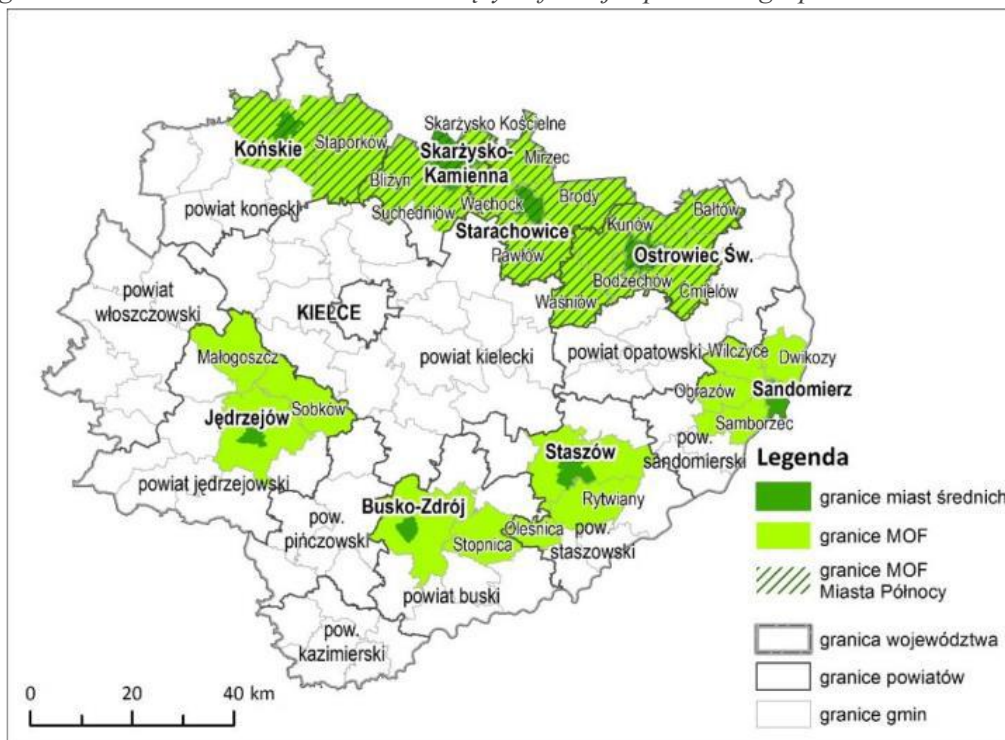
W gminach miejskich: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice i Skarżysko-Kamienna mieszkały ogółem 147 733 osoby, tj. 50,1% ogółu ludności MOF Miasta Północy.

Gminy miejsko-wiejskie, tj.: Końskie, Stąporków, Suchedniów, Wąchock, Kunów i Ćmielów zajmują łącznie 87 008 ha, co stanowi 44,5% ogółu obszaru MOF. Liczba ludności w gminach miejsko-wiejskich wynosiła ogółem 79 115 osób i stanowiła 26,8% ogółu ludności MOF-u. Liczba mieszkańców miast gmin miejsko-wiejskich wynosiła ogółem 37 880 osób. Prognozuje się, że do roku 2040 z gmin miejsko-wiejskich ubędzie ogółem ok. 11 716 osób (14,8%), a gęstość zaludnienia zmniejszy się z 90,9 do 77,5 osób/km².

Natomiast gminy wiejskie zajmują łącznie powierzchnię 94 301 ha, co stanowi 48,2% ogółu tego obszaru. Gminy te są zamieszkałe przez 67 933 osoby (tj. 23% ogółu ludności MOF-u). Przewiduje się, że na koniec 2040 r. liczba ludności gmin wiejskich zmniejszy się o 8 615 osób (12,7%), a wskaźnik gęstości zaludnienia z 72,0 do 62,9 osób/km².

⁸⁸ Tamże.

Kartogram 21. OSI MOF Miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze.

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.

Tabela 28. OSI Miejskie obszary funkcjonalne (MOF) miast średnich. MOF Miasta Północy.

Lp.	Gminy: miejskie, miejsko-wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytok osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km ²)	
						2023 r.	2040* r.
Gminy miejskie							
1.	Ostrowiec Świętokrzyski	4 643	62 093	49 799	-12 294 (-19,8%)	1 337,3	1 072,6
2.	Starachowice	3 182	44 416	35 223	-9 193 (-20,7%)	1 395,9	1 106,9
3.	Skarżysko-Kamienna	6 439	41 224	32 480	-8 744 (-21,2%)	640,2	504,4
RAZEM:		14 264	147 733	117 502	-30 231 (-20,5%)	1 035,7	823,8
Gminy miejsko-wiejskie							
4.	Końskie	25 016	32 461	29 198	-3 263 (-10,1%)	129,8	116,7
	miasto	1 770	17 384	b.d.	b.d.	982,1	b.d.
	wieś	23 246	15 077	b.d.	b.d.	64,9	b.d.
5.	Stąporków	23 167	15 324	12 736	-2 588 (-16,9%)	66,1	55,0
	miasto	1 094	5 091	b.d.	b.d.	465,4	b.d.
	wieś	22 073	10 233	b.d.	b.d.	46,4	b.d.
6.	Suchedniów	7 495	9 135	7 109	-2 026 (-22,2%)	121,9	94,8
	miasto	5 942	7 452	b.d.	b.d.	125,4	b.d.
	wieś	1 553	1 683	b.d.	b.d.	108,4	b.d.

Lp.	Gminy: miejskie, miejsko- wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytok osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km ²)	
						2023 r.	2040* r.
7.	Wąchock	8 184	6 331	4 709	-1 622 (-25,6%)	77,4	57,5
	miasto	1 602	2 466	b.d.	b.d.	153,9	
	wieś	6 582	3 865	b.d.	b.d.	58,7	
8.	Kunów	11 354	9 143	8 644	-499 (-5,5%)	80,5	76,1
	miasto	726	2 699	b.d.	b.d.	371,8	b.d.
	wieś	10 628	6 444	b.d.	b.d.	60,6	b.d.
9.	Ćmielów	11 792	6 721	5 003	-1 718 (-25,6%)	57,0	42,4
	miasto	1 334	2 788	b.d.	b.d.	209,0	b.d.
	wieś	10 458	3 933	b.d.	b.d.	37,6	b.d.
RAZEM:		87 008	79 115	67 399	-11 716 (-14,8%)	90,9	77,5
Miasto		12 468	37 880	b.d.	b.d.	303,8	b.d.
Wieś		74 540	41 235	b.d.	b.d.	55,3	b.d.
Gminy wiejskie							
10.	Bliżyn	14 120	7 445	6 312	-1 133 (-15,2%)	52,7	44,7
11.	Skarżysko Kościelne	5 324	5 500	4 530	-970 (-17,6%)	103,3	85,1
12.	Mirzec	11 111	7 913	7 195	-718 (-9,1%)	71,2	64,8
13.	Brody	16 127	10 119	9 325	-794 (-7,8%)	62,7	57,8
14.	Pawłów	13 737	14 855	13 216	-1 639 (-11,0%)	108,1	96,2
15.	Waśniów	11 162	6 315	4 884	-1 431 (-22,7%)	56,6	43,8
16.	Bodzechów	12 216	12 664	11 748	-916 (-7,2%)	103,7	96,2
17.	Baltów	10 504	3 122	2 108	-1 014 (-32,5%)	29,7	20,1
RAZEM:		94 301	67 933	59 318	-8 615 (-12,7%)	72,0	62,9
OSI Miasta średnie							
Miasta północy							
OGÓŁEM:		195 573	294 781	244 219	-50 562 (-17,2%)	150,7	124,9
Miasto		26 732	185 613	b.d.	b.d.	69,4	b.d.
Wieś		168 841	109 168	b.d.	b.d.	64,7	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.)

* według „Prognozy ludności dla gmin na lata 2023-2040” – w przypadku gmin miejsko-wiejskich prognoza ta zawiera jedynie ogólną liczbę ludności, natomiast nie zawiera prognozowanej liczby ludności w podziale na miasto i wieś (tj. dla miast oraz obszarów wiejskich gmin miejsko-wiejskich).

MOF Jędrzejowa obejmuje dwie gminy miejsko-wiejskie: Jędrzejów i Małogoszcz oraz gminę wiejską Sobków o łącznej powierzchni 51 702 ha. W 2023 r. obszar ten zamieszkiwały ogółem 45 873 osoby, w tym w miastach 17 385 osób (37,9%). Prognozuje się dla tych gmin spadek liczby ludności do 2040 r. o 4 263 osoby (9,3%), tj. do 41 610 osób oraz spadek gęstości zaludnienia z 88,7 do 80,5 osób/km².

Tabela 29. MOF Jędrzejowa.

Lp.	Gminy: miejsko-wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytek osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km²)	
						2023 r.	2040* r.
Gminy miejsko-wiejskie							
1.	Jędrzejów	22 667	26 488	24 515	-1 973 (-7,4%)	116,9	108,2
	miasto	1 137	14 029	b.d.	b.d.	1 233,9	b.d.
	wieś	21 530	12 459	b.d.	b.d.	57,9	b.d.
2.	Małogoszcz	14 606	11 046	9 644	-1 402 (-12,7%)	75,6	66,0
	miasto	968	3 356	b.d.	b.d.	346,7	b.d.
	wieś	13 638	7 690	b.d.	b.d.	56,4	b.d.
RAZEM:		37 273	37 534	34 159	-3 375 (-8,9%)	100,7	91,6
Miasto		2 105	17 385	b.d.	b.d.	825,9	b.d.
Wieś		35 168	20 149	b.d.	b.d.	57,3	b.d.
Gminy wiejskie							
3.	Sobków	14 429	8 339	7 451	-888 (-10,6%)	57,8	51,6
RAZEM:		14 429	8 339	7 451	-888 (-10,6%)	57,8	51,6
MOF Jędrzejowa OGÓŁEM:		51 702	45 873	41 610	-4 263 (-9,3%)	88,7	80,5
Miasto		2 105	17 385	b.d.	b.d.	825,9	b.d.
Wieś		49 597	28 488	b.d.	b.d.	57,4	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.)

* według „Prognozy ludności dla gmin na lata 2023-2040” – w przypadku gmin miejsko-wiejskich prognoza ta zawiera jedynie ogólną liczbę ludności, natomiast nie zawiera prognozowanej liczby ludności w podziale na miasto i wieś (tj. dla miast oraz obszarów wiejskich gmin miejsko-wiejskich).

MOF Busko-Zdrój obejmuje dwie gminy miejsko-wiejskie: Busko-Zdrój i Stopnicę o łącznej powierzchni 36 146 ha, z przewagą obszaru wiejskiego (95,3%). W 2023 r. liczba mieszkańców obu gmin wynosiła ogółem 37 709 osób, w tym w miastach mieszkało 15 489 osób (41,1%). Prognozuje się dla tych gmin spadek liczby ludności do 2040 roku o 2 780 osób (7,4%), tj. do 34 929 osób oraz spadek gęstości zaludnienia ze 104,3 do 96,6 osób/km².

Tabela 30. MOF Busko-Zdrój.

Lp.	Gminy: miejsko-wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytek osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km ²)	
						2023 r.	2040* r.
Gminy miejsko-wiejskie							
1.	Busko-Zdrój	23 551	30 637	29 486	-1 151 (-3,8%)	130,1	125,2
	miasto	1 228	14 365	b.d.	b.d.	1 169,8	b.d.
	wieś	22 323	16 272	b.d.	b.d.	72,9	b.d.
2.	Stopnica	12 595	7 072	5 443	-1 629 (-23,0%)	56,1	43,2
	miasto	455	1 124	b.d.	b.d.	247,0	b.d.
	wieś	12 140	5 948	b.d.	b.d.	49,0	b.d.
RAZEM:		36 146	37 709	34 929	-2 780 (-7,4%)	104,3	96,6
Miasto		1 683	15 489	b.d.	b.d.	920,3	b.d.
Wieś		34 463	22 220	b.d.	b.d.	64,5	b.d.
MOF Buska-Zdroju OGÓŁEM:		36 146	37 709	34 929	-2 780 (-7,4%)	104,3	96,6
Miasto		1 683	15 489	b.d.	b.d.	920,3	b.d.
Wieś		34 463	22 220	b.d.	b.d.	64,5	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.)

* według „Prognozy ludności dla gmin na lata 2023-2040” – w przypadku gmin miejsko-wiejskich prognoza ta zawiera jedynie ogólną liczbę ludności, natomiast nie zawiera prognozowanej liczby ludności w podziale na miasto i wieś (tj. dla miast oraz obszarów wiejskich gmin miejsko-wiejskich).

MOF Staszowa obejmuje dwie gminy miejsko-wiejskie: Staszów i Oleśnicę oraz gminę wiejską Rytwiany o łącznej powierzchni 40 577 ha. W 2023 r. w gminach tych mieszkało ogółem 34 406 osób, w tym w miastach 15 306 osób (44,5%). Prognozuje się dla tych gmin spadek liczby ludności do 2040 roku do 30 810 osób, tj. o 3 596 osób (10,5%) oraz spadek gęstości zaludnienia z 84,8 do 75,9 osób/km².

Tabela 31. MOF Staszowa.

Lp.	Gminy: miejsko-wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytek osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km²)	
						2023 r.	2040* r.
Gminy miejsko-wiejskie							
1.	Staszów	22 646	24 424	22 009	-2 415 (-9,9%)	107,9	97,2
	miasto	2 688	13 596	b.d.	b.d.	505,8	b.d.
	wieś	19 958	10 828	b.d.	b.d.	54,3	b.d.
2.	Oleśnica	5 344	3 751	2 980	-771 (-20,6%)	70,2	55,8
	miasto	1 006	1 710	b.d.	b.d.	170,0	b.d.
	wieś	4 338	2 041	b.d.	b.d.	47,0	b.d.
RAZEM:		27 990	28 175	24 989	-3 186 (-11,3%)	100,7	89,3
Miasto		3 694	15 306	b.d.	b.d.	414,3	b.d.
Wieś		24 296	12 869	b.d.	b.d.	52,9	b.d.
Gminy wiejskie							
3.	Rytwiany	12 587	6 231	5 821	-410 (-6,6%)	49,5	46,2
RAZEM:		12 587	6 231	5 821	-410 (-6,6%)	49,5	46,2
MOF Staszowa OGÓŁEM:		40 577	34 406	30 810	-3 596 (-10,5%	84,8	75,9
Miasto		3 694	15 306	b.d.	b.d.	414,3	b.d.
Wieś		36 883	19 100	b.d.	b.d.	51,8	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.)

* według „Prognozy ludności dla gmin na lata 2023-2040” – w przypadku gmin miejsko-wiejskich prognoza ta zawiera jedynie ogólną liczbę ludności, natomiast nie zawiera prognozowanej liczby ludności w podziale na miasto i wieś (tj. dla miast oraz obszarów wiejskich gmin miejsko-wiejskich).

MOF Sandomierza obejmuje gminę miejską Sandomierz oraz cztery gminy wiejskie: Dwikozy, Wilczyce, Obrazów i Samborzec o łącznej powierzchni 33 971 ha. W 2023 r. obszar ten zamieszkiwało ogółem 46 995 osób, w tym w mieście Sandomierz 21 273 osoby (45,3%). Prognozuje się do 2040 r. na tym obszarze spadek liczby ludności do ok. 40 429 osób, tj. o 6 566 osób (14,0%) oraz spadek gęstości zaludnienia ze 138,3 do 119,0 osób/km².

Tabela 32. MOF Sandomierza.

Lp.	Gminy: miejskie, miejsko-wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytek osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km ²)	
						2023 r.	2040* r.
Gmina miejska							
1.	Sandomierz	2 869	21 273	19 183	-2 090 (-9,8%)	741,5	668,6
RAZEM:		2 869	21 273	19 183	-2 090 (-9,8%)	741,5	668,6
Gminy wiejskie							
2.	Dwikozy	8 466	8 159	6 972	-1 187 (-14,5%)	96,4	82,4
3.	Wilczyce	6 956	3 430	2 557	-873 (-25,5%)	49,3	36,8
4.	Obrazów	7 156	6 086	5 069	-1 017 (-16,7%)	85,0	70,8
5.	Samborzec	8 524	8 047	6 648	-1 399 (-17,4%)	94,4	78,0
RAZEM:		31 102	25 722	21 246	-4 476 (-17,4%)	82,7	68,3
MOF Sandomierza OGÓŁEM:		33 971	46 995	40 429	-6 566 (-14,0%)	138,3	119,0
Miasto		2 869	21 273	19 183	-2 090 (-9,8%)	741,5	668,6
Wieś		31 102	25 722	21 246	-4 476 (-17,4%)	82,7	68,3

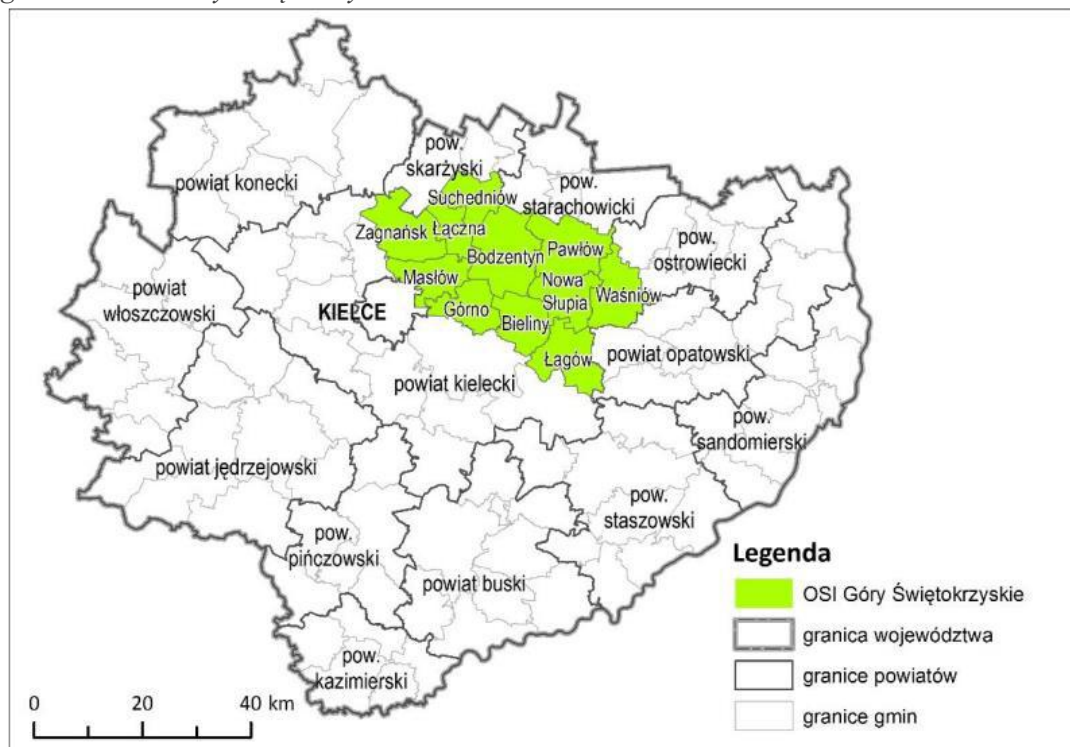
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.)

* według „Prognozy ludności dla gmin na lata 2023-2040” – w przypadku gmin miejsko-wiejskich prognoza ta zawiera jedynie ogólną liczbę ludności, natomiast nie zawiera prognozowanej liczby ludności w podziale na miasto i wieś (tj. dla miast oraz obszarów wiejskich gmin miejsko-wiejskich).

2.3. OSI Góry Świętokrzyskie.

Zasięg terytorialny OSI Góry Świętokrzyskie obejmuje cztery gminy miejsko-wiejskie: Bodzentyn, Łagów, Nowa Słupia i Suchedniów oraz siedem gmin wiejskich: Bieliny, Górnio, Masłów, Zagnańsk, Waśniów, Łączna i Pawłów o łącznej powierzchni 112 610 ha, co stanowi 9,6% ogółu powierzchni województwa świętokrzyskiego. Należy podkreślić, że 92% OSI Góry Świętokrzyskie stanowią obszary wiejskie, tj. 103 584 ha.

Kartogram 22. OSI Góry Świętokrzyskie.

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.

W Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ zapisano, że jest to obszar o szczególnym znaczeniu dla rozwoju różnych form turystyki, związanych z walorami przyrodniczo-krajobrazowymi oraz kulturowymi – położony na terenie Gór Świętokrzyskich.

Natomiast podstawowym celem wyznaczonego obszaru OSI jest wykorzystanie potencjału turystycznego województwa świętokrzyskiego do dalszego jego rozwoju, poprzez organizację ruchu turystycznego, zmniejszenie antropopresji i tworzenie obszaru wolnego od niskiej emisji.⁸⁹

Na OSI Góry Świętokrzyskie w 2023 r. mieszkało ogółem 110 715 osób (co stanowiło 9,5% ogółu ludności województwa), w tym w miastach odnotowano ogółem 18 916 osób (17,1% ogółu ludności OSI), a na obszarze wiejskim 91 799 osób (82,9%).

Prognozuje się, że do 2040 r. z tego obszaru ubędzie ok. 9 515 osób (8,6%), a wskaźnik gęstości zaludnienia zmniejszy się z 98,3 do 89,9 osób/km². W gminach miejsko-wiejskich liczba ludności zmniejszy się z 35 459 osób do 29 950 osób, tj. o 5 509 osób (15,5%), a w gminach wiejskich spadnie z 75 256 osób do 71 250 osób – o 4 006 osób (5,3%). Pozytywnym procesem będzie wzrost liczby ludności, ale jedynie w dwóch gminach wiejskich, tj. Masłów (o 6,4%) oraz Górnio (o 0,5%).

⁸⁹ Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 30+. Kielce, marzec 2021 r.

Tabela 33. OSI Góry Świętokrzyskie.

Lp.	Gminy: miejsko- wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytok osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km ²)	
						2023 r.	2040* r.
Gminy miejsko-wiejskie							
1.	Bodzentyn	15 976	10 969	9 694	-1 275 (-11,6%)	68,7	60,7
	miasto	865	2 091	b.d.	b.d.	241,7	b.d.
	wieś	15 111	8 878	b.d.	b.d.	58,8	b.d.
2.	Łagów	11 320	6 564	5 313	-1 251 (-19,1%)	58,0	46,9
	miasto	822	1 521	b.d.	b.d.	185,0	b.d.
	wieś	10 498	5 043	b.d.	b.d.	48,0	b.d.
3.	Nowa Słupia	8 575	8 791	7 834	-957 (-10,9%)	102,5	91,4
	miasto	1 397	1 288	b.d.	b.d.	92,2	b.d.
	wieś	7 178	7 503	b.d.	b.d.	104,5	b.d.
4.	Suchedniów	7 495	9 135	7 109	-2 026 (-22,2%)	121,9	94,8
	miasto	5 942	7 452	b.d.	b.d.	125,4	b.d.
	wieś	1 553	1 683	b.d.	b.d.	108,4	b.d.
RAZEM:		43 366	35 459	29 950	-5 509 (-15,5%)	81,8	69,1
Miasto		9 026	18 916	b.d.	b.d.	209,6	b.d.
Wieś		34 340	16 543	b.d.	b.d.	48,2	b.d.
Gminy wiejskie							
5.	Bieliny	8 822	9 962	9 925	-37 (-0,4%)	112,9	112,5
6.	Górno	8 318	15 184	15 255	+71 (+0,5%)	182,5	183,4
7.	Masłów	8 555	11 961	12 730	+769 (+6,4%)	139,8	148,8
8.	Zagnańsk	12 487	12 180	11 699	-481 (-3,9%)	97,5	93,7
9.	Waśniów	11 162	6 315	4 884	-1 431 (-22,7%)	56,6	43,8
10.	Łączna	6 163	4 799	3 541	-1 258 (-26,2%)	77,9	57,5
11.	Pawłów	13 737	14 855	13 216	-1 639 (-11,0%)	108,1	96,2
RAZEM:		69 244	75 256	71 250	-4 006 (-5,3%)	108,7	102,9
OSI Góry Świętokrzyskie OGÓŁEM:		112 610	110 715	101 200	-9 515 (-8,6%)	98,3	89,9
Miasto		9 026	18 916	b.d.	b.d.	209,6	b.d.
Wieś		103 584	91 799	b.d.	b.d.	88,6	b.d.

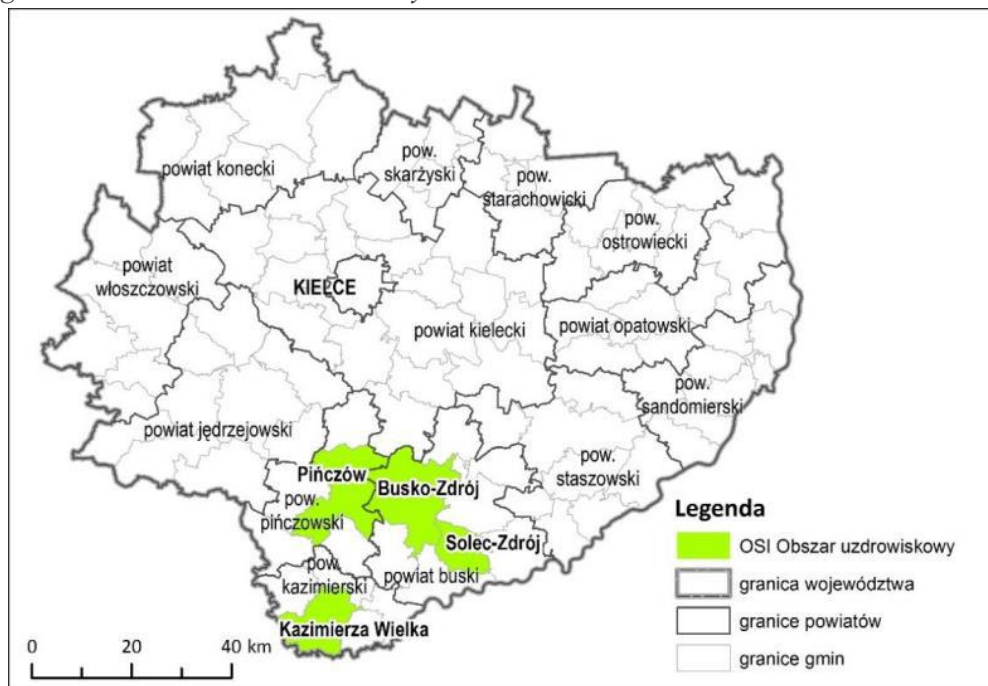
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.)

* według „Prognozy ludności dla gmin na lata 2023-2040” – w przypadku gmin miejsko-wiejskich prognoza ta zawiera jedynie ogólną liczbę ludności, natomiast nie zawiera prognozowanej liczby ludności w podziale na miasto i wieś (tj. dla miast oraz obszarów wiejskich gmin miejsko-wiejskich).

2.4. OSI Obszar uzdrowiskowy.

OSI Obszar uzdrowiskowy obejmuje gminy miejsko-wiejskie: Busko-Zdrój, Kazimierza Wielka i Pińczów oraz gminę wiejską: Solec-Zdrój o łącznej powierzchni 67 397 ha, co stanowi 5,8% ogółu powierzchni województwa świętokrzyskiego.

Kartogram 23. OSI Obszar uzdrowiskowy.

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.

Obszar OSI pełni funkcję uzdrowiskową, rozwijającą się w oparciu o istniejące sanatoria w gminie Busko-Zdrój i gminie Solec-Zdrój oraz potencjalne uzdrowiska w gminach: Kazimierza Wielka i Pińczów. Głównym kierunkiem interwencji będzie wsparcie turystyki uzdrowiskowej i zdrowotnej, jako ważnej gałęzi rozwoju województwa świętokrzyskiego, mających również wpływ na inne gałęzie turystyki regionalnej, w powiązaniu z obszarem Poniidzia.⁹⁰

Tabela 34. OSI Obszar uzdrowiskowy.

Lp.	Gminy: miejsko-wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytek osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości załudnienia (osób/km ²)	
						2023 r.	2040* r.
Gminy miejsko-wiejskie							
1.	Busko-Zdrój	23 551	30 637	29 486	-1 151 (-3,8%)	130,1	125,2
	miasto	1 228	14 365	b.d.	b.d.	1 169,8	b.d.
	wieś	22 323	16 272	b.d.	b.d.	72,9	b.d.
2.	Pińczów	21 283	19 240	17 579	-1 661 (-8,6%)	90,4	82,6
	miasto	1 433	9 721	b.d.	b.d.	678,4	b.d.
	wieś	19 850	9 519	b.d.	b.d.	48,0	b.d.

⁹⁰ Tamże.

Lp.	Gminy: miejsko-wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytok osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km ²)	
						2023 r.	2040* r.
3.	Kazimierza Wielka	14 058	15 210	14 351	-859 (-5,6%)	108,2	102,1
	miasto	614	4 995	b.d.	b.d.	813,5	b.d.
	wieś	13 444	10 215	b.d.	b.d.	76,0	b.d.
RAZEM:		58 892	65 087	61 416	-3 671 (-5,6%)	110,5	104,3
Miasto		3 275	29 081	b.d.	b.d.	887,9	b.d.
Wieś		55 617	36 006	b.d.	b.d.	64,7	b.d.
Gmina wiejska							
4.	Solec-Zdrój	8 505	4 870	3 965	-905 (-18,6%)	57,3	46,6
RAZEM:		8 505	4 870	3 965	-905 (-18,6%)	57,3	46,6
OSI Obszar uzdrowiskowy OGÓŁEM:		67 397	69 957	65 381	-4 576 (-6,5%)	103,8	97,0
Miasto		3 275	29 081	b.d.	b.d.	887,9	b.d.
Wieś		64 122	40 876	b.d.	b.d.	63,7	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.)

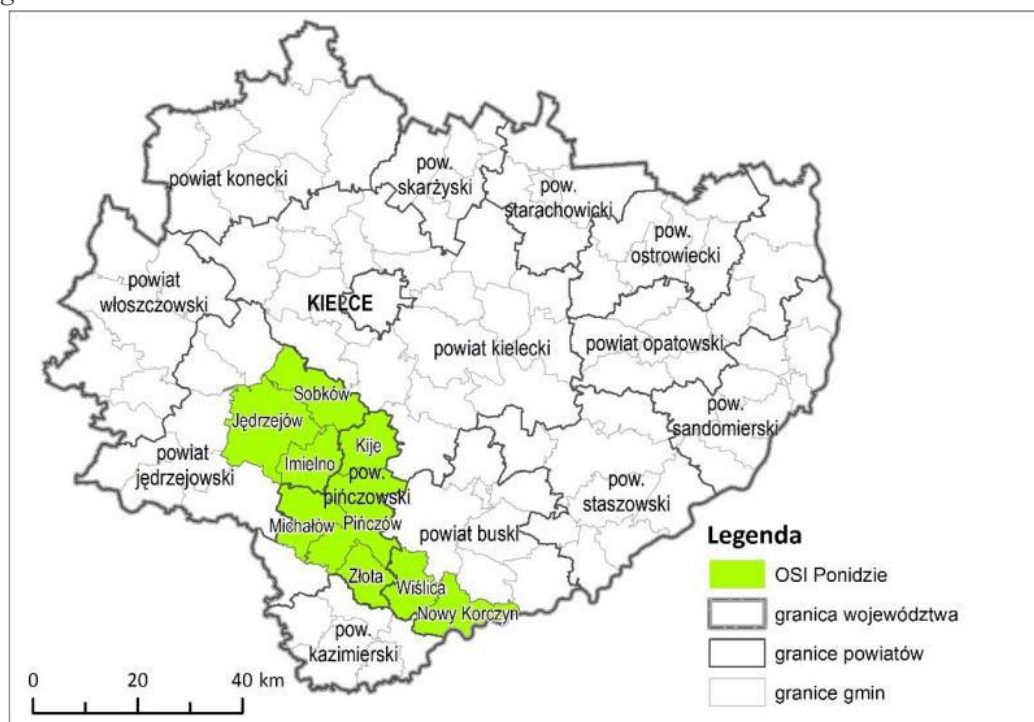
* według „Prognozy ludności dla gmin na lata 2023-2040” – w przypadku gmin miejsko-wiejskich prognoza ta zawiera jedynie ogólną liczbę ludności, natomiast nie zawiera prognozowanej liczby ludności w podziale na miasto i wieś (tj. dla miast oraz obszarów wiejskich gmin miejsko-wiejskich).

W 2023 r. obszar uzdrowiskowy zamieszkiwało ogółem 69 957 osób, tj. 6% ogółu ludności województwa. W miastach: Busko-Zdrój, Pińczów i Kazimierza Wielka mieszkało ogółem 29 081 osób, co stanowiło 41,6% ogółu ludności obszaru uzdrowiskowego. Prognozuje się, że w 2040 r. na tym obszarze liczba ludności zmniejszy się do 65 381 osób, tj. o 4 576 osób (6,5%). W wyniku spadku liczby ludności zmniejszy się również wskaźnik gęstości zaludnienia ze 103,8 do 97,0 osób/km².

2.5. OSI Ponidzie.

OSI Ponidzie obejmuje tereny czterech gmin miejsko-wiejskich: Jędrzejów, Pińczów, Wiślica i Nowy Korczyn oraz pięć gmin wiejskich: Sobków, Imielno, Kije, Michałów oraz Złota o łącznej powierzchni 119 606 ha, co stanowi 10,2% ogółu powierzchni województwa.

Kartogram 24. OSI Ponidzie.

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.

Do obszaru OSI zostały włączone obszary regionu świętokrzyskiego o szczególnych walorach przyrodniczo-krajobrazowych, związanych z eksploatacją surowców naturalnych (gipsy), wysokim potencjałem rolniczym oraz bogatą bioróżnorodnością, ponieważ aż 83% obszaru to tereny objęte ochroną. Jednak obszar ten cechują ograniczenia rozwoju, związane m.in. z zagrożeniem powodziowym, suszą, ze znacznym ubytkiem ludności powodującym depopulację, a także niskim poziomem przedsiębiorczości (związanym z niewielkim rozwojem funkcji pozarolniczych, w tym turystycznych).⁹¹

Tabela 35. OSI Ponidzie.

Lp.	Gminy: miejsko- wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytek osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km ²)	
						2023 r.	2040* r.
Gminy miejsko-wiejskie							
1.	Jędrzejów	22 667	26 488	24 515	-1 973 (-7,4%)	116,9	108,2
	miasto	1 137	14 029	b.d.	b.d.	1 233,9	b.d.
	wieś	21 530	12 459	b.d.	b.d.	57,9	b.d.
2.	Pińczów	21 283	19 240	17 579	-1 661 (-8,6%)	90,4	82,6
	miasto	1 433	9 721	b.d.	b.d.	678,4	b.d.
	wieś	19 850	9 519	b.d.	b.d.	48,0	b.d.
3.	Wiślica	10 032	5 108	3 690	-1 418 (-27,8%)	50,9	36,8
	miasto	476	444	b.d.	b.d.	93,3	b.d.

⁹¹ Tamże.

Lp.	Gminy: miejsko-wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytok osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km ²)	
						2023 r.	2040* r.
	wieś	9 556	4 664	b.d.	b.d.	48,8	b.d.
4.	Nowy Korczyn	11 668	5 444	4 090	-1 354 (-24,9%)	46,7	35,1
	miasto	745	899	b.d.	b.d.	120,7	b.d.
	wieś	10 923	4 545	b.d.	b.d.	41,6	b.d.
RAZEM:		65 650	56 280	49 874	-6 406 (-11,4%)	85,7	75,9
Miasto		3 791	25 093	b.d.	b.d.	661,2	b.d.
Wieś		61 859	31 187	b.d.	b.d.	50,4	b.d.
Gminy wiejskie							
5.	Sobków	14 429	8 339	7 451	-888 (-10,6%)	57,8	51,6
6.	Imielno	10 096	4 151	2 901	-1 250 (-30,1%)	41,1	28,7
7.	Kije	10 020	4 283	3 753	-530 (-12,4%)	42,7	37,5
8.	Michałów	11 209	4 411	3 263	-1 148 (-26,0%)	39,4	29,1
9.	Złota	8 202	4 228	3 293	-935 (-22,1%)	51,5	40,1
RAZEM:		53 956	25 412	20 661	-4 751 (-18,7%)	47,1	38,3
OSI Ponidzie OGÓŁEM:		119 606	81 692	70 535	-11 157 (-13,7%)	68,3	58,9
Miasto		3 791	25 093	b.d.	b.d.	661,9	b.d.
Wieś		115 815	56 599	b.d.	b.d.	48,9	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.)

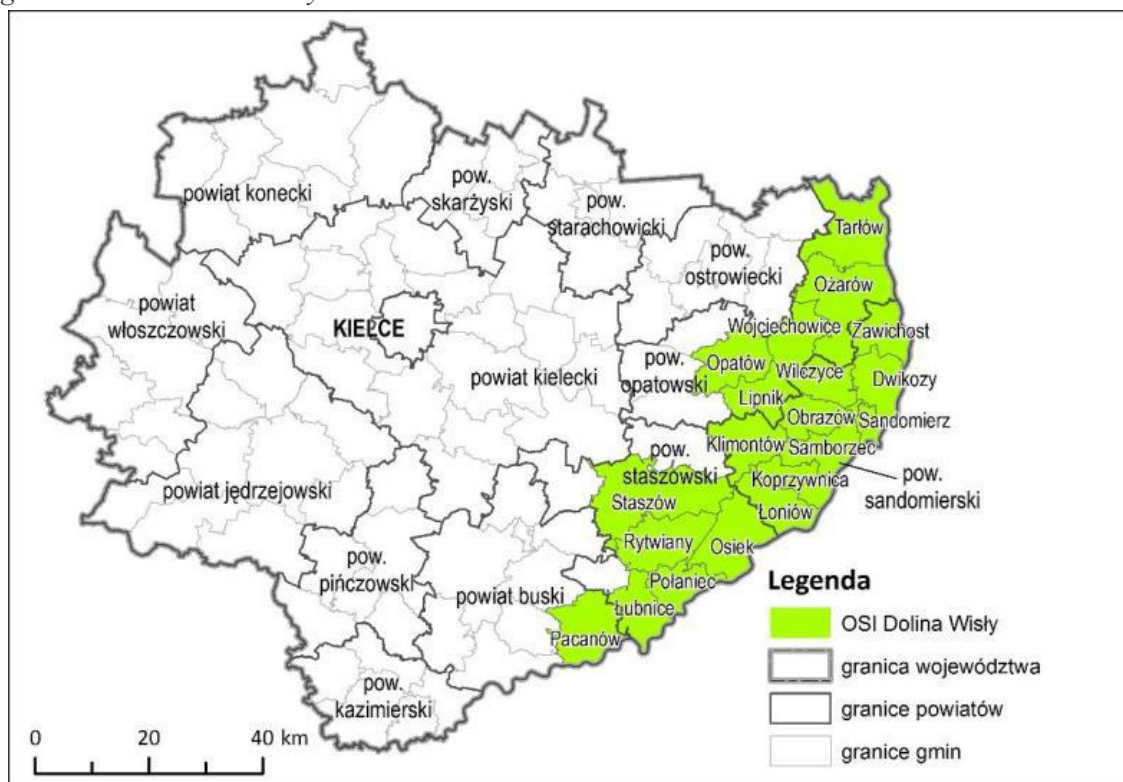
* według „Prognozy ludności dla gmin na lata 2023-2040” – w przypadku gmin miejsko-wiejskich prognoza ta zawiera jedynie ogólną liczbę ludności, natomiast nie zawiera prognozowanej liczby ludności w podziale na miasto i wieś (tj. dla miast oraz obszarów wiejskich gmin miejsko-wiejskich).

Na terenie OSI Ponidzie w 2023 r. odnotowano ogółem 81 692 osoby (co stanowiło 7% ogółu ludności województwa), w tym w miastach mieszkały ogółem 25 093 osoby (30,7% ogółu ludności OSI Ponidzie), a na obszarze wiejskim 56 599 osób (69,3%). Przewiduje się, że w 2040 r. z tego obszaru ubędzie ok. 11 157 osób (13,7%), a wskaźnik gęstości zaludnienia zmniejszy się z 68,3 do 58,9 osób/km². W gminach miejsko-wiejskich liczba ludności zmniejszy się z 56 280 osób do 49 874 osób, tj. o 6 406 osób (11,4%), a w gminach wiejskich z 25 412 osób do 20 661 osób (o 18,7%).

2.6. OSI Dolina Wisły.

Obszar OSI Dolina Wisły obejmuje teren gminy miejskiej Sandomierz oraz dziewięć gmin miejsko-wiejskich: Zawichost, Ożarów, Opatów, Klimontów, Koprzywnica, Staszów, Osiek, Połaniec i Pacanów, a także dziesięć gmin wiejskich: Tarłów, Wojciechowice, Dwikozy, Wilczyce, Lipnik, Obrazów, Samborzec, Łoniów, Rytwiany i Łubnice o łącznej powierzchni 206 929 ha, co stanowi 17,7% ogółu powierzchni województwa.

Kartogram 25. OSI Dolina Wisły.

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.

OSI obejmuje teren Doliny Wisły oraz jej dopływów: Czarnej, Koprzywianki i Opatówki. Obszar ten stanowi jeden z najważniejszych korytarzy ekologicznych w skali kraju, a na terenie OSI prawie w całości objęty jest ochroną siedliskową Natura 2000. Jednocześnie gminy OSI są ważnym terenem rolniczym ze względu na wysoką jakość gleb. Dodatkowo cały obszar posiada wysokiej klasy obiekty zabytkowe (architektoniczne i archeologiczne) oraz niewystarczająco wykorzystane turystycznie walory przyrodnicze i krajobrazowe. Problemy w gminach OSI stanowią m.in.: ograniczenia przyrodnicze związane z występowaniem terenów zagrożonych powodzią, zwiększona koncentracja osuwisk i terenów predysponowanych do występowania ruchów masowych, niezrekultywowane tereny zagłębia siarkowego,⁹² a także niekorzystne procesy demograficzne.

Tabela 36. OSI Dolina Wisły.

Lp.	Gminy: miejskie, miejsko- wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytok osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km ²)	
						2023 r.	2040* r.
Gmina miejska							
1.	Sandomierz	2 869	21 273	19 183	-2 090 (-9,8%)	741,5	668,6
RAZEM:		2 869	21 273	19 183	-2 090 (-9,8%)	741,5	668,6

⁹² Tamże.

Lp.	Gminy: miejskie, miejsko- wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytok osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km ²)	
						2023 r.	2040* r.
Gminy miejsko-wiejskie							
2.	Zawichost	8 021	4 006	3 133	-873 (-21,8%)	49,9	39,1
	miasto	2 031	1 596	b.d.	b.d.	78,6	b.d.
	wieś	5 990	2 410	b.d.	b.d.	40,2	b.d.
3.	Ożarów	18 326	10 090	9 491	-599 (-5,9%)	55,1	51,8
	miasto	779	4 203	b.d.	b.d.	539,5	b.d.
	wieś	17 547	5 887	b.d.	b.d.	33,5	b.d.
4.	Opatów	11 352	10 755	10 189	-566 (-5,3%)	94,7	89,8
	miasto	936	5 937	b.d.	b.d.	634,3	b.d.
	wieś	10 416	4 818	b.d.	b.d.	46,3	b.d.
5.	Klimontów	9 978	7 465	5 833	-1 632 (-21,9%)	74,8	58,5
	miasto	467	1 758	b.d.	b.d.	376,4	b.d.
	wieś	9 511	5 707	b.d.	b.d.	60,0	b.d.
6.	Koprzywnica	6 933	6 218	4 962	-1 256 (-20,2%)	89,7	71,6
	miasto	1 790	2 368	b.d.	b.d.	132,3	b.d.
	wieś	5 143	3 850	b.d.	b.d.	74,9	b.d.
7.	Staszów	22 646	24 424	22 009	-2 415 (-9,9%)	107,9	97,2
	miasto	2 688	13 596	b.d.	b.d.	505,8	b.d.
	wieś	19 958	10 828	b.d.	b.d.	54,3	b.d.
8.	Osiek	12 927	7 348	5 894	-1 454 (-19,8%)	56,8	45,6
	miasto	1 743	1 970	b.d.	b.d.	113,0	b.d.
	wieś	11 184	5 378	b.d.	b.d.	48,1	b.d.
9.	Połaniec	7 502	11 018	9 683	-1 335 (-12,1%)	146,9	129,1
	miasto	1 741	7 453	b.d.	b.d.	428,1	b.d.
	wieś	5 761	3 565	b.d.	b.d.	61,9	b.d.
10.	Pacanów	12 460	6 874	5 990	-884 (-12,9%)	55,2	48,1
	miasto	712	1 033	b.d.	b.d.	145,1	b.d.
	wieś	11 748	5 841	b.d.	b.d.	49,7	b.d.
RAZEM:		110 145	88 198	77 184	-11 014 (-12,5%)	80,1	70,1
Miasto		12 887	39 914	b.d.	b.d.	309,7	b.d.
Wieś		97 258	48 284	b.d.	b.d.	49,6	b.d.
Gminy wiejskie							
11.	Tarłów	16 335	4 584	3 558	-1 026 (-22,4%)	28,1	21,8
12.	Wojciechowice	8 649	3 760	2 988	-772 (-20,5%)	43,5	34,5
13.	Dwikozy	8 466	8 159	6 972	-1 187 (-14,5%)	96,4	82,4
14.	Wilczyce	6 956	3 430	2 557	-873 (-25,5%)	49,3	36,8
15.	Lipnik	8 145	4 787	2 394	-2 393 (-50,0%)	58,8	29,4
16.	Obrazów	7 156	6 086	5 069	-1 017 (-16,7%)	85,0	70,8

Lp.	Gminy: miejskie, miejsko- wiejskie i wiejskie	Pow. w ha	Liczba ludności w 2023 r.	Prognoza liczby ludności do 2040* r.	Wzrost/ubytok osób (%) w latach 2023-2040	Zmiana gęstości zaludnienia (osób/km ²)	
						2023 r.	2040* r.
17.	Samorzec	8 524	8 047	6 648	-1 399 (-17,4%)	94,4	78,0
18.	Łoniów	8 685	7 140	6 347	-793 (-11,1%)	82,2	73,1
19.	Rytwiany	12 587	6 231	5 821	-410 (-6,6%)	49,5	46,2
20.	Łubnice	8 412	3 925	2 948	-977 (-24,9%)	46,7	35,0
RAZEM:		93 915	56 149	45 302	-10 847 (-19,3%)	59,8	48,2
OSI Dolina Wisły OGÓŁEM:		206 929	165 620	141 669	-23 951 (-14,5%)	80,0	68,5
Miasto		15 756	61 187	b.d.	b.d.	388,3	b.d.
Wieś		191 173	104 433	b.d.	b.d.	54,6	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL/GUS (stan na dzień 31.XII.)

* według „Prognozy ludności dla gmin na lata 2023-2040” – w przypadku gmin miejsko-wiejskich prognoza ta zawiera jedynie ogólną liczbę ludności, natomiast nie zawiera prognozowanej liczby ludności w podziale na miasto i wieś (tj. dla miast oraz obszarów wiejskich gmin miejsko-wiejskich).

Na terenie OSI Dolina Wisły w 2023 r. odnotowano ogółem 165 620 osób, co stanowiło 14,2% ogółu ludności województwa świętokrzyskiego. W miastach mieszkało ogółem 61 187 osób, tj. 36,9% ogółu ludności analizowanego obszaru, a na obszarze wiejskim 104 433 osoby (63,1%). Prognozuje się, że w 2040 r. liczba ludności OSI zmniejszy się do ok. 141 669 osób, tj. o 23 951 osób (14,5%), a wskaźnik gęstości zaludnienia zmniejszy się z 80,0 do 68,5 osób/km². W latach 2023-2040 w gminach miejsko-wiejskich liczba ludności zmniejszy się z 88 198 osób do 77 184 osób, tj. o 11 014 osób (12,5%), a w gminach wiejskich z 56 149 osób do 45 302 osób (o 19,3%).

V. PROJEKT KONCEPCJI ROZWOJU KRAJU 2050 (KRK 2050)

Koncepcja Rozwoju Kraju 2050 opracowana przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej jest umocowana ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (art. 8a-8c) i wyrasta z nowego myślenia o roli planowania długofalowego. Jest to dokument mający umożliwić najlepsze wybory strategiczne w perspektywie nadchodzącego ćwierćwiecza, w ramach średniookresowych strategii i polityk publicznych wdrażanych przez rząd, samorząd terytorialny i innych interesariuszy gry o rozwój. Zadaniem KRK jest:

- 1) oparte na wiedzy zidentyfikowanie trendów i wyzwań rozwojowych, z jakimi w przyszłości będzie zmagало się państwo;
- 2) dostarczenie scenariuszy przyszłości, które pozwalają na „symulację” warunków, w jakich administracja publiczna będzie podejmować decyzje i które przygotowują instytucje publiczne do realizacji celów rozwojowych w różnych uwarunkowaniach;
- 3) zarysowanie celowo wyidealizowanej wizji kraju w 2050 r. wyznaczającej poziom ambicji dla przyszłych polityk publicznych;
- 4) wskazanie kluczowych wniosków.

Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, KRK, jako dokument z długim horyzontem czasowym, będzie aktualizowana, gdy wystąpią znaczące zmiany trendów rozwojowych w kraju lub na świecie.⁹³

W Załączniku nr 1 do Projektu KRK 2050 „Trendy Rozwojowe w Perspektywie 2050 roku” przygotowanym przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej przedstawiono wyniki analizy zmian zachodzących na świecie, w Europie i w Polsce, w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym. W dokumencie zaprezentowano sześć megatrendów, które zdaniem autorów wpływają i będą wpływać na przyszły rozwój społeczno-gospodarczy Polski, tj.:

- 1) **Wylanianie się nowej gospodarki;**
- 2) **Przyspieszenie technologiczne;**
- 3) **Wzrost globalnych problemów społecznych;**
- 4) **Wzrost dynamiki zmian środowiskowych;**
- 5) **Reorganizacja przestrzeni;**
- 6) **Transformacja globalnego porządku.**⁹⁴

Megatrendy, to wieloletnie procesy zachodzące w skali globalnej, które są motorem zmian o szerokim zasięgu. Zmiany zachodzą w różnych obszarach i na różnych płaszczyznach.⁹⁵ Na pierwszy opisany megatrend – **WYLANIANIE SIĘ NOWEJ GOSPODARKI**, składają się następujące trendy: zaostrażająca się konkurencja w obszarze innowacji; postępująca cyfryzacja gospodarki; wzrost automatyzacji pracy i elastyczności zatrudnienia; transformacja energetyczna; ścieranie się globalizmu i lokalizmu; transformacja rolnictwa spowodowana zmianami klimatycznymi, technologicznymi i nowymi wzorcami konsumpcji.⁹⁶

⁹³ *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050. Projekt dokumentu.* Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2024.

⁹⁴ *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050. Załącznik I do Projektu KRK 2050. Trendy Rozwojowe w Perspektywie 2050 roku.* Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2023.

⁹⁵ Tamże.

⁹⁶ Tamże.

W dokumencie przedstawiono prognozowane efekty poszczególnych trendów wpływających na różne dziedziny życia w Polsce, między innymi dotyczące zjawisk społecznych i gospodarczych, tj.:

Zaostrzająca się konkurencja w obszarze innowacji – prognozowane efekty trendu:

- wsparcia wymagać będą krajowi liderzy innowacyjności, którzy będą poddawani silniejszej presji konkurencyjnej ze strony podmiotów zagranicznych. Ważne będzie systemowe wzmacnianie powiązań na linii biznes-nauka. Innowacyjność ograniczy zapotrzebowanie na pracę ludzką, co może spowodować, że część podmiotów opierających swoją konkurencyjność na taniej sile roboczej zacznie przenosić swoje interesy poza Polskę;
- konsekwencją wzrostu poziomu i presji na innowacyjność w gospodarce może być szybki rozwój technologii prośrodowiskowych, których zastosowanie przełożyć się może na zmniejszenie antropopresji na środowisko naturalne;
- rosnący poziom wykorzystania technologii w gospodarce i życiu codziennym przekładać się będzie także na zmiany polskiej przestrzeni – na znaczeniu będą tracić tradycyjne czynniki lokalizacji gospodarczej, takie jak np. odległość od rynku zbytu. Kluczowymi czynnikami stają się m.in. dostęp do infrastruktury telekomunikacyjnej (ICT), bez której funkcjonowanie współczesnych przedsiębiorstw jest niemożliwe oraz do taniej, stabilnej i czystej energii;
- dynamiczny rozwój innowacyjności i postęp technologiczny wymagać będzie uwzględniania tego w podejściu do edukacji. **Dostosowanie systemu edukacji do zmian na rynku pracy i w życiu codziennym wymagało będzie zwiększenia nacisku na umiejętności cyfrowe i kreatywność. Także szkolnictwo wyższe i nauka nastawione będą na ściślejszą współpracę z sektorem gospodarczym, aby jak najlepiej wspierać łańcuchy tworzenia i wdrażania innowacji. Instytucjonalnego i bardziej usystematyzowanego podejścia wymagać też będzie polityka społeczna nastawiona na zapewnienie dostępu do technologii innowacyjnych.**

Postępująca cyfryzacja gospodarki – prognozowane efekty trendu:

- cyfryzacja gospodarki zwiększy presję na podnoszenie kompetencji cyfrowych społeczeństwa przez całe życie. Istotny będzie także rozwój umiejętności współpracy ludzi z coraz bardziej obecną w naszym życiu sztuczną inteligencją i innymi technologiami cyfrowymi;
- w gospodarce wzrastać będzie atrakcyjność cyfrowych podmiotów gospodarczych jako miejsc pracy i zainteresowanie nimi na rynku. W wysokim stopniu ucyfrowiona gospodarka, dzięki swojemu oderwaniu od zasobów materialnych, może być bardziej odporna na różnego rodzaju napięcia, wahania i może być gwarantem bezpieczeństwa ekonomicznego (należy jednak pamiętać, że także dla działalności cyfrowej niezbędna jest baza surowcowa, np. krzem i pierwiastki ziem rzadkich). Jednak z drugiej strony wysoki poziom ucyfrowienia będzie powodować wzrost zagrożenia cybernetycznego gospodarki i pojawienie się nowego rodzaju zagrożeń;
- cyfryzacja i wzrost innowacyjności, przełożyć się może na zmniejszenie negatywnego oddziaływania gospodarki na środowisko oraz na zwiększenie dostępności do infrastruktury telekomunikacyjnej jako jednego z kluczowych czynników lokalizacji działalności gospodarczej;
- przekształcenia wymagać będzie system edukacji, gdzie większy nacisk położony zostanie na interakcje człowieka ze sztuczną inteligencją. Dalszemu rozwojowi ulegną także już obecne i nowe e-usługi publiczne;

- znaczący potencjał i możliwości rozwojowe zyskają przedsiębiorstwa związane z samym procesem automatyzacji i zapewniające ją innym podmiotom. Dzięki cyfryzacji firmy zyskają też dostęp do nowych rynków.

Wzrost automatyzacji pracy i elastyczności zatrudnienia – prognozowane efekty trendu:

- automatyzacja pracy i zwiększanie elastyczności zatrudnienia może spowodować zmianę w strukturze użytkowania ziemi (zmniejszy się zapotrzebowanie firm na ziemię), co da szansę na wzmocnienie sieci zielonej infrastruktury w kraju;
- zapewnianie dostępu do dobrej jakości internetu i infrastruktury teleinformatycznej stanie się jednym z istotniejszych czynników kształtowania procesów przestrzennych;
- w ujęciu instytucjonalnym nowe formy zatrudnienia i zastąpienie części pracy ludzkiej pracą maszyn wymagać będą dostosowania rozwiązań związanych z polityką zabezpieczeń społecznych, reformą kodeksu pracy oraz zmianami w systemie edukacji, dostosowanym do potrzeb zmieniającego się rynku pracy.

Transformacja energetyczna – prognozowane efekty trendu:

- transformacja energetyczna wiąże się z podnoszeniem świadomości ekologicznej społeczeństwa. Jednocześnie na skutek różnego rodzaju ograniczeń związanych z transformacją energetyczną zmniejszeniu ulegć może bezpieczeństwo energetyczne mieszkańców Polski. Wraz z likwidacją kopalń i odchodzeniem od tradycyjnej energetyki może to powodować niepokoje społeczne. Z drugiej strony zmiana przełożyć się może na wzrost otwartości polskiego społeczeństwa na nowe źródła energii i demonopolizację rynku energetycznego;
- transformacja energetyczna zachwieje pozycje obecnych liderów na rynku energetycznym, w tym w dużej części firm będących własnością skarbu państwa. Jednocześnie wzrośnie znaczenie produkcji prosumenckiej i jej udziału w rynku energetycznym. Proces ten wraz z coraz powszechniejszym zastosowaniem OZE może w przyszłości wpłynąć na spadek kosztów wytwarzania energii;
- wzrost udziału OZE i nowych źródeł w produkcji energii przełoży się na zwiększenie udziału czystej energii w całości rynku, a co za tym idzie na zmniejszenie negatywnego oddziaływania sektora energetycznego na klimat i środowisko. Oprócz tego następować będzie dalsze, zintensyfikowane uwalnianie części terenów użytkowanych wcześniej przez przemysł energetyczny (np. tereny kopalniane), dzięki czemu będą mogły one zostać poddane rekultywacji i renaturalizacji. Daje to także szansę na wzmocnienie elementów zielonej infrastruktury;
- transformacja sektora energetycznego będzie miała także konsekwencje przestrzenne. Zwiększona liczba źródeł energii wraz z rozwojem energetyki prosumenckiej wpłynie na pojawianie się coraz większej liczby instalacji wytwarzających energię, także na terenach, gdzie funkcja taka nie była wcześniej realizowana. Zajmowania nowych terenów będą wymagały też powstające magazyny energii. Część terenów, używanych wcześniej przez energetykę, w związku z zaprzestaniem ich użytkowania (np. kopalnie węgla) zostanie jednak uwolniona spod dotychczasowego sposobu użytkowania. Będą one mogły stanowić rezerwę terenową dla nowego rodzaju zagospodarowania;
- instytucje publiczne będą zmuszone do dostosowania prawa do realiów nowej energetyki. Powinno ono ułatwiać wykorzystywanie nowych źródeł energii i rozwój energetyki prosumenckiej,

wykorzystującej efektywne magazyny energii. Polityka energetyczna będzie też jednym z istotnych elementów zapewnienia bezpieczeństwa państwa.

Ścieranie się globalizmu i lokalizmu – prognozowane efekty trendu:

- konkurencyjność polskich firm w coraz większym stopniu uzależniona będzie od ich uczestnictwa w relacjach międzynarodowych. Dalszemu zwiększaniu ulegać będzie konkurencja polskich gmin i regionów o pozyskanie kapitału zagranicznego. Rosnąć też będą inwestycje polskich firm poza granicami kraju;
- zwiększenie istotności powiązań międzynarodowych powodować będzie dalszą polaryzację przestrzenną, pokrywającą się z kluczowymi z punktu widzenia dzisiejszej działalności gospodarczej czynnikami lokalizacji. Obszarami najbardziej atrakcyjnymi, jako miejsca prowadzenia działalności gospodarczej, będą obszary metropolitalne, gdzie występuje najwięcej wspomnianych czynników. Z drugiej strony rozwijać się będą też małe ośrodki miejskie w oparciu o wykorzystywanie lokalnej specyfiki i wysoką w stosunku do metropolii jakość życia, przy znacząco niższych kosztach;
- w globalizującym się świecie istotna będzie rola państwa i instytucji państwowych we wspieraniu pozycji Polski i polskich firm na arenie międzynarodowej. Kluczowe będzie też utrzymywanie i wzmacnianie partnerstw strategicznych z innymi krajami i uczestnictwo Polski we wspólnotach międzynarodowych.

Transformacja rolnictwa spowodowana zmianami klimatycznymi, technologicznymi i nowymi wzorcami konsumpcji – prognozowane efekty trendu:

- w związku z m.in. podnoszeniem świadomości ekologicznej społeczeństwa i przywiązania ludzi do wartości lokalnych rosnąć będzie poparcie dla krajowej i lokalnej produkcji rolnej. Zwiększać się będzie także społeczna presja na skracanie łańcuchów dostaw w produkcji rolniczej (od pola do stołu) i dostęp do produktów miejscowych. Świadomość ekologiczna będzie też zwiększać otwartość społeczeństwa na produkcję żywności komórkowej;
- produkcja rolna zwiększać będzie swoją efektywność dzięki bioinżynierii i rozwiązaniom prośrodowiskowym. Jednocześnie jednak **spadać będzie poziom zatrudnienia w rolnictwie w związku ze zmniejszaniem się zapotrzebowania na pracę ludzi w tym sektorze**. Pojawiać się będą nowe rodzaje działalności rolniczej oraz nowe rodzaje organizacji produkcji rolnej (np. rozpowszechnianie się klastrów czy spółdzielni rolniczych);
- rozwój nowoczesnego rolnictwa, w tym rolnictwa regeneratywnego może korzystnie wpływać na stan środowiska. Istotną rolę odgrywać będą również rozwiązania racjonalnego gospodarowania wodą, w tym poprawiające dostępność do wody, takie jak jej retencjonowanie w gospodarstwach.⁹⁷

Drugi megatrend, to **PRZYSPIESZENIE TECHNOLOGICZNE**. Na ten megatrend składają się następujące trendy:

Coraz powszechniejszy internet rzeczy i coraz bardziej zaawansowana sztuczna inteligencja – prognozowane efekty trendu:

⁹⁷ Tamże.

- będzie możliwa polaryzacja społeczeństwa, związana ze stosunkowo niskimi kompetencjami cyfrowymi i brakiem świadomości technologicznej części społeczeństwa, w połączeniu z przenoszeniem coraz większej liczby aktywności do świata wirtualnego;
- przenoszenie gospodarki do świata cyfrowego. Przemiany te wiązać się będą z diametralnymi zmianami na rynku pracy. Zmieniać się też będzie konkurencja pomiędzy firmami – zostanie ona skupiona na polu konkurencji technologicznej;
- wykorzystanie internetu rzeczy i sztucznej inteligencji pozwoli na podnoszenie skuteczności ochrony środowiska, dzięki powstawaniu nowoczesnych narzędzi (np. rozwiązania z zakresu monitorowania stanu środowiska w czasie rzeczywistym czy analizy danych środowiskowych w ujęciu przestrzennym);
- wraz z przenoszeniem coraz większej liczby aktywności do świata wirtualnego przestrzeń fizyczna może stracić na znaczeniu w niektórych sferach. Zmianie mogą też ulec kryteria oceny przestrzeni – oceniany będzie jej potencjał do hiperłączości, który może zyskać na znaczeniu w stosunku do łączności fizycznej. Jednocześnie zmiany te mogą pomóc w niwelowaniu przestrzennych zróżnicowań rozwoju, dzięki częściowemu uniezależnieniu ich od przestrzennych determinant rozwojowych;
- rozwój e-usług publicznych, który może poprawić dostępność do nich w miejscach dotychczas pod tym względem zmarginalizowanych. Jednocześnie rozwój usług publicznych świadczonych wirtualnie zwiększy zagrożenie cyberbezpieczeństwa i wywierać będzie presję na wprowadzanie rozwiązań je zapewniających. W wymiarze instytucjonalnym sztuczna inteligencja może zostać używana w procesach decyzyjnych. To także sprawi, że przekształcany będzie system prawny, tak aby wykorzystywać AI i jednocześnie chronić przed nadużyciami z jej strony.

Wzrost znaczenia biotechnologii – prognozowane efekty trendu:

- pogłębieniu może ulec polaryzacja społeczna związana z nierównym dostęp do nowych technologii. Pojawić się także mogą (obecnie już występujące) dylematy etyczne w stosunku do nowych praktyk medycznych;
- rozwój podmiotów gospodarczych działających w dziedzinie biotechnologii. Przy czym założyć należy, że warunkiem koniecznym tego rozwoju będzie wysokiej jakości zaplecze sektora B+R, w tym zwłaszcza zasoby ludzkie. Rozwojowi ulegnie także sektor rolniczy, co związane będzie z pojawianiem się nowych rozwiązań dla rolnictwa i dalszym zwiększaniem jego produktywności;
- rozwój prawa w zakresie biotechnologii. Zmiany te będą konieczne ze względu na potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa prowadzonych badań i ochrony społeczeństwa przed możliwym negatywnym wykorzystaniem biotechnologii;
- wzrost skuteczności i efektywności ochrony środowiska, który możliwy będzie dzięki nowym rozwiązaniom biotechnologicznym.
- nowe formy użytkowania przestrzeni i nadawanie jej dodatkowych funkcji np. w postaci rolnictwa miejskiego, a także poprawę stanu terenów użytkowanych w dotychczasowej formie m.in. poprzez rewitalizację części przestrzeni rolniczych i terenów zieleni.

Rosnące znaczenie cyberbezpieczeństwa – prognozowane efekty trendu:

- możliwy spadek zaufania społecznego do technologii ICT, co doprowadzić może do wzrostu niepokojów i napięć społecznych. Jednocześnie wzrastać będzie świadomość społeczeństwa w

zakresie cyberzagrożeń, przy czym założyć można, że wzrost ten będzie nierównomierny i prowadzić może do pogłębiania polaryzacji społecznej. Wielowymiarowe cyberataki mogą odciąć lub ograniczyć dostęp społeczeństwa do usług publicznych;

- wzrost liczby incydentów teleinformatycznych. Sektor prywatny będzie prawdopodobnie zwiększał nakłady na zapewnienie sobie bezpieczeństwa cybernetycznego, co podniesie koszty funkcjonowania przedsiębiorstw i może mieć wpływ na ceny. Jednocześnie jednak nakłady te stanowią impuls dla rozwoju sektora ICT, co przełożyć się może na jego dalszy dynamiczny rozwój;
- sektor publiczny będzie zwiększał nakłady na bezpieczeństwo cybernetyczne swoich instytucji. Jednocześnie zagadnienia te odnajdą swoje miejsce w systemie edukacji, a także prowadzić będą do redefinicji bezpieczeństwa militarnego i poszukiwania nowych sposobów jego zapewnienia;
- Pojawić się mogą zagrożenia dla środowiska związane z nowymi rodzajami ataków hybrydowych, np. poprzez uwolnienie substancji niebezpiecznych dla zdrowia i życia ludzi, zwierząt i roślin do środowiska (np. z laboratoriów naukowych);
- z przestrzennego punktu widzenia na zagrożenia atakami cybernetycznymi i ich skutki będą najbardziej narażone te regiony, w których zlokalizowana jest strategiczna i nowoczesna infrastruktura (np. elementy sieci przesyłowej) i obiekty (np. huby komunikacyjne).⁹⁸

Trzeci megatrend – **WZROST GLOBALNYCH PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH.**

Zjawisko starzenia się społeczeństw i związana z nim luka demograficzna, mają istotny wpływ na modele gospodarcze poszczególnych krajów (np.: wydatki na opiekę zdrowotną i długoterminową oraz zmiany w systemach emerytalnych). Do tego megatrendu zaliczono nasilenie procesów migracyjnych (w wyniku zmiany klimatu, konfliktów zbrojnych, niedostatku/głodu), jak również zjawisko wzrostu nierówności społecznych, które dotyka różnych grup społecznych. Kolejnym segmentem megatrendu jest rozwój nowej edukacji podstawowej i ponadpodstawowej, która będzie się kształtowała pod wpływem różnych trendów światowych (np. technologicznych), oczekiwań rodziców i uczniów czy potrzeb bardzo szybko zmieniającego się rynku pracy (w tym pojawianiem się zawodów dotąd nieistniejących).⁹⁹ Trendy składające się na megatrend wzrost globalnych problemów społecznych, to:

Niepewność demograficzna – prognozowane efekty trendu:

- w wymiarze społecznym należy wskazać – z jednej strony – potrzebę zwiększonej opieki nad osobami potrzebującymi wsparcia (osoby starsze, z niepełnosprawnościami) przy równoczesnym zwiększającym się udziale kosztów związanych z zapewnieniem opieki w budżetach domowych – a z drugiej strony – zmiany w relacjach międzypokoleniowych;
- w wymiarze gospodarczym szczególnej uwagi wymagać będzie kwestia dłuższego pozostawania na rynku pracy (rosnąca liczba pracujących emerytów) oraz wzrastająca presja na wydajność pracy. Należy zatem spodziewać się rozwoju rynku pracy ludzi starszych, migrantów, robotów i sztucznej inteligencji. Trzeba wziąć pod uwagę również zmiany w systemach organizacji pracy, zarządzania, ciągłego doskonalenia i rozwoju zawodowego, elastycznego reagowania na zmiany i potrzeby rynku pracy itp. Ponadto konieczny będzie rozwój rynku zdrowia i usług dla osób starszych.

⁹⁸ Tamże.

⁹⁹ Tamże.

Kolejnym aspektem gospodarczym będzie rosnące zapotrzebowanie na infrastrukturę przyjazną seniorom, związaną z opieką nad osobami potrzebującymi wsparcia, a także na nowe technologie w zakresie zdrowia i opieki;

- w wymiarze środowiskowym jako jeden z najważniejszych skutków należy wskazać postępującą antropopresję przede wszystkim w związku z utrzymującym się trendem wzrostu produkcji dóbr i nie zrównoważonej konsumpcji. Chodzi tu przede wszystkim o emisję gazów cieplarnianych, zużycie zasobów naturalnych, wzrost zanieczyszczenia powietrza, wód, gleb, wzrost odpadów przemysłowych i komunalnych. W ślad za tym będziemy nadal obserwować zaostrenie globalnych problemów ekologicznych, zmiany ekosystemów lądowych i wodnych oraz spadek różnorodności biologicznej;
- w wymiarze przestrzennym najważniejsze skutki to: **powiększanie się obszarów metropolitalnych oraz drenaż zasobów ludzkich z obszarów peryferyjnych (napływ ludzi do obszarów metropolitalnych oraz stagnujące bądź wyludniające się obszary pozametropolitalne). Ponadto kolejnym zjawiskiem wymagającym zauważenia jest systematyczna depopulacja części miast (w coraz większym stopniu ich kurczenie się demograficzne i postępująca dezurbanizacja części regionów miejskich).** W ślad za tym ważnym elementem stają się koszty utrzymania niewykorzystywanej infrastruktury a równolegle **niekontrolowana suburbanizacja;**
- w wymiarze instytucjonalnym do najważniejszych skutków należy zaliczyć konieczność dostosowań instytucji (w tym narzędzia antycypacji, monitorowania i efektywnego reagowania na zmiany) i polityk publicznych do nowych uwarunkowań związanych ze zmianami w strukturze populacji. Chodzi tu o reformę systemu finansów publicznych i zmiany struktury wydatków w sektorach: edukacji, opieki medycznej, emerytur.¹⁰⁰

Z analizy danych *World Population Prospects 2019* opublikowanych przez ONZ oraz GUS wynika, że w skali całej Europy należy prognozować spadek liczebności mieszkańców w latach 2020-2050. Trendy zmian ludności w skali regionalnej są jednak znacznie zróżnicowane. W Europie Zachodniej i Północnej widoczny jest znaczny udział regionów, w których liczba ludności (głównie na skutek migracji) będzie rosła. Największy spadek nastąpi w krajach Europy Środkowej oraz Wschodniej, w tym w Polsce (wszystkie regiony z wyjątkiem Warszawy).

Jak wynika z danych GUS i Eurostat, Polska znajduje się obecnie w początkowym etapie dość dynamicznego procesu depopulacji. W latach 2010–2020 liczba mieszkańców Polski zmniejszyła się o 264,9 tys. osób (-0,7%). Spadek liczby ludności kraju będzie postępował i pogłębiał się w kolejnych latach – na co wskazują nawet najbardziej optymistyczne prognozy demograficzne. Najbardziej pesymistyczne przewidywania GUS określają liczbę mieszkańców Polski w 2060 roku na około 26,7 mln (czyli spadek o ponad 40%) natomiast według ONZ liczba ta do 2050 wyniesie 30,7 mln osób (tj. spadek o blisko 20% w perspektywie najbliższych trzydziestu lat). Prognozuje się, że Polska będzie jednym z najszybciej wyludniających się państw Unii Europejskiej.¹⁰¹

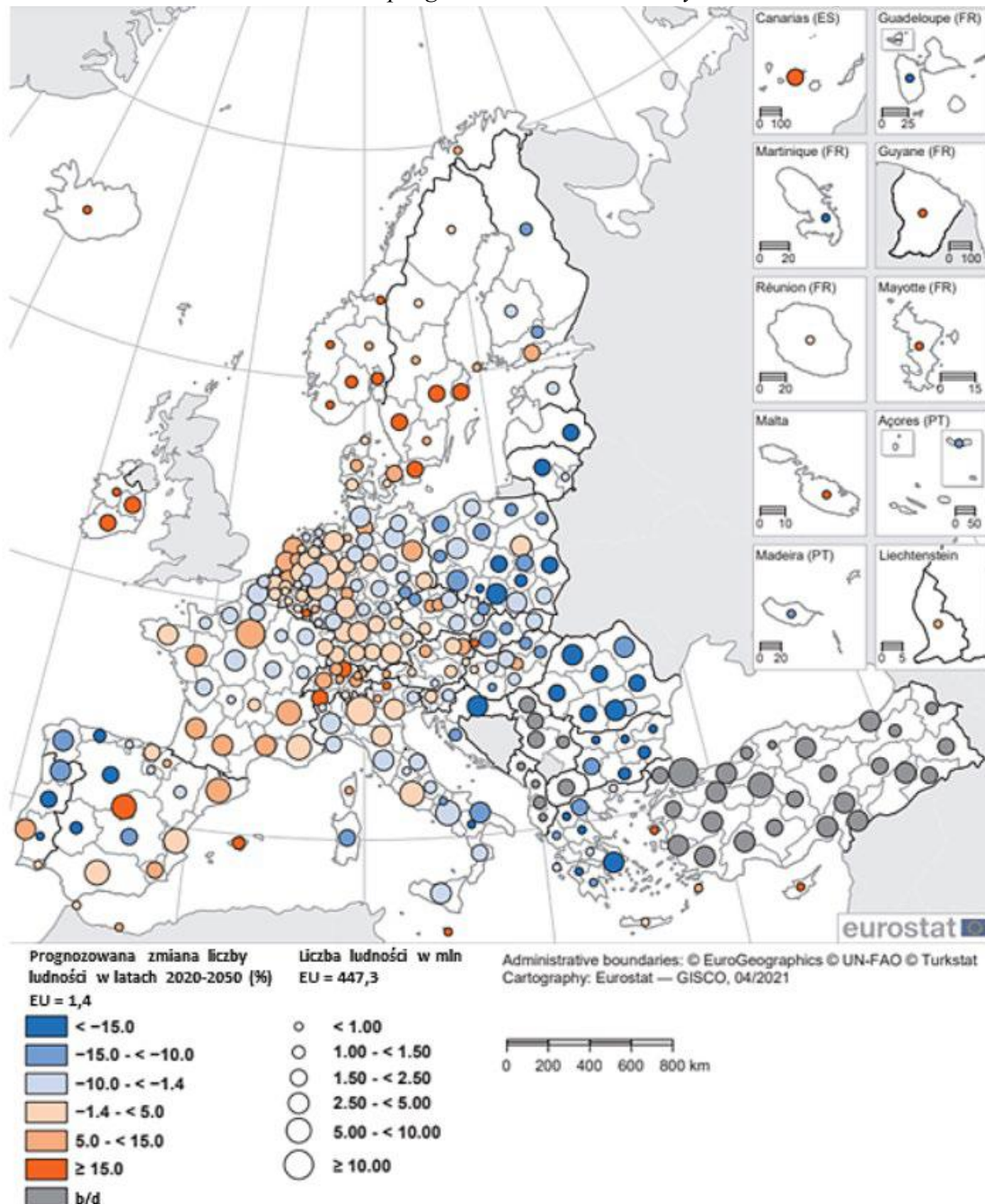
Przewiduje się, że w wyniku starzenia się ludności w 2050 roku blisko co trzeci mieszkaniec Polski będzie miał co najmniej 65 lat. **Polska będzie jednym z najstarszych demograficznie państw nie tylko w Europie, ale również na całym świecie (6 miejsce w Europie i 13 miejsce na świecie**

¹⁰⁰ Tamże.

¹⁰¹ Tamże.

pod względem odsetka ludności w wieku 65 i więcej lat). Najbardziej zaawansowany proces starzenia się społeczeństwa jest obserwowany na obszarach silnie odpływowych, które jednocześnie cechują się niską dzietnością.¹⁰²

Kartogram 26. Liczba ludności w 2020 roku i prognozowana zmiana liczby ludności w latach 2020-2050.

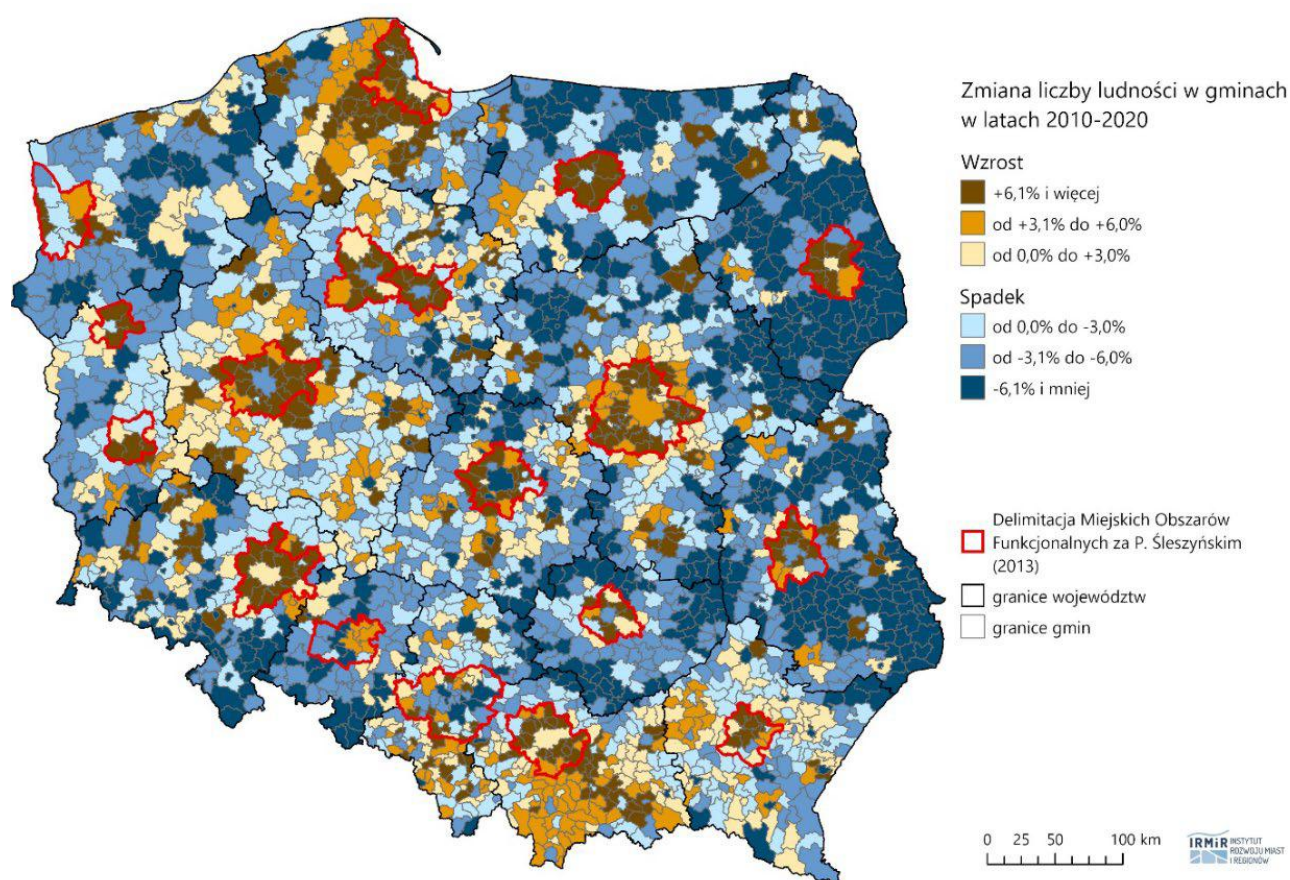
Źródło: *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050. Załącznik I do Projektu KRK 2050. Trendy Rozwojowe w Perspektywie 2050 roku*. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2023.

Starzenie się społeczeństwa, wiąże się także ze stałym wzrostem ryzyk zdrowotnych dla coraz większej liczby ludzi. Utrzymanie obecnego poziomu bezpieczeństwa zdrowotnego będzie bardziej

¹⁰² Tamże.

kosztowne oraz wymagające większej liczby personelu medycznego i inwestycji. Z większym nasileniem mogą wystąpić zagrożenia zdrowotne opisywane w analizach dotyczących Globalnego Obciążenia Chorobami (*Global Burden of Disease*), w szczególności choroby cywilizacyjne (tj. np. choroby układu krążenia, cukrzyca, choroby reumatyczne i układu mięśniowo-szkieletowego, choroby psychiczne). Wyzwania długoterminowe obejmują rosnący popyt na usługi, brak zachęt do innowacji, pogłębiające się dysproporcje w zakresie ogólnego stanu zdrowia i dobrego samopoczucia oraz nierówny dostęp do zaawansowanych terapii.

Kartogram 27. Zmiana liczby mieszkańców Polski na poziomie gmin w latach 2010–2020.

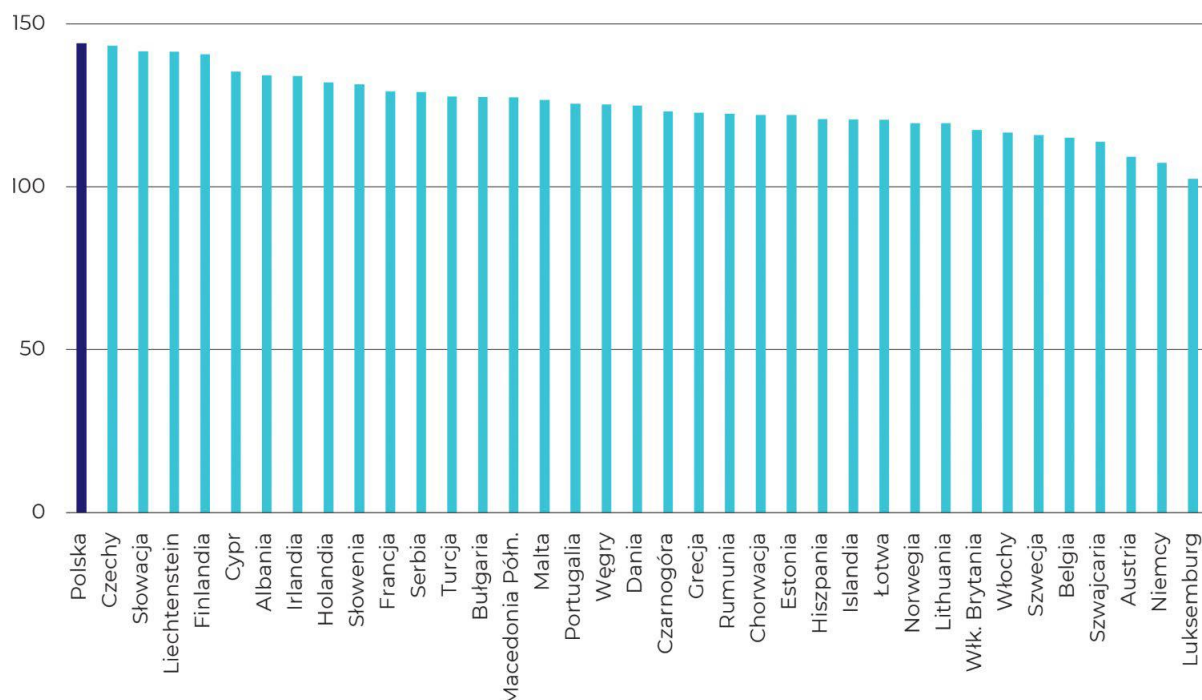
Źródło: *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050. Załącznik I do Projektu KRK 2050. Trendy Rozwojowe w Perspektywie 2050 roku*. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2023.

Czynniki wpływające na stan zdrowia i długość trwania życia w zdrowiu ludności Polski według licznych badań empirycznych to także pogłębiające się nierówności społeczno-ekonomiczne, zanieczyszczenie żywności, antybiotykooporność, ocieplenie klimatu i zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego, czy potencjalne zakłócenia łańcuchów dostaw, powodujące nieprzewidziane ograniczenia dostępu do leków.¹⁰³

Taka sytuacja będzie miała wpływ na wskaźnik obciążenia demograficznego. Najwyższe wartości wskaźnika widoczne są w Europie Północnej oraz Zachodniej a najniższe w Europie Środkowo-Wschodniej.

¹⁰³ Tamże.

Wykres 45. Wskaźnik obciążenia demograficznego w 2020 r. (zmiana 2010=100).

Źródło: *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050. Załącznik I do Projektu KRK 2050. Trendy Rozwojowe w Perspektywie 2050 roku*. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2023.

We wszystkich krajach UE widoczny jest wzrost obciążenia demograficznego w relacji do roku 2010. Polska pod tym względem osiągnęła najwyższy wynik w UE. Polska będzie więc jednym z najstarszych demograficznie państw pod względem odsetka ludności w wieku 65 i więcej lat. Oznacza to, że nastąpi spadek liczby osób w wieku produkcyjnym oraz niedobry zasobów ludzkich w wybranych sektorach.¹⁰⁴

Coraz bardziej nomadyczny świat – prognozowane efekty trendu:

- w wymiarze społecznym należy wskazać przede wszystkim wzrost różnorodności społecznej i wielokulturowości oraz konieczność przygotowania polskiego społeczeństwa do tych zmian;
- w wymiarze gospodarczym szczególnej uwagi będzie wymagać kwestia wzrastającej konkurencji o migrantów zarobkowych, w szczególności z Ukrainy i Białorusi;
- w wymiarze przestrzennym najważniejsze skutki to wzrost ruchów migracyjnych wewnętrznych i zewnętrznych;
- w wymiarze instytucjonalnym do najważniejszych skutków należy zaliczyć konieczność dostosowań instytucji (w tym narzędzia antycypacji, monitorowania i efektywnego reagowania na zmiany) i polityk publicznych do nowych uwarunkowań związanych z migracjami. Istotne są zmiany w systemie finansów publicznych, w tym zmiany struktury wydatków w sektorach: edukacji, opieki medycznej, oraz integracji migrantów. Ważnym aspektem będzie także rozwój relacji międzynarodowych w zakresie migracji, uchodźców, zmian klimatu/degradacji środowiska.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Tamże.

¹⁰⁵ Tamże.

Wzrost nierówności społecznych – prognozowane efekty trendu:

- w wymiarze społecznym należy przede wszystkim wskazać: narastające nierówności w dostępie do pracy, mieszkań, dóbr konsumpcyjnych, zasobów (energia, woda), usług edukacyjnych, usług zdrowia i w ślad za tym wzrost zagrożenia ubóstwem: dochodowym, energetycznym, mieszkaniowym. Kolejną konsekwencją jest zagrożenie marginalizacją osób z grup defaworyzowanych, w tym zwłaszcza osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin oraz seniorów. Ważnym aspektem jest także ryzyko pogorszenia stanu zdrowia fizycznego i psychicznego (wzrost uzależnień, wzrost chorób cywilizacyjnych). Dalszymi skutkami mogą być: wzrost niezadowolenia społecznego i zagrożenie radykalizacji postaw, wzrost ryzyka protestów społecznych czy też zmniejszone poparcie dla demokracji;
- w wymiarze gospodarczym – w związku z osłabioną spójnością społeczną oraz ryzykiem zwiększonej i nieefektywnie zaprojektowanej redystrybucji – potencjalnymi skutkami jest wzrost ryzyka destabilizacji gospodarczej/osłabienie tempa wzrostu gospodarczego. W dalszej perspektywie można się spodziewać wzrostu niepewności gospodarczej i równoległe ograniczonego dostępu defaworyzowanej części populacji do kredytu i możliwości prowadzenia działalności gospodarczej. Ważny aspekt jest także kwestia zmniejszania się zagregowanego popytu oraz rozwój podmiotów ekonomii społecznej;
- w wymiarze środowiskowym należy odnotować wzrost antropopresji wynikającej z nierówności społecznych, tj. potencjalne pogarszanie się stanu środowiska ze względu na wzrost ryzyka nielegalnych składowisk odpadów (np. wywozy odpadów do lasu), wzrost ryzyka nielegalnych wycinek drzew na opał, dalsze użytkowanie tzw. Kopciuchów;
- w wymiarze przestrzennym konieczne jest wskazanie wzrostu nierówności terytorialnych, w tym np. nierówności w dostępie do nowych miejsc pracy w związku z ich koncentracją na obszarach najbardziej rozwiniętych gospodarczo oraz o wysokiej jakości kapitału ludzkiego. W ślad za tym można spodziewać się wzrostu ruchów migracyjnych wewnętrznych i zewnętrznych oraz wzrostu obszarów podlegających peryferyzacji i w dalszej konsekwencji wzrostu zróżnicowań dochodowych JST. Równoległym zjawiskiem mogą być zwiększające się obszary biedy i zapóźnienia rozwojowego przy równoczesnym tworzeniu się enklaw bogactwa;
- w wymiarze instytucjonalnym skutkami będzie w pierwszej kolejności wzrastająca potrzeba dostosowania systemów: podatkowego, świadczeń społecznych, edukacyjnego (w tym uczenia się osób dorosłych). W drugim kroku należy spodziewać się prób znalezienia nowoczesnych i efektywnych rozwiązań w ramach polityk mieszkaniowych ukierunkowanych na osoby potrzebujące wsparcia. Ważnym aspektem będzie także wzrost zapotrzebowania na opiekę zdrowotną dzieci i młodzieży, w tym psychologiczną i psychiatryczną;
- w sytuacji braku adekwatnej odpowiedzi ze strony polityk publicznych należy spodziewać się spadku zaufania do instytucji i świata polityki a także zaufania w relacji obywatel-obywatel, przedsiębiorca-przedsiębiorca, obywatel-przedsiębiorca-państwo przy równoczesnym wzroście oczekiwań co do większej aktywności organizacji pozarządowych.¹⁰⁶

Rozwój zapotrzebowania na nowe formy i dziedziny uczenia się. Zwraca się uwagę na potrzebę zmian w sposobie dostarczania wiedzy, w tym w programach edukacji, które pozwolą na kształtowanie

¹⁰⁶ Tamże.

kluczowych kompetencji, już od najmłodszych lat. W ramach licznych badań podjęto próbę identyfikacji procesów i trendów, które są istotne, aby odpowiednio przygotować dzieci i młodzież do dynamicznie zmieniających się warunków otaczającego świata (w tym szczególnie świata cyfrowego) – prognozowane efekty trendu:

- w wymiarze społecznym należy wskazać przede wszystkim ograniczone zaufanie do edukacji podstawowej i ponadpodstawowej i w dalszej konsekwencji polaryzację społeczną w sferze edukacji, tj. m.in. odpływ części społeczeństwa z edukacji publicznej do edukacji prywatnej oraz wzrost popytu na pozaszkolne, odpłatne formy zdobywania wiedzy i umiejętności. W ślad za tym należy spodziewać się słabego przygotowania społeczeństwa do edukacji w przyszłości, większej liczby uczniów z niedostosowanymi umiejętnościami do obecnego i prognozowanego rynku pracy oraz niskiego poziomu przygotowania uczniów i studentów do kariery w świecie nowych technologii i nowych zawodów. Ponadto warto dodać, że poza niedostosowaniem efektów kształcenia młodych ludzi do zmieniającego się rynku pracy (konsekwencją tego bywa zjawisko NEET51), należy mieć na uwadze również pogarszającą się sytuację osób z grupy 50+;
- w wymiarze gospodarczym konsekwencje mogą być ujęte w pierwszej kolejności jako deficyt kadr dla gospodarki przyszłości oraz zmniejszanie konkurencyjności gospodarki za sprawą niskiej jakości kapitału ludzkiego i społecznego. Ponadto można spodziewać się przejmowania funkcji edukacyjnych przez podmioty rynkowe, wzrostu kosztów jednostkowych wykształcenia pracownika oraz niezaspokojenia zapotrzebowania biznesu na prowadzenie działalności B+R+I;
- w wymiarze środowiskowym konsekwencją będzie brak rozwoju świadomości ekologicznej oraz zwiększenie kosztów środowiskowych w związku z nierównomiernym przestrzennie dostępem do dobrej jakościowo edukacji;
- wśród konsekwencji w wymiarze przestrzennym należy spodziewać się zróżnicowanej terytorialnie dostępności i jakości świadczenia usług edukacyjnych. Szczególnym problemem może być utrudniona dostępność dobrej jakościowo edukacji na obszarach peryferyjnych i problemowych. W ślad za tym można prognozować depopulację obszarów z niską dostępnością usług edukacyjnych oraz równolegle koncentrację kadr wysokiej jakości w obszarach metropolitalnych. Ponadto można spodziewać się skoncentrowania inwestycji w infrastrukturę teleinformatyczną na rzecz edukacji i szkolnictwa głównie w ośrodkach metropolitalnych i miastach. Kolejną konsekwencją może być wzrost przewozów z miejsca zamieszkania do placówek oświatowych na obszarach metropolitalnych;
- w wymiarze instytucjonalnym konsekwencje niedoceniań znaczenia edukacji jako fundamentu rozwoju kraju należy wskazać wzrastające oczekiwania społeczne i potrzebę dostosowania systemu edukacji podstawowej, ponadpodstawowej, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się osób dorosłych adekwatnie do potrzeb ultraszybko zmieniającego się rynku pracy, świata nowych technologii i nowych (dziś nieznanych) zawodów. Wymagać to będzie wprowadzania radykalnych zmian organizacyjnych i prawnych w całym systemie edukacji.¹⁰⁷

Czwarty megatrend – **WZROST DYNAMIKI ZMIAN ŚRODOWISKOWYCH**. Rozwój demograficzny w skali świata prowadzi do zwiększenia zapotrzebowania na żywność, a tym samym do intensywnego wykorzystania powierzchni ziemi, gleb i wody oraz przyczynia się do ich degradacji,

¹⁰⁷ Tamże.

utruty cennych krajobrazów i spadku różnorodności biologicznej. W wyniku dążenia do zwiększenia produktywności gleb systematycznie rośnie zużycie nawozów sztucznych na świecie, przyczyniając się do zanieczyszczenia gleb i eutrofizacji wód.¹⁰⁸ Trendy składające się na ten megatrend, to:

Postępujące przekształcenie systemu klimatycznego ziemi – prognozowane efekty trendu:

- skutki zmian klimatu będą odczuwalne w Polsce we wszystkich wymiarach. Najsilniejszy wpływ prognozowany jest w wymiarze społecznym. Wzrastać będzie zagrożenie bezpieczeństwa i zdrowia ludzi, w wyniku występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych, w tym fal upałów, szczególnie odczuwalny będzie w aglomeracjach miejskich;
- zjawiska ekstremalne (susze, deszcze nawalne, późne przymrozki, bezśnieżne zimy) spowodują spadek bezpieczeństwa żywnościowego. Obserwowana będzie postępująca utrata zasobów przyrodniczych wykorzystywanych gospodarczo oraz wahania cen produktów rolnych. Konsekwencjami gospodarczymi trendu będą z jednej strony straty infrastrukturalne w wyniku ekstremów pogodowych, a z drugiej zwiększone nakłady na adaptację do zmian klimatu;
- wzrost częstotliwości i długości występowania susz hydrologicznych będzie powodował dalszy spadek żyzności gleb, wysychanie terenów podmokłych, jednocześnie, na skutek opadów nawalnych, będzie dochodzić do lokalnych podtopień, część terenów może być okresowo wyłączona z użytkowania na skutek powodzi;
- przewidywane są: dalszy spadek różnorodności biologicznej (patrz: megatrend zmniejszenie różnorodności biologicznej) i utrata usług ekosystemowych oraz zmiany zasięgu występowania gatunków. Wzrastać będzie presja na ekosystemy związana z suburbanizacją, a w aglomeracjach narastać będą konsekwencje miejskiej wyspy ciepła. Spodziewane jest większe wykorzystywanie rozwiązań służących planowaniu przestrzennemu, pozwalających na lepszą adaptację do zmian klimatu;
- opisane procesy będą wymagały pogłębiania współpracy zarówno na poziomie międzynarodowym, jak i pomiędzy samorządami i sektorami oraz powstawania koalicji do rozwiązywania konkretnych problemów.¹⁰⁹

Rosnąca degradacja środowiska przyrodniczego – powietrza atmosferycznego, wód, powierzchni ziemi i gleb – prognozowane efekty trendu:

- spodziewanym skutkiem trendu będą zwiększone przepływy migracyjne do Europy w wyniku wzrostu zagrożenia zdrowia ludzi, wzrostu nierówności społecznych i napięć społecznych związanych z dostępem do dobrej jakości zasobów przyrodniczych (m.in. wody i gleb);
- zauważalne będą trudniejsze warunki dla prowadzenia działalności gospodarczej oraz zmiany w produkcji i łańcuchach dostaw żywności. W związku z degradacją środowiska można spodziewać się także wzrostu kosztów ochrony zdrowia;
- można spodziewać się dalszego zajmowania obszarów dotychczas niezagospodarowanych jako efekt poszukiwania terenów, w których możliwe będzie osiedlanie się;
- wśród skutków instytucjonalnych należy wymienić wzrost zapotrzebowania na rozwój badań naukowych w dziedzinie ochrony środowiska oraz poszukiwanie sposobów na bliższą współpracę międzynarodową w ramach polityki ochrony środowiska.

¹⁰⁸ Tamże.

¹⁰⁹ Tamże.

Spadek różnorodności biologicznej – prognozowane efekty trendu:

- opisane trendy, jeśli nie będą odwrócone – oznaczają m.in. stopniową utratę podstawowych świadczeń przyrodniczych, od których uzależnione są społeczeństwa oraz zagrożenie zdrowia i dobrobytu ludzi;
- obecne trendy zagrażają przede wszystkim produkcji rolnej, a przez to – bezpieczeństwu żywnościowemu. Załamanie się systemów żywnościowych i zdrowotnych oraz zakłócenia w łańcuchach dostaw, zagrażają podstawom gospodarki. W wymiarze środowiskowym utrata zasobów różnorodności biologicznej – jeśli nie będzie zatrzymana – zagraża życiu na Ziemi.¹¹⁰

Nie zrównoważone wykorzystanie surowców i gospodarka odpadami – prognozowane efekty trendu:

- silne i zróżnicowane skutki tego trendu będą odczuwalne w wymiarze gospodarczym: wzrosną koszty produkcji (m.in. elektroniki) związane z trudniejszym dostępem do surowców, koniecznością ich importu; wzrosną koszty gospodarki odpadami, pojawią się także problemy samorządów związane z finansowaniem gospodarki odpadami oraz rozwinie się szara strefa gospodarki odpadami;
- w wymiarze środowiskowym będzie to przede wszystkim większa presja na środowisko w wyniku nielegalnego pozbywania się odpadów jako skutek rosnących kosztów odbioru odpadów od mieszkańców oraz rosnące obciążenie środowiska odpadami, w tym przenikanie mikroplastiku do gleb, wód, żywności;
- skutki trendu będą widoczne w postaci zwiększającej się powierzchni terenów przeznaczanych pod składowanie odpadów oraz zajmowanie nowych terenów na nielegalne składowiska odpadów. Z drugiej strony prognozowane jest uwolnienie terenów wydobywczych i poskładowiskowych wymagających rekultywacji i powtórnego zagospodarowania;
- w zakresie skutków w wymiarze instytucjonalnym można wyróżnić wzrost znaczenia gospodarki o obiegu zamkniętym, w tym intensyfikację badań rozwojowych w tym zakresie, a także współpracę JST i innych partnerów w zakresie gospodarki odpadami.¹¹¹

Piąty megatrend – **MEGATREND: REORGANIZACJA PRZESTRZENI**. Urbanizacja na świecie przebiega w różny sposób i z różną dynamiką. W krajach wysokorozwiniętych, w których tempo urbanizacji jest spowolnione, obserwuje się odpływ ludności z centrów miast i osiedlanie się na przedmieściach. W krajach słabo rozwiniętych intensywny i żywiołowy napływ ludności do miast przerasta często ich chłonność. W efekcie powstają dzielnice biedy (slumsy, fawele) o bardzo niskich standardach życia – z prowizoryczną zabudową, bez utwardzonych dróg, kanalizacji, pozbawione dostępu do bieżącej wody.

Nie wszystkie miasta rozrastają się i notują wzrost liczby ludności. Konflikty zbrojne, niesprzyjające warunki naturalne, migracje, niski przyrost naturalny kształtują regiony (w tym ich miasta) depopulacyjne. W latach 2010-2021 w 30 państwach świata, w tym w Polsce, zanotowano zmniejszenie liczby ludności. Najwięcej mieszkańców (o ponad 10%) ubyło w Syrii, Puerto Rico, Litwie, Bośni i Hercegowinie. Przewiduje się, że zjawisko depopulacji będzie się pogłębiać. Według

¹¹⁰ Tamże.

¹¹¹ Tamże.

raportu ONZ *World Population Prospects 2022* do 2050 r. problem będzie dotyczył 61 państw. Obecnie ludność tracą miasta głównie z Azji i Europy, w mniejszej skali z Ameryki Północnej. Depopulacja dotyka miasta Japonii, Polski, Rosji, a także stolice takich państw jak Rumunia, Sri Lanka, Łotwa czy Armenia. Przewiduje się, że wszystkie wspomniane ośrodki stracą do 2030 r. ponad 2 mln mieszkańców, czyli ponad 2% populacji.¹¹²

Trendy składające się na megatrend reorganizacja przestrzeni, to:

Rozrost silnych miast oraz miejskich obszarów funkcjonalnych. W Polsce nie ma wielomilionowych metropolii. Tylko w Warszawie liczba ludności przekracza milion. Kolejne cztery miasta – Kraków, Łódź, Wrocław i Poznań – mieszczą się w przedziale od 500 tys. do 1 mln mieszkańców. Ludność miejska w Polsce jest rozmieszczona nierównomiernie, mimo policentrycznego rozkładu sieci osadniczej. Największe skupiska ludności miejskiej znajdują się na Śląsku, w Wielkopolsce i na Pomorzu Zachodnim, gdzie koncentruje się większość polskich miast. Dużą rolę odgrywają również duże miasta, jak Warszawa, Łódź, Kraków, Trójmiasto. Obecny układ miast został ukształtowany na bazie uwarunkowań historycznych (zabory) oraz warunków naturalnych (zasoby naturalne, rzeki, szlaki handlowe). Mieszkańców przyciągają największe aglomeracje, przede wszystkim warszawska, poznańska, wrocławska, krakowska oraz Trójmiasto, a zasiedlane jest głównie otoczenie miast centralnych.¹¹³

Równocześnie jest notowany napływ ludności do dużych miast, jednak jest on niwelowany przez odpływ ludności migrującej z miast centralnych do otaczających je gmin. Skutkuje to wyludnianiem niektórych miast, zwłaszcza ich centrów (Poznań, Łódź, Lublin, Szczecin, Bydgoszcz, Toruń, Gdynia, Sopot) oraz wzrostem liczby ludności w gminach otaczających te miasta. Od 1989 roku obserwowane jest nasilające się rozpraszanie zabudowy, szczególnie w otoczeniu Warszawy, Łodzi, Trójmiasta i Krakowa, ale także wokół mniejszych miast np.: Olsztyna, Jeleniej Góry, Radomia, Kielc, Zamościa. Tereny podmiejskie przyciągają zarówno mieszkańców tych miast, jak i mieszkańców obszarów peryferyjnych, w tym wsi. Prognozowane efekty trendu, dotyczą zjawisk, tj.:

- miasta, szczególnie duże, oraz ich obszary funkcjonalne będą napędzać rozwój Polski i regionów. Będą skupiać wysokiej jakości kapitał społeczny. Miasta będą świadczyć usługi publiczne i prywatne dla swoich mieszkańców, jak i ludności mieszkającej w ich otoczeniu. Będą miejscem gromadzenia i wymiany wiedzy, tworzenia innowacji i nowych technologii oraz świadczenia usług wyższego rzędu;
- dalsze rozlewanie się miast negatywnie wpłynie na przestrzeń. Luźna i nieregularna zabudowa wywoła dalsze zmiany w strukturze funkcjonalno-przestrzennej terenów wokół miast. Tereny te utracą swój rolniczy charakter – będzie zwiększać się gęstość zaludnienia, w strukturze gruntów zmniejszy się udział gruntów rolnych, będą funkcjonowały miejsko-wiejskie formy osadnictwa, które z czasem będą nabierać coraz bardziej miejskiego charakteru. Zniszczone zostaną zasoby kulturowe i architektoniczne podmiejskich wsi. Krajobraz podmiejski będzie ulegał dalszej degradacji. Jednocześnie będzie następować peryferyzacja terenów wyludniających się. **Najsilniejsze procesy depopulacyjne nadal będą dotyczyć Niziny Podlaskiej, Rostocza, Lubelszczyzny, Opolszczyzny oraz słabo zurbanizowanych terenów województwa łódzkiego, świętokrzyskiego i mazowieckiego.** Tereny te będą notować coraz niższą intensywność zabudowy

¹¹² Tamże.

¹¹³ Tamże.

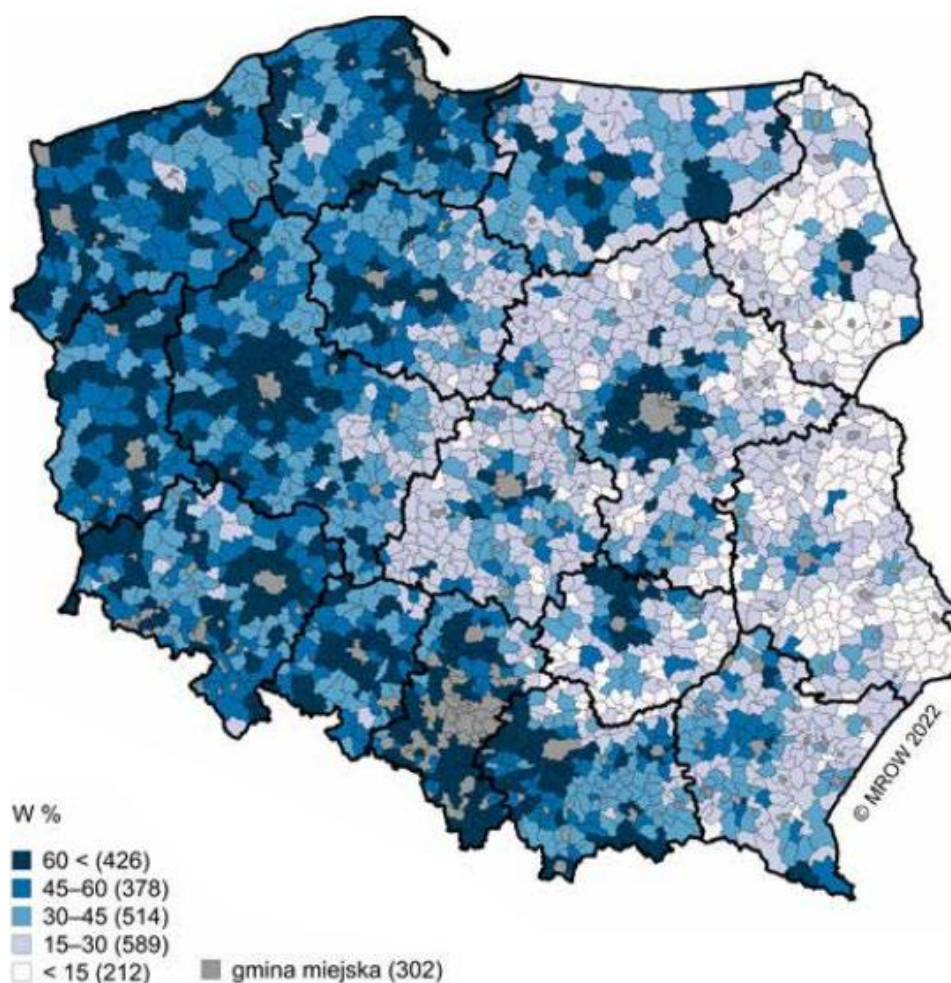
- będzie coraz więcej opuszczonych budynków, a w dalszej kolejności nastąpi ich redukcja oraz rozrzedzenie sieci osadniczej;
- następować będzie dalsze rozczłonkowanie i zagospodarowywanie terenów naturalnych i otwartych. Zabudowa korytarzy ekologicznych zakłóci migrację gatunków. Zabudowa klinów napowietrzających utrudni działania na rzecz poprawy jakości powietrza w miastach;
- w miastach oraz miejskich obszarach funkcjonalnych więcej będzie osób młodych, z przewagą kobiet. Na obszarach wyludniających się nastąpi dalsze starzenie się ludności. Dotyczy to również obszarów peryferyjnych. Słabo rozwinięty lokalny transport zbiorowy, uzależnienie od samochodu, będzie sprzyjać wykluczeniu transportowemu oraz społecznemu, w szczególności dzieci i osób starszych. Rozlewanie się zabudowy na przedmieścia miast skutkować będzie przeniesieniem miejskiego stylu życia na te tereny. Ludność, która się tam osiedli będzie ściśle powiązana z miastem poprzez pracę zawodową, korzystanie z usług publicznych i prywatnych;
- rozproszona zabudowa będzie główną barierą w organizacji efektywnego transportu publicznego, infrastruktury technicznej oraz dostępu do usług publicznych. Słabo rozwinięty transport publiczny oraz potrzeby w zaspokajaniu podstawowych potrzeb mieszkańców będą utrzymywać uzależnienie od komunikacji indywidualnej i codzienne dojazdy do miasta centralnego. Z obszarów peryferyjnych wyjeżdżać będzie głównie ludność w wieku produkcyjnym.¹¹⁴

Przemiany na terenach wiejskich. W Polsce w latach 1989-2022 liczba ludności wiejskiej wzrosła z 14,6 mln do 15,3 mln (przy jednoczesnym spadku liczby ludności w kraju z 38,04 mln do 37,9 mln). Wzrost liczby ludności wiejskiej wynika głównie z procesów suburbanizacji. Najczęściej na wieś imigrują osoby w wieku 30-44 lat posiadające dzieci. Wzrost liczby ludności dotyczy przede wszystkim obszarów znajdujących się w otoczeniu miast. Jednocześnie następuje znaczne wyludnianie się peryferyjnych obszarów wiejskich przede wszystkim wzdłuż granicy północno-wschodniej i wschodniej, w województwie opolskim, świętokrzyskim. W Polsce spada liczba gospodarstw rolnych.¹¹⁵

¹¹⁴ Tamże.

¹¹⁵ Tamże.

Kartogram 28. Udział podmiotów gospodarczych pozarolniczych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych w 2022 r.

Źródło: *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050. Załącznik I do Projektu KRK 2050. Trendy Rozwojowe w Perspektywie 2050 roku*. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2023.

Prognozowane efekty trendu:

- wsie staną się obszarami wielofunkcyjnymi z coraz mniejszym udziałem funkcji rolniczych. Przy braku odpowiedniego tempa technologizacji rolnictwa może to się wiązać z ryzykiem braku wystarczającego zaplecza żywnościowego kraju i większego uzależnienia od zewnętrznych dostawców;
- rozwój nowych funkcji na obszarach wiejskich;
- polepszająca się dostępność komunikacyjna między lokalnymi ośrodkami może wpłynąć na dalsze zwiększanie się liczby mieszkańców obszarów wiejskich (ze względu na coraz krótszy czas dojazdu oraz rosnący poziom atrakcyjności funkcjonalnej tych obszarów);
- zmniejszanie zatrudnienia w sektorze rolniczym w związku z postępującą automatyzacją i przemianami społeczno-gospodarczymi w kraju.¹¹⁶

¹¹⁶ Tamże.

Zmiany w użytkowaniu terenów. Udział gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w powierzchni kraju systematycznie rośnie od ok. 9% w 2003 r. do ok. 13% w 2020 r. Udział zabudowanych i zurbanizowanych powierzchni zwiększa się we wszystkich województwach. Proces ten szczególnie intensywnie przebiega na terenach rolniczych, szczególnie tych będących w strefie oddziaływania miast. Zmiana funkcji obszarów rolniczych i ich ewolucja w kierunku przestrzeni wielofunkcyjnej skutkuje intensywnym rozwojem zabudowy przemysłowo-usługowej, mieszkaniowej i transportowej. Ponadto nadal Polska znajduje się w okresie nadrabiania zaległości infrastrukturalnych. Budowa strategicznych inwestycji infrastrukturalnych jest najczęściej realizowana na terenach naturalnych.

Jednocześnie następuje starzenie, wyludnianie i zanik wsi położonych na obszarach peryferyjnych. Zmniejszenie liczby ludności na tych obszarach powoduje zmiany w przestrzeni i krajobrazie. Opuszczone zabudowania ulegają degradacji. Działalność rolnicza na tych terenach zanika – grunty rolne są porzucane.

Najbardziej zurbanizowanym województwem jest województwo dolnośląskie, a najmniej województwo kujawsko-pomorskie. Niestety w wielu miejscach Polski, zabudowa jest realizowana chaotycznie, wbrew potrzebom rozwojowym oraz prognozom demograficznym.

Najwięcej użytków rolnych ubyło w województwie mazowieckim, a najmniej w województwie opolskim. W skali kraju zmniejszył się areał wszystkich form użytków rolnych, jednak najwięcej ubyło gruntów ornych. Mimo to w niektórych województwach zanotowano wzrost powierzchni niektórych rodzajów użytków rolnych np. gruntów ornych w województwie opolskim czy sadów w województwach: mazowieckim, łódzkim, lubelskim i świętokrzyskim.

Prognozowane efekty trendu:

- następować będzie polaryzacja przestrzenna i związane z nią chaotyczne zmiany w zagospodarowaniu terenów – presja inwestycyjna;
- kolejne grunty będą zajmowane przez inwestycje strategiczne, w tym drogowe, kolejowe, energetyczne, infrastrukturę czasu wolnego;
- miasta będą stanowiły wyspy ciepła. Przewiduje się, że średnia roczna temperatura w Warszawie w 2050 r. będzie o 2,4⁰C wyższa niż obecnie. Ekspozycja na wysokie temperatury będzie negatywnie działać na zdrowie ludzi: wzrost zachorowań na choroby sercowo-naczyniowe, układu oddechowego, stres, wzrost liczby hospitalizacji, większa śmiertelność;
- dalej będzie następować zmiana funkcji obszarów wiejskich. Wsie położone w otoczeniu miast będą jednostkami wielofunkcjonalnymi. Będzie następować dalszy rozwój zabudowy na ich terenach (mieszkaniowej, usługowej, magazynowej, produkcyjnej w tym związanej z produkcją energii odnawialnej). Jednocześnie na obszarach peryferyjnych obserwowany będzie zanik zabudowy wiejskiej i jej rozrzedzenie;
- lesistość Polski będzie nieznacznie wzrastać. Zmianie ulegnie skład gatunkowy lasów i wiek drzew. Nastąpi stopniowe odchodzenie od monokulturowych lasów na rzecz ich pierwotnego charakteru. Będzie prowadzona intensywna gospodarka leśna. Zmaleje średni wiek lasu – wycinka starych drzew i zastąpienie ich młodymi nasadzeniami;
- otwarte i monotonne przestrzenie rolnicze, z coraz mniejszym udziałem łąk i pastwisk, pozbawione śródpolnych zadrzewień oraz fragmentacja obszarów przyrodniczych, przyczyni się do większego narażenia tych terenów i ich mieszkańców na skutki niekorzystnych zmian klimatu: ekstremalną temperaturę i suszę, wiatr, ulewne opady. Gleby będą erodowane, co przyczyni się do ich pustyńnienia;

- gospodarczo wzrastać będą koszty zmian klimatu (usuwanie skutków i adaptacja). Wzrastać będzie zużycie energii na chłodzenie i oczyszczanie powietrza. Miasta będą ponosić wysokie koszty działań związanych z łagodzeniem efektów miejskiej wyspy ciepła i adaptacją do zmian klimatu. Ekstremalne zjawiska pogodowe będą utrudniać uprawy – zbiory będą mniejsze, a żywność droższa;
- obniży się różnorodność biologiczna. Nastąpi utrata wielofunkcyjnych i cennych pod kątem przyrodniczym obszarów takich jak mokradła, w tym torfowiska, a także łąki. Wiele organizmów zostanie pozbawionych środowiska życia. Następować będzie dalsza fragmentacja ekosystemów – utrudniona będzie migracja zwierząt i roślin (patrz również trend: Rosnąca degradacja środowiska przyrodniczego – powietrza atmosferycznego, wód, powierzchni ziemi i gleb).
- nastąpi pogorszenie bilansu wodnego, co zwiększy zagrożenie powodzią i suszami. Wody gruntowe będą gorszej jakości – zwiększy się ich zanieczyszczenie związkami azotu, fosforu i wapnia. Gleby będą podatne na erozję i spływ powierzchniowy. Zasklepione grunty będą utrudniać retencję wody.¹¹⁷

Szósty megatrend – **TRANSFORMACJA GLOBALNEGO PORZĄDKU**. Trendy składające się na ten megatrend, to:

Wzrost politycznego znaczenia Azji – prognozowane efekty trendu:

- w wymiarze społecznym może nastąpić dalsza polaryzacja społeczna wobec znaczenia UE oraz aktywizacja społeczna wokół strategicznych wyborów, jakie będą podejmowane wobec potencjalnego konfliktu między tzw. wschodem a zachodem;
- spodziewana jest poprawa stanu środowiska przyrodniczego w Polsce, w wyniku przenoszenia części działalności gospodarczej podlegającej restrykcyjnym wymogom środowiskowym do krajów azjatyckich;
- rozwój powiązań transportowych o znaczeniu transkontynentalnym oraz budowanie pozycji Polski jako części szlaków transportowych o znaczeniu międzynarodowym;
- nastąpi rozwój polityki budowania silnej konkurencyjności gospodarczej Polski oraz wzrost pozycji kraju w strukturach międzynarodowych.

Słabnące mechanizmy demokracji – prognozowane efekty trendu:

- utrzymujący się podział na zadowolonych i niezadowolonych z funkcjonowania demokracji w Polsce będzie prowadził do dalszej polaryzacji społecznej, a ograniczenie wolności obywatelskich w ramach idei bezpiecznego państwa, doprowadzi do ograniczenia wolności obywatelskich, spadku zaufania do władzy politycznej oraz zaufania społecznego w ogóle;
- nastąpi rozwój nowych technologii związanych z ideą tzw. bezpiecznego państwa oraz innowacje w zakresie partycypacji społecznej;
- podział na zadowolonych i niezadowolonych będzie miał wymiar przestrzenny, m.in. na linii miasta – obszary wiejskie, a także może mieć silny wymiar subregionalny i lokalny.

¹¹⁷ Tamże.

Wzrost napięć międzynarodowych, w tym nowe konflikty zbrojne grożące eskalacją – prognozowane efekty trendu:

- w związku ze wzrostem napięć i konfliktów międzynarodowych może nastąpić wzrost niechęci i wrogości wobec obywateli innych państw (skonfliktowanych z Polską), a także wobec rosnącej liczby imigrantów politycznych, w konsekwencji może dojść do polaryzacji społecznej związanej z różnym postrzeganiem sytuacji na arenie międzynarodowej oraz konsekwencji tej sytuacji w postaci uchodźców;
- polaryzacja społeczna może przebiegać według tradycyjnych podziałów politycznych lewica-prawica lub według stratyfikacji społecznej – w zależności od poziomu życia obywateli i np.: lęków przed obcymi związanych z utratą pracy czy dostępu do usług publicznych;
- w konsekwencji walki o obronę wartości demokratycznych, wolności obywatelskich, postaw anarchistycznych itp., a także z drugiej strony wzrostu agresji i niechęci do obcych, może dojść do wzrostu protestów społecznych zarówno na ulicach, jak i za pośrednictwem mediów społecznościowych;
- może nastąpić rozwój przemysłu zbrojeniowego oraz powiązanego z nim sektora badawczo-rozwojowego;
- wzrost zbrojnych konfliktów międzynarodowych oznacza degradację środowiska przyrodniczego;
- w wymiarze przestrzennym konsekwencją będzie rozwój infrastruktury służącej celom militarnym oraz osłabienie obszarów przygranicznych nie leżących w granicach UE. Perspektywa wejścia Ukrainy do UE oraz akcesja do organizacji może wzmocnić regiony przygraniczne wschodniej Polski;
- nastąpi wzmocnienie współpracy w ramach instytucji i organizacji międzynarodowych, w tym przede wszystkim NATO i UE oraz wzrost wydatków publicznych na bezpieczeństwo i obronę.¹¹⁸

W Koncepcji Rozwoju Kraju 2050 nakreślono Wizję dalszego rozwoju kraju:

„Polska w 2050 r. jest krajem, który rozwinął swoje potencjały rozwojowe stanowiące trwałe fundamenty na przyszłość oraz miejscem, w którym chcemy żyć i pracować. Panuje konsensus między społeczeństwem i decydentami co do potrzeby spójności społecznej oraz kluczowej roli środowiska naturalnego w procesach rozwojowych, zwłaszcza w obliczu coraz bardziej dotkliwych i nieodwracalnych skutków zmian klimatu. Nowoczesna gospodarka, zarządzana w sposób społecznie i środowiskowo odpowiedzialny, tworzy dobre warunki rozwoju dla obecnych i przyszłych pokoleń. Luka demograficzna została zniwelowana. Optymalne wykorzystanie rozwiązań technologicznych, instytucjonalnych i społecznych pozwala na zrównoważone gospodarowanie zasobami. Policentryczna struktura osadnicza kraju zapewnia trwały rozwój wszystkich terytoriów, zarówno miast i ich obszarów funkcjonalnych jak i obszarów wiejskich. Polska jest bezpieczna pod względem militarnym, żywnościowym i energetycznym oraz odporna na zagrożenia. Posiada silną pozycję w zmieniających się układach międzynarodowych.”¹¹⁹

PODMIOTOWE SPOŁECZEŃSTWO – otwarte, inkluzywne, zdrowe, adaptujące się do postępu technologicznego oraz konsekwencji zmian demograficznych i klimatu.

¹¹⁸ Tamże.

¹¹⁹ *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050. Projekt dokumentu.* Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2024.

W 2050 r. społeczeństwo z szacunkiem, akceptacją i zrozumieniem odnosi się do różnorodności kulturowej, etnicznej i światopoglądowej. Państwo dąży do inkluzji i integracji społecznej oraz wsparcia osób i rodzin w kryzysie. Sprzyjają temu instytucje publiczne i programy rozwoju skoncentrowane na budowie i wzmacnianiu spójności społecznej, zabezpieczeniu i respektowaniu prawa oraz zaspokajaniu podstawowych potrzeb każdego mieszkańca kraju. Prawo do mieszkania zostało powszechnie zagwarantowane.

Mieszkańcy Polski mają dostęp do dostosowanych do ich oczekiwań usług publicznych, świadczonych także w formie cyfrowej. Dostępny, sprawny i nowoczesny system ochrony zdrowia potrafi sprostać potrzebom społeczeństwa dzięki zaawansowanemu rozwojowi medycyny i jej usług, programom profilaktyki tworzonemu w oparciu o rzeczywiste dane oraz rozwojowi srebrnej gospodarki.

Edukacja stanowi odpowiedź na wyzwania współczesności, oczekiwania społeczeństwa i indywidualne aspiracje. Z jednej strony koncentruje się na nabywaniu przez uczących się umiejętności potrzebnych gospodarce, w tym umiejętności uniwersalnych, dzięki którym społeczeństwo będzie w stanie stale adaptować się do zmian. Rozwój edukacji oparty jest na nowych technologiach i metodach umożliwiających większą personalizację ścieżek uczenia się i nauczania oraz bieżącą weryfikację wiedzy i umiejętności.

Instytucje rynku pracy oraz podmioty świadczące usługi społeczne nastawione są na umożliwienie wejścia, pozostania i powrotu na rynek pracy w coraz bardziej zautomatyzowanym i cyfrowym otoczeniu. Równowaga między życiem zawodowym a prywatnym stała się osiągalna. Pracodawcy powszechnie oferują zatrudnienie w formach gwarantujących bezpieczeństwo i elastyczność pracy oraz możliwość sprawowania opieki nad osobami potrzebującymi wsparcia.

System emerytalny jest dopasowany do zmian demograficznych i elastycznych modeli świadczenia pracy. Formuły naliczania świadczeń uwzględniają różne nowopowstające sposoby i możliwości wykonywania pracy oraz umożliwiają jak najdłuższe pozostawanie na rynku pracy.

Dzięki odpowiedniej polityce rynku pracy w zakresie aktywizacji zawodowej oraz polityce pronatalistycznej, prorodzinnej, ochrony zdrowia, edukacyjnej i migracyjnej wypełniona została luka związana z niedoborem kadr w kluczowych dla gospodarki sektorach oraz w deficytowych zawodach.

Istnieją dobre warunki do zakładania i rozwoju rodzin m.in. dzięki dostępowi do mieszkań, dobrze zorganizowanym usługom społecznym, wysokiej jakości edukacji i dostępnym usługom zdrowotnym. Wytyczne wdrożeniowe polityki migracyjnej są uwzględnione w rozwiązaniach w obszarze rynku pracy, ochrony zdrowia, systemu edukacji oraz integracji społecznej.¹²⁰

GOSPODARKA PRZYSZŁOŚCI – innowacyjna, odpowiedzialna, odporna na szoki i kryzysy.

Polska aktywnie uczestniczy w gospodarce światowej, kreuje, absorbuje i rozpowszechnia nowoczesne technologie i innowacje, prowadząc swoje działania w świecie realnym i cyfrowym. Systemowo wspiera rozwój istniejących potencjałów technologicznych i tworzy nowe. Polskie marki terytorialne w dziedzinie zdrowej żywności, zielonych technologii czy innowacji cyfrowych są globalnie rozpoznawalne i dochodowe. Ich promocja na świecie stanowi jeden z kluczowych aspektów polityki zagranicznej państwa. Inwestorzy postrzegają Polskę jako bezpieczny kraj, dzięki ułatwieniom dla prowadzenia działalności gospodarczej oraz stabilności instytucjonalnej, prawnej i politycznej kraju oraz jego aktywnemu uczestnictwu w strukturach paneuropejskich i międzynarodowych.¹²¹

ZACHOWANE ŚRODOWISKO NATURALNE – należyta ochrona ekologicznych zasobów kraju warunkująca zdrowie ludzi i ekosystemów.

¹²⁰ Tamże.

¹²¹ Tamże.

Środowisko naturalne w Polsce jest wysokiej jakości i dostępne dla wszystkich mieszkańców. Oferuje szereg usług ekosystemowych. Kapitał naturalny jest uznany za zasób krytyczny i jest uwzględniany w procesach zarządzania rozwojem. Dzięki wysokiej świadomości ekologicznej decydenci oraz mieszkańcy Polski dostrzegają skalę toczących się, nieodwracalnych zmian klimatu i ich skutków oraz rozumieją wagę dbania o środowisko.

Obszary cenne przyrodniczo są skutecznie chronione. Zwiększona została powierzchnia obszarów chronionych, w tym objętych ścisłą ochroną. W sposób szczególny wspierana jest ochrona mokradeł, ekosystemów leśnych i zagrożonych gatunków. Zrealizowano programy renaturyzacji rzek, odtwarzania terenów podmokłych i torfowisk oraz przywracania ekosystemów w obszarach zalewowych. Zabezpieczona jest spójność sieci korytarzy ekologicznych.¹²²

NOWOCZESNA POLSKA – odporna, demokratyczna, solidarna i bezpieczna w układach międzynarodowych.

Polska jest krajem bezpiecznym pod względem: militarnym, żywnościowym i energetycznym oraz odpornym na zagrożenia. Posiada silną pozycję w zmieniających się układach międzynarodowych. O trwałości bezpieczeństwa Polski stanowi współpraca w strukturach paneuropejskich i transatlantyckich, wsparta powiązaniami bilateralnymi i makroregionalnymi. W zmieniających się warunkach i układach międzynarodowych bezpieczeństwo kraju jest zapewnione również przez profesjonalną, nowoczesną i wielozadaniową armię oraz sprawny system obrony cywilnej.

Międzynarodowy wizerunek kraju jest również wzmocniony dzięki oparciu polskiej marki na rozwoju kultury wysokiej. Działania te, skierowane zarówno do otoczenia zewnętrznego Polski, jak i mieszkańców kraju, spowodowały jego większą rozpoznawalność i silniejsze poczucie przynależności i patriotyzmu wśród Polaków.¹²³

WSPÓLNA PRZESTRZEŃ – dobrze zaplanowana i funkcjonalna.

Sieć osadnicza zachowuje charakter policentryczny największych ośrodków miejskich uzupełnianych przez powiązaną funkcjonalnie grupę ośrodków subregionalnych. Miasta pełnią ważne funkcje gospodarcze i usługowe i zapewniają mieszkańcom kraju równomierny i efektywny dostęp do zatrudnienia, ochrony zdrowia, edukacji, kultury i innych usług społecznych oraz rynkowych. Największe obszary miejskie są istotnymi ośrodkami uniwersyteckimi i innowacji, w tym centrami powstawania nowych technologii w globalnych sieciach współpracy.

Zahamowane zostały procesy niekontrolowanej suburbanizacji oraz antropopresji na obszary cenne przyrodniczo i rolne. Uporządkowaniu i regulacji podlegają działania w miejskich obszarach funkcjonalnych – zurbanizowanych strefach wokół dużych i średnich miast. Zapobiega to konfliktom przestrzennym i umożliwia racjonalne planowanie terenów pod zabudowę, rozmieszczenie funkcji przemysłowych, usługowych i ochronę środowiska.

Obszary wiejskie są wielofunkcyjne. Rolnictwo, przetwórstwo, usługi związane z rolnictwem, produkcja żywności lokalnej, energia odnawialna, ekoturystyka i unikalne rzemiosła stanowią jedno z wielu możliwych źródeł utrzymania. Krajobraz wiejski uległ zmianie. Choć jego rolniczy charakter został w dużej mierze zachowany, w wyniku wzrostu wydajności i efektywności rolnictwa, część

¹²² Tamże.

¹²³ Tamże.

terenów rolnych została przekształcona w obszary o innym przeznaczeniu, przyczyniając się do ochrony klimatu.

Mobilność w całym kraju ma zrównoważony charakter dzięki rozwiniętej infrastrukturze zeroemisyjnego transportu zbiorowego, zharmonizowanego z drogami dla pojazdów mikromobilności (to zeroemisyjne środki transportu jednoosobowego, które są przeznaczone do krótkich dystansów, tj.: rowery, hulajnogi, deski elektryczne, *segwaye*, wózki elektryczne) i pieszych, w szczególności na terenach zurbanizowanych.¹²⁴

W KRK 2050 w rozdziale **SCENARIUSZE** zostały zaprezentowane syntezy czterech scenariuszy „myślenia o przyszłości”:

1. **Polska w świecie stawiającym na dalszą globalizację;**
2. **Polska w świecie intensywnego wykorzystania technologii i powolnej atomizacji społeczeństwa;**
3. **Polska w świecie przerwanych łańcuchów dostaw i niedoborów;**
4. **Polska w świecie drastycznych różnicowań technologicznych, gospodarczych i społecznych.**

W Scenariuszu nr 1. Polska w świecie stawiającym na dalszą globalizację – zapisano m.in., że nasilona konkurencja z innymi krajami o trudno dostępne technologie narzuciła w Polsce ściślejszą integrację nauki i biznesu oraz nawiązanie intensywnej współpracy z globalnymi korporacjami *high-tech*. Warunki te skłoniły również do szerszego wykorzystania *foresightu* strategicznego w administracji i gospodarce.

Umiarkowany postęp w zakresie automatyzacji i technologii, jak również niedobory kadr w związku ze starzejącym się społeczeństwem, pogłębiły problemy na polskim rynku pracy. Przeprowadzono korekty systemu emerytalnego pod względem wieku zakończenia aktywności zawodowej, zasad funkcjonowania i uzyskiwanych przywilejów. Stosowano nowe modele pracy dostosowane do potrzeb osób w wieku emerytalnym, które pragną kontynuować aktywność zawodową. Proces starzenia się społeczeństwa wymagał również zmian związanych ze zwiększoną profilaktyką zdrowia oraz z szerokim zastosowaniem rozwiązań technologicznych ułatwiających dostęp do usług medycznych i zdalnego monitorowania stanu zdrowia. Szybko rozwinęła się srebrna gospodarka, a rosnące zapotrzebowanie rynku pracy na umiejętności przyszłości wpłynęły na zmiany w systemie edukacji. **Srebrna gospodarka jest odpowiedzią na rosnącą liczbę osób w starszym wieku. Obejmuje szeroki zakres branż i usług, które odpowiadają na ich potrzeby, w tym opiekę zdrowotną, dobrostan, rekreację, mieszkalnictwo, transport, finanse, technologię i wiele innych. Obejmuje nie tylko produkty i usługi zaprojektowane, aby sprostać wyzwaniom i aspiracjom starszych osób, ale także szersze konsekwencje ekonomiczne i społeczne starzejącego się społeczeństwa.**¹²⁵

Rozwiązania legislacyjne oraz inwestycyjne w wytwarzanie, magazynowanie i wykorzystanie alternatywnych źródeł energii (OZE, energetyka jądrowa) i wodoru oraz zwiększona efektywność energetyczna (także w transporcie) pozwoliły krajowi na osiągnięcie w 2050 r. bezpieczeństwa energetycznego oraz stanu bliskiego zeroemisyjności.

¹²⁴ Tamże.

¹²⁵ Tamże.

Nie zahamowano postępujących zmian klimatu. Mimo to otwartość i współpraca pozwoliła na intensyfikację działań na rzecz polepszenia stanu środowiska oraz przygotowania rozwiązań dla obszarów podatnych na skutki zmian klimatu. Pustynnienie lub problemy z zalewaniem niektórych obszarów miały w szczególności wpływ na rolnictwo i zwiększały ryzyko zachwiania bezpieczeństwa żywnościowego. Zmiany w rolnictwie koncentrowały się na zastosowaniu rozwiązań zwiększających efektywność oraz pozwalających na produkcję nowych odmian w zmieniających się warunkach klimatycznych. W miastach wprowadzono obligatoryjne strefy czystego transportu i rozwinięto błękitno-zieloną infrastrukturę.

Istotne było wzmocnienie miast małych i średnich, jako atrakcyjnych miejsc pracy i zamieszkania dla migrantów. Kluczowa w tym zakresie była także polityka mieszkaniowa oraz lepszy dostęp do usług. Wprowadzono pakiet usług podstawowych i zwiększono dostępność transportową oraz polepszo redystrybucję terytorialną dochodów na rzecz mieszkańców małych i średnich miast.

Stosunki państwo – korporacje ewoluowały w kierunku bardziej partnerskich relacji, czego wynikiem było szersze zaangażowanie korporacji w obszary będące dotychczas domeną państwa (m.in. system emerytalny, inteligentne rozwiązania w usługach publicznych, aktywna polityka migracyjna).

Polska aktywnie działała na forum międzynarodowym, pełni ważną rolę w kształtowaniu przyszłości UE oraz tworzeniu rozwiązań na rzecz zapewnienia spójności NATO i konieczności dostosowania go do nowych zagrożeń. Ponadto podjęto działania w celu uniemożliwienia nieetycznego postępowania w świecie wirtualnym, tj.: przeciwdziałanie dezinformacji, ochrona prywatności, regulowanie zasad działania sztucznej inteligencji, kontrola algorytmów i odpowiedzialności prawnej za nie, oraz zapewnienie bezpieczeństwa transakcji i komunikacji.¹²⁶

W Scenariuszu nr 2. Polska w świecie intensywnego wykorzystania technologii i powolnej atomizacji społeczeństwa – zwrócono uwagę, m.in. na rozwój technologii, co spowoduje konieczność wzmocnienia przewag konkurencyjnych kraju i znalezienia rozwiązań, które pozwolą na aktywne uczestnictwo w wyścigu światowym. Postawiono m.in. na gospodarkę startupów i profilowanie działalności w zakresie technologii (dolina lotnicza, astronautyka, wykorzystanie przestrzeni kosmicznej). W armii wprowadzono więcej rozwiązań autonomicznych i cyborgizację, których użytkowanie miało się odbywać z zachowaniem zasad etyki wojennej.

Postęp technologiczny, przenoszenie znacznej części życia do świata wirtualnego (usługi publiczne, usługi z zakresu spędzania wolnego czasu, itp.) i w ślad za tym – zwiększony wpływ korporacji, spowoduje i wymusi uregulowanie rozwoju sztucznej inteligencji oraz zwiększenie ochrony prawa do prywatności.

Nowe podejście do edukacji stanie się jedynym możliwym rozwiązaniem przygotowującym do życia w szybko zmieniającym się świecie. Nastąpi reforma systemu edukacji, w tym uczenia się osób dorosłych, w której postawiono na wszechstronność, eksperymentowanie, zindywidualizowane ścieżki uczenia, pracę zespołową i samoocenę oraz rozwój umiejętności społecznych. Zapewniono przy tym możliwość rozwijania umiejętności z zakresu tzw. higieny cyfrowej.¹²⁷

W konsekwencji powstałych nierówności w dostępie do zdobyczy najnowszych technologii nasili się polaryzacja społeczna. Konieczne stanie się zapewnienie wsparcia dla osób nieodnajdujących się w nowej technologicznej rzeczywistości. Aby zniwelować problem bezrobocia strukturalnego

¹²⁶ Tamże.

¹²⁷ Tamże.

rozwinęto także system celowanych inwestycji publicznych. Położono również nacisk na rozwijanie kultury uczenia się przez całe życie, dywersyfikację działalności gospodarczej na terenach zagrożonych bezrobociem strukturalnym oraz na dedykowane wsparcie finansowe dla przedsiębiorstw oraz podmiotów ekonomii społecznej. Powszechnie dostępne staną się również rozwiązania innowacyjne umożliwiające Polsce przejście na zeroemisyjny system energetyczny, co wpłynie na zmiany we wszystkich sektorach gospodarki (logistyka, budownictwo, rolnictwo, itp.).

Wzmacniano także policentryczny układ ośrodków i równomierny rozwój kraju, wprowadzając preferencyjne rozwiązania podatkowe i zachęty finansowe skierowane do mniejszych ośrodków. Podążając za trendami światowymi, zrealizowano koncepcję „miast inteligentnych”. Przeznaczono znaczne środki na B+R, by zbudować silne centra uniwersyteckie i nowych technologii. Rozwój technologiczny znacząco zmienił rolnictwo, umożliwiając znaczne ograniczenie wykorzystania gruntów pod uprawę roślin i chów zwierząt. Zaczęły się rozwijać nowe funkcje na obszarach wiejskich (otwarcie na naturę, usługi ekosystemowe, OZE, itp.). Na wszystkich obszarach, priorytetem stało się przemieszczanie się zeroemisyjnym transportem publicznym, przy pomocy pojazdów mikromobilności lub pieszo.¹²⁸

W Scenariuszu nr 3. Polska w świecie przerwanych łańcuchów dostaw i niedoborów – podkreślono, że w świecie, w którym współpraca między krajami jest bardzo ograniczona, gdzie występuje deficyt technologii i surowców oraz trzeba zadbać o spójność społeczną i terytorialną państwa, konieczne stało się przyspieszenie budowy gospodarki umiaru oraz gospodarki o obiegu zamkniętym. **Gospodarka umiaru**, to koncepcja zakładająca, że wzrost gospodarczy nie powinien być jedynym celem gospodarki, a zamiast tego należy dążyć do osiągnięcia zrównoważonego dobrobytu, poprawy jakości życia i ochrony środowiska naturalnego. Gospodarka umiaru koncentruje się na ograniczeniu nadmiernego konsumpcjonizmu, zmniejszeniu nierówności społecznych oraz zapewnieniu zrównoważonego rozwoju. Natomiast **gospodarka o obiegu zamkniętym**, to model gospodarczy oparty na minimalizowaniu marnotrawstwa zasobów poprzez maksymalne wykorzystanie, odzyskiwanie i regenerację surowców oraz produktów. Gospodarka ta dąży do utrzymania wartości produktów przez jak najdłuższy czas poprzez ich naprawę oraz ponowne wykorzystanie, recykling i odzyskiwanie materiałów oraz ma na celu ograniczenie negatywnego wpływu gospodarki na środowisko, zmniejszenie zużycia surowców naturalnych oraz zmniejszenie emisji i produkcji odpadów.¹²⁹

Bezpieczeństwo żywnościowe nabiera szczególnego znaczenia. Zainicjowano programy przeciwdziałania marnowaniu żywności. Wspierano rozwój rolnictwa regeneratywnego. Wdrożono programy służące oszczędzaniu i retencji wody. Zainicjowano programy przeciwdziałania marnowaniu żywności. Ponadto, system zarządzania kryzysowego został zreformowany i ukierunkowany na kwestie zarządzania rezerwami żywności na wypadek nieurodzaju oraz zasilania w energię na wypadek *blackoutów*.¹³⁰

W świecie pełnym niedoborów w edukacji postawiono na rozwijanie najbardziej potrzebnych umiejętności, tj. kreatywności i współpracy. Ważną rolę w edukacji odgrywały też przedmioty uczące dbałości o zasoby, środowisko naturalne i przestrzeń. Dzięki powszechnej

¹²⁸ Tamże.

¹²⁹ Tamże.

¹³⁰ Tamże.

edukacji klimatycznej i środowiskowej udało się osiągnąć wysoki poziom świadomości i wrażliwości społecznej oraz urzeczywistnić ekonomię współdzielenia. Podjęto również decyzję o zwiększeniu powierzchni obszarów chronionych, m.in. poprzez powołanie nowych parków narodowych. Jednocześnie wdrożono mechanizmy wsparcia społeczności lokalnych, m.in. przez subwencje środowiskowe dla jednostek samorządu terytorialnego czy zwiększenie stawki podatku leśnego.

Stworzono adaptacje sektorowe, w tym kluczową strategię adaptacji dla rolnictwa, budownictwa, energetyki, leśnictwa i turystyki oraz gospodarki wodnej. Wprowadzono preferencje dla zielonych inwestycji, w tym tych umożliwiających większy udział OZE w systemie, i zrównoważone zamówienia publiczne. Znacznie rozszerzono program systematycznej eliminacji niskiej emisji.

Postawiono na lepsze połączenia między ośrodkami lokalnymi. Zbudowano zintegrowany i dostępny dla mieszkańców system transportu zbiorowego, który rozbudowano tak, że w dużej mierze zastąpił transport indywidualny. Rozwinięto także system budownictwa społecznego pod długoterminowy wynajem, zarządzany przez jednostki samorządu terytorialnego.

Z uwagi na starzejące się społeczeństwo konieczny był szereg działań sprzyjających jak najdłuższemu pozostawaniu na rynku pracy. Postawiono na większe wykorzystanie elastycznych rozwiązań – pracę zdalną, łączenie pracy z opieką nad dziećmi oraz osobami potrzebującymi wsparcia, profilaktykę zdrowotną w miejscu pracy, programy wspierające powrót na rynek pracy oraz przekwalifikowanie.

Polska zapewniła swoim obywatelom bezpieczeństwo zarówno w kontekście cyberbezpieczeństwa i bezpieczeństwa publicznego (tworzenie odpowiednich rozwiązań instytucjonalnych, finansowych i kompetencyjnych) oraz dostępu do surowców. Stworzono systemy informatyczne i infrastrukturę krytyczną państwa, m.in. poprzez modernizację armii opartą na rodzimym przemyśle i technologiach zbrojeniowych.¹³¹

W Scenariuszu nr 4. Polska w świecie drastycznych różnicowań technologicznych, gospodarczych i społecznych – zauważono i podkreślono m.in., że aby nie dopuścić do asymetrii rozwoju w przestrzeni, w Polsce wykreowano zwarte, wielofunkcyjne centra lokalne, zaspokajające podstawowe potrzeby mieszkańców. Stosowano także recykling przestrzeni oraz rozwiązania umożliwiające uelastycznienie form użytkowania przestrzeni. Tereny słabiej rozwinięte wyspecjalizowały się w usługach z zakresu spędzania wolnego czasu, którego ilość się zwiększyła w związku z wprowadzeniem skróconego czasu pracy i gwarantowanego dochodu podstawowego.

W trosce o jakość środowiska, upowszechniono edukację ekologiczną i wzmocniono system zarządzania kryzysowego i ochrony ludności. Zidentyfikowano istniejące zasoby środowiskowe i wdrożono ich częściową reglamentację, a ich najbardziej zdegradowaną część poddano renaturalizacji. Skoordynowano również działania różnych podmiotów odpowiedzialnych za zarządzanie adaptacją do zmian klimatu w zakresie zapobiegania skutkom suszy i minimalizowania ryzyka powodziowego, m.in. za pomocą błękitno-zielonej infrastruktury i zarządzania zlewniowego. Koszty środowiskowe stały się integralną częścią planowania rozwoju kraju. Postawiono na rozwój systemu opartego na OZE i energetyce jądrowej oraz podniesieniu efektywności energetycznej.

Skutecznie przeprowadzona rewolucja w edukacji przyniosła wyniki w postaci kreatywnych pokoleń posiadających zaawansowane i specjalistyczne umiejętności cyfrowe, odpowiadających na wyzwania rynku pracy. Wprowadzono również ograniczenie czasu pracy oraz gwarantowany dochód

¹³¹ Tamże.

podstawowy, finansowany dzięki opodatkowaniu automatyzacji oraz zysków z podatku od kapitału i dóbr luksusowych. Pracownikom, których zawody zostały wyparte przez automatyzację, zapewniono wsparcie m.in. w postaci programów zmiany kwalifikacji zawodowych i wspierania tworzenia partnerstw między rozwijającymi się w nowych sektorach firmami a dostawcami usług edukacyjnych i szkoleniowych.

Szerokie zastosowanie rozwiązań cyfrowych umożliwiło zintegrowanie systemów ochrony zdrowia i pomocy społecznej, w tym w szczególności w obszarze opieki długoterminowej w ramach obu tych sektorów, jak również w zakresie pozostałych świadczeń opieki zdrowotnej oraz świadczeń socjalnych i społecznych. Znacząco wpłynęło to na efektywność działań zorientowanych na niwelowanie dysproporcji społecznych. Jednocześnie zreformowano system emerytalny. Zlikwidowano transfery dla grup uprzywilejowanych i zaprojektowano go w taki sposób, aby umożliwiał jak najdłuższe pozostawanie na rynku pracy.

Aby zwiększyć potencjał energetyczny kraju, Polska zainicjowała program reform w ramach UE, którego jednym z głównych celów była koordynacja działań państw członkowskich w zakresie eksploracji kosmosu i pozyskiwania surowców pozaziemskich i z dna oceanów. Jednocześnie postawiono na sojusze dwustronne, które zabezpieczyły kraj przed potencjalnym pogorszeniem się stosunków z sojusznikami, którzy wspomagali bezpieczeństwo surowcowe Polski.

Cyberbezpieczeństwo w świecie o tak dynamicznym postępie technologicznym zostało uznane za priorytetowe. Wprowadzono regulacje zapewniające przejrzystość algorytmów, etykę w projektowaniu treści edukacyjnych oraz bezpieczeństwo danych użytkowników. Wprowadzono regulacje służące zachowaniu w możliwie dużym zakresie prywatności człowieka i wolności osobistej.¹³²

Kolejnym punktem w projekcie KRK 2050 są **WYZWANIA**, tj.:

- 1. Transformacja społeczna sprzyjająca wszystkim grupom społecznym;**
- 2. Nowoczesna gospodarka respektująca środowisko naturalne i klimat;**
- 3. Odporne państwo z silną pozycją w Europie i na świecie;**
- 4. Zrównoważona przestrzeń uwzględniająca potrzeby człowieka i środowiska.**

Zadaniem polityk publicznych jest podnoszenie jakości życia społeczeństwa jako całości i każdego mieszkańca z osobna. Aby nie pozwolić nieść się nurtowi wydarzeń (trendy), a próbować wpłynąć na ich kształt potrzebne są: myśl o tym, jaką Polskę obecne pokolenia chcą przekazać swoim następcom (wizja) oraz perspektywa strategiczna i odwaga do głębokiej transformacji (wyzwania).

Wizja, to zdaniem autorów KRK 2050 inspirujący obraz kraju w przyszłości, który wyznacza wyzwania rozwojowe oraz ukierunkowuje działania polityk publicznych w sferze społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzennej i geopolitycznej w celu osiągnięcia określonych rezultatów i poprawy jakości życia mieszkańców kraju. Mając to na względzie zostały opracowane wyzwania, opierające się na następujących założeniach:

- 1) są uwarunkowane intencjonalnie wyidealizowaną wizją kraju w 2050 r.;
- 2) mają kluczowe znaczenie dla przyszłości Polski w perspektywie do 2050 r. (zatem wybiegają poza bieżące problemy, zagadnienia);

¹³² Tamże.

- 3) wynikają z wcześniej zidentyfikowanych długookresowych trendów zachodzących na świecie, w Europie i w kraju;
- 4) uwzględniają możliwe trajektorie rozwoju świata i Polski w przyszłości (scenariusze);
- 5) odnoszą się do tych zagadnień, które wymagają podjęcia działań w obszarze polityk publicznych (jednak nie są to szczegółowe plany działania – celowo nie odnoszą się do koniecznych procesów legislacyjnych, procedur instytucjonalnych czy konkretnych propozycji zmian polityk);
- 6) ich realizacja może potencjalnie powodować różnego rodzaju zmiany w przestrzeni, w tym w jej funkcjach i krajobrazie.¹³³

Wyzwanie nr 1. Transformacja społeczna sprzyjająca wszystkim grupom społecznym.

a) Edukacja zorientowana na umiejętności oraz rozbudzająca świadomość społeczną – podkreślono ważność systemu edukacji podstawowej i ponadpodstawowej, ponieważ kształtuje ona podstawowe wartości i postawy oraz elastycznie dostosowuje się do bieżących i przyszłych potrzeb społeczeństwa, a zatem pomaga osobom uczącym się w przygotowaniu się do szczęśliwego i spełnionego życia, także zawodowego. W związku z tym konieczne jest fundamentalne przekształcenie systemu edukacji, tak aby w pełni pomagał młodym pokoleniom w przystosowywaniu się do gwałtownych przeobrażeń świata oraz do rozmaitych sfer ich życia (relacje społeczne, rodzinne, praca i kariera, zdrowie, rozwój osobisty, działalność społeczna, działania twórcze, wypoczynek, zdrowie). System edukacji powinien położyć nacisk na wyposażenie osób uczących się w umiejętności i kompetencje kluczowe i kompetencje przyszłości, m.in.: kompetencje cyfrowe, STEM, umiejętność pracy w środowisku wirtualnym, kompleksowe rozwiązywanie problemów, łączenie i krytyczna analiza informacji i danych, elastyczność poznawcza, komunikowanie się i współpraca, edukacja finansowa, bezpieczeństwo, negocjacje, kreatywność. Umiejętność bezpiecznego użytkowania lub kreowania technologii jest i będzie jednym z czynników sukcesu na rynku pracy i w życiu społecznym.¹³⁴

Edukacja dzieci i młodzieży powinna również być oparta na kulturze wspierania rozwoju indywidualnych talentów, aspiracji i pasji oraz eksperymentowania. Ważne będzie także wykształcenie bezpiecznej relacji uczeń-nauczyciel oraz uczeń-uczeń opartych na zaufaniu, szacunku, partnerstwie, komunikacji i współpracy.

System powinien umożliwić nauczycielkom i nauczycielom przystosowanie się do nauczania nowych treści odpowiadających wymogom współczesności. Ważne jest, aby nauczyciele wykorzystywali do nauczania nowe technologie (zwłaszcza te związane z uczeniem na odległość i w sposób mniej sformalizowany – wykorzystanie technologii, takich jak wirtualna rzeczywistość, symulacje i platformy e-learningowe oraz ukierunkowanie zarówno na „tradycyjne” zawody, jak i nowoczesne technologie, takie jak np. sztuczna inteligencja, robotyka czy technologia *blockchain*).

Zważywszy na stojące przed społeczeństwem wyzwania, związane z przyspieszonym przeobrażaniem się świata i konsekwencjami dla przyszłości planety, kolejnym aspektem wymagającym wzmocnienia w całym systemie edukacji jest jego funkcja podnoszenia świadomości społecznej. Podnoszenie świadomości społecznej opartej na uniwersalnych wartościach takich jak: szacunek, odpowiedzialność, uczciwość, solidarność i wrażliwość społeczna powinno być równie ważne jak kształcenie wyżej omawianych umiejętności przyszłości. Chodzi tu o stałe podwyższanie

¹³³ Tamże.

¹³⁴ Tamże.

wrażliwości ekologicznej, aby urzeczywistnić gospodarkę umiaru opartą m.in. na ograniczaniu nadmiernej konsumpcji, zmniejszaniu śladu węglowego, proklimatycznych postawach, zrównoważonym chowie zwierząt, niemarnowaniu żywności, zmianie nawyków żywieniowych czy szerszym wykorzystywaniu produktów lokalnych. Jednocześnie warto zachęcać do aktywności fizycznej, w tym także tej związanej z wyborem bezemisyjnych form transportu (np. jazdy na rowerze). Takie działania w długiej perspektywie przyniosą pozytywny skutek dla środowiska, dobrostanu człowieka oraz oszczędności dla systemu ochrony zdrowia.

Nie mniej ważne jest budowanie świadomości związanej z nowymi technologiami zarówno w odniesieniu do korzyści, jakie one przynoszą, jak i do zagrożeń, jakie są z nimi związane, zwłaszcza w obszarze praw podstawowych oraz demokracji. Równie istotna jest zmiana postrzegania przestrzeni, zwłaszcza w odniesieniu do jej roli jako dobra wspólnego, ale ograniczonego. Odwrócenie niekorzystnych zmian zachodzących w przestrzeni wymaga podniesienia jej rangi w świadomości społecznej do dobra wspólnego, a zatem interesu publicznego górującego nad osobistymi korzyściami.¹³⁵

b) Atrakcyjne perspektywy rozwoju dla młodych pokoleń – młodzi ludzie są kreatywni, stawiają na indywidualny rozwój i niezależność, chcą wiedzieć wszystko natychmiast (kultura nanosekundy). Biegle poruszają się w świecie wirtualnym, mają intuicyjną zdolność do obsługi aplikacji i korzystania z danych. Mają dużą pewność siebie i wysokie wymagania. Są przedsiębiorczy i nie obawiają się podejmowania ryzyka. Ich życie zawodowe i prywatne ma tworzyć wzajemnie uzupełniającą się całość. Często zmieniają miejsce zatrudnienia, pragną podróżować. Są nastawieni na szybki rozwój, który wykorzystuje nowoczesne technologie.¹³⁶

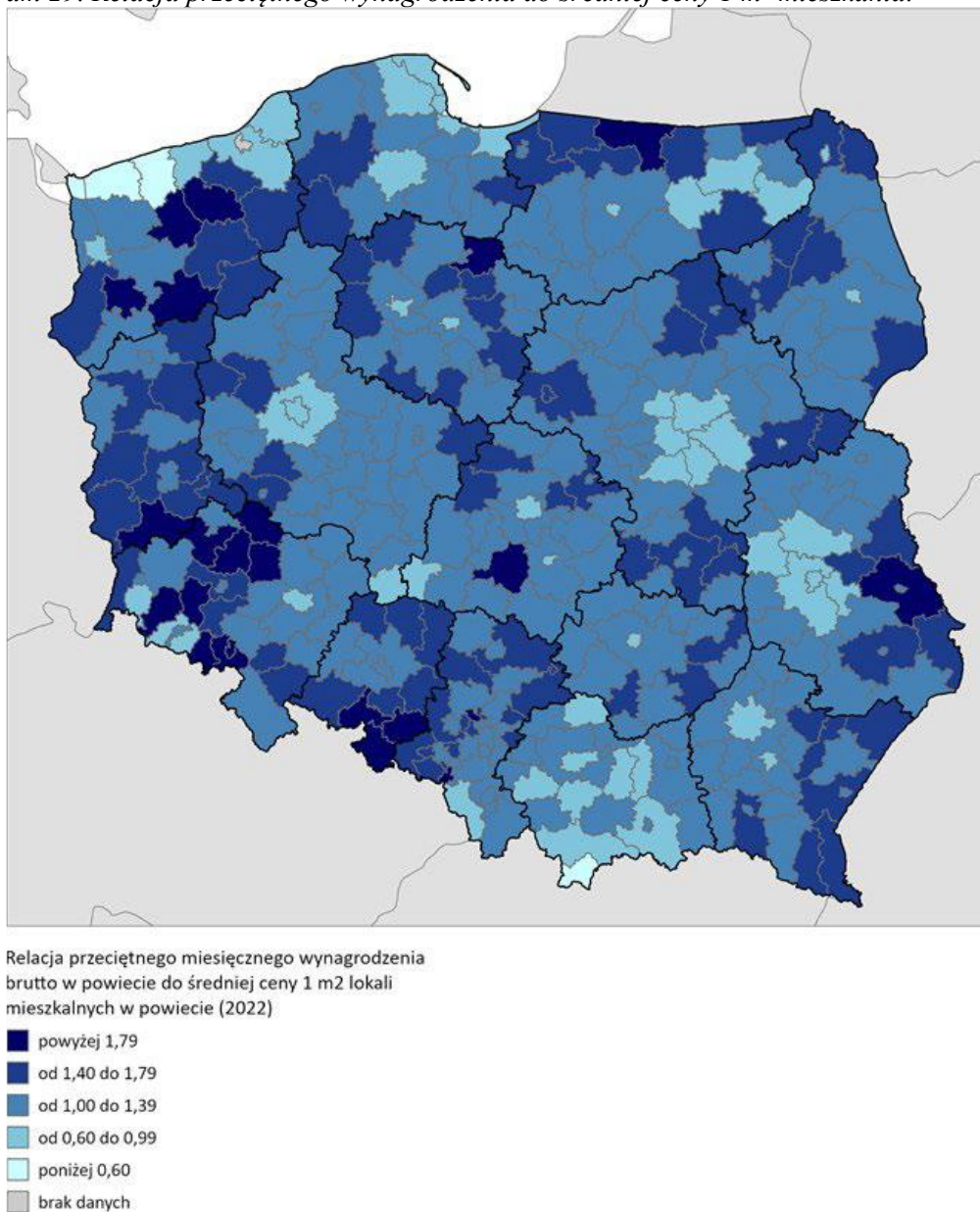
Możliwość pracy zdalnej, a dodatkowo w środowisku międzynarodowym, ze stabilnym zatrudnieniem i możliwością rozwoju poprzez realizowanie ciekawych projektów, jest dla nich bardzo ważna. Część z nich nie widzi dla siebie perspektyw rozwoju w kraju i wybiera emigrację. Z ich punktu widzenia krajowy system kształcenia wyższego nie ma atrakcyjnej oferty w stosunku do zagranicznych ośrodków. Dostępność mieszkania – jako środka do prowadzenia samodzielnego, niezależnego życia oraz narzędzia realizacji podstawowych potrzeb – w tym potrzeby bezpieczeństwa – jest niska.¹³⁷

¹³⁵ Tamże.

¹³⁶ Tamże.

¹³⁷ Tamże.

Kartogram 29. Relacja przeciętnego wynagrodzenia do średniej ceny 1 m² mieszkania.

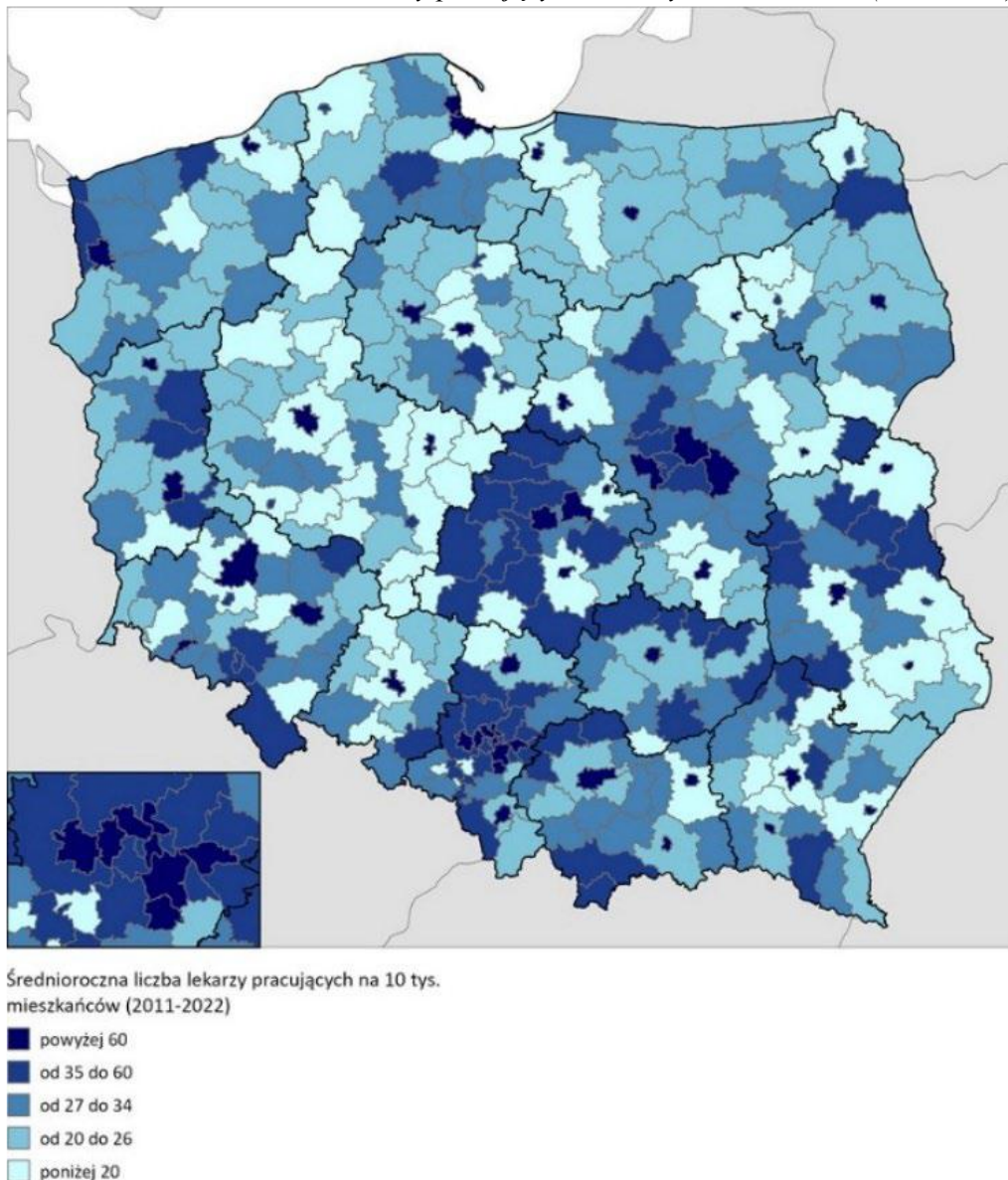

Źródło: *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050*. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2024.

Mieszkanie stało się towarem luksusowym, a jego dostępność zależy od wysokości zarobków i cen rynkowych, które są bardzo zróżnicowane w skali kraju. Ponadto, modele pracy nie przystają do oczekiwań młodych i sposobów realizacji ścieżki rozwoju osobistego. Młodzi ludzie uważają, że perspektywy bezpiecznego rodzicielstwa nie są zachęcające, podobnie, jeśli chodzi o dostępność usług ochrony zdrowia, bardzo zróżnicowanej na obszarze kraju, jak i jej jakość.¹³⁸

¹³⁸ Tamże.

Kartogram 30. Średnioroczna liczba lekarzy pracujących na 10 tys. mieszkańców (2011-2022).

Źródło: *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050*. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2024.

Polityka państwa w odniesieniu do sektora mieszkaniowego powinna oferować możliwość wyboru między posiadaniem mieszkania na własność a bezpiecznym wynajmem tak, aby dostęp do przystępnego cenowo mieszkania oferującego godziwe warunki życia był gwarantowany jako podstawowe prawo człowieka. Wymaga to zaplanowania i podjęcia systemowych działań na rzecz poprawy sytuacji mieszkaniowej w Polsce, w szczególności osób w trudnej sytuacji ekonomicznej. Konieczne jest zwiększenie zasobów i dostępności mieszkań na wynajem lub zakup. Ważne jest, aby budowanie zasobu mieszkaniowego było zgodne z zasadami zagospodarowania przestrzennego i projektowania uniwersalnego. Jednocześnie państwo powinno mieć silny wpływ na zasady działania sektora mieszkaniowego oraz możliwość ograniczania i zapobiegania negatywnym skutkom mechanizmów wolnorynkowych.¹³⁹

¹³⁹ Tamże.

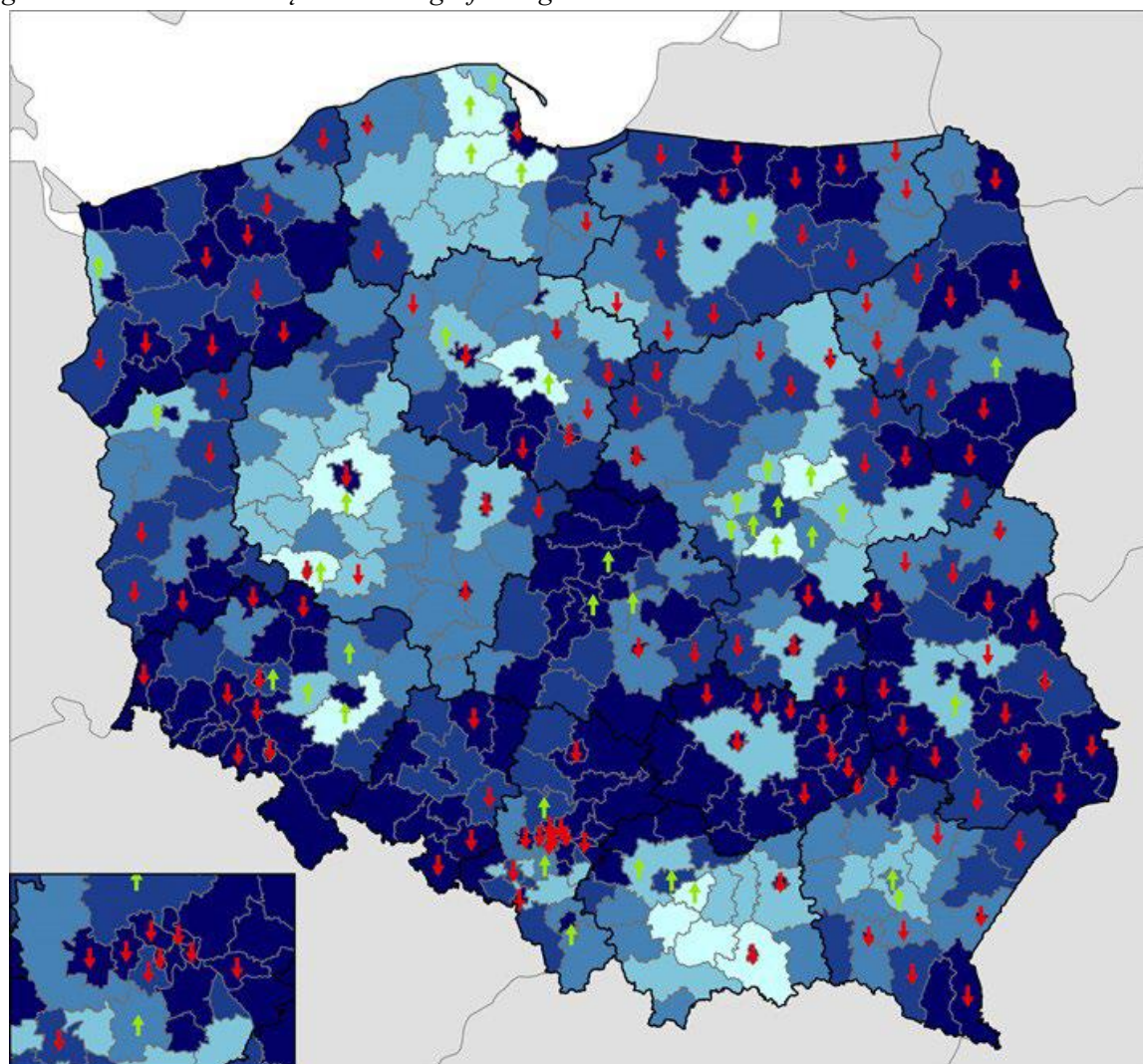
Rozwoju i wsparcia wymaga przede wszystkim społeczne i komunalne budownictwo mieszkaniowe. Stworzenie dostępnego zasobu mieszkaniowego powinno uwzględniać również pustostany, niewykorzystane budynki biurowe, w których zagospodarowaniu istotną rolę odegrać powinny podmioty ekonomii społecznej, a także lokalizację w granicach miasta lub obszaru funkcjonalnego. W procesie modernizacji i ich dostosowania do potrzeb rodzin, osób starszych i osób z niepełnosprawnościami należy wziąć pod uwagę także standard mieszkaniowy, który będzie uwzględniał dostępność architektoniczną, niskoemisyjność i energochłonność, ale również dostępność podstawowych usług publicznych. Rozwój projektów kulturalnych (skierowanych do różnych grup docelowych) ma w tym kontekście duże znaczenie dla dobrostanu na obszarach pozamiejskich, w małych miastach i społecznościach wiejskich. Nie mniej ważne będzie również wspieranie udziału osób młodych w życiu obywatelskim i demokratycznym. Proces rozwojowy, oparty na upowszechnionym wykorzystaniu technologii, musi stawiać człowieka w centrum i konsekwentnie akcentować jego upodmiotowienie. W ślad za dokonującą się transformacją społeczną wszystkie podejmowane w przyszłości reformy w obszarach edukacji, ochrony zdrowia, mieszkalnictwa, rynku pracy muszą także uwzględniać perspektywę i oczekiwania obecnego i następnych pokoleń, by zaoferować im atrakcyjne perspektywy życia w kraju lub zachęcić do powrotu do kraju. Jest to zadanie do podjęcia zarówno przez instytucje publiczne, jak i pracodawców.¹⁴⁰

c) Zniwelowane skutki starzejącego się społeczeństwa. Rosnąca mediana wieku, spadający współczynnik dzietności, zmniejszająca się liczba ludności w wieku produkcyjnym i malejący wzrost liczby ludności ogółem to obecnie główne trendy demograficzne w UE, w tym w Polsce. Obok kompleksowej polityki pronatalistycznej i prorodzinnej uwzględniającej różnorodne aspekty życia społecznego, ekonomicznego i kulturowego (tj. obejmującej działania z zakresu świadczeń i wsparcia finansowego, edukacji, w tym w zakresie rodzicielstwa i zdrowego stylu życia, elastycznych warunków pracy, wsparcia mieszkaniowego, opieki zdrowotnej, równouprawnienia płci, przyjaznych urlopów rodzicielskich, wsparcia psychologicznego i opiekuńczego), potrzebna jest ukierunkowana polityka migracyjna, tak aby Polska stała się krajem docelowym migracji osiedleńczej, a nie przede wszystkim cyrkulacyjnej. Utrzymanie stabilnej proporcji liczby ludności pochodzenia imigranckiego względem ogółu ludności jest strategicznie istotne dla zachowania właściwych relacji w społeczeństwie i zminimalizowania negatywnych skutków dla porządku publicznego.¹⁴¹

¹⁴⁰ Tamże.

¹⁴¹ Tamże.

Kartogram 31. Wskaźnik obciążenia demograficznego⁴ w Polsce w 2022 r.

Liczba ludności w wieku 65 i więcej lat na 100 osób w wieku 0-14 lat (2022)

- powyżej 160
- od 140 do 160
- od 120 do 139
- od 99 do 119
- poniżej 99

Średnioroczne saldo migracji na 1000 ludności (2012-2022)

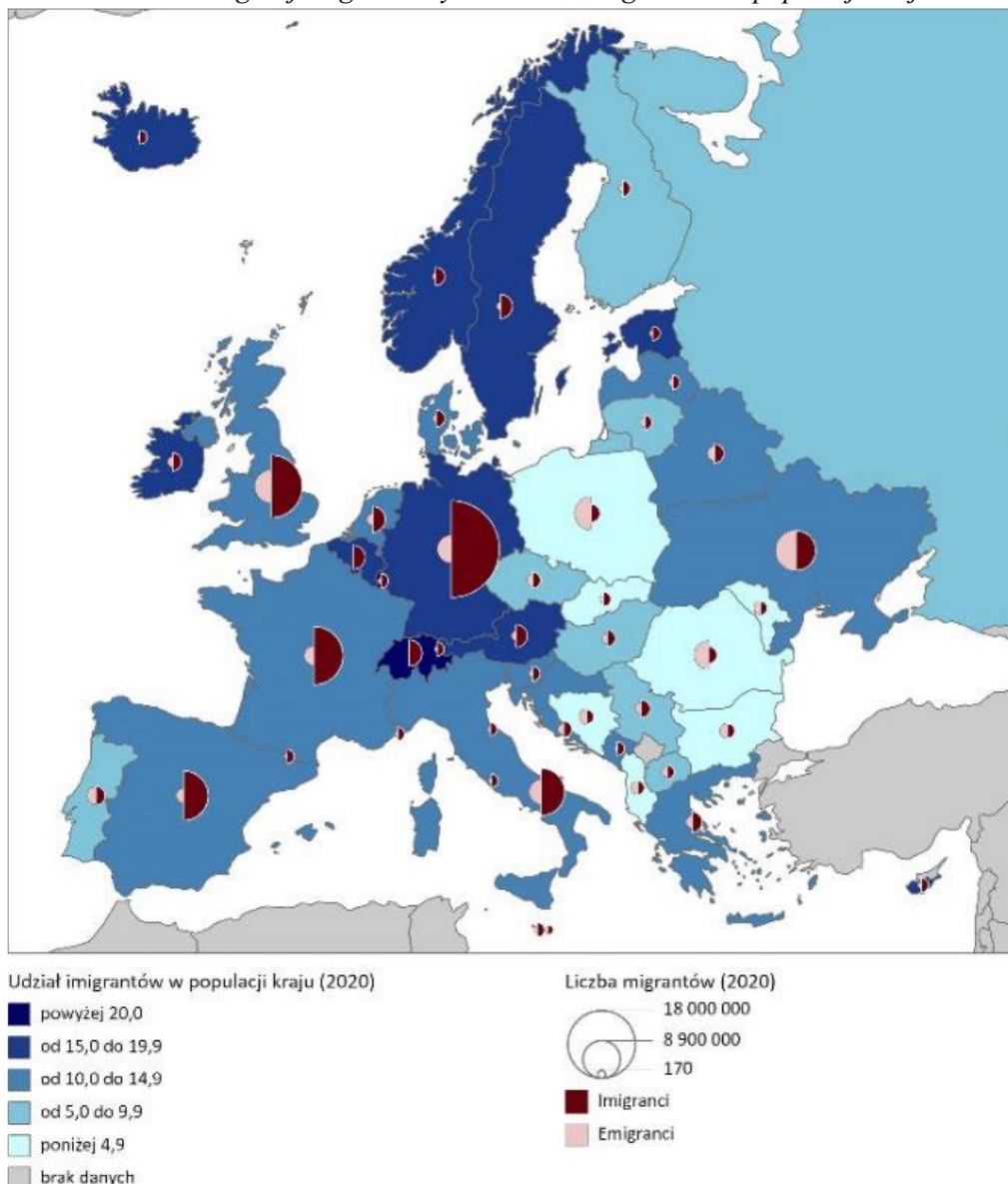
- ↑ istotny wzrost (powyżej 2,5%)
- ↓ istotny spadek (poniżej -2,5%)

Źródło: *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050*. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2024.

Starzenie się społeczeństwa stanowi złożone, długoterminowe wyzwanie, jako że trudno jest wpłynąć na procesy demograficzne w krótkim okresie. Rosnący udział osób starszych w populacji ma konsekwencje dla dobrobytu, rynków pracy i ich produktywności, długu publicznego, systemu emerytalnego, pomocy społecznej i opieki zdrowotnej oraz transferów socjalnych.¹⁴²

¹⁴² Tamże.

Kartogram 32. Wielkość migracji zagranicznych i udział imigrantów w populacji krajów Europy w 2020 r.

Źródło: *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050*. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2024.

W obliczu ciągłego spadku liczby osób w wieku produkcyjnym i niedoboru kadr, uwagi wymaga niska aktywność zawodowa w niektórych grupach społecznych. Konieczna staje się zatem poprawa uczestnictwa w rynku pracy we wszystkich grupach wiekowych i grupach społecznych. Potrzebne są nowe schematy motywowania do wejścia na rynek pracy i wsparcia pozostania na nim przez dłuższy okres życia oraz towarzyszenia w zdobywaniu umiejętności i kompetencji w stale zmieniającym się środowisku pracy.¹⁴³

Jednym z aspektów wymagających podjęcia w kontekście starzejącego się społeczeństwa jest uzgodniona społecznie i politycznie jasna doktryna migracyjna, zorientowana na wypełnienie luki wynikającej z niedoboru kadr w kluczowych dla gospodarki sektorach oraz w deficytowych zawodach, która uwzględni kwestie inkluzji społecznej i kulturowej. Jednocześnie utrzymanie stabilnej proporcji liczby ludności pochodzenia imigranckiego względem ogółu ludności jest strategicznie istotne dla

¹⁴³ Tamże.

zachowania właściwych relacji w społeczeństwie i zminimalizowania negatywnych skutków dla porządku publicznego.¹⁴⁴

Przemodelowania wymaga system emerytalny, ponieważ powinien obejmować powstające nowe modele świadczenia pracy (inne rodzaje pracy niż stałe, pełnoetatowe zatrudnienie), promować dłuższą aktywność zawodową oraz oferować stabilne, bezpieczne i niepubliczne narzędzia gromadzenia kapitału na emeryturę. Równolegle konieczne jest promowanie we wszystkich politykach aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zapewnienie dostępu do niezbędnego wsparcia dla seniorów i ich rodzin. Pokolenie osób starszych (60+), w tym coraz liczniejsza grupa osób sędziwych (80+) i bardzo sędziwych (90+), powinny mieć dobry dostęp do dostosowanych do ich potrzeb usług edukacyjnych, ochrony zdrowia oraz możliwość korzystania z placówek zapewniających zagospodarowanie wolnego czasu czy całodobową opiekę, w sytuacjach gdy wsparcie w miejscu zamieszkania jest niewystarczające.

Niezwykle istotne jest, aby w proces rozwoju i deinstytucjonalizacji usług społecznych włączone były podmioty ekonomii społecznej, które dzięki lokalnemu zakorzenieniu mogą dobrze odpowiadać na potrzeby społeczności osób korzystających ze wsparcia. Ponadto, ważne będzie dynamiczne rozwijanie świadczeń srebrnej gospodarki oraz zadbanie, aby jej oferta była szeroko dostępna i umożliwiała im możliwie aktywny udział w życiu społecznym. Należy zadbać o wykorzystanie potencjału automatyzacji i robotyzacji w opiece nad osobami starszymi i osobami z niepełnosprawnościami oraz aby system edukacji był otwarty na rozwijanie kompetencji potrzebnych w zawodach opiekuńczych.¹⁴⁵

Ważnym elementem promowania zdrowego trybu życia jest także wykorzystanie dynamicznego rozwoju nowoczesnej medycyny dzięki nowym technologiom. Konieczne są zatem gruntowne zmiany m.in. w systemie ochrony zdrowia – włączając profilaktykę, diagnostykę, leczenie i rehabilitację oraz B+R. Ważna jest także międzysektorowa koordynacja działań ukierunkowanych na sprostanie potrzebom osób starszych i ich bliskich. Niezbędne będzie tworzenie bezpiecznych warunków dla zdalnego diagnozowania i leczenia. Przyczyni się to do znacznej poprawy dostępności podstawowej opieki zdrowotnej, zwłaszcza na obszarach peryferyjnych lub dotkniętych depopulacją, jak również do zmniejszenia konieczności podróżowania na duże odległości.

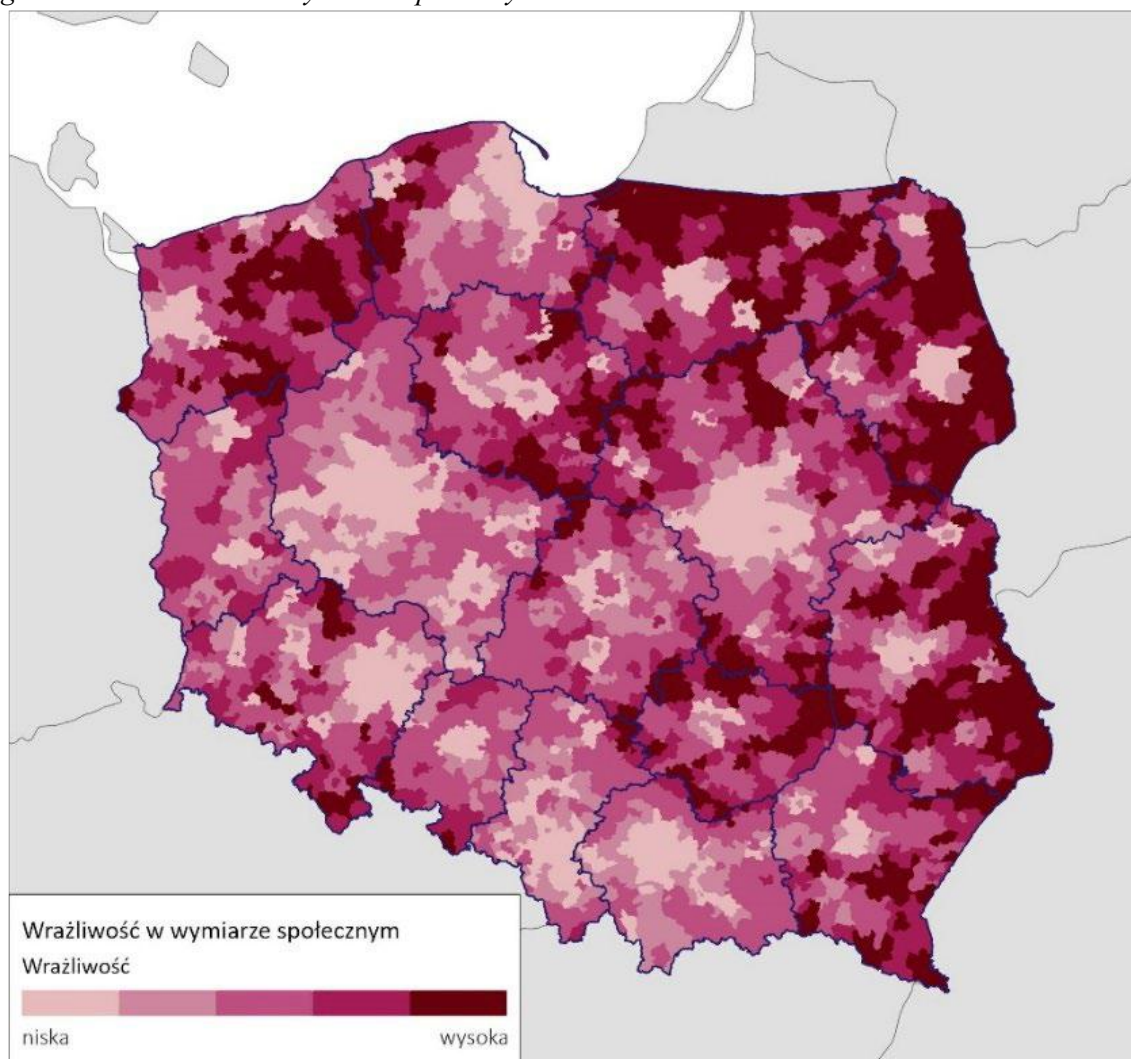
Innym ważkim elementem jest kwestia dostępności dynamicznie rozwijających się *human enhancement technology* (HET) mających na celu m.in. przywracanie sprawności osobom z niepełnosprawnościami (np. implanty bioniczne, egzozoszkielety).¹⁴⁶

¹⁴⁴ Tamże.

¹⁴⁵ Tamże.

¹⁴⁶ Tamże.

Kartogram 33. Wrażliwość w wymiarze społecznym.

Źródło: *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050*. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2024.

Równolegle, zmiany w stylu życia, nadmierna ekspozycja na media społecznościowe i cyfrową dystrybucję informacji, coraz dynamiczniejsze zmiany w środowisku pracy mające wpływ na wzrost uzależnień, izolacji społecznej i depresji lub innego rodzaju kryzysów wymuszają konieczność podniesienia jakości i zwiększenia dostępności wsparcia psychologicznego i psychiatrycznego. Niezbędne staje się opracowywanie skutecznych polityk w tym zakresie, których efektem będzie lepszy dostęp do: odpowiedniej i skutecznej profilaktyki, wysokiej jakości i przystępnej cenowo psychiatrycznej i psychologicznej opieki zdrowotnej i leczenia oraz programów reintegracji społecznej.¹⁴⁷

Kartogram wrażliwości w wymiarze społecznym prezentuje wskaźnik syntetyczny uwzględniający dane dotyczące demografii (przyrostu naturalnego, migracji i obciążenia demograficznego), ubóstwa, bezrobocia, poziomu wykształcenia i dochodów mieszkańców. W skali kraju najniższą wrażliwością – najlepszymi uwarunkowaniami – cechują się przede wszystkim obszary funkcjonalne największych miast, natomiast najbardziej wrażliwe są obszary położone wzdłuż

¹⁴⁷ Tamże.

zewewnętrznej granicy UE, granic województw oraz najbardziej odległe od dużych ośrodków miejskich.¹⁴⁸

Z perspektywy przestrzennej, skutkiem transformacji społecznej będą:

- wielofunkcyjne przestrzenie oferujące większą elastyczność w ich wykorzystywaniu, np. budynki łączące funkcje edukacyjne (np. laboratoria i pracownie) oraz społeczne dla zadbania o zdrowie psychiczne i fizyczne (np. przestrzenie zachęcające do integracji społecznej, sportu, rekreacji),
- recykling przestrzeni mniej użytkowanych (akademiki, szkoły w lokalizacjach dotkniętych spadkiem demograficznym, centra miast uniwersyteckich), w związku z trendem przenoszenia różnych dziedzin życia, w tym edukacji, do sfery wirtualnej (np. nauka zdalna) czy obserwowaną depopulacją,
- położenie w planowaniu rozwoju większego nacisku na tworzenie infrastruktury szybkiego przesyłu danych,
- zmiana kryteriów dostępności przestrzennej usług tak, aby były skoncentrowane w obrębie bliskiego sąsiedztwa (obsługa mieszkańców obliczana na podstawie nowych parametrów dostępności/ odległości),
- rozwój zasobu mieszkaniowego (budowa mieszkań, adaptacja pustostanów, rewitalizacja istniejących zasobów mieszkaniowych, dostosowanie budynków mieszkalnych do potrzeb osób starszych),
- dostosowanie infrastruktury technicznej, w związku z rozwojem pracy świadczonej na odległość, zdalnych usług, w tym medycznych, gdzie kluczową kwestią będzie dostępność i bezpieczeństwo,
- rozwój terenów zieleni z rozszerzoną ofertą rekreacyjną z komponentami środowiska o dobrej jakości,
- rozwój infrastruktury społecznej do świadczenia usług wsparcia i organizowania aktywności osób starszych.¹⁴⁹

Wyzwanie nr 2. Nowoczesna gospodarka respektująca środowisko naturalne i klimat – coraz większa cyfryzacja, automatyzacja i robotyzacja wszystkich dziedzin życia człowieka sprawia, że warunkiem rozwoju i dobrej jakości życia staje się przygotowanie do zachodzących i przyszłych zmian technologicznych, tj. umiejętne wykorzystanie szans wynikających z tych przemian, jak i dobre zabezpieczenie przed ich potencjalnymi negatywnymi następstwami. Potrzebne stają się nowe rozwiązania na rynku pracy, zmiany kompetencji zawodowych, zarządzania zmianą w przedsiębiorstwach oraz w systemie fiskalnym, jak również w obszarze cyberbezpieczeństwa.¹⁵⁰

Równolegle w skali świata, Europy i Polski obserwowana jest rosnąca dynamika zmian środowiskowych, w tym zmian klimatycznych. Kaskadowe skutki antropogenicznych zmian klimatu oraz postępujący rozwój cywilizacyjny oparty na konsumpcyjnych, materiał- i energochłonnych wzorcach stanowią istotne zagrożenie dla stabilności całego środowiska naturalnego i egzystencji ludzkości. Świat nie może dłużej opierać się na nieograniczonym wzroście, ponieważ Ziemia ma skończone zasoby, a niektóre toczące się procesy mają nieodwracalny charakter. Kluczowe są zatem

¹⁴⁸ Tamże.

¹⁴⁹ Tamże.

¹⁵⁰ Tamże.

następujące kwestie: transformacja energetyczna oraz ograniczanie konsumpcji zasobów (przyrodniczych, energetycznych, produkcyjnych, konsumpcyjnych) w ramach gospodarki umiaru.¹⁵¹

a) Transformacja energetyczna jest zasadniczym warunkiem rozwoju Polski, zapewnienia wysokiej jakości życia jej mieszkańców oraz sprostania wyzwaniom gospodarczym. Jednocześnie kierunki rozwoju polityki energetycznej mają kluczowe znaczenie dla ochrony klimatu, środowiska naturalnego i zdrowia ludzi. Kluczowym wyzwaniem jest dążenie do neutralności klimatycznej. Cele klimatyczne muszą być powiązane z celami gospodarczymi, tak aby zapewnić bezpieczeństwo i konkurencyjność polskiej gospodarki oraz służyć zrównoważonemu rozwojowi. Reformy energetyczne muszą systemowo objąć wszystkie sektory gospodarki. Potrzebna jest bardziej zdecydowana niż dotychczas redukcja emisji gazów cieplarnianych poprzez zmianę struktury wytwarzania energii – decentralizację i dywersyfikację źródeł wytwarzania opartych na zrównoważonych zasobach.¹⁵²

Transformacja energetyczna wymaga ukierunkowania na efektywność energetyczną, energooszczędność oraz zwiększanie odporności energetyki na zmiany klimatu. Konieczna jest zatem modernizacja systemu energetycznego i szersze wykorzystanie ciągle rozwijających się nowoczesnych, inteligentnych technologii wytwarzania, przesyłu i dystrybucji oraz magazynowania energii. Kluczową kwestią jest zbudowanie nowej struktury składowych rynku energetycznego (z uwzględnieniem uczestnictwa Polski w międzynarodowym rynku energetycznym) urzeczywistniającej odejście od scentralizowanej energetyki wielkoskalowej bazującej na surowcach kopalnych i zbliżające ją do modelu europejskiego. Transformacja niezbędna jest również w innych sektorach niż energetyczny, tj. zwłaszcza w transporcie, przemyśle, rolnictwie oraz logistyce i budownictwie, jako że energochłonność i emisyjność gospodarki stanowią o możliwościach osiągnięcia neutralności klimatycznej. Zdecydowanych działań wymaga także budownictwo (w tym działające na jego potrzeby: przemysł wydobywczy, produkcja materiałowa i ciepłownictwo). Konieczne jest również zmniejszenie presji energetyki, transportu i budownictwa na środowisko, w tym ograniczenie emisji zanieczyszczeń do powietrza, które występuje nierównomiernie i koncentruje się przede wszystkim wokół dużych miast, ale także do gleb i wody.¹⁵³

b) Ochrona kapitału naturalnego i gospodarka umiaru – rozwój gospodarczy uwzględniający ochronę kapitału naturalnego – jako fundamentalnego komponentu wszystkich procesów społeczno-gospodarczych i przestrzennych, zmierzający do eliminacji trendów przyczyniających do degradacji środowiska oraz budowania neutralności klimatycznej – jest bezwzględnym warunkiem bezpieczeństwa obecnych i przyszłych pokoleń. Potrzebne jest ograniczenie marnotrawienia zasobów w gospodarce i gospodarstwach domowych, a zatem wprowadzenie gospodarki umiaru. Podstawę takiego zasobooszczędnego i niskoemisyjnego sposobu gospodarowania stanowi gospodarka o obiegu zamkniętym, w której zasoby krążą w kolejnych cyklach produkcji i konsumpcji, a powstawanie odpadów jest zminimalizowane. Urzeczywistnienie gospodarki umiaru oznacza także potrzebę większych wysiłków, by korzystanie z każdego komponentu środowiska odbywało się w sposób zrównoważony. Szczególnych działań ochronnych wymaga zasób jakim jest woda, którego dostępność

¹⁵¹ Tamże.

¹⁵² Tamże.

¹⁵³ Tamże.

drastycznie się zmniejsza, zwłaszcza w warunkach zmian klimatu. Konieczne jest zwiększenie poziomu retencji wód, który na niemal połowie powierzchni kraju ma malejącą tendencję.¹⁵⁴

Konieczne jest zapewnienie stabilnych warunków dla sprawnego gospodarowania i zarządzania wodą pozwalających na zabezpieczenie dostępu do wody dla obecnych i przyszłych pokoleń. Uznanie w systemie prawnym błękitno-zielonej infrastruktury za zasób krytyczny staje się kluczowe, podobnie jak jej systematyczne rozwijanie, poprzez renaturyzację rzek, odtwarzanie obszarów mokradłowych oraz zrównoważone zagospodarowanie wody opadowej na terenach zurbanizowanych. Niezbędne jest również wdrażanie nowoczesnych wodooszczędnych technologii w każdym sektorze gospodarki oraz gospodarce komunalnej. Ponadto, we wdrażanie gospodarki o obiegu zamkniętym powinna być włączona ochrona wód przed zanieczyszczeniami, to jest zagwarantowanie oczyszczania wszystkich ścieków komunalnych i przemysłowych oraz racjonalizacja stosowania nawozów i środków ochrony roślin.¹⁵⁵

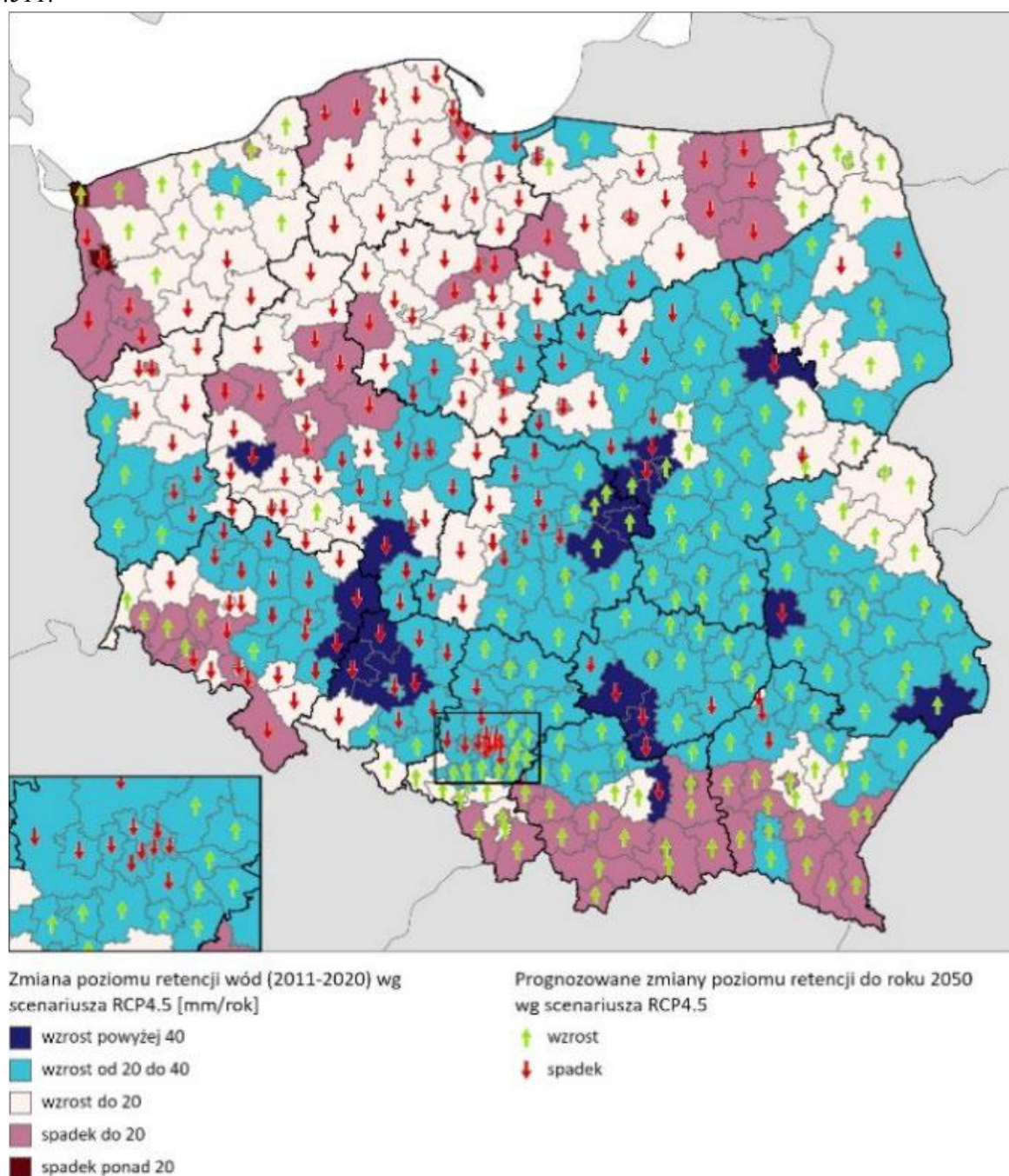
Warunkiem utrzymania bezpieczeństwa żywnościowego są gospodarstwa rodzinne prowadzone zgodnie z zasadami rolnictwa zrównoważonego. W dalszym ciągu powinny funkcjonować małe i średnie gospodarstwa stanowiące obecnie większość krajowego sektora rolnego. Sektor rolno-spożywczy powinien wykorzystywać nowoczesne technologie, w tym te oszczędzające zasoby i krótkie łańcuchy dostaw. Ważne przy tym będzie, aby gatunki i odmiany wykorzystywane w produkcji rolnej były dostosowane do zmieniających się warunków klimatycznych i aby chów zwierząt był prowadzony w sposób zrównoważony, zapewniający ich dobrostan. Zmniejszający się udział osób zatrudnionych w rolnictwie wśród ludności wiejskiej powinien być wykorzystany jako szansa w innych sektorach gospodarki. Ważne będzie również wspieranie na obszarach wiejskich rozwoju przedsiębiorczości, rzemiosła, produkcji żywności na rynki lokalne, usług związanych z rolnictwem, wytwarzania energii odnawialnej, wzmacniania różnorodności biologicznej i ekoturystyki.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Tamże.

¹⁵⁵ Tamże.

¹⁵⁶ Tamże.

Kartogram 34. Poziom retencji wód w latach 2011–2020 i prognozowane zmiany do 2050 r. wg scenariusza RCP4.511.

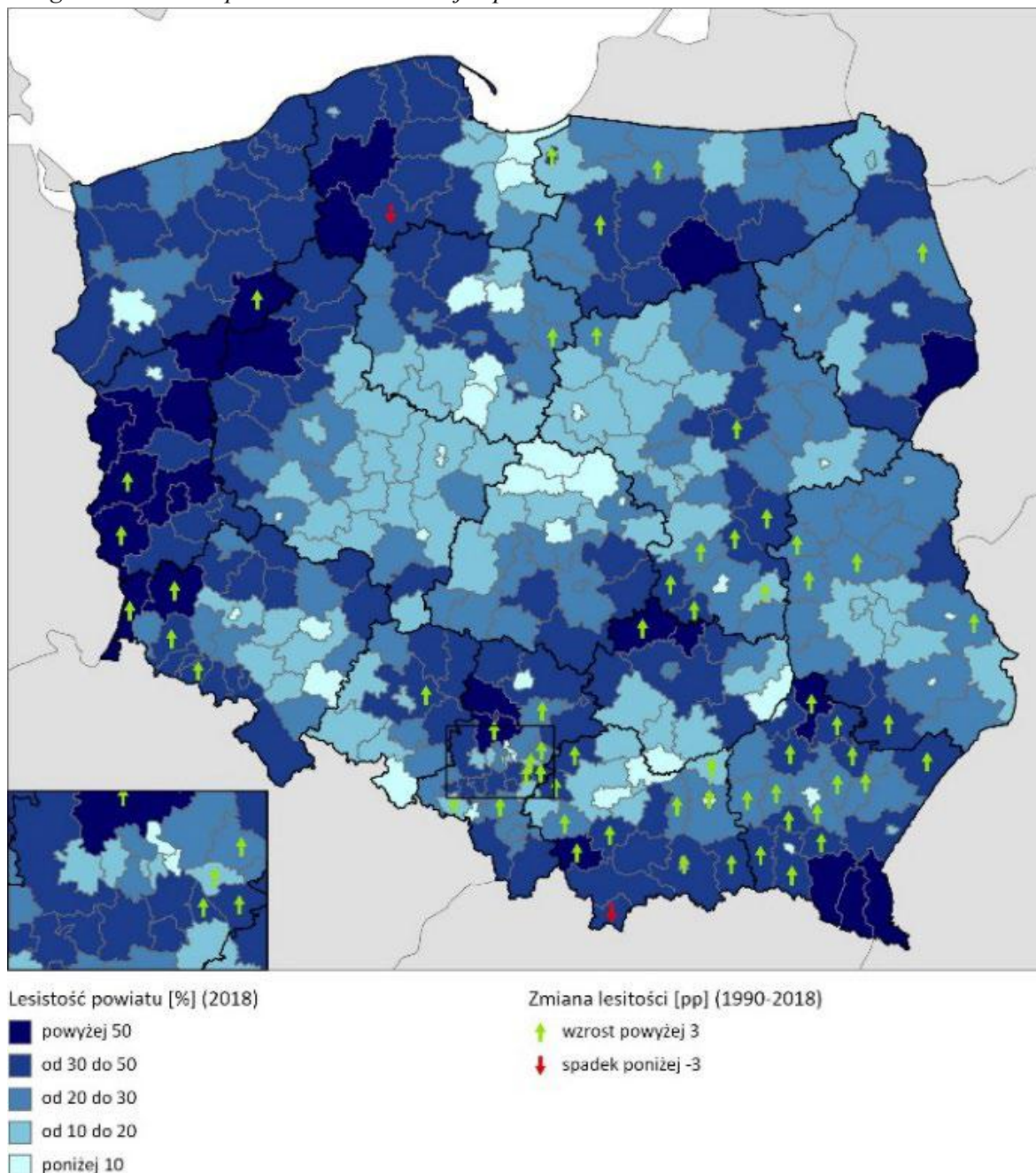

Źródło: *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050*. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2024.

Filarem utrzymania procesów przyrodniczych niezbędnych dla funkcjonowania człowieka i gospodarki, a zatem wzmacniania kapitału naturalnego, jest kształtowanie spójnej sieci błękitno-zielonej infrastruktury, w tym trwała ochrona obszarów cennych przyrodniczo, szczególnie ekosystemów wodnych i leśnych. Poziom tych ostatnich ulega nieznacznej poprawie. Konieczne jest skuteczne zabezpieczenie terenów otwartych oraz wspieranie społeczności lokalnych zamieszkujących

obszary chronione, tak by wzmacniać ich zaangażowania w ochronę przyrody przy jednoczesnym umożliwieniu funkcjonowania na tych terenach.¹⁵⁷

Kartogram 35. Udział powierzchni zalesionej w powiatach w 2018 r. i zmiana w latach 1990–2018.

Źródło: *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050*. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2024.

Ponadto, niezbędne jest utrzymanie spójnej struktury przyrodniczej kraju. Wymaga to kształtowania i ochrony korytarzy ekologicznych na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym. Zachowanie oraz przywrócenie dobrej jakości siedlisk przyrodniczych jest warunkiem koniecznym dla ochrony różnorodności biologicznej oraz zatrzymania wymierania gatunków.

¹⁵⁷ Tamże.

Konieczne jest odwrócenie spadku liczebności owadów zapylających i osiągnięcia tendencji wzrostowych ich populacji, aż do osiągnięcia zadowalającego poziomu pozwalającego na zachowanie gatunków oraz zwiększenie odporności ekosystemów. Dla stabilności środowiska przyrodniczego konieczne jest także wdrażanie zrównoważonej gospodarki leśnej przeciwdziałającej ubożeniu lasów i promującej zarządzanie polskimi lasami, tak aby ich wielofunkcyjność została zachowana dla obecnych i przyszłych pokoleń.¹⁵⁸

c) Wykorzystane szanse wynikające z przyspieszenia technologicznego – dynamika postępu technologicznego jest i będzie bardzo duża oraz będzie intensywnie wpływać na procesy gospodarcze, społeczne, środowiskowe i przestrzenne. Wykorzystaniu szans z przyspieszenia technologicznego w rozwoju społeczno-gospodarczym służyć powinno w pierwszej kolejności przebudowanie systemu wspierającego i wytwarzającego innowacje. Stworzenie sieci trwałych powiązań pomiędzy podmiotami tego systemu oraz powiązanie ich z sektorem edukacji i nauki daje fundament do zmian.

Wsparcia wymagać będzie sektor małych i średnich przedsiębiorstw stanowiący znaczącą część gospodarki i pełniący często rolę mostu między małymi startupami a dużymi korporacjami. Oprócz wsparcia finansowego istotne są: rozwój i promowanie polskich innowacji w sektorach przyszłości na rynkach międzynarodowych (technologie – w tym zwłaszcza *dual-use*), energia odnawialna, zdrowie i edukacja, sektor ICT). Przy odpowiednim wykorzystaniu potencjałów Polska mogłaby pełnić rolę wyspecjalizowanego gracza w wybranych sektorach i koordynować współpracę międzynarodową oraz wyznaczać w tych dziedzinach uznawane na arenie międzynarodowej nowe standardy technologiczne.¹⁵⁹

Przyspieszony rozwój technologii w postaci automatyzacji oraz cyfryzacji pracy, procesów wytwórczych i usług powoduje zmiany strukturalne rynku pracy istotne zarówno z punktu widzenia pracodawców, jak i pracowników. Pracodawcy będą musieli oprzeć się na nowych, bardziej elastycznych narzędziach (w dużej mierze cyfrowych) i systemach zarządzania, które pomogą zwiększyć ich odporność na różnego rodzaju zmiany oraz poszukiwać pracowników z umiejętnościami przyszłości. Pracownicy natomiast będą musieli być przygotowani do wielokrotnego przekwalifikowywania się lub gotowi na szybką ewolucję środowiska pracy (np. konieczność ciągłego dostosowywania się do nowych narzędzi cyfrowych).¹⁶⁰ Konieczne jest także wypracowanie skutecznych zachęt umożliwiających zatrzymanie pracowników na krajowym rynku pracy, zwłaszcza tych wyspecjalizowanych w dziedzinach wymagających wysokich kwalifikacji. Ponadto, postępująca cyfryzacja umożliwi większe wykorzystanie bardziej elastycznych form pracy i systemów czasu pracy.¹⁶¹

System edukacji powinien uwzględniać aspekt cyfryzacji, wprowadzenie nowych, alternatywnych i nieformalnych sposobów uczenia się oraz bardziej dogłębną i natychmiastową walidację i certyfikację zdobytych umiejętności i wiedzy. W systemie ochrony zdrowia, możliwości oferowane przez technologie powinny być wykorzystane do upowszechnienia zdalnej prediagnostyki, profilaktyki, wykonywania prostych zadań opiekuńczych oraz kształceniu lekarzy i innych osób wykonujących zawody medyczne oraz osób świadczących usługi opiekuńcze lub społeczne.

¹⁵⁸ Tamże.

¹⁵⁹ Tamże.

¹⁶⁰ Tamże.

¹⁶¹ Tamże.

Wykorzystanie tych szans pozwoli na zwiększenie dostępności usług podstawowej opieki zdrowotnej oraz obniżenie kosztów w samym systemie zdrowia jak i gospodarce. Nowe technologie należy także wykorzystać w produkcji prozdrowotnej żywności funkcjonalnej, pozwalającej na prewencję i leczenie chorób cywilizacyjnych. W sektorze rolnictwa robotyzacja, automatyzacja, cyfryzacja procesów produkcyjnych jest niezbędna dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego. Nowe technologie powinny wspierać również ochronę środowiska. Nowoczesne rozwiązania z zakresu monitorowania stanu środowiska w czasie rzeczywistym oraz analizy przestrzennych danych o środowisku należy wykorzystać dla skuteczniejszego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli.¹⁶²

Nieprawidłowe wykorzystanie nowoczesnych technologii może mieć negatywny wpływ na zatrudnienie, konkurencję, bezpieczeństwo a nawet na prawa podstawowe (np. wpływ na własność i kontrolę społeczną), bezpieczeństwo i demokrację. Należy zatem wzmocnić wspólnotowy wysiłek w opracowaniu wyważonych regulacji dotyczących nowoczesnych technologii, które z jednej strony zapewniać będą elastyczne ramy ich rozwoju, a z drugiej zapobiegać ich niewłaściwej ewolucji.¹⁶³

Transformacja energetyczna, zmiana modelu gospodarczego uwzględniającego konieczność ochrony kapitału naturalnego i gospodarki umiaru oraz zwiększający się poziom innowacyjności będą znacząco wpływać na przestrzeń, a ich skutkami mogą być:

- utrzymanie strategicznych złóż kopalin,
- rekultywacja terenów zdegradowanych, w tym wcześniej wykorzystywanych do wydobywania i przetwórstwa paliw kopalnych,
- zajęcie terenów na potrzeby nowej i zmodernizowanej infrastruktury energetycznej (obiekty produkcji energii ze źródeł odnawialnych, elektrownie atomowe, sieci przesyłowe i magazyny energii) oraz utrzymanie rezerw terenowych na potrzeby energetyki w przyszłości i wynikające z tego zmiany w krajobrazie,
- dostosowanie zagospodarowanych struktur przestrzennych lub zajęcie nowych terenów na potrzeby rozbudowy nisko- i zeroemisyjnych sieci transportu i logistyki (m.in. infrastruktura elektromobilności, dla urządzeń autonomicznych lub innowacyjnej mobilności powietrznej), uzupełnienie/dostosowanie tradycyjnej infrastruktury o elementy umożliwiające płynny transport zeroemisyjny i autonomiczny,
- dostosowanie układów urbanistycznych i ruralistycznych do rozwoju zrównoważonej mobilności (m.in. rozwój sieci ciągów pieszych, infrastruktury dla pojazdów mikromobilności) oraz równoległy do nich wzrost udziału terenów zieleni,
- poprawa jakości i funkcjonalności przestrzeni, wdrożenie nowych standardów architektonicznych i urbanistycznych oraz rozwój błękitno-zielonej infrastruktury, w tym zazielenienie terenów zurbanizowanych, projektowanie z wykorzystaniem sztucznej inteligencji,
- ograniczenie terenów pod nową zabudowę i ograniczenie niepotrzebnego uzbrojenia terenu,
- potencjalne zmiany lokalizacji bazy ekonomicznej i zajmowanie nowych terenów pod działalność gospodarczą – przenoszenie się firm w miejsca usytuowane bliżej nowych źródeł energii,
- zwiększenie powierzchni obszarów cennych przyrodniczo i chronionych oraz utrzymanie korytarzy ekologicznych,

¹⁶² Tamże.

¹⁶³ Tamże.

- rozszerzenie katalogu funkcji mniejszych ośrodków miejskich i obszarów wiejskich, w tym rozprzestrzenianie działalności gospodarczej poza duże miasta,
- zajmowanie coraz większej powierzchni terenów otwartych na cele gospodarcze,
- rozwój infrastruktury sieci przesyłu danych w całym kraju.¹⁶⁴

Wyzwanie nr 3. Odporne państwo z silną pozycją w Europie i na świecie – w czasie nadzwyczaj dynamicznych zmian geopolitycznych i globalnych skutków zmian klimatu odporność państwa na zagrożenia i kryzysy oraz bezpieczeństwo państwa i jego mieszkańców nabierają szczególnie alarmującego znaczenia. Ważne, aby państwo pełniło rolę „gwaranta bezpieczeństwa” i dbało o odporność terytoriów na różnych poziomach zarządzania rozwojem, a polityki publiczne, dzięki odpowiednim narzędziom, mogły lepiej łagodzić zagrożenia i kryzysy. Umiejętność przewidywania, właściwej reakcji i eliminacji zagrożeń w ramach odpornych systemów bezpieczeństwa, zarządzania kryzysowego i ochrony ludności zapewnia wewnętrzną stabilność i podnosi jakość życia mieszkańców. Budowanie odporności wymaga wzmocnienia pozycji Polski na arenie międzynarodowej m.in. poprzez aktywną współpracę w ramach istniejących sojuszy międzynarodowych oraz konstruktywnego udziału w budowie silnej Unii Europejskiej i NATO.¹⁶⁵

a) Państwo odporne na zagrożenia – potencjał wojskowy powinien być rozwijany równomiernie i zorientowany na wyzwania nowoczesnego pola walki na lądzie, wodzie, w powietrzu i w cyberprzestrzeni. Konieczne jest stałe podnoszenie poziomu wyszkolenia i zaawansowania technologicznego sił zbrojnych (np. poprzez szerokie zastosowanie rozwiązań opartych na sztucznej inteligencji, w tym rozwiązań bezzałogowych, z zachowaniem zasad etyki wojennej oraz cyberbezpieczeństwa. Oprócz tego konieczny jest rozwój pozamilitarnych ogniw obronnych, tj.: infrastruktura transportowa, energetyczna, logistyczna i wytwórcza, kierunkowe szkolenia proobronne oraz rozwój powszechnego systemu zarządzania kryzysowego i ochrony ludności, który musi opierać się na skoordynowanych procedurach administracji krajowej i regionalnych, a także lokalnych sieciach ostrzegania o zjawiskach ekstremalnych i reagowania na zagrożenia.¹⁶⁶

Ważna z punktu widzenia kryzysu klimatycznego będzie także solidarna pomoc dla krajów uboższych w procesie adaptacji do zmian klimatu i transformacji do gospodarek zero- i niskoemisyjnych. Efektywny multilateralizm, w ramach paneuropejskich i transatlantyckich sojuszy, jest jedną z odpowiedzi.

Ważną kwestią jest także konkurencyjność gospodarki europejskiej, w tym polskiej. Konieczne jest stałe nawiązywanie wielostronnych partnerstw strategicznych i umów o wolnym handlu z azjatyckimi partnerami i innymi wschodzącymi rynkami w ramach europejskich sieci współpracy zrzeszających prywatnych inwestorów, instytucje krajowe i międzynarodowe oraz banki rozwoju. Ponadto, jednym z elementów wzmocnienia pozycji Polski na arenie międzynarodowej powinien być jej aktywny udział we współpracy międzynarodowej w dziedzinie eksploracji kosmosu i rozwoju technologii kosmicznych oraz sektora IT (w których konkurencja staje się obecnie jedną z płaszczyzn rywalizacji geopolitycznej) i rolnictwa, jak również wzmocnianie marki kraju opartej na kulturze. Współpraca na płaszczyźnie technologicznej jest kluczowa także ze względu na brak suwerenności

¹⁶⁴ Tamże.

¹⁶⁵ Tamże.

¹⁶⁶ Tamże.

technologicznej tak Polski, jak i UE, ponieważ wiele znaczących technologii wytwarzanych jest poza Europą. W tym kontekście znaczące będzie m.in. zapewnienie dostępu do kurczących się złóż metali ziem rzadkich, których zasobów Polska nie posiada. Będzie to trudne, ponieważ znacząca część tych złóż znajduje się pod kontrolą państw niedemokratycznych.¹⁶⁷

Wraz z dalszym rozwojem technologicznym, coraz większą liczbą urządzeń podłączonych do sieci i podlegających bezprzewodowej kontroli oraz niestabilną sytuacją geopolityczną liczba cyberzagrożeń i ich nowych odmian będzie dalej wzrastać. Cyberbezpieczeństwo dotyczy zatem całej przestrzeni cyfrowej i wszystkich jej użytkowników. Szczególnie narażone na cyberataki są duże miasta jako skupiska dużej liczby użytkowników i urządzeń, instytucji publicznych i przedsiębiorstw, w tym operatorów infrastruktury krytycznej oraz miejsca lokalizacji węzłów komunikacyjnych oraz dostawców usług internetowych. Fizyczne skutki przestrzenne cyberataków, wywołujące np. paraliż krytycznej infrastruktury, mogą być jednak dużo szersze. Odpowiednia ochrona sieci informatycznych, urządzeń, systemów i danych przed atakami, uszkodzeniami lub nieautoryzowanym dostępem jest kluczowa dla uniknięcia ataków i innych zagrożeń. Istotnym aspektem jest zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego. Zależy ono m.in. od dobrego przygotowania na wypadek wystąpienia różnego rodzaju katastrof (np.: pandemii, bardziej skutecznego przeciwdziałania zjawisku otyłości, uzależnieniom czy unikaniu obowiązkowych szczepień).¹⁶⁸

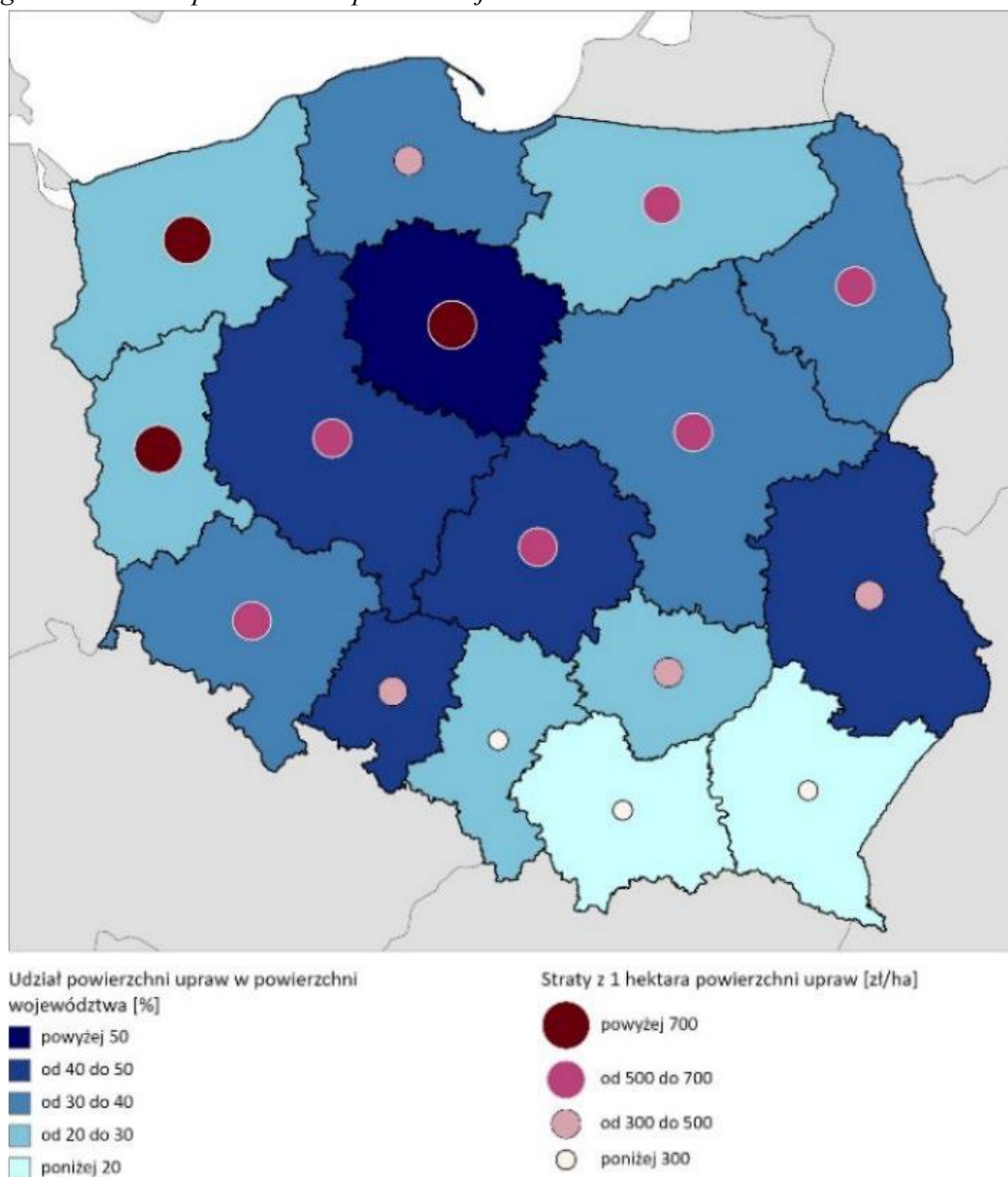
Ponadto, ważnym aspektem bezpieczeństwa państwa jest budowanie odporności na zmiany klimatu. Coraz częściej występujące ekstremalne zjawiska i klęski żywiołowe takie jak: fale upałów, opady nawalne, susze, huragany, trzęsienia ziemi czy pożary spowodowane są zmianami klimatu i powodują coraz większe straty przyrodnicze, społeczne i gospodarcze. Najbardziej wrażliwymi sektorami są rolnictwo, energetyka, a także zdrowie publiczne.

Konieczne jest zatem wprowadzenie systemowego podejścia do adaptacji i mitygacji zmian klimatu, bazującego na wiedzy o zróżnicowanych przestrzennie prognozowanych zmianach czynników klimatycznych i skutkach zmian klimatu dla sektorów i obszarów. Na wszystkich typach obszarów ważnym elementem będzie rozwój błękitno-zielonej infrastruktury w celu przywrócenia im usług ekosystemowych.

¹⁶⁷ Tamże.

¹⁶⁸ Tamże.

Kartogram 36. Udział powierzchni upraw w województwach.

Źródło: *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050*. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2024.

W obszarach zurbanizowanych dodatkowo konieczne będzie prowadzenie powszechnych i zdecydowanych działań minimalizujących występowanie miejskich wysp ciepła oraz ich skutków.

Dla dostosowywania rolnictwa do zmian klimatu i zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego poprzez ograniczenie strat w rolnictwie, które już teraz są wysokie, konieczne jest wdrożenie kompleksowej ochrony ekosystemów naturalnych i różnorodności biologicznej. Należy dążyć do tego poprzez dostosowanie rodzajów upraw, rozwój systemów monitoringu i wczesnego ostrzegania, zapewnienie odpowiednich systemów magazynowania żywności i sprawności infrastruktury rolno-spożywczej w przypadku klęsk żywiołowych jak również dostępu do wody, w tym do wody odpowiedniej jakości. W budowaniu nowej i utrzymaniu istniejącej architektury rynku energetycznego niezbędne jest uwzględnienie zapewnienia jego odporności na skutki zmian klimatu.¹⁶⁹

¹⁶⁹ Tamże.

b) Gospodarka ze wzmocnionymi powiązaniem lokalnymi – dotychczasowe warunki rozwoju uwarunkowane były uczestnictwem w globalnych powiązaniach. Jednak zbyt duże uzależnienie od międzynarodowych relacji gospodarczych może przynieść efekt odwrotny i osłabić elastyczność i odporność krajowej gospodarki. Dodatkowo, strategiczne ukierunkowanie gospodarki na obieg zamknięty i zrównoważone środowisko, jak również duża dynamika zmian geopolitycznych wywołująca różne kryzysy niedoboru wskazuje, że – oprócz globalnych powiązań – mocne lokalne powiązania gospodarcze powinny stać się ważnym elementem polityki budowania odporności.¹⁷⁰

Istotne w tym kontekście jest wspieranie sektora mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, który ze względu na mniejsze niż w przypadku korporacji zasoby finansowe i organizacyjne jest bardziej wrażliwy na efekty globalnych szoków i kryzysów. Jednocześnie sektor ten jest stosunkowo słabo powiązany z globalnymi sieciami gospodarczymi i silnie osadzony w lokalnych gospodarkach. W połączeniu z bardzo wysokim udziałem mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw w strukturze gospodarczej kraju, przy zastosowaniu odpowiednich mechanizmów wsparcia, sektor ten może zwiększyć elastyczność i odporność krajowej gospodarki w zmieniającym się globalnym otoczeniu. Silne i współistniejące lokalne i globalne układy gospodarcze pozwolą na zapewnienie elastyczności i stabilności systemu gospodarczego i finansowego.¹⁷¹

Kluczowe będzie zapewnienie niezależności w różnych sektorach, w tym produktów rolnych, surowców krytycznych, półprzewodników, leków i produktów zdrowotnych. Istotne w tym kontekście będzie także tworzenie warunków wspierających rozwój ekonomii społecznej, oddolną budowę powiązań między lokalnymi społecznościami czy partnerstw terytorialnych jako sieci organizacyjnych. Ważne będzie zatem wzmacnianie lokalnego kapitału społecznego, tożsamości lokalnej oraz więzi społecznych sprzyjających zaufaniu, współpracy i wymianie zasobów między ludźmi.¹⁷²

Ważne będzie także wzmacnianie atrakcyjności inwestycyjnej Polski na bazie wytworzonych mocnych lokalnych powiązań. Obecna sytuacja geopolityczna i zmiany z nią związane spowodowały, że Polska może być dla zagranicznych inwestorów jeszcze atrakcyjniejszym kierunkiem. Wiąże się to z możliwościami, jakie daje obecnie zdywersyfikowana gospodarka, stabilnością systemu polityczno-prawnego, wykwalifikowanymi pracownikami, dobrej jakości infrastrukturą – lepszymi od części krajów naszego regionu oraz jednocześnie wciąż niższymi kosztami działalności niż w Europie Zachodniej.¹⁷³

c) Stabilny system zarządzania i współrządzenia państwem – potrzeba udoskonalania metod planowania strategicznego i zarządzania publicznego m.in. poprzez coraz solidniejsze zasilanie danymi (m.in. *big data* z sektora publicznego i prywatnego), nowe narzędzia zarządzania (np. *digital twin* i symulowanie za jego pomocą konkretnych procesów i inwestycji w świecie wirtualnym) oraz metodami z zakresu *foresightu* strategicznego jak również częstsze wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i własnych zasobów staje się coraz pilniejsza. Szczególnej uwagi będzie wymagać wzmocnienie publicznego systemu gromadzenia danych, tak aby dostarczał dokładne, kompletne i wiarygodne informacje niezbędne dla polityków, urzędników i planistów do wszechstronnej analizy i zrozumienia zmian zachodzących na świecie i w polskim społeczeństwie,

¹⁷⁰ Tamże.

¹⁷¹ Tamże.

¹⁷² Tamże.

¹⁷³ Tamże.

gospodarce, środowisku i przestrzeni oraz do długofalowego planowania rozwoju i podejmowania decyzji na wszystkich szczeblach zarządzania.¹⁷⁴

Ważne będzie również wzmocnienie potencjału eksperckiego instytucji publicznych oraz wspieranie rozwoju ośrodków wiedzy, które będą stanowiły przestrzeń do dyskusji eksperckiej i debat społecznych w dobie szerzącej się dezinformacji.¹⁷⁵

Sprawne funkcjonowanie państwa wymaga również efektywnie działającej sieci instytucji systemu sądowego i prawnego, które mają bezpośredni wpływ na kształt i kondycję gospodarki, społeczeństwo obywatelskie i użytkowników prawa. Proces legislacyjny w większym stopniu powinien opierać się na zasadach przyzwoitej legislacji, na które składają się: tworzenie prawa opartego na rzetelnych analizach i danych, ograniczone stosowanie specustaw oraz stanowienie prawa z uwzględnieniem zasady *prawo nie działa wstecz*, zachowanie odpowiedniej *vacatio legis* oraz formułowanie przepisów w sposób zrozumiały i przystępny.¹⁷⁶

Stabilność systemu zarządzania państwem jest również zależna od siły globalnych korporacji. A te stają się coraz bardziej konkurencyjne i stale wzmacniają swoją pozycję względem państw, np. poprzez oferowanie konkurencyjnych usług ze względu na dostępność, elastyczność czy transgraniczność. Aby zapobiec dominującej roli korporacji, konieczne jest odpowiednie zdefiniowanie relacji na linii państwo-korporacje. Interakcje między sektorem publicznym a korporacjami powinny opierać się na współpracy zgodnie z zasadą odpowiedzialności społecznej, dając im obopólne korzyści, zapewniając jednocześnie stabilną pozycję instytucji publicznych.¹⁷⁷

Budowanie państwa odpornego na kryzysy i zagrożenia będzie niosło za sobą następujące skutki przestrzenne:

- uzbrojone, tanie tereny atrakcyjne dla drobnej przedsiębiorczości, z wykorzystaniem *brownfields*,
- rozprzestrzenianie działalności gospodarczej poza duże metropolie, nowe funkcje mniejszych ośrodków miejskich i wiejskich,
- rozbudowa infrastruktury transportowej, zwłaszcza kolejowej, w tym transportu publicznego,
- pojawienie się w przestrzeni obiektów podziemnych o wielu kondygnacjach, budynków wielofunkcyjnych, projektowanych z uwzględnieniem potencjalnych potrzeb w razie wystąpienia różnego rodzaju szoków i kryzysów (klęski żywiołowe, konflikty zbrojne),
- nowe tereny produkcyjne w związku z lokowaniem łańcuchów dostaw w Polsce (wykorzystanie *brownfields*), zmiana profilu użytkowania niektórych obszarów, takich jak porty, sieci rzeczne, lotniska i lądowiska, w tym cywilne (cele militarno-transportowe) czy obszary przygraniczne (cele militarno-obronne),
- fizyczna i przestrzenno-funkcjonalna izolacja części wschodniej granicy Polski,
- zwiększenie powierzchni terenów zajętych przez infrastrukturę wojskową oraz obiekty obronności cywilnej,
- zmniejszenie się wolnej przestrzeni, jej fragmentacja, przerwanie korytarzy ekologicznych,
- utrzymanie i ochrona gruntów rolnych, dostosowanie ich do skutków zmian klimatycznych,
- rozwój błękitno-zielonej infrastruktury na terenach otwartych i zabudowanych,

¹⁷⁴ Tamże.

¹⁷⁵ Tamże.

¹⁷⁶ Tamże.

¹⁷⁷ Tamże.

- rozmieszczenie nowej przesyłowej infrastruktury krytycznej na morzu,
- ochrona terenów zagrożonych powodzią, w tym powodzią od strony morza, a także terenów zagrożonych, osuwiskami poprzez ograniczenie stopnia zabudowy na tych terenach.¹⁷⁸

Wyzwanie nr 4. Zrównoważona przestrzeń uwzględniająca potrzeby człowieka i środowiska – niska świadomość społeczeństwa i decydentów w odniesieniu do roli planowania przestrzennego oraz brak edukacji przestrzennej przekładają się na obojętność i niezrozumienie dla wagi i skutków podporządkowania polityki przestrzennej indywidualnym interesom i przedkładaniu interesów indywidualnych nad publiczny. Przestrzeń musi być traktowana jako dobro wspólne i ograniczone. Gospodarowanie przestrzenią powinno następować w oparciu o długofalowe planowanie partycypacyjne, które uwzględnia dostęp do infrastruktury technicznej, usług publicznych i walorów krajobrazu, w tym kulturowego. Konieczne jest ograniczenie rozpraszania się niekontrolowanej zabudowy i ingerencji w tereny wymagające ochrony. Polska przestrzeń wymaga lepszego przygotowania na zmiany klimatu oraz dostosowania do tych zmian.¹⁷⁹

a) Dobrze zaplanowana i funkcjonalna przestrzeń – odwrócenie niekorzystnych zmian zachodzących w przestrzeni wymaga uznania przestrzeni za dobro wspólne i dobro ograniczone. Przestrzeń i jej zróżnicowanie powinny być uwzględniane w ramach planowania i wdrażania wszystkich polityk publicznych. Niezbędna jest edukacja w tym zakresie oraz poprawa świadomości decydentów oraz społeczeństwa, w tym dzieci i młodzieży, odnośnie do postrzegania przestrzeni jako zasobu rzadkiego, konieczności jego ochrony i racjonalnego gospodarowania. Uznanie przestrzeni za dobro wspólne wymaga wyeksponowania interesu publicznego względem indywidualnego i wypracowania mechanizmów równoważenia interesu prywatnego i społecznego jako trwałego elementu polityki państwa. Zrozumienie sensu i zasadności planowania przestrzennego zorientowanego na realizację interesu społecznego jest niezbędne dla procesu porządkowania przestrzeni i zwiększania akceptacji decyzji planistycznych.¹⁸⁰

Gospodarowanie przestrzenią powinno w większym stopniu uwzględniać zapobieganie i ograniczanie ryzyka wynikającego ze zmian geopolitycznych, społeczno-gospodarczych i zmian klimatu. Wymaga to uwzględnienia szeregu czynników m.in. ochrony cennych gleb i zasobów wodnych, błękitno-zielonej infrastruktury, w tym korytarzy ekologicznych, ograniczenia zagospodarowywania terenów zalewowych, wzmacniania infrastruktury krytycznej czy rozwoju transkontynentalnych i transeuropejskich połączeń transportowych. Konieczne jest doprowadzenie do sterowania urbanizacją poprzez jej realne powiązanie z bieżącą i prognozowaną liczbą mieszkańców, potrzebami rozwojowymi, dostępem do infrastruktury i z ochroną cennych obszarów przyrodniczych i rolniczych. W pierwszej kolejności należy powtórnie zagospodarować tereny typu *brownfield* i w ten sposób uzupełnić istniejące struktury osadnicze. Dopiero w dalszej kolejności można – stopniowo i w sposób zaplanowany – uwalniać grunty inwestycyjne.¹⁸¹

¹⁷⁸ Tamże.

¹⁷⁹ Tamże.

¹⁸⁰ Tamże.

¹⁸¹ Tamże.

b) Policentryczność sieci osadniczej – wyzwaniem dla Polski jest utrzymanie i wzmocnienie policentryczności, nie tylko w znaczeniu rozmieszczenia ludności, ale także w znaczeniu aktywności gospodarczej i społecznej. Kluczowe jest także zapewnienie zadowalającego poziomu życia mieszkańców niezależnie od miejsca zamieszkania, poprzez: dostępność mieszkań, nowoczesną infrastrukturę, dostęp do dobrej jakości usług publicznych czy determinującej wiele innych procesów, dostępność transportu publicznego. Dla zapewnienia atrakcyjności poszczególnych miast i ich otoczenia konieczne jest dbanie o wysokiej jakości kapitał ludzki i korzystne środowisko dla biznesu. Kształtowanie policentrycznej struktury przestrzennej Polski i przeciwdziałanie coraz wyraźniejszym procesom polaryzacji na obszarze kraju wymagają terytorialnego równoważenia rozwoju, koordynacji planowania przestrzennego i uwzględniania w nim m.in. mobilności czy przepływów.¹⁸²

Obecne trendy (demografia, koncentracja zdolności do uczestniczenia w nowym modelu gospodarczym, w tym przyswajanie i aktywne uczestnictwo w przemianach technologicznych i społecznych) wskazują na przyspieszenie procesów metropolizacji. Jednocześnie wzrasta presja na restrukturyzację obszarów, w których zlokalizowane są energochłonne i pracochłonne sektory gospodarcze bazujące na energii z paliw kopalnych, oraz tereny przygraniczne, co może osłabić ich dynamikę rozwojową.¹⁸³

W ośrodkach miejskich i ich obszarach funkcjonalnych, w tym metropolitalnych koncentruje się większość ludności Polski. Jednocześnie wiele miast doświadcza trudności rozwojowych, zmniejsza paletę dostępnych usług publicznych i rynkowych oraz traci funkcje społeczno-gospodarcze. Utrzymanie policentryczności wymaga, zgodnie z prognozami demograficznymi, przeciwdziałania marginalizacji miast, m.in. poprzez: wzmocnienie lokalnych i regionalnych rynków pracy i tworzenie możliwości do nabywania nowych kompetencji przez całe życie, rozwój nowoczesnej infrastruktury, zapewnienie dobrej jakości systemu usług publicznych i warunków rozwoju usług rynkowych. Szansą dla miast będących w kryzysie społeczno-gospodarczym będzie wzmocnienie współpracy z silnymi ośrodkami miejskimi, w szczególności poprzez powiązania gospodarcze, przepływ wiedzy i informacji oraz nisko- i zeroemisyjny system transportowy. Przestrzenna dekoncentracja części usług i podmiotów publicznych będzie dla tych ośrodków dodatkowym impulsem rozwojowym. W procesie rozwoju mniejszych miast i ich obszarów funkcjonalnych należy również wziąć pod uwagę walory przyrodnicze i kulturowe, jako ich istotny potencjał i możliwą przewagę konkurencyjną. Szans rozwojowych dla tych obszarów należy również upatrywać w nowoczesnych technologiach. Wymaga to jednak umiejętności adaptowania do nowych rozwiązań i technologii.¹⁸⁴

Mniejsze ośrodki miejskie i obszary wiejskie, w tym dotknięte depopulacją mogą dobrze funkcjonować i przyciągać mieszkańców, zapewniając im tańsze mieszkania, warunki techniczne umożliwiające pracę zdalną, sposobność osiedlenia się na możliwie wysokim poziomie w estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni o mniejszej skali.

Wzmocnienia wymaga również policentryczność w obrębie samych metropolii i ich obszarów funkcjonalnych. W ramach ich rozbudowanych struktur potrzebne są wielofunkcyjne, lokalne centra skupiające mieszkańców i oferujące dostępne i dobrej jakości usługi publiczne. Ułatwi to zaspokojenie potrzeb społecznych blisko miejsca zamieszkania, w tym tych wynikających z postępującego starzenia się społeczeństwa czy zmian technologicznych.

¹⁸² Tamże.

¹⁸³ Tamże.

¹⁸⁴ Tamże.

Policentryczny rozwój wymaga wysokiej dostępności transportowej i organizacji transportu. **Ważnym jego aspektem jest transport zbiorowy, który obecnie jest niewystarczająco funkcjonalny lub nie jest dostosowany do potrzeb mieszkańców wielu miast i obszarów wiejskich. Wyzwaniem jest rozwój zintegrowanego, wygodnego, dostępnego, przyjaznego środowisku systemu transportowego, który uwzględniałby specyficzne regionalne i lokalne uwarunkowania.** Docelowe rozwiązania powinny być wybierane i realizowane w oparciu o analizy, powinny sprzyjać ochronie środowiska i zaspokajać potrzeby mieszkańców. **Kolej – jako najmniej emisyjna – powinna stanowić priorytet polityki transportowej państwa oraz być dostępna dla jak największej liczby mieszkańców Polski oraz zintegrowana z pozostałymi rodzajami transportu. Należy również zapewnić pełną, aktualną, zintegrowaną i dobrze zorganizowaną informację pasażerską, która ułatwi dostęp do transportu publicznego.**¹⁸⁵

c) Wielofunkcyjne obszary wiejskie – w krajobrazie wiejskim coraz więcej miejsca zajmują formy użytkowania terenu niezwiązane z rolnictwem, często niespójne z krajobrazem wiejskim. Wyzwaniem jest reorientacja obszarów wiejskich, w szczególności obszarów peryferyjnych, w kierunku obszarów o atrakcyjnych warunkach do zamieszkania, pracy i prowadzenia działalności gospodarczej. Szansą na rozwój tych obszarów jest dalsze wdrażanie koncepcji odnowy wsi, zwiększenia poziomu wielofunkcyjności i ich endogeniczności.¹⁸⁶

Zastosowanie rozwiązań opartych na wiedzy i innowacjach oraz z poszanowaniem środowiska naturalnego może poprawić jakość życia, zapewnić wysoką jakości usług i miejsc pracy, co przyczyni się do rozwiązywania różnych problemów obszarów wiejskich, w tym depopulacji.

Dla zapewnienia spójności terytorialnej konieczne jest zniwelowanie dysproporcji w warunkach i jakości życia mieszkańców Polski. Wymaga to podjęcia wieloaspektowych i skoordynowanych działań związanych z rozwojem infrastruktury, rynku pracy i dostępności do usług publicznych. Potrzebne jest zapewnienie podstawowych standardów w zakresie edukacji, opieki zdrowotnej, pomocy społecznej, transportu publicznego i łączności cyfrowej opartych nie tylko na kryteriach ilościowych, ale również jakościowych.

Szansą dla obszarów wiejskich jest rozwój sektora usług z wykorzystaniem usług zdalnych i mobilnych. Poprawę dostępności do wielu usług i rynku pracy może zapewnić bliskość miast, w tym małych miasteczek. Szansą dla obszarów pozamiejskich jest również szersze upowszechnienie i większe stosowanie pracy zdalnej, która może pozytywnie wpłynąć na zatrudnienie na obszarach wiejskich. Daje ona też mieszkańcom wsi możliwość specjalizacji w zawodach dostosowanych do pracy na odległość. W obszarach o unikatowych walorach środowiskowych i krajobrazowych oraz dziedzictwie kulturowym, należy wykorzystać możliwości rozwoju różnych form turystyki i rekreacji. Transformacja energetyczna i dalszy rozwój technologii opartych na rozproszonych, odnawialnych źródłach energii może być istotnym impulsem rozwojowym obszarów wiejskich.¹⁸⁷

Dalsza transformacja wsi w kierunku wielofunkcyjnych obszarów jest wyzwaniem dla planowania przestrzennego. Spadek liczby gospodarstw rolnych, rozwój pozarolniczych funkcji i w efekcie wzrost powierzchni zajmowanych przez formy użytkowania terenu niezwiązane z rolnictwem oraz terenów mieszkaniowo-usługowych, elementów infrastruktury związanych

¹⁸⁵ Tamże.

¹⁸⁶ Tamże.

¹⁸⁷ Tamże.

z energetyką odnawialną oraz usług ekosystemowych, wymagają wzmocnienia ochrony, planowania i zarządzania przestrzenią w celu m.in. zachowania funkcji rolniczych i produkcji żywności.¹⁸⁸

Na terenach wiejskich nadal występują obszary wymagające odnowy oraz określenia dla nich nowych funkcji społecznych i gospodarczych. Dotyczy to głównie terenów po dawnych państwowych gospodarstwach rolnych, które nie zostały powtórnie zagospodarowane. Szczególnego podejścia wymagają tereny, na których kurczą się i zanikają wsie. W tym procesie należy uwzględnić przede wszystkim endogeniczne funkcje wsi.¹⁸⁹

Zmiany w strukturze funkcjonalno-przestrzennej będą skutkować:

- wzmocnieniem policentrycznej struktury osadniczej,
- poprawą dostępności transportu publicznego i innych usług publicznych,
- rozwojem infrastruktury technicznej, w tym sieci szerokopasmowych,
- ograniczeniem dojazdów między miejscowościami,
- ograniczeniem niekontrolowanej suburbanizacji, poprawą funkcjonalności i estetyki przestrzeni,
- zachowaniem obszarów cennych przyrodniczo i zapewnieniem ochrony korytarzy ekologicznych,
- rozwojem błękitno-zielonej infrastruktury,
- ochroną przestrzeni rolniczych,
- rekultywacją i ponownym zagospodarowaniem terenów zdegradowanych,
- intensyfikacją powiązań funkcjonalno-przestrzennych między Polską i Ukrainą,
- poprawą funkcjonalności i estetyki przestrzeni,
- dostosowaniem budownictwa wielkomiejskiego i obszarów funkcjonalnych do funkcji podwójnego zastosowania. (wielofunkcyjność),
- zmiana funkcji obszarów wiejskich (w największym stopniu na obszarach wyludniających się) – rozwój infrastruktury turystycznej, rozwojem infrastruktury związanej z energetyką odnawialną, zanikająca zabudowa.¹⁹⁰

KLUCZOWE WNIOSKI:

1. Wzmocnienie systemu zarządzania państwem poprzez:

- a) wprowadzenie nowego modelu myślenia o przyszłości pozwalającego na ciągłą, obiektywną antycypację i ewaluację szans i zagrożeń dla rozwoju kraju, a tym samym odpowiednio wczesne wypracowywanie polityk wobec najważniejszych przeobrażeń;
- b) zintegrowanie i udoskonalenie systemu zbierania, analizy i interpretacji danych z publicznych i prywatnych źródeł w celu dostarczania kompleksowego obrazu sytuacji państwa;
- c) wprowadzenie mechanizmów współpracy resortowej pozwalających na odejście od działania w kategoriach branżowych na rzecz sprawnego opracowywania wspólnych rozwiązań;
- d) wzmocnienie podmiotowości jednostek samorządu terytorialnego i modernizację systemu ich finansowania, aby umożliwić im realizację zintegrowanej polityki rozwoju;

¹⁸⁸ Tamże.

¹⁸⁹ Tamże.

¹⁹⁰ Tamże.

- e) wykorzystanie i wzmocnianie potencjału społeczeństwa obywatelskiego na rzecz rozwoju i organizacji partnerów społecznych reprezentujących interesy pracowników i pracodawców oraz szersze włączanie ich do procesów podejmowania decyzji publicznych.

2. Dostosowanie paradygmatu rozwoju kraju do globalnych wyzwań, których skutki w największym stopniu kształtują i będą kształtować przyszłość planety poprzez:

- a) zmianę fundamentalnych zasad i podejść stosowanych w procesie formułowania i wdrażania polityk publicznych tak, aby realnie przyczyniały się do sprawiedliwego pokoleniowo, społecznie i środowiskowo korzystania z zasobów i nie były skoncentrowane wyłącznie na wzroście PKB;
- b) podniesienie środowiska naturalnego oraz przestrzeni do rangi zasobów krytycznych we wszystkich dziedzinach życia i procesach decyzyjnych;
- c) wzmocnienie równości i solidarności społecznej oraz praw człowieka w kanonie wartości zarządzania państwem;
- d) trwałe wdrożenie do działalności przemysłowej, rolniczej i przedsiębiorców oraz transportu i budownictwa umiarkowanego korzystania z zasobów, ograniczania presji na środowisko, w tym zwłaszcza limitowania emisji gazów cieplarnianych;
- e) zwiększenie świadomości społecznej nt. wpływu na planetę oraz promowanie odpowiedzialnej konsumpcji;
- f) aktywne uczestnictwo w międzynarodowych inicjatywach i porozumieniach mających na celu rozwiązanie globalnych problemów.¹⁹¹

3. Wzmacnianie odporności państwa na zagrożenia i kryzysy w epoce coraz większej niestabilności geopolitycznej, gospodarczej, klimatycznej poprzez:

- a) inwestowanie, w ramach międzynarodowych sojuszy, w badania naukowe i rozwój technologii przełomowych (w tym zwłaszcza *dual-use*) wzmacniających siłę gospodarczą kraju, gospodarkę umiaru, spójność społeczną, środowisko naturalne oraz stabilność i bezpieczeństwo kraju i UE oraz jej mieszkańców;
- b) zapewnienie stabilnego, efektywnego i zrównoważonego systemu energetycznego, dywersyfikację źródeł energii oraz poprawę efektywności energetycznej;
- c) ochronę różnorodności biologicznej, ekosystemów i zasobów naturalnych;
- d) zapewnienie odporności infrastruktury krytycznej, takiej jak energetyczna, transportowa, ICT oraz wzmocnienie systemu zarządzania kryzysowego i ochrony ludności zorientowanego na kryzysy związane ze: zmianami klimatu, zdrowiem publicznym, terroryzmem i cyberatakami, szpiegostwem;
- e) podnoszenie aktywności państwa w międzynarodowej współpracy i dyplomacji, wzmacnianie pozycji kraju w sojuszach europejskich i transatlantyckich oraz budowanie innych sojuszy mogących zwiększyć zdolność państwa do odpowiadania na potencjalne zagrożenia;
- f) uczestnictwo w europejskich i światowych pracach nad przyszłością unijnej i transatlantyckiej architektury bezpieczeństwa we wszystkich jej wymiarach oraz systematyczne zwiększanie potencjału obronnego państwa;
- g) prowadzenie działań w celu zwiększenia bezpieczeństwa żywnościowego.

¹⁹¹ Tamże.

4. Podniesienie rangi planowania przestrzennego i zarządzania opartego na współpracy jednostek samorządu terytorialnego (podejście funkcjonalne) w systemie zarządzania krajem, aby lepiej planować przestrzeń – by sprzyjała rozwojowi społeczno-gospodarczemu, respektowała środowisko, umożliwiała łatwy i szybki dostęp do usług publicznych w miejscu zamieszkania i nie powodowała dodatkowych kosztów obsługi poprzez:

- a) dalszą integrację planowania przestrzennego z polityką rozwoju;
- b) pogłębienie włączania zasad zrównoważonego rozwoju do planowania przestrzennego, obejmującego aspekty środowiskowe, społeczne i ekonomiczne, tak aby minimalizować negatywne skutki gospodarowania przestrzenią dla środowiska, równocześnie wspierając rozwój społeczności lokalnych;
- c) wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań z zakresu zarządzania funkcjonalnego;
- d) szersze wykorzystywanie zaawansowanych technologii, do lepszego zrozumienia wzorców rozwoju i podejmowania bardziej efektywnych decyzji planistycznych.¹⁹²

5. Zagwarantowanie dalszego rozwoju państwa wymaga wielodzielinowej transformacji, przede wszystkim w zakresie:

- a) edukacji, aby programy nauczania akcentowały konieczność rozwijania umiejętności przyszłości, wspomagały rozwijanie talentów uczniów, kształtowały wśród nich umiejętności w zakresie wykorzystywania nowoczesnych technologii, do zwiększania własnego potencjału i szans na rynku pracy, a system uczenia się dorosłych umożliwiał im dostosowywanie się do dynamicznie zmieniającego się rynku pracy;
- b) transformacji energetycznej, aby zwiększać bezpieczeństwo energetyczne państwa i tworzyć lokalnym społecznościom dogodne i sprawiedliwe warunki rozwoju;
- c) modelu rozwoju gospodarczego, aby udział państwa w gospodarce, podyktowany m.in. obawami o jego bezpieczeństwo ekonomiczne, sprzyjał zwiększaniu konkurencyjności gospodarki i budowaniu podmiotowej pozycji państwa wobec korporacji mających coraz większy wpływ na procesy gospodarcze;
- d) wdrażania nowoczesnych technologii do szeregu istotnych dla funkcjonowania państwa i jego gospodarki obszarów – zwłaszcza edukacji, zdrowia, transformacji energetycznej, administracji publicznej, transportu, rolnictwa, budownictwa, planowania przestrzennego, procesów decyzyjnych, w tym mechanizmów demokracji, a także budowania potencjału pod tworzenie nowoczesnych technologii, aby Polska systematycznie pięła się w górę łańcucha wartości właściwego dla danego sektora.

6. Priorytetowe i wielowymiarowe podejście do budowania spójności społecznej, aby różne wyzwania z obszaru: politycznego, społecznego, gospodarczego czy technologicznego nie pogłębiały nierówności, co mogłoby doprowadzić do atomizacji państwa i społeczeństwa. Przeciwdziałanie w tym zakresie powinno obejmować m.in.:

- a) zapobieganie wszelkiego rodzaju wykluczeniom;
- b) (2) utrzymanie społecznego charakteru gospodarki rynkowej wobec przeobrażeń technologicznych mogących doprowadzić do coraz większej polaryzacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej m.in. poprzez wspieranie rozwoju ekonomii społecznej;

¹⁹² Tamże.

- c) (3) wyrównywanie szans rozwojowych między regionami i w ramach regionów;
- d) (4) kontynuowanie sprawiedliwej transformacji. (5) budowa trwałej kultury uczenia się osób dorosłych.¹⁹³

7. Realizacja celów strategicznych i priorytetów rozwojowych państwa w perspektywie wieloletniej wymaga zaprojektowania i wdrożenia zmian w obszarze finansów publicznych uwzględniających krótko- i długoterminowe warunki ekonomiczne rozwoju Polski. Dotyczą one przede wszystkim:

- a) stworzenia mechanizmów zarządzania rozwojem i finansami publicznymi zapewniających równocześnie realizację celów strategicznych państwa, tworzenie warunków dla krótko- i średniookresowej równowagi finansów publicznych oraz dla trwałego i zrównoważonego rozwoju gospodarczego w perspektywie długookresowej oraz mając na uwadze spadek wielkości środków polityki spójności dla Polski wraz ze wzrostem jej kondycji społeczno-gospodarczej w przyszłości;
- b) zapewnienia stabilności, bezpieczeństwa i równowagi systemu finansów publicznych, co oznacza dążenie do zmniejszenia nierównowagi między dochodami i wydatkami publicznymi, w szczególności przez generowanie dochodów publicznych na poziomie niezbędnym do realizacji głównych funkcji i zadań państwa oraz racjonalizację wydatków publicznych i podnoszenie ich efektywności;
- c) zapewnienia transparentności finansowania celów strategicznych i priorytetów rozwojowych, co między innymi oznacza łatwość monitorowania funkcjonowania zarówno całego systemu, jak i jego elementów składowych, przez zapewnienie przejrzystości i spójności stosowanych klasyfikacji oraz standardów informacyjnych;
- d) wprowadzenia skutecznych narzędzi, umożliwiających efektywną alokację środków publicznych w kolejnych budżetach wspierających realizację celów strategicznych i priorytetów rozwojowych państwa.¹⁹⁴

¹⁹³ Tamże.

¹⁹⁴ Tamże.

VI. BIBLIOGRAFIA

1. *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie świętokrzyskim w 4 kwartale 2023 r. (dane wstępne)*. Urząd Statystyczny w Kielcach, 28.03.2024 r.
2. Bank Danych Lokalnych. Główny Urząd Statystyczny. Warszawa/Kielce.
3. *Bezrobocie rejestrowane w województwie świętokrzyskim w 2022 r.* Urząd Statystyczny w Kielcach, 15.03.2023 r.
4. *Bezrobocie rejestrowane w województwie świętokrzyskim w 2023 r.* Urząd Statystyczny w Kielcach, 14.03.2024 r.
5. *Cudzoziemcy wykonujący pracę w Polsce w 2022 r.* GUS, 17.08.2023 r.
6. *Cudzoziemcy wykonujący pracę w Polsce w 2023 r.* GUS, 11.06.2024 r.
7. *Dojazdy do pracy w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021.* Główny Urząd Statystyczny. Urząd Statystyczny w Poznaniu. Warszawa, Poznań 2024.
8. *Dojazdy uczniów do szkół podstawowych i ponadpodstawowych w roku szkolnym 2022/2023.* GUS, 14.12.2023 r.
9. *Informacja o poziomie i strukturze bezrobocia w województwie świętokrzyskim w 2023 r.* Wojewódzki Urząd Pracy w Kielcach. Kielce, styczeń 2024 r.
10. *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.*
11. *Koncepcja Rozwoju Kraju KRK 2050. Załącznik I do projektu KRK 2050. Trendy Rozwojowe w Perspektywie 2050 roku.* Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2023.
12. *Koncepcja Rozwoju Kraju KRK 2050. Załącznik II do projektu KRK 2050. Scenariusze Rozwojowe w Perspektywie 2050 roku.* Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, 2023.
13. *Ludność według cech społecznych – wyniki wstępne Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021.* GUS, 31 maja 2022 r.
14. *Rocznik Statystyczny Pracy 2023.* Główny Urząd Statystyczny. Warszawa 2023.
15. *Raport 2021-2022 Rządowej Rady Ludnościowej. Sytuacja demograficzna Polski.* Warszawa 2023.
16. *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego 2024. Analizy statystyczne.* Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 2024.
17. *Rocznik Statystyczny Województwa Świętokrzyskiego 2022.* Urząd Statystyczny w Kielcach.
18. *Rozwój regionalny Polski – raport analityczny 2021.* Główny Urząd Statystyczny. Warszawa 2022.
19. *Rozwój regionalny Polski – raport analityczny 2022.* Główny Urząd Statystyczny. Warszawa 2023.
20. *Stan i struktura demograficzno-społeczna ludności województwa świętokrzyskiego – wyniki wstępne NSP 2021.* Urząd Statystyczny w Kielcach. Kielce 06.12.2022 r.
21. *Strategia Demograficzna 2040.* Warszawa, listopad 2022 r.
22. *Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 30+.* Kielce, marzec 2021 r.
23. *Polityka migracyjna „Bez polityki”. Antynomie tworzenia polityki migracyjnej w Polsce w okresie 2016-2022.* Sławomir Łodziński, Marek Szonert. Ośrodek badań nad migracjami. Wydział Socjologii, Uniwersytet Warszawski. Luty 2023.

24. *Popyt na pracę w województwie świętokrzyskim w 2023 r.* Urząd Statystyczny w Kielcach, 25.04.2024 r.
25. *Poradnik praktyczny. Strategia Rozwoju Gminy.* Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.
26. *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2023 r.* Główny Urząd Statystyczny. Warszawa 2023.
27. *Prognoza ludności dla gmin na lata 2023-2040.* GUS. Warszawa 2023.
28. *Prognoza ludności na lata 2023-2060.* GUS. Warszawa 2023.
29. *Projekt Koncepcji Rozwoju Kraju KRK 2050.* Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Warszawa, maj 2024.

Strony internetowe:

1. <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/oblicze-kryzysu-demograficznego-w-polsce/>.
2. <https://tkn24.pl/rynek-pracy-w-wojewodztwie-swietokrzyskim-najwazniejsze-fakty-i-dane-w-2024-roku/>.

VII. WYKAZ MAP, KARTOGRAMÓW, WYKRESÓW, TABEL I SCHEMATÓW

MAPY

- Mapa 1. Struktura osadnicza i wskaźnik urbanizacji gminy miejskie, miejsko-wiejskie i wiejskie województwa świętokrzyskiego (stan na 31.XII.2022 rok).
- Mapa 2. Wskaźnik urbanizacji w powiatach województwa świętokrzyskiego (stan na 31.XII.2022 rok).
- Mapa 3. Liczba ludności w miastach i na wsi w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa świętokrzyskiego (stan na 31.XII.2022 rok).
- Mapa 4. Zmiana liczby ludności w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa świętokrzyskiego w latach 2016-2022.
- Mapa 5. Gęstość zaludnienia w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa świętokrzyskiego.
- Mapa 6. Przyrost naturalny na 1000 ludności w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa świętokrzyskiego.
- Mapa 7. Saldo migracji na 1000 ludności w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa świętokrzyskiego.
- Mapa 8. Przyrost rzeczywisty na 1000 ludności w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa świętokrzyskiego.
- Mapa 9. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa świętokrzyskiego.
- Mapa 10. Udział osób w wieku produkcyjnym w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa świętokrzyskiego.
- Mapa 11. Udział osób w wieku poprodukcyjnym w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa świętokrzyskiego.
- Mapa 12. Obciążenie demograficzne – ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa świętokrzyskiego.
- Mapa 13. Obciążenie demograficzne – ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa świętokrzyskiego.
- Mapa 14. Obciążenie demograficzne – ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich województwa świętokrzyskiego.
- Mapa 15. Prognoza demograficzna dla gmin ogółem (miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich) województwa świętokrzyskiego na podstawie „Prognozy ludności dla gmin na lata 2023-2040”.

KARTOGRAMY

- Kartogram 1. Saldo rejestrowanych napływów i odpływów w ruchu wewnętrznym w latach 2019-2021 według gmin (bez uwzględnienia przemeldowań pomiędzy miastami i obszarami wiejskimi w gminach miejsko-wiejskich).
- Kartogram 2. Kierunki i natężenie rejestrowanych międzygminnych migracji wewnętrznych w 2021 r.
- Kartogram 3. Stopa bezrobocia rejestrowanego w 2023 r. Stan w dniu 31 grudnia.

- Kartogram 4. Poziom wykształcenia ludności w wieku 13 lat i więcej w 2021 r. (stan w dniu 31 marca).
- Kartogram 5. Udział cudzoziemców w ogólnej liczbie wykonujących pracę według powiatów i miast na prawach powiatu zamieszkania w 2023 r. (stan na 31 grudnia).
- Kartogram 6. Udział obywateli Ukrainy w ogólnej liczbie cudzoziemców wykonujących pracę według powiatów i miast na prawach powiatu zamieszkania w 2023 r. (stan na 31 grudnia).
- Kartogram 7. Dojeżdżający do pracy według województw w 2021 r.
- Kartogram 8. Wyjeżdżający do pracy z województwa świętokrzyskiego według gmin w 2021 r.
- Kartogram 9. Przyjeżdżający do pracy do województwa świętokrzyskiego według gmin w 2021 r.
- Kartogram 10. Wyjeżdżający do pracy z Kielc według gmin w 2021 r.
- Kartogram 11. Przyjeżdżający do pracy do Kielc według gmin w 2021 r.
- Kartogram 12. Iloraz przepływów związanych z zatrudnieniem według województw w 2021 r.
- Kartogram 13. Iloraz przepływów związanych z zatrudnieniem według gmin w 2021 r.
- Kartogram 14. Udział uczniów dojeżdżających do szkół podstawowych i ponadpodstawowych dla dzieci i młodzieży w liczbie ludności w wieku 7-19 lat według miejsca zamieszkania w roku szkolnym 2022/2023.
- Kartogram 15. Dojeżdżający do szkół podstawowych i ponadpodstawowych dla dzieci i młodzieży w roku szkolnym 2022/2023
- Kartogram 16. Strefy wpływów poszczególnych miast wojewódzkich w roku szkolnym 2022/2023 – szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży.
- Kartogram 17. Strefy wpływów poszczególnych miast wojewódzkich w roku szkolnym 2022/2023 – szkoły ponadpodstawowe dla młodzieży.
- Kartogram 18. OSI Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze.
- Kartogram 19. OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją.
- Kartogram 20. OSI Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego.
- Kartogram 21. OSI MOF Miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze.
- Kartogram 22. OSI Góry Świętokrzyskie.
- Kartogram 23. OSI Obszar uzdrowiskowy.
- Kartogram 24. OSI Ponidzie.
- Kartogram 25. OSI Dolina Wisły.
- Kartogram 26. Liczba ludności w 2020 roku i prognozowana zmiana liczby ludności w latach 2020-2050.
- Kartogram 27. Zmiana liczby mieszkańców Polski na poziomie gmin w latach 2010–2020.
- Kartogram 28. Udział podmiotów gospodarczych pozarolniczych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych w 2022 r.
- Kartogram 29. Relacja przeciętnego wynagrodzenia do średniej ceny 1 m² mieszkania.
- Kartogram 30. Średnioroczna liczba lekarzy pracujących na 10 tys. mieszkańców (2011-2022).
- Kartogram 31. Wskaźnik obciążenia demograficznego⁴ w Polsce w 2022 r.
- Kartogram 32. Wielkość migracji zagranicznych i udział imigrantów w populacji krajów Europy w 2020 r.
- Kartogram 33. Wrażliwość w wymiarze społecznym.
- Kartogram 34. Poziom retencji wód w latach 2011–2020 i prognozowane zmiany do 2050 r. wg scenariusza RCP4.511.

Kartogram 35. Udział powierzchni zalesionej w powiatach w 2018 r. i zmiana w latach 1990–2018.

Kartogram 36. Udział powierzchni upraw w województwach.

WYKRESY

Wykres 1. Zmiana liczby ludności województwa świętokrzyskiego w latach 2016-2022 na tle województw.

Wykres 2. Udział ludności województwa świętokrzyskiego według ekonomicznych grup wieku na tle kraju.

Wykres 3. Przyrost rzeczywisty (na 1000 ludności) województwa świętokrzyskiego na tle kraju.

Wykres 4. Zmiana ogólnej liczby ludności województwa świętokrzyskiego w latach 2016-2022.

Wykres 5. Zmiana liczby mieszkańców miast w latach 2016-2022 w województwie świętokrzyskim.

Wykres 6. Zmiana liczby ludności wiejskiej w latach 2016-2022 w województwie świętokrzyskim.

Wykres 7. Dynamika zmian liczby ludności województwa świętokrzyskiego w latach 2016-2022.

Wykres 8. Przyrost naturalny na obszarach wiejskich i miejskich województwa świętokrzyskiego w latach 2016-2022.

Wykres 9. Przyrost naturalny na 1000 ludności ogółem oraz na obszarach wiejskich i miejskich w województwie świętokrzyskim na tle kraju w latach 2016-2022.

Wykres 10. Przyrost naturalny na 1000 ludności w powiatach i podregionach województwa świętokrzyskiego na tle kraju w 2022 roku.

Wykres 11. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności ogółem oraz na obszarach wiejskich i miejskich w województwie świętokrzyskim na tle kraju w latach 2016-2022.

Wykres 12. Migracje wewnętrzne i zagraniczne na pobyt stały w województwie świętokrzyskim w latach 2016-2022.

Wykres 13. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały w województwie świętokrzyskim na tle Polski w latach 2016-2022.

Wykres 14. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności w powiatach oraz podregionach województwa świętokrzyskiego na tle kraju w 2022 roku.

Wykres 15. Tempo przyrostu/ubytku składników rozwoju liczebnego ludności województwa świętokrzyskiego na tle kraju w latach 2016–2022.

Wykres 16. Piramida ludności województwa świętokrzyskiego w 2022 roku.

Wykres 17. Liczba mężczyzn i kobiet w powiatach województwa świętokrzyskiego w 2022 roku.

Wykres 18. Zmiana liczby ludności w województwie świętokrzyskim w wybranych latach okresu 2012-2060*.

Wykres 19. Struktura wieku ludności województwa świętokrzyskiego w wybranych latach okresu 2002–2060*.

Wykres 20. Zmiana liczby ludności w mieście Kielce w wybranych latach okresu 2012-2060*.

Wykres 21. Zmiana liczby pracujących w gospodarce narodowej w województwie świętokrzyskim w latach 2022–2024.

Wykres 22. Struktura pracujących w gospodarce narodowej w województwie świętokrzyskim.

Wykres 23. Zmiana liczby pracujących w gospodarce narodowej w powiatach województwa świętokrzyskiego w latach 2022–2024*.

Wykres 24. Przeciętne zatrudnienie w województwie świętokrzyskim w latach 2013–2023.

- Wykres 25. Struktura przeciętnego zatrudnienia według sekcji PKD w województwie świętokrzyskim.
- Wykres 26. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie świętokrzyskim na tle kraju w latach 2013–2023.
- Wykres 27. Stopa bezrobocia w powiatach w wybranych latach okresu 2013–2023.
- Wykres 28. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w województwie świętokrzyskim w latach 2013–2023.
- Wykres 29. Bezrobotni zarejestrowani według grup wieku w 2023 r. Stan w dniu 31 grudnia.
- Wykres 30. Bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia w 2023 r. Stan w dniu 31 grudnia.
- Wykres 31. Struktura wolnych miejsc pracy według zawodów w województwie świętokrzyskim w 2023 r.
- Wykres 32. Udział ludności województwa świętokrzyskiego według poziomu wykształcenia w latach 2015-2023.
- Wykres 33. Struktura cudzoziemców wykonujących pracę według obywatelstwa w 2023 r. (stan na 31 grudnia).
- Wykres 34. Cudzoziemcy wykonujący pracę według miejsca zamieszkania ^a i płci w 2023 r. (stan na 31 grudnia).
- Wykres 35. Cudzoziemcy wykonujący pracę według sekcji PKD w 2023 r. (stan na 31 grudnia).
- Wykres 36. Struktura oświadczeń zgłoszonych w 2022 roku w woj. świętokrzyskim wg sekcji PKD.
- Wykres 37. Liczba zezwoleń na pracę cudzoziemca udzielonych w woj. świętokrzyskim w 2022 roku wg obywatelstwa.
- Wykres 38. Struktura zezwoleń na pracę wydanych w 2022 roku w woj. świętokrzyskim wg sekcji PKD.
- Wykres 39. Struktura powiadomień o zatrudnieniu obywateli Ukrainy w trybie specustawy według sekcji PKD.
- Wykres 40. Struktura powiadomień o zatrudnieniu obywateli Ukrainy w trybie specustawy według grup zawodów.
- Wykres 41. Wyjeżdżający do pracy z województw w 2021 r.
- Wykres 42. Kierunki wyjazdów do pracy z województwa świętokrzyskiego w 2021 r.
- Wykres 43. Przyjeżdżający do pracy do województw w 2021 r.
- Wykres 44. Kierunki przyjazdów do pracy do województwa świętokrzyskiego w 2021 r.
- Wykres 45. Wskaźnik obciążenia demograficznego w 2020 r. (zmiana 2010=100).

TABELE

- Tabela 1. Powierzchnia i ludność gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2020-2022.
- Tabela 2. Miasta województwa świętokrzyskiego – powierzchnia i ludność na koniec 2022 roku.
- Tabela 3. Dynamika rozwoju demograficznego w miastach i na obszarach wiejskich oraz w powiatach województwa świętokrzyskiego na tle Polski w latach 2016-2022.
- Tabela 4. Liczba ludności, ruch naturalny i wędrownikowy województwa świętokrzyskiego w wybranych latach okresu 2022-2060 (stan na dzień 31.XII.).
- Tabela 5. Struktura ludności według wieku i obciążenie demograficzne w województwie świętokrzyskim w wybranych latach okresu 2013–2060*.

- Tabela 6. Liczba ludności, ruch naturalny i wędrownikowy miasta Kielce w wybranych latach okresu 2023–2060.
- Tabela 7. Liczba pracujących w gospodarce narodowej w województwie świętokrzyskim w wybranych latach okresu 2022–2024.
- Tabela 8. Przeciętne zatrudnienie według sekcji PKD w województwie świętokrzyskim w latach 2013-2022.
- Tabela 9. Liczba oświadczeń o powierzeniu pracy w woj. świętokrzyskim wg obywatelstwa cudzoziemca.
- Tabela 10. Liczba oświadczeń o powierzeniu pracy w woj. świętokrzyskim wg powiatów.
- Tabela 11. Zezwoleń na pracę cudzoziemca na prace sezonowe w rolnictwie, ogrodnictwie i dziedzinach pokrewnych udzielonych w woj. świętokrzyskim wg powiatów.
- Tabela 12. Liczba powiadomień o zatrudnieniu obywateli Ukrainy w trybie specustawy według miejsca wykonywania pracy.
- Tabela 13. Dojeżdżający do pracy w województwie świętokrzyskim według lokalizacji miejsca pracy, płci i miejsca zamieszkania w 2021 r.
- Tabela 14. Dojeżdżający do pracy w województwie świętokrzyskim według płci i grup wieku w 2021 r.
- Tabela 15. Wyjeżdżający do pracy poza granice województwa świętokrzyskiego według płci i wieku w 2021 r.
- Tabela 16. Gminy województwa świętokrzyskiego z największą liczbą wyjeżdżających do pracy w 2021 r.
- Tabela 17. Gminy z największą liczbą przyjeżdżających do pracy z województwa świętokrzyskiego w 2021 r.
- Tabela 18. Przyjeżdżający do pracy spoza województwa według płci i wieku w 2021 r.
- Tabela 19. Gminy z największą liczbą wyjeżdżających do pracy do województwa świętokrzyskiego w 2021 r.
- Tabela 20. Gminy województwa świętokrzyskiego z największą liczbą przyjeżdżających do pracy w 2021 r.
- Tabela 21. Gminy z największą liczbą przyjeżdżających do pracy z Kielc w 2021 r.
- Tabela 22. Gminy spoza województwa świętokrzyskiego z największą liczbą wyjeżdżających do pracy do Kielc w 2021 r.
- Tabela 23. Gminy województwa świętokrzyskiego z największą przewagą liczby przyjeżdżających do pracy nad liczbą wyjeżdżających do pracy w 2021 r.
- Tabela 24. Gminy województwa świętokrzyskiego z największą przewagą liczby wyjeżdżających do pracy nad liczbą przyjeżdżających do pracy w 2021 r.
- Tabela 25. OSI Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze.
- Tabela 26. OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją.
- Tabela 27. OSI Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego.
- Tabela 28. OSI Miejskie obszary funkcjonalne (MOF) miast średnich. MOF Miasta Północy.
- Tabela 29. MOF Jędrzejowa.
- Tabela 30. MOF Busko-Zdrój.
- Tabela 31. MOF Staszowa.
- Tabela 32. MOF Sandomierza.

Tabela 33. OSI Góry Świętokrzyskie.

Tabela 34. OSI Obszar uzdrowiskowy.

Tabela 35. OSI Ponidzie.

Tabela 36. OSI Dolina Wisły.

SCHEMAT

Schemat 1. Ludność w wieku 15–89 lat na rynku pracy.